

สอนเสวนา

สู่การเรียนรู้เชิงรุก

ศ. นพ.วิจารณ์ พานิช
วิมลศรี ศุภิลวรรณ

สอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุก

สอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุก

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

วิจารณ์ พานิช.

สอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุก.— กรุงเทพฯ : กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา,
2564.

232 หน้า.

1. การเรียนรู้. I. วิมลศรี ศุภิลวรรณ, ผู้แต่งร่วม. II. ชื่อเรื่อง.

153.152

ISBN 978-616-8307-01-4

ผู้แต่ง

วิจารณ์ พานิช, วิมลศรี ศุภิลวรรณ

ภาพปกหน้า

เด็กชายศักดิ์พัฒน์ พุทธิมา

บรรณาธิการศิลปกรรม

วิมลศรี ศุภิลวรรณ

พิสูจน์อักษร

น้ำทิพย์ ลัทธิวรรณ

พิมพ์ครั้งแรก

ธันวาคม ๒๕๖๔

จำนวนพิมพ์

๓,๐๐๐ เล่ม

ออกแบบและพิมพ์

บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด

จัดพิมพ์และเผยแพร่

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

อาคารเอส.พี. (อาคารเอ) ชั้นที่ ๑๓ เลขที่ ๓๘๘ ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน เขตพญาไท
กทม. ๑๐๔๐๐

<https://www.eef.or.th/>

<https://iamkru.com/>

คำนำกองทุนเพื่อความเสมอภาค ทางการศึกษา

ก่อนอื่นผมขอทำความเข้าใจไปถึงจุดเริ่มต้นของความตั้งใจที่มีต่อโครงการ “สานเสวนาเพื่อพัฒนาครู” ด้วยเป็นชื่อโครงการที่สั้น กระชับ และมีความหมาย แต่เมื่อพิจารณาแล้วคำว่า “สาน” นั้น ความหมายไม่ใช่เรื่องราวสั้นๆ หรือสาระที่ตื้นเขิน เพราะเป็นการผสานต่อยอดจากต้นเรื่องออกไปได้เรื่อยๆ อย่างไม่มีวันจบสิ้น

เป้าประสงค์ของโครงการฯ นี้ กำหนดไว้ว่า เป็นการทำให้พัฒนาองค์ความรู้ เสริมทักษะและสมรรถนะให้แก่ครู นักจัดการศึกษา และนักพัฒนา ด้วยการจัดการเรียนการสอนแบบเชิงรุก (active learning) ผ่านกระบวนการสานเสวนา (dialogue) ตามแนวทางของหนังสือ *สอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุก* เล่มนี้ที่พัฒนาขึ้นมาจากบันทึกในชื่อเดียวกันที่ ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช ได้เรียบเรียงขึ้นจากการตีความหนังสือ และรายงานวิจัยของศาสตราจารย์ Robin Alexander นักวิจัยผู้ยิ่งใหญ่ด้านการศึกษาของอังกฤษ สังกัดมหาวิทยาลัย Warwick และมหาวิทยาลัย Cambridge คือหนังสือ *A Dialogic Teaching Companion* (2020) และรายงานวิจัย *Developing dialogic teaching: genesis, process, trial* (2018) ข้อมูลที่ใช้ในการเขียนบันทึกนี้จึงมาจากผลงานวิจัยและพัฒนาของศาสตราจารย์ Robin Alexander และคณะต่อเนื่องมานานกว่า ๓๐ ปี

โครงการสานเสวนาเพื่อพัฒนาครูนี้ มุ่งเน้นให้เกิดการยกระดับการพัฒนาและสร้างการเรียนรู้ร่วมกันด้วย Online PLC ได้อย่างเป็นรูปธรรม เป็นการพัฒนาครูและนักจัดการศึกษาให้เป็นครูที่สามารถดึงศักยภาพของผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ครบตามเป้าหมายการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ เน้นการฝึกผู้เรียนให้เรียนรู้จากการปฏิบัติตามด้วยการคิดที่เรียกว่า การใคร่ครวญสะท้อนคิด (reflection) ที่นำไปสู่การฝึกทักษะการเรียนรู้ที่ผู้เรียนกำกับการเรียนรู้ของตนเอง (self-directed learning) เป็นผ่านกระบวนการสานเสวนา (dialogue) ระหว่างผู้เรียนกับครู และระหว่างผู้เรียนกับเพื่อนผู้เรียนด้วยกัน

ด้วยความท้าทายของครูในปัจจุบันต่อการจัดการเรียนการสอนเปลี่ยนไปมาจากในอดีต ความเป็นครูคงไม่ใช่การใช้พื้นที่เพียงแต่ในชั้นเรียนหรือแม้แต่ในอาณาบริเวณของโรงเรียนเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป นั่นก็แสดงว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่หน้าชั้นเรียนได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว หน้าที่ครูไม่ได้หยุดอยู่เพียงแค่การค้นหาหรือเตรียมเนื้อหาสาระเพื่อจัดการเรียนรู้ในรูปแบบเดิม แต่ยังต้องเพิ่มพูนการเรียนรู้ทางช่องทางแพลตฟอร์มออนไลน์ (online learning) เข้าไปด้วย

โดยหนึ่งในจุดมุ่งเน้นที่สำคัญ คือ การกระตุ้นให้เกิดศักยภาพด้านดีของผู้เรียนออกมา แล้วนำไปสู่การต่อยอดให้เจริญงอกงามด้วยกระบวนการสานเสวนา (dialogue) ทั้งระหว่างครูกับผู้เรียน และระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง เนื่องจากการพูดเป็นกระบวนการทางสมอง หากครูมีการจัดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมผู้เรียนก็จะเกิดการเรียนรู้ครบด้านตามเป้าหมายการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ ๒๑ อย่างลงลึกและเชื่อมโยงโดยใช้กระบวนการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพครู (Professional Learning Community - PLC) ด้วยรูปแบบออนไลน์ เพื่อเป็นพื้นที่สำหรับแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครู นักจัดการศึกษา และนักพัฒนา ได้มาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์ เพื่อการพัฒนาและสั่งสมความรู้ความเข้าใจที่มีต่อการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่สามารถกระจายกลับสู่กลุ่มเป้าหมายได้ในวงกว้าง

อีกประการหนึ่งเห็นได้อย่างชัดเจนในเวทีสานเสวนาเพื่อพัฒนาครูที่จัดขึ้นทั้ง ๔ ครั้ง คือ เรื่องของการใช้กระบวนการสานเสวนา (dialogue) เป็นเครื่องมือในการพัฒนาครูให้เป็นครูโค้ช ที่เกิดจากการมีผู้ทรงคุณวุฒิได้ร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์และเติมเต็มให้ครูมีวิธีการและมุมมองต่อการกลับไปพัฒนากระบวนการในห้องเรียนซ้ำอีกครั้ง ก่อนที่จะกลับมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันด้วยประสบการณ์ที่ลงลึกไปกว่าเดิม

กระบวนการพัฒนาครูที่มีการจัดจังหวะเวลาให้ครูทดลองนำไปใช้ แล้วจึงนำกลับมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมถึงได้รับการเติมเต็มจากผู้ทรงคุณวุฒินี้ทำให้ได้เห็นรูปธรรมเชื่อมโยงกับทฤษฎี และก่อให้เกิดการขยายขอบเขตความรู้ ความเข้าใจ โดยมีความมุ่งหวังให้เกิดผลลัพธ์เชิงรูปธรรมในการพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นผู้มีความสมบูรณ์พร้อมที่มีทักษะ และสมรรถนะการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change agent) ตามแนวทางเข้มทิศการเรียนรู้ เพื่อให้ครูเกิดทักษะและสมรรถนะในการดึงศักยภาพออกมาเพื่อพัฒนาผู้เรียน และหนุนให้สามารถคิดเชื่อมโยงประเด็นการเรียนรู้เข้ากับชีวิตจริงให้เหมาะสมกับความแตกต่างของบริบทในชุมชนหรือในสังคมวงกว้าง ให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดสู่การเป็นผู้มีส่วนแก้ปัญหาเป็นการพัฒนาคุณสมบัติของผู้ก่อการ (agency) ให้เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียน

สื่อคลิปวิดีโอที่นำเสนอกระบวนการสอนให้ห้องเรียนในรูปแบบสานเสวนา (dialogue) ร่วมกับการจัดทำอินโฟกราฟิก เพื่อสรุปเรื่องราวของเรื่องเล่าครูต้นเรื่องจากโรงเรียนที่อาสาเข้าร่วมโครงการ ได้แก่ โรงเรียนเพลินพัฒนา โรงเรียนรุ่งอรุณ โรงเรียนในเครือข่ายของ กสศ. ได้แก่ โรงเรียนบ้านปลาดาว โรงเรียนในเครือข่ายของมูลนิธิสยามกัมมาจล ในพื้นที่นวัตกรรมจังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ โรงเรียนบ้านขุนหาญ และโรงเรียนบ้านนาขวน ที่ทางโครงการฯ จัดทำขึ้นนี้จะเอื้อประโยชน์ให้แก่ผู้สนใจที่จะเข้ามาศึกษาค้นคว้าได้อย่างสะดวกโดยสื่อทั้งหมดนี้จะจัดเก็บไว้ที่ <https://plc.scbfoundation.com>

เบื้องหลังการถ่ายทำกระบวนการสร้างการเรียนรู้เพื่อให้เกิดวงสานเสวนาเพื่อพัฒนาครูนั้น มีรายละเอียด ขั้นตอนและวิธีการทำงานที่ไม่ง่าย แต่ก็ไม่ยากที่ครูผู้ร่วมวงจะนำไปออกแบบหรือจัดต่อเองได้ แต่ความจำเป็นอย่างหนึ่งคือ คำชี้แนะทั้งจากคณะผู้ทรงคุณวุฒิ ทีมจากมูลนิธิสยามกัมมาจล โรงเรียนเพลินพัฒนา และโรงเรียนในเครือข่ายต่างๆ ที่ต่างก็มาเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับไปพร้อมๆ กัน

กสศ. ขอขอบคุณ ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช ผู้เป็นต้นกำเนิดของหนังสือเล่มนี้ ตลอดจนเป็นชุมพลังของการเรียนรู้มากมายที่เกิดขึ้นตามมา ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้เข้ามาร่วมเติมคุณภาพและความเข้มข้นให้กับการเรียนรู้ด้วยการเปิดมิติความเข้าใจใหม่ๆ ให้กับวงเสวนาทั้ง ๔ ครั้ง ขอขอบคุณ ครูแกนนำทุกท่านที่นำเอาประสบการณ์ในการพัฒนาชั้นเรียนมาแบ่งปัน ขอขอบคุณ “ครูใหม่” วิมลศรี ศุภิลวรรณ ผู้เรียบเรียงเนื้อหา และดูแลออกแบบองค์ประกอบของหนังสือเล่มนี้ได้อย่างสวยงาม ไปจนกระทั่งถึงกระบวนการจัดพิมพ์ต้นฉบับ ขอขอบคุณมูลนิธิสยามกัมมาจล และโรงเรียนเพลินพัฒนา ที่ได้เข้ามาเป็นภาคีร่วมจัดและเป็นกำลังสำคัญที่ทำให้โครงการ “สานเสวนาเพื่อพัฒนาครู” สำเร็จลงได้ด้วยดี

กสศ. หวังเป็นอย่างยิ่งว่าทุกจังหวะก้าวของโครงการฯ ที่มีผลผลิตสำคัญคือ หนังสือเล่มนี้และบันทึกในรูปแบบต่างๆ ที่ทางโครงการฯ ผลิตขึ้นมาจากการเรียนรู้ของครูแกนนำทุกท่านจะก่อให้เกิดผลกระทบ คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชั้นเรียนอันเนื่องมาจากปฏิสัมพันธ์และกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่แตกต่างไปจากเดิมนี้จะก่อให้เกิดแรงบันดาลใจที่เริ่มต้นจากการทดลองเล็กๆ แล้วส่งแรงกระเพื่อมออกไปอย่างกว้างขวาง

สำนักพัฒนาคุณภาพครู นักศึกษาครู และสถานศึกษา
กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)

คำนำมูลนิธิตายกับมาจล

หนังสือ *สอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุก* เล่มที่ท่านกำลังถืออยู่ในมือขณะนี้ เขียนโดย ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช ผู้มีคุณูปการแก่วงการศึกษาไทยมาอย่างยาวนาน ซึ่งท่านเขียนขึ้นจากการตีความหนังสือและรายงานวิจัยของ ๑) ศาสตราจารย์ Robin Alexander นักวิจัยด้านการศึกษาของอังกฤษ สังกัดมหาวิทยาลัย Warwick และมหาวิทยาลัย Cambridge : หนังสือ *A Dialogic Teaching Companion* (2020) และรายงานวิจัย Developing dialogic teaching: genesis, process, trial (2018) ๒) งานวิจัยแบบ RCT (Randomized Controlled Trial) ในอังกฤษ ระหว่าง ค.ศ. 2014 - 2017 และ ๓) และอีกงานวิจัยหนึ่งทำใน ๕ ประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ อินเดีย ฝรั่งเศส และรัสเซีย โดยการสกัดเนื้อหาสาระสำคัญโดยไม่ได้เป็นการแปล นำมาจัดหมวดหมู่ให้อ่านง่าย เพื่อให้เหมาะแก่ครูและนักการศึกษาไทย ในการนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมตามบริบทของโรงเรียนของตนเอง

ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช ได้เขียนบันทึกชุดนี้ขึ้นในช่วงเวลาที่สำนักวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) กำลังจัดทำร่างหลักสูตรฐานสมรรถนะ ซึ่งคาดว่าจะมีผลบังคับใช้หลักสูตรนี้ใน พ.ศ. ๒๕๖๖ หนังสือเล่มนี้ ถือว่าเป็นเล่มที่ต่อเนื่องจากหนังสือครูเพื่อศิษย์ สร้างการเรียนรู้สู่ระดับเชื่อมโยง ซึ่งตีพิมพ์ไปเมื่อปีที่ผ่านมามา มูลนิธิสยามกัมมาจลได้ให้ความเห็นไว้ว่าเป็นหนังสือเล่มที่ครูทุกท่านรอคอย เพราะเนื้อหาสาระได้นำเสนอให้เห็นบทบาทของครู ว่าครูต้องเปลี่ยนบทบาทจากครูผู้สอนความรู้เป็นครูฝึกหรือโค้ชให้ผู้เรียนพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ได้เอง และพัฒนาการเรียนรู้ไปสู่ระดับรู้เชื่อมโยงและปรับเปลี่ยนตนเองได้

หนังสือเล่มนี้ *สอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุก* เป็นเหมือนภาคต่อจาก *ครูเพื่อศิษย์ สร้างการเรียนรู้สู่ระดับเชื่อมโยง* เพราะเล่มนี้เน้นที่การให้ “เครื่องมือ” ครูโค้ชหรือครูฝึกในการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน ซึ่งน่าจะตรงใจครูที่นำร่างกรอบหลักสูตรฐานสมรรถนะไปใช้จัดการเรียนการสอน และมักจะตั้งคำถามว่า จะมีวิธีพัฒนาศักยภาพผู้เรียนและติดตามศักยภาพผู้เรียนได้อย่างไร เครื่องมือในหนังสือเล่มนี้คือ “การสอนเสวนา” ซึ่งถ้าอ่านให้ครบทุกบทจะเห็นว่าการสอนเสวนานี้สามารถที่จะไปกระตุ้นหรือสร้างสมรรถนะผู้เรียนได้หลายด้านทีเดียว

“การสอนเสวนา” ต่างจากคำว่า “สานเสวนา” ตามที่ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช ท่านได้ให้คำนิยามที่แตกต่างกันดังนี้

สานเสวนา (dialogue) คือการแลกเปลี่ยนกันทางวาจา ที่มีความพิถีพิถันด้านสารสนเทศ ความคิด (idea) ข้อมูลหรือสารสนเทศ (information) และข้อคิดเห็น (opinion) โดย สานเสวนามีมิติด้านการฟังกัน และการไม่ด่วนตัดสิน อยู่ด้วย

สอนเสวนา เป็นแนวทางสอนด้วยคำพูดที่ใช้พลังของการสนทนา เพื่อกระตุ้นและขยายความคิด การเรียนรู้ การรู้ และความเข้าใจของนักเรียน และเพื่อเอื้อให้นักเรียนอภิปราย ให้เหตุผล และโต้แย้ง การสอนด้วยสนทนาเป็นการเชื่อมการพูด การคิด ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ความรู้ และวัฒนธรรม เข้าด้วยกัน

“สนทนา” ที่หลายท่านคุ้นเคยจึงไม่ใช่เรื่องเดียวกันกับสอนเสวนา แต่ทั้งการสนทนาและสอนเสวนาล้วนให้ความสำคัญกับท่าทีของกัลยาณมิตร นั่นคือการรับฟังซึ่งกันและกัน ให้คุณค่ากับความคิดเห็นของทุกคน และยิ่งไปกว่านั้นคือ การสอนเสวนายังมีเป้าหมายเพื่อการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง

ประเด็นที่ ๒ คือ หนังสือเล่มนี้ได้ชี้ให้เห็นบทบาทของครูในการสร้างบรรยากาศการพูดคุย ครูต้องมีความสามารถในการตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนคิด และสามารถสร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนได้ถ่ายทอดความคิดออกมาเป็นคำพูด คือการสะท้อนคิดของตัวเอง แล้วก็ต้องสร้างบรรยากาศให้เกิดความสนใจอยากฟังซึ่งกันและกัน

คำถามคือครูจะต้องทำอะไร ครูจะต้องตั้งคำถามแบบไหนกันจึงจะสร้างบรรยากาศในการพูดคุยเพื่อการเรียนรู้ ท่านจะหาคำตอบได้จากหนังสือเล่มนี้

หนังสือเล่มนี้ยังเสนอมุมมองใหม่ของความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ และศิษย์กับศิษย์ในการสร้างพลังการเรียนรู้ร่วมกันในชั้นเรียน นอกจากนี้ หนังสือเล่มนี้ยังขยายมุมมองต่อคำว่า dialogue ไปสู่ความเข้าใจใหม่ว่าการถกเถียงก็เป็น dialogue แต่ต้องปรับท่าทีและวิธีการนำเสนอข้อมูล เพราะเป้าหมายในการโต้แย้งไม่ได้ต้องการเอาชนะ แต่ต้องการทำความเข้าใจและเรียนรู้ร่วมกัน อันนี้เป็นมุมมองสำคัญของการนำเสนอในเรื่องของการสอนเสวนา

หนังสือเล่มนี้จะช่วยเปิดมุมมองผู้อ่านในหลายด้าน และครูจะได้เครื่องมือในการสร้างการเรียนรู้ โดยเฉพาะเรื่องของการกระตุ้นการคิด ซึ่งเป็นสมรรถนะสำคัญ รวมถึงสมรรถนะอื่นๆ ทั้ง ๖ ด้าน

หากพิจารณา ๖ สมรรถนะหลักในกรอบหลักสูตรฐานสมรรถนะ จะเห็นว่า “สอนเสวนา” เป็นเครื่องมือที่จะพัฒนาสมรรถนะแรกเลยคือการรู้จักตัวเอง และเคารพตัวเอง เพราะว่าเวลาที่ครูเปิดโอกาสให้ผู้เรียนตั้งคำถาม หาคำตอบ และสะท้อนคิดออกมาเป็นคำพูดของตนเองนั้น ช่วยทำให้ผู้เรียนได้ค้นพบตัวเอง ได้เห็นจุดยืนของตัวเอง และทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าในตัวเอง ซึ่งการเรียนการสอนที่ผ่านมามองข้ามเรื่องนี้ไป ทั้งที่เป็นสมรรถนะพื้นฐานของแต่ละบุคคล ซึ่งสามารถพัฒนาได้จากการสอนเสวนา

นอกจากนี้ “สอนเสวนา” ยังช่วยพัฒนาสมรรถนะในการสื่อสาร ก็คือ ฝึกให้พูดเป็น มีความสามารถในการพูด เพื่อสร้างการเรียนรู้ของตนเองและผู้อื่นจากการรู้จักตั้งคำถาม เพื่อทำความเข้าใจและการเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับความสามารถในการเข้าสังคม ซึ่งจะส่งเสริมสมรรถนะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น จากการถามเป็นและฟังเป็นนั่นเอง สอนเสวนาให้ความสำคัญกับการถามเพื่อกระตุ้นการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งเป็นพื้นฐานของสมรรถนะการคิดขั้นสูง โดยครูจะมีบทบาทในการตั้งคำถามกระตุ้นคิด ดังวรรคทองในหนังสือเล่มนี้ที่ว่า “ครูต้องไม่ใช่แค่มีความสามารถในการวิเคราะห์คำถาม (ของผู้เรียน) แต่ครูต้องสามารถวิเคราะห์ได้ว่าคำตอบนั้นมาจากวิธีคิดแบบไหน จึงจะตั้งคำถามเพื่อที่จะให้ผู้เรียนนั้นพัฒนาความคิดให้ต่อยอดต่อไปได้” นอกจากนี้ กติกาของสอนเสวนาที่รับฟังกัน และเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนทุกคนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ยังเป็นหลักการในการพัฒนาสมรรถนะการเป็นพลเมืองประชาธิปไตยอีกด้วย

มูลนิธิ จึงขอแนะนำว่า ครูที่กำลังคิดหา “เครื่องมือ” ที่จะพาผู้เรียนไปสู่การพัฒนาสมรรถนะหลักทั้ง ๖ ด้าน ตามที่เป็นเป้าหมายของหลักสูตรฐานสมรรถนะ น่าจะทดลองนำวิธีการ “สอนเสวนา” นี้ไปทดลองใช้ เพราะเป็นเครื่องมือที่ครูทำกระบวนการเดียว ได้ผลการพัฒนาหลายสมรรถนะ เพียงแต่ครูต้องทำบ่อยๆ ให้เกิดเป็นวิถีการเรียนรู้ร่วมกัน

สุดท้ายนี้ มูลนิธิสยามกัมมาจล ต้องขอขอบคุณ “ครูใหม่ - ครูวิมลศรี ศุขิลวรรณ” ผู้ช่วยผู้อำนวยการด้านการจัดการความรู้ โรงเรียนเพลินพัฒนา ในฐานะบรรณาธิการของหนังสือเล่มนี้ ที่ได้ช่วยขยายเนื้อหาเชิงวิชาการและทฤษฎีในหนังสือสู่การปฏิบัติจริง โดยมีครูทดลองนำแนวทางไปใช้และเขียนเรื่องเล่าสะท้อนการสานเสวนาในชั้นเรียนมาขยายความในแต่ละบท ซึ่งเป็นเรื่องเล่าสะท้อนผลลัพธ์ของกระบวนการสานเสวนา (dialogue) ระหว่างนักเรียนกับครู และระหว่างนักเรียนกับเพื่อนนักเรียนที่เกิดขึ้นจริงจากการทดลองปฏิบัติการจริงของครูในประเทศไทยนั่นเอง ทำให้แนวทางในหนังสือ ๑๖ บทเล่มนี้กลายเป็นเครื่องมือช่วยให้ครูและผู้สนใจสามารถทำความเข้าใจและปรับใช้ได้ง่ายขึ้น มูลนิธิ จึงหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นเพื่อนร่วมทางของครูที่ต้องการเปลี่ยนห้องเรียนของตนเองที่มีอยู่ทั่วประเทศ

มูลนิธิสยามกัมมาจล

คำนำของผู้เขียน

หนังสือ *สอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุก* เล่มนี้ จัดทำขึ้นเพื่อร่วมขบวนการปฏิรูปการเรียนรู้ หรือปฏิรูปการศึกษาไทยสู่การศึกษาแห่งศตวรรษที่ ๒๑ ที่ความเชื่อเรื่องกลไกการเรียนรู้แตกต่างไปจากความเชื่อเดิมๆ แบบสวนทาง เปลี่ยนจากการศึกษาแนวถ่ายทอดความรู้ มาเป็นแนวส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใส่ตน หนังสือเล่มนี้มุ่งแนะนำวิธีการที่ครูช่วยหนุนศิษย์ให้พูดเพื่อสร้างความรู้ใส่ตน ผ่านการพูดที่ถูกต้องเหมาะสม และมีพลังของครู

เป้าหมายของการพูดในห้องเรียนมีอย่างน้อย ๖ ประการคือ (๑) กระตุ้นการคิด (๒) กระตุ้นการเรียนรู้ (๓) สื่อสาร (๔) สร้างความสัมพันธ์เชิงประชาธิปไตย (๕) เพื่อสอน และ (๖) เพื่อประเมิน

ห้องเรียนสมัยใหม่ เป็นห้องกิจกรรมของนักเรียนที่นักเรียนทำกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ของตน หนังสือ *สอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุก* แนะนำวิธีพูดของครูที่ช่วยกระตุ้นการคิด พูด และแสดงพฤติกรรมของนักเรียน ที่นำไปสู่การเรียนรู้ที่ลึกและเชื่อมโยง เป็นการเรียนรู้ที่เกิดพัฒนาการครบทุกด้านตามหลักการเรียนรู้สมัยใหม่ ที่ร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ที่กำลังรอเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎร ระบุไว้เป็นอย่างดี

หนังสือเล่มนี้นำเสนอทั้งสาระเชิงทฤษฎีที่ดีความจากหนังสือ *A Dialogic Teaching Companion* (2020) และ สาระจากการปฏิบัติในบริบทของโรงเรียนไทย แล้วนำมา “สานเสวนา” (dialogue) กันผ่านวง *สานเสวนาเพื่อพัฒนาครู* <https://www.youtube.com/watch?v=hj5X-4sjlxI> ทางออนไลน์ ที่หากท่านเข้าไปชมรายการช่วงที่ครูนำเสนอ และผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะ ท่านจะเห็นว่าการทำงานที่ครูเป็นปฏิสัมพันธ์ที่ละเอียดอ่อนต่อการเรียนรู้ของศิษย์ ครูมีโอกาสเรียนรู้และปรับปรุงการทำงานที่นี้ได้อย่างไม่สิ้นสุด และทำให้คนที่รักความเป็นครูมีชีวิตที่ “ร่ารวย” การเรียนรู้ โดยที่ข้อเรียนรู้ที่ทรงคุณค่าอย่างหนึ่งคือ ศาสตร์และศิลป์ของสานเสวนา เพื่อการทำหน้าที่ครู

สาระในหนังสือ *สอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุก* เล่มนี้จึงน่าจะช่วยสะท้อนให้ครู ครูของครู และผู้สนใจพัฒนาการศึกษาไทยได้เห็นว่า ทักษะสำหรับการเป็นครูที่ดีนั้นเรียนรู้ได้อย่างไม่รู้จักจบ และทุกคำพูดทุกพฤติกรรมของครู มีความหมายต่อการเรียนรู้ของศิษย์ทั้งสิ้น การฝึกวิธีพูดและวิธีแสดงพฤติกรรมอื่นๆ ของครูในห้องเรียนจึงเป็นเรื่องสำคัญยิ่งต่อคุณภาพของการศึกษา หนังสือ *สอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุก* จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อร่วมให้ความสำคัญของมิติดังกล่าว และเพื่อช่วยเอื้อความสะดวกแก่ครูในการฝึกฝนตนเอง และฝึกฝนกันเอง สู่การเป็น “ครูสมรรถนะสูง”

กิจกรรม “सानเสวนาเพื่อพัฒนาครู” น่าจะเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมประจำของครูและโรงเรียน ซึ่งที่จริงก็คือกิจกรรม PLC ที่เราค้นเคยกันดีนั่นเอง และสาระสำคัญอย่างหนึ่งของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในวงดังกล่าวคือวิธีพูดที่มีพลังของครูตามที่ระบุไว้ในหนังสือเล่มนี้ ที่ส่งพลังสู่การเรียนรู้ของศิษย์ในมิติที่กว้างและลึก และเป็นการเรียนรู้ครบทุกมิติของเป้าหมายการเรียนรู้สมัยใหม่ ผมได้เสนอแนะวิธีจัดกิจกรรมในโรงเรียนไว้ในบทที่ ๑๔ และ ๑๕ ของหนังสือแล้ว ท่านสามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะต่อบริบทของแต่ละโรงเรียน

ผมขอขอบคุณคุณครูแกนนำทุกท่านที่นำข้อความในต้นฉบับของหนังสือ (อ่านได้ที่ บล็อก <https://www.gotoknow.org/posts/tags/สอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุก>) ไปลองใช้ และนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางออนไลน์ PLC ช่วยให้ได้มีความรู้ความเข้าใจเมื่อนำสาระในหนังสือไปใช้ในสถานการณ์จริง เกิดผลอย่างไร ควรมีการปรับใช้ให้เหมาะต่อบริบทโรงเรียนไทยอย่างไร (โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อใช้การเรียนออนไลน์ เพราะสถานการณ์การระบาดของโควิด ๑๙) ขอขอบคุณครูใหม่ (วิมลศรี ศุขีวรรณ) ที่กรุณาดำเนินการต่างๆ เพื่อให้หนังสือเล่มนี้มีชีวิต ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิในวงออนไลน์ PLC สานเสวนาเพื่อพัฒนาครู ที่ให้ข้อเสนอแนะที่ทรงคุณค่ายิ่ง ขอขอบคุณ กสศ. โดยเฉพาะ ดร.อุดม วงษ์สิงห์ ที่ให้ทุนสนับสนุนการดำเนินการออนไลน์ PLC สานเสวนาเพื่อพัฒนาครู และร่วมจัดพิมพ์หนังสือ ขอขอบคุณทีมงานของมูลนิธิสยามกัมมาจล ภายใต้ภาวะผู้นำของผู้จัดการมูลนิธิ คุณปิยาภรณ์ มั่นตะจัตรา ที่ดำเนินกิจกรรมต่างๆ อันนำไปสู่การจัดพิมพ์และเผยแพร่หนังสือเล่มนี้ ขอให้ผลดีที่เกิดขึ้นแก่นักเรียนไทยและครูไทย จงบันดาลผลบุญให้แก่ทุกท่านที่เกี่ยวข้อง ให้ท่านได้มีความสุขที่ได้ร่วมกันทำประโยชน์แก่สังคมไทยในครั้งนี้

วิจารณ์ พานิช

๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๔

คำนำของผู้เขียนร่วม

ต้นฉบับของหนังสือเล่มนี้คัดสรรมาจากเรื่องเล่าของคุณครูต้นเรื่องทั้ง ๑๐ ท่าน ที่อาสาเข้าร่วมโครงการสานเสวนาเพื่อพัฒนาครู ซึ่งทางกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) เป็นเจ้าภาพจัดขึ้น การทำงานเริ่มต้นจากการนำเอาบันทึกชุด สอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุกที่ ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช เขียนไว้ไปตีความ ตกผลึกความคิด แล้วนำไปแปลงให้เป็นแผนการสอน จากนั้นจึงนำลงสู่การปฏิบัติในชั้นเรียน

โครงการสานเสวนาเพื่อพัฒนาครูนี้ เกิดขึ้นในช่วงที่สถานการณ์การระบาดของโควิด ๑๙ กำลังรุนแรง ทำให้ทุกโรงเรียนที่มาเข้าร่วมโครงการนี้ต้องจัดการเรียนรู้ผ่านการออนไลน์ แต่ในที่สุดอุปสรรคในข้อนี้ก็ได้พลิกกลับเป็นโอกาสที่เอื้อให้การบันทึกทั้งภาพและเสียงเป็นไปอย่างง่ายดาย หนังสือเล่มนี้จึงมีความพิเศษกว่าเล่มอื่นๆ ในชุดเดียวกัน ตรงที่ผู้อ่านสามารถอ่านเรื่องเล่าจากห้องเรียนร่วมไปกับการรับชมบรรยายภาคในชั้นเรียนออนไลน์ ที่จัดกระบวนการเรียนการสอนโดยอิงอาศัยแนวทางการสานเสวนาไปพร้อมกันด้วย

คลิปวีดิทัศน์ที่สอดแทรกอยู่ในบทต่างๆ ตลอดทั้งเล่มนี้ เกิดมาจากน้ำพักน้ำแรงของทีมวิชาการประจำโครงการฯ ร่วมกับทีมงานของมูลนิธิสยามกัมมาจลที่จับมือกันอย่างแข็งขัน ในการผลิตงานคุณภาพให้เสร็จทันตามกำหนดเวลา ทีมนี้รับหน้าที่แปลงคลิปที่ส่งตรงจากชั้นเรียนมาตัดต่อให้อยู่ภายในกำหนดเวลาประมาณ ๕ นาที เพื่อให้คุณครูต้นเรื่อง ๕ ท่าน สามารถนำเสนอการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของตนอย่างกระชับต่อผู้ทรงคุณวุฒิ ๕ ท่าน และเพื่อนครูที่เข้ามาร่วมเรียนรู้ในแต่ละคราวผ่านการการการประชุมแบบออนไลน์ รวมทั้งสิ้น ๔ เวทีด้วยกัน ภายในระยะเวลา ๒ เดือนเต็ม

ความเอาใจจริงเอาใจในการปรับปรุงพัฒนาชั้นเรียนให้ยกระดับขึ้นไปเรื่อยๆ ของคุณครูต้นเรื่องทั้ง ๑๐ ท่าน ที่ผลัดเปลี่ยนกันเข้ามานำเสนอภาพของชั้นเรียนหลังจากการได้รับคำแนะนำจากท่านผู้ทรงคุณวุฒิ จึงเป็นบันทึกการเติบโตของคุณครูแกนนำกลุ่มหนึ่งที่หาญกล้าเผชิญหน้ากับความไม่รู้ อีกทั้งยังเป็นบันทึกเส้นทางการสร้างคุณค่าให้กับงานของตน แล้วเกิดผลลัพธ์คือความเติบโตที่เกิดขึ้นกับทั้งตัวเด็กและตัวครูเองที่ค่อยๆ เพิ่มขึ้นตามลำดับเวลาที่ก้าวผ่าน ซึ่งทั้งเรื่องเล่าจากห้องเรียนที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนี้ก็ได้บอกเล่าเอาไว้อย่างสอดคล้องกันกับข้อสรุปที่มาจากทั้งเสียงสะท้อนของผู้ทรงคุณวุฒิ ของเพื่อนครู และของคุณครูต้นเรื่องที่ได้กล่าวไว้ในวงสานเสวนาเพื่อพัฒนาครูครั้งที่ ๓ และครั้งที่ ๔

ดิฉันขอขอบพระคุณคุณปิยาภรณ์ มัณฑะจิตร ผู้จัดการมูลนิธิสยามกัมมาจล ที่ได้ช่วยเติมเต็มจินตนาการสุดบรรเจิดให้กับโครงการฯ ขอบพระคุณ ดร.อุดม วงษ์สิงห์ และกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ที่ได้กรุณาสับสนุนทุนในการดำเนินการ ขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณานำเสนอมุมคิดสดใหม่ ตลอดจนข้อแนะนำอันเป็นประโยชน์ยิ่ง ขอขอบคุณวงเสวนาดีๆ ที่ก่อตัวขึ้นจากห้องเรียนของเพื่อนๆ ทั้ง ๑๐ ท่าน ได้แก่ คุณครูดวงหทัย อุ่นใจ โรงเรียนบ้านขุนหาญ จ.ศรีสะเกษ คุณครูธีรดา อุดมทรัพย์ โรงเรียนบ้านนาขนวน จ.ศรีสะเกษ คุณครูกนกวรรณ แหวนเพชร โรงเรียนบ้านปลาดาว จ.เชียงใหม่ คุณครูเกศรัตน์ มาศรี คุณครูภิญโญ เสาร์วันดี โรงเรียนรุ่งอรุณ กรุงเทพฯ คุณครูวรรณวรางค์ รักษาทิพย์ คุณครูนิศาชล พูนวสินมงคล คุณครูนินฤนาท นาคบุญช่วย คุณครูบัวสวรรค์ บุญมาวงษา และคุณครูจิตตินันท์ มากผล โรงเรียนเพลินพัฒนา กรุงเทพฯ ขอขอบคุณคุณครูพงศ์ศักดิ์ ตะวันกาญจนโชติ ที่ได้ช่วยจัดทำ QR Code ให้สวยงามแปลกตา ขอขอบคุณพี่ๆ น้องๆ ที่มาจากมูลนิธิสยามกัมมาจล และกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ที่ให้การสนับสนุนโครงการนี้ในทุกทาง

สุดท้ายนี้ ดิฉันขออน้อมกราบ ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช ที่ได้กรุณามอบบันทึก สอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุก เอาไว้ให้เป็นสมบัติของสังคมไทย

วิมลศรี ศุขิลวรรณ
๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๔

สารบัญ

บทที่

บทนำ

หน้า ๒๖ - ๒๙

บทที่

พุดหลากชนิด

หน้า ๓๐ - ๓๙

บทที่

สู่การสร้างผลลัพธ์

การเรียนรู้สูงในทุกด้าน

หน้า ๔๐ - ๕๒

บทที่

กรอบปฏิบัติการ

सानเสวนาเพื่อเรียนรู้

หน้า ๕๔ - ๗๐

บทที่

กรอบปฏิบัติการที่ ๑ วัฒนธรรมปฏิสัมพันธ์
(Interactive Culture)

หน้า ๗๒ - ๗๔

บทที่

กรอบปฏิบัติการที่ ๒ พื้นที่ปฏิสัมพันธ์
(Interactive Settings)

หน้า ๘๐ - ๘๗

บทที่

กรอบปฏิบัติการที่ ๓ พูดเพื่อเรียนรู้
(Learning Talk)

หน้า ๘๘ - ๑๐๐

บทที่

กรอบปฏิบัติการที่ ๔ พูดเพื่อสอน
(Teaching Talk)

หน้า ๑๐๒ - ๑๒๔

บทที่

กรอบปฏิบัติการที่ ๕ ตั้งคำถาม (Questioning)
หน้า ๑๒๖ - ๑๔๖

บทที่

กรอบปฏิบัติการที่ ๖ ขยายความ (Extending)
หน้า ๑๔๘ - ๑๖๑

บทที่

กรอบปฏิบัติการที่ ๗ อภิปราย (Discussing)
หน้า ๑๖๒ - ๑๖๖

บทที่

กรอบปฏิบัติการที่ ๘ โต้แย้ง (Arguing)
หน้า ๑๖๘ - ๑๗๐

บทที่

๑๓

ดัชนีบอกความเป็นการสอน

แบบसानเสวนา

หน้า ๑๗๒ - ๑๘๐

บทที่

๑๔

การพัฒนาครู

หน้า ๑๘๒ - ๑๙๓

บทที่

๑๕

การพัฒนาครู (ต่อ) :

กิจกรรมครูร่วมกันพัฒนาตนเอง

หน้า ๑๙๔ - ๒๑๙

บทที่

๑๖

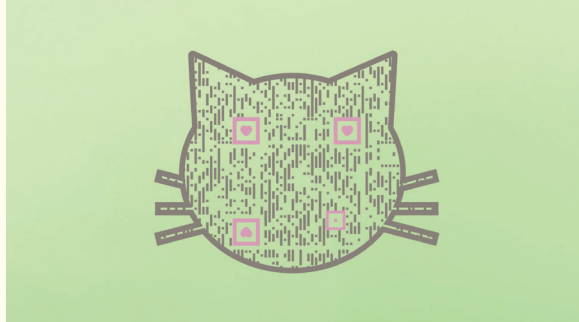
สรุป และข้อเสนอให้นำไปใช้

ในโรงเรียนไทย (จบ)

หน้า ๒๒๐ - ๒๓๑

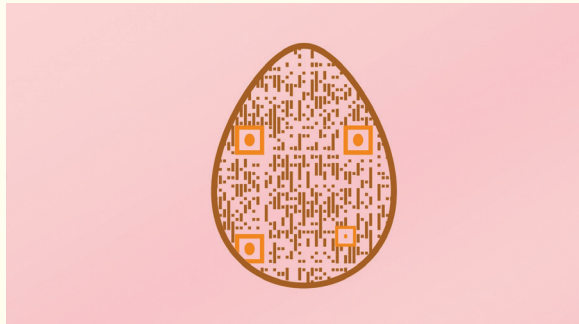
สารบัญ QR CODE

บทที่ ๓

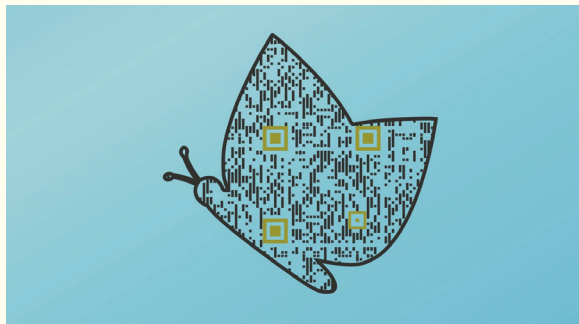
หน้า ๕๒ สนวนสัตว์อักษร ๓ หมู่

บทที่ ๔

หน้า ๗๐ พืช ๓ ด้าน เชี่ยวชาญอักษรสูง

บทที่ ๕

หน้า ๗๙ กลอนเพลง

บทที่ ๖

หน้า ๘๗ ร้อยกรอง

บทที่ ๗

หน้า ๑๐๐ ชาว ช่าง ช้าว

บทที่ ๘

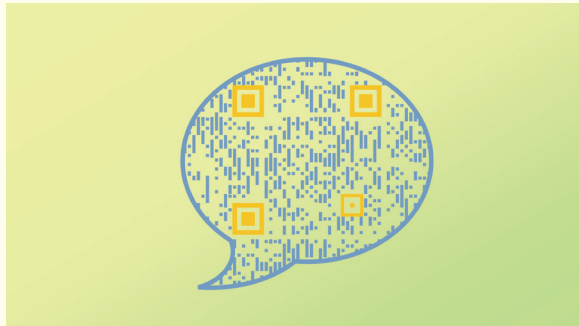

หน้า ๑๒๔ ลายไทย ลายนํ้า

บทที่ ๙

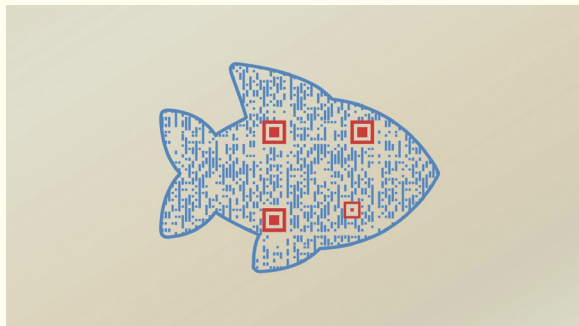

หน้า ๑๓๙ ภูมิธรรม ภูมิไทย ในรามเกียรติ์

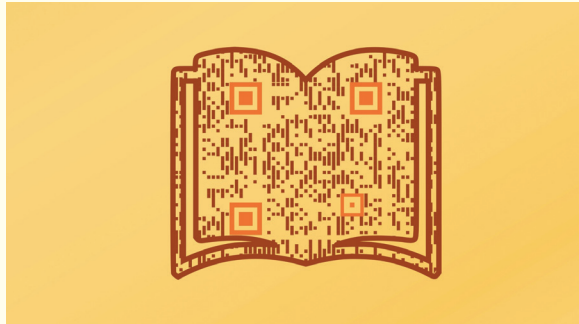
หน้า ๑๔๖ โครงการเพื่อสร้างงานให้อยั่งยืน

บทที่ ๑๓

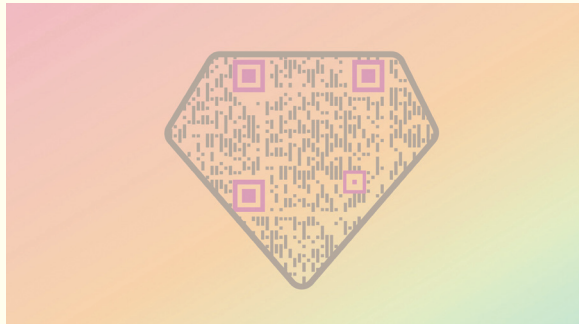
หน้า ๑๘๐ เพลินเรียนรู้

บทที่ ๑๔

หน้า ๑๙๓ คุณค่าตำนานพื้นบ้าน ๔ ภาค

บทที่ ๑๖

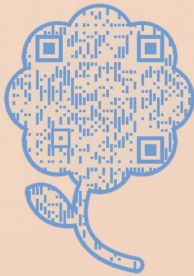

หน้า ๒๒๗ มโหสถชาดก

หน้า ๒๓๑ พร้อมให้ - ใฝ่รับ

QR Code เวทีสานเสวนาเพื่อพัฒนาครู

เวทีสานเสวนา
เพื่อพัฒนาครู ครั้งที่ ๑
(๐๙.๐๙.๖๔)

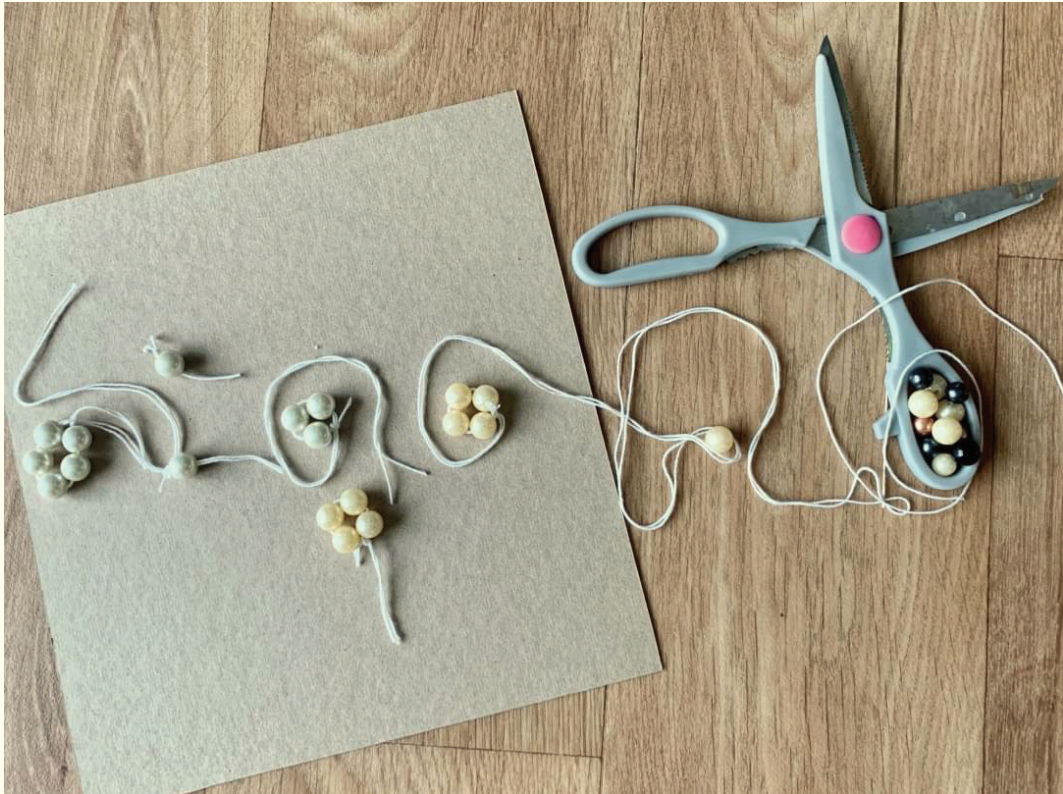
เวทีสานเสวนา
เพื่อพัฒนาครู ครั้งที่ ๒
(๓๐.๐๙.๖๔)

เวทีสานเสวนา
เพื่อพัฒนาครู ครั้งที่ ๓
(๑๔.๑๐.๖๔)

เวทีสานเสวนา
เพื่อพัฒนาครู ครั้งที่ ๔
(๒๘.๑๐.๖๔)

สะตูดคิด หมายเลข ๑

เจ้าของผลงาน : เด็กชายโมไนย์ ศิริธัญญะรัตน์

บันทึกชุดนี้ว่าด้วยการจัดให้เกิดการเรียนรู้จากการพูด
เพราะการพูดเป็นกระบวนการทางสมอง ช่วยกระตุ้นสมองให้เจริญงอกงาม
รวมทั้งจะเป็นวิธีการบรรลุการเรียนรู้ที่ลึกและเชื่อมโยงต่อเนื่องจากหนังสือ
ครูเพื่อศิษย์ สร้างการเรียนรู้สู่ระดับเชื่อมโยง อีกด้วย

ครูสามารถใช้วิธีการนี้กระตุ้นศักยภาพด้านดีของมนุษย์ที่มีอยู่ในศิษย์ทุกคน ให้เจริญงอกงาม
และปิดกั้นศักยภาพด้านลบของความเป็นมนุษย์ในตัวศิษย์ ให้ฝ่อไป
เพื่อเปิดทางให้ศิษย์พัฒนาความดีงามขึ้นในตน

บทนำ

บันทึกชุด *สอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุก* นี้ เขียนเพื่อชี้แนวทางการจัดการเรียนรู้แบบที่เรียกว่า การเรียนรู้เชิงรุก (active learning) แนวทางหนึ่ง โดยมีเป้าหมายเพื่อฝึกนักเรียนให้เรียนรู้จากการปฏิบัติตามด้วยการคิดที่เรียกว่า *การใคร่ครวญสะท้อนคิด* (reflection) ที่นำไปสู่การฝึกทักษะการเรียนรู้ที่นักเรียนกำกับการเรียนรู้ของตนเอง (self-directed learning) เป็น ผ่านกระบวนการ *สามเสวนา* (dialogue) ระหว่างนักเรียนกับครู และระหว่างนักเรียนกับเพื่อนนักเรียนด้วยกัน

กล่าวใหม่ว่า บันทึกชุดนี้ ว่าด้วยการจัดให้เกิดการเรียนรู้จากการพูด เพราะการพูดเป็นกระบวนการทางสมอง ช่วยกระตุ้นสมองให้เจริญงอกงาม และหากครูจัดกระบวนการอย่างถูกต้องเหมาะสม (ตามแนวทางในบันทึกชุดนี้) นักเรียนจะเกิดการเรียนรู้ครบด้านตามเป้าหมายการเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ ๒๑ https://www.scbfoundation.com/media_knowledge/document/915/วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่-21-5846 และตามแนวทาง เข้มทิศการเรียนรู้ 2030 ของ OECD <https://www.oecd.org/education/2030-project/teaching-and-learning/learning/learning-compass-2030/> รวมทั้งจะเป็นวิธีการบรรลุการเรียนรู้ที่ลึกและเชื่อมโยงต่อเนื่องจากหนังสือ *ครูเพื่อศิษย์ สร้างการเรียนรู้สู่ระดับเชื่อมโยง* https://www.scbfoundation.com/media_knowledge/document/292/ครูเพื่อศิษย์สร้างการเรียนรู้สู่ระดับเชื่อมโยง-21019 อีกด้วย

ครูไทยสามารถใช้วิธีการนี้ กระตุ้นศักยภาพด้านดีของมนุษย์ ที่มีอยู่ในศิษย์ทุกคน ให้เจริญงอกงาม และปิดกั้นศักยภาพด้านลบของความเป็นมนุษย์ในตัวศิษย์ ให้ฝ่อไป เพื่อเปิดทางให้ศิษย์พัฒนาความดีงามขึ้นในตน

บันทึกชุดนี้เขียนขึ้นจากการตีความหนังสือและรายงานวิจัยของศาสตราจารย์ Robin Alexander นักวิจัยผู้ยิ่งใหญ่ด้านการศึกษาของอังกฤษ สังกัดมหาวิทยาลัย Warwick และมหาวิทยาลัย Cambridge คือหนังสือ *A Dialogic Teaching Companion* (2020) <https://www.amazon.com/Dialogic-Teaching-Companion-handbook-educators/dp/1138570354> และรายงานวิจัย *Developing dialogic teaching: genesis, process, trial* (2018) <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02671522.2018.1481140> ข้อมูลที่ใช้ในการเขียนบันทึกนี้จึงมาจาก ผลงานวิจัยและพัฒนาของศาสตราจารย์ Robin Alexander และคณะ ต่อเนื่องมานานกว่า ๓๐ ปี มีงานวิจัยแบบ RCT (Randomized Controlled Trial) ในอังกฤษ ระหว่าง ค.ศ. 2014 - 2017 และอีกงานวิจัยหนึ่งทำใน ๕ ประเทศ ๕ วัฒนธรรม ที่แตกต่างกัน ได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ อินเดีย ฝรั่งเศส และรัสเซีย ผมสกัดมา เฉพาะส่วนที่เป็นแก่น (ไม่ได้แปล) และจัดหมวดหมู่ให้อ่านง่าย เหมาะแก่ครูและ นักการศึกษาไทยในการนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมตามบริบทของโรงเรียนของท่าน

คำว่า “สานเสวนา” มาจากภาษาอังกฤษว่า dialogue ซึ่งหมายถึงการสนทนา แบบรับฟังซึ่งกันและกัน ไม่ด่วนสรุปหรือโต้แย้งเอาชนะ ศาสตราจารย์ Robin Alexander โยงคำนี้เข้ากับคำว่า oracy เพื่อเข้าหุมักกับคำว่า literacy ซึ่งไทยเราใช้ คำว่า “รู้หนังสือ” และขยายความต่อได้ว่า หมายถึง “อ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น” คำว่า oracy จึงน่าจะหมายถึง “พูดเป็น” หรือ “รู้จักพูด” ขยายความได้ว่า รู้จักใช้ การพูดเพื่อการเรียนรู้ที่ครบด้าน ลึกและเชื่อมโยง รวมทั้งพูดสื่อสารเป็น และ ตัวบุคคลที่กระทำการนี้คือนักเรียนและครู โดยครูมีวิธีการหนุนให้นักเรียนเรียนรู้ จากการพูดหรือการเสวนาระหว่างนักเรียนด้วยกัน และการเสวนากับครู ซึ่งจะนำไปสู่ ทักษะการเรียนรู้ผ่านการเสวนาในชีวิตประจำวัน (กับพ่อแม่ คนในครอบครัว และ คนในสังคมวงกว้าง) ด้วย ซึ่งผมตีความต่อว่า เป็นการฝึกทักษะการเรียนรู้ (learning skills) ในรูปแบบหนึ่ง รวมทั้งเป็นการฝึกทักษะทางสังคมด้วย

ขอย้ำว่าในโลกยุคปัจจุบัน การกล่าวว่าการศึกษามีเป้าหมายเพื่อเรียนรู้ให้บรรลุ literacy เป็นคำกล่าวที่ผิด การศึกษาเพื่อวางพื้นฐานเด็กสู่ชีวิตที่ดีในปัจจุบันและอนาคตต้องวางรากฐานการเรียนรู้ที่ขยายมากกว่า literacy มากมายไปสู่ ทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ https://www.scbfoundation.com/media_knowledge/document/915/วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่-21-5846 <https://widgets.weforum.org/nve-2015/chapter1.html> และเข็มทิศการเรียนรู้สู่ ค.ศ. 2030 <https://www.oecd.org/education/2030-project/teaching-and-learning/learning/learning-compass-2030/> บันทึกชุด “สอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุก” นี้ มีเป้าหมายเสนอแนะวิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าวผ่านการเอาใจใส่ ผักการพูดของนักเรียน

การพูดเป็น “การกระทำ” อย่างหนึ่ง ครูสามารถฝึกให้นักเรียนมีนิสัยคิดก่อนพูด และคิดก่อนทำได้ และฝึกให้มีนิสัยคิดใคร่ครวญหลังทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อการเรียนรู้จากการปฏิบัติต่างๆ โดยที่ระหว่างปฏิบัตินักเรียนได้ฝึกพัฒนานิสัย ช่างสังเกต เพื่อนำเอาสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างปฏิบัติ และผลของการปฏิบัติมาคิดทบทวน ใคร่ครวญเพื่อการเรียนรู้ที่ลึกหรือละเอียดอ่อน ในเรื่องนั้นๆ

จะเห็นว่า จากการพูดในห้องเรียน ศาสตราจารย์ Robin Alexander สามารถนำมาพัฒนาเป็นทฤษฎีหรือหลักการสอนที่เรียกว่า dialogic teaching (และบันทึกชุดนี้ใช้คำว่า “สอนเสวนา”) สร้างเป็นกรอบแนวทางปฏิบัติ (framework) ๘ ประการ ที่เรียกว่า framework for dialogic teaching เป้าหมายคือ เป็นแนวทางสำหรับครูจัดกระบวนการให้ศิษย์ได้ คิด – ปฏิบัติ – คิด ต่อเนื่อง สู่การเรียนรู้รอบด้านที่ลึกและเชื่อมโยง

การพูดเป็นกระบวนการทางสังคมที่เชื่อมโยงหรือสานสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ในกรณีนี้สาระที่เป็นสื่อกลางคือสาระหรือเนื้อหา (content) ในบทเรียน ที่ครูสามารถจัดบรรยากาศแวดล้อม และจัดกระบวนการให้นักเรียนกล้าตีความสาระนั้น ผ่านการปฏิบัติของตน ที่นักเรียนต่างคนอาจตีความจากหลากหลายมุม จึงมีหลายการตีความ มีการรับฟังซึ่งกันและกัน และมีการซักถามโต้แย้ง (ฉันทมิตร)

เพื่อให้เข้าใจชัดเจนหรือตรงกัน เพื่อผลลัพธ์ ๒ แบบคือ หาข้อสรุป กับหาข้อที่สรุปไม่ได้ ซึ่งผลลัพธ์ประการหลังสำคัญกว่า เพราะนำไปสู่การตั้งโจทย์เพื่อเรียนรู้ต่อเนื่อง และเป็นการฝึกให้นักเรียนกล้าอยู่กับความไม่ชัดเจน หรือข้อโต้แย้ง เพื่อทำความเข้าใจเรื่องที่มีความซับซ้อนสูง

ครูที่เก่งจะสามารถหนุนให้ศิษย์เชื่อมโยงประเด็นเรียนรู้เข้ากับชีวิตจริงที่ตนประสบในชุมชนของตน หรือในสังคมวงกว้าง ให้นักเรียนได้ฝึกคิดสู่การเป็นผู้มีส่วนแก้ปัญหา หนึ่งนึ่งดูตาย เป็นการพัฒนาคุณสมบัติ “ผู้ก่อการ” (agency) ขึ้นในตน ครูอาจหนุนให้นักเรียนชวนกันทำโครงการเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาชุมชนของตน การเรียนรู้ก็จะมีลักษณะ “เรียนจากการให้บริการ” (service learning) และนักเรียนได้ฝึกทักษะและสมรรถนะการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change agent) การเรียนรู้ของเยาวชนในพื้นที่ก็จะเชื่อมโยงกับการพัฒนาพื้นที่ ภายใต้กระบวนการที่ค้นว่าสังคมมีความซับซ้อนสูงยิ่ง และภายใต้กระบวนการที่ค้นว่าเยาวชนต้องเรียนรู้จากการฝึกกระทำการในสถานการณ์จริง

การพูด เชื่อมโยงกับการคิด และการกระทำ ของนักเรียน ภายใต้การชี้แนะ และสนับสนุนของครู สามารถนำไปสู่การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์ได้มากมาย

บันทึกชุดนี้ จึงเป็นการชักชวนครูให้ร่วมกันฝึกฝนตนเองให้มีสมรรถนะในการใช้คำพูดกระตุ้นการเรียนรู้ครบทุกมิติของนักเรียน โดยนักเรียนเองก็รู้จักใช้คำพูดของตนกระตุ้นการเรียนรู้ของตนและของเพื่อนนักเรียนด้วยกัน

วิจารณ์ พานิช

๑๔ เมษายน ๒๕๖๔ ปรับปรุง ๒๓ และ ๒๖ เมษายน ๒๕๖๔

วันครอบครัว

พูดหลากหลายชนิด

บันทึกชุดนี้ยก “การพูด” ขึ้นเป็นกิจกรรมหลักที่เชื่อมโยงสู่การเรียนรู้ที่ทรงพลัง ซึ่งค่อนข้างย้อนทาง หรือแตกต่างจากความเชื่อเดิมในเรื่องการเรียนรู้ เช่นไทยเรามี “คานานักปราชญ์” ว่า สุ จิ ปุ ลิ ซึ่งย่อมาจาก สุตตะ - พัง จิตตะ - คิด ปุจฉา - ถาม และลิขิต - จด สะท้อนการเรียนรู้แบบเก่า คือเรียนโดยรับถ่ายทอดจากผู้รู้ ต่างจากในบันทึกชุดนี้ที่มุ่งให้ผู้เรียนพูด เพื่อเสนอความคิดของตนออกมา ไม่ใช่แค่ถามเพื่อให้ได้คำตอบที่ตายตัวเท่านั้น

เท่ากับบันทึกชุดนี้มุ่งเปลี่ยนวัฒนธรรมห้องเรียน จากความเชื่อว่า “ห้องเรียนที่ดีคือห้องเรียนที่เงียบ มีครูพูดอยู่คนเดียว นักเรียนจะพูดได้ต่อเมื่อครูอนุญาตให้พูด” มาเป็น “ห้องเรียนที่ดีคือห้องเรียนที่ทั้งนักเรียนและครูพูดกระตุ้นการเรียนรู้ที่ทรงพลัง”

การ “หนุนให้นักเรียนพูดเพื่อเรียนรู้” นี้ มุ่งหวังให้นักเรียนพูดต่างๆ กัน ในลักษณะพูดออกมาจากใจ สะท้อนความคิดที่แตกต่างหลากหลาย เพื่อนำไปสู่การร่วมกันพิจารณาข้อมูลและเหตุผลสนับสนุน เป็นการเรียนแบบเน้นกระบวนการฝึกหัดคิด เป็นการ “เรียนพูดเพื่อเรียนคิด”

ความแตกต่างหลักของการเรียนรู้ในบันทึกชุดนี้จากการเรียนรู้แบบเก่าคือในการเรียนรู้แบบเก๋ามุ่งเรียนความรู้ที่ชัดเจนแน่นอน หยุดนิ่งตายตัว แต่ในบันทึกชุดนี้เชื่อว่าการเรียนรู้ยุคใหม่เป็นการเรียนรู้ที่ไม่ใช่แค่เรียนความรู้ หรือแค่เพื่อรู้ แต่ต้องฝึกเอาความรู้ไปใช้งานในหลากหลายบริบท จนเกิดทักษะหรือสมรรถนะในปฏิบัติการที่พึงประสงค์อย่างหลากหลาย เกิดความเชื่อและคุณค่าที่พึงประสงค์ การเรียนรู้ยุคใหม่จึงเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อนและเป็นพลวัต มีความไม่ชัดเจน คลุมเครือ หรือมีแง่มุมที่ขัดแย้งในตัวเองด้วย

เป้าหมายของการพูดในห้องเรียนมีอย่างน้อย ๖ ประการคือ (๑) กระตุ้นการคิด (๒) กระตุ้นการเรียนรู้ (๓) สื่อสาร (๔) สร้างความสัมพันธ์เชิงประชาธิปไตย (๕) เพื่อสอน และ (๖) เพื่อประเมิน

การพูดเพื่อการเรียนรู้ในที่นี้จึงมีการพูดหลากชนิดที่ควรได้ทำความเข้าใจร่วมกันเสียก่อน

พูดตอบคำถาม

คำพูดที่นักเรียนคุ้นเคยที่สุดคือ ตอบคำถาม (answer) สมัยผมเริ่มเรียนหนังสือเมื่อกว่า ๗๐ ปีมาแล้วนักเรียนมีหน้าที่ฟังครูสอน นักเรียนที่ดีต้องตั้งใจฟังครู ต้องไม่คุยในชั้นเรียน ซึ่งหมายความว่า ต้องไม่พูดจนกว่าครูจะบอกให้พูด ซึ่งก็คือตอบคำถาม แต่สมัยนี้ต้องการให้นักเรียนพูด หรือสนทนากันเพื่อการเรียนรู้ของตน บันทึกชุดนี้มุ่งแนะนำครูให้มีวิธีหนุนให้นักเรียนสนทนากันอย่างเข้าใจเรื่องเข้าใจ การเรียนรู้ที่ทรงพลัง ให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการสนทนาในรูปแบบต่างๆ

คำถามสมัยผมเป็นนักเรียนเกือบร้อยทั้งร้อยเป็นคำถามปลายปิด ซึ่งหมายถึงเมื่อนักเรียนตอบก็จบ ส่วนที่ไม่จบก็เพียงข้อเฉลยว่าตอบถูกหรือผิด ใครตอบถูก ใครตอบผิด แต่คำถามเพื่อการเรียนรู้สมัยนี้เน้นคำถามปลายเปิด คือไม่เน้นคำตอบ ถูกผิด เน้นตอบเป็นคำอธิบายที่สะท้อนการคิดและการมีข้อมูลสนับสนุน

คำถามในชั้นเรียนสมัยก่อนจึงเน้นตรวจสอบว่านักเรียนมีความรู้หรือไม่ แต่คำถามในชั้นเรียนสมัยนี้เน้นกระตุ้นให้นักเรียนคิด หรือให้นักเรียนได้ฝึกคิด เมื่อมีนักเรียนคนหนึ่งตอบ ไม่ว่าจะตอบว่าอย่างไร ก็จะมีคำถามต่อเนื่องไปได้เรื่อยๆ นี่คือการถามปลายเปิด ในสภาพนี้ การตอบถูกผิดไม่สำคัญเท่ากับคำอธิบายที่สะท้อนการมีข้อมูล และมีวิธีคิดที่จะช่วยให้เกิดการสนทนาแลกเปลี่ยน เพื่อกระตุ้น หรือฝึกการคิด

สำหรับนักเรียนอนุบาลถึงประถมศึกษา การพูดโต้ตอบเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ มีนักเรียนจำนวนหนึ่งที่ต้องการความช่วยเหลือพิเศษด้านการพูด ภาษา และการสื่อสาร ที่ในหนังสือเรียกว่าเด็ก SLCN (Speech, Language and Communication Need) ครูต้องมีทักษะวินิจฉัยเด็กกลุ่มนี้ และรู้วิธีช่วยเหลือ

พูดเพื่อตั้งคำถาม

ในโลกยุคปัจจุบัน ทักษะการตั้งคำถามสำคัญกว่าทักษะตอบคำถาม เพราะการตั้งคำถามนำไปสู่การคิดสร้างสรรค์ หรือการคิดสิ่งใหม่ ที่เป็นทักษะสำคัญยิ่งในศตวรรษที่ ๒๑ ดังนั้น ในชั้นเรียนสมัยใหม่ นักเรียนควรได้ร่วมกันตั้งคำถามในทุกเรื่อง

นักเรียน ไม่ว่าจะเป็นชั้นเด็กเล็ก ประถม มัธยม ไปจนถึงมหาวิทยาลัย ต่างก็ได้ชื่อว่าเป็น “มือใหม่” (novice) ในเรื่องต่างๆ ข้อดีของมือใหม่คือ มีมุมมองต่อเรื่องนั้นๆ จากมุมมองของผู้ไม่เคยพบเห็นมาก่อน นำไปสู่การตั้ง “คำถามโง่ๆ” หรือ “คำถามที่ไร้เดียงสา” เพราะ มือใหม่ มีมุมมองหรือวิธีมองสิ่งต่างๆ ต่างจาก “มือชั้นครู” หรือ “ผู้เชี่ยวชาญ” ที่มีมุมมองข้ามประเด็นพื้นๆ ไป คำถามต่อประเด็นพื้นๆ บางครั้งนำไปสู่การคิดสิ่งใหม่ๆ หรือคิดสร้างสรรค์ (creativity) ที่เป็นทักษะสำคัญแห่งศตวรรษที่ ๒๑ ครูจึงต้องพร้อมรับฟังคำถามจากมือใหม่ เพื่อจะได้เข้าใจวิธีคิดของมือใหม่ที่บางครั้งช่วยให้ครูได้กลับไปค้นคว้าต่อ ว่าประเด็นที่มือใหม่ตั้งคำถามนั้น คำตอบที่ถูกต้องเป็นอย่างไร ครูควรใช้เป็นโอกาสสร้างบรรยากาศการเรียนรู้อันทรงพลังอย่างไร

ที่สำคัญยิ่งกว่า คำถามจากมือใหม่ช่วยให้ครูได้วิเคราะห์คำถามนั้นว่ามาจากวิธีคิดแบบไหน ซึ่งในบางกรณีอาจเป็นวิธีคิดที่ดีและแปลกใหม่ และบางคำถามของศิษย์ช่วยสะท้อนความเข้าใจหรือการตีความผิดๆ ของศิษย์ ที่ครูจะต้องหาวิธีที่แยบยลให้ศิษย์ได้เปลี่ยนชุดความรู้ความเข้าใจเสียใหม่ การช่วยให้แก้ไขความรู้ผิดๆ นี้มีคุณค่ายิ่งต่อศิษย์ และที่น่าจะพบบ่อยยิ่งกว่า คือ คำถามบ่งชี้ความรู้เดิมที่ผิวเผินที่ครูจะได้ใช้เป็นข้อมูลสำหรับออกแบบการเรียนรู้ที่ช่วยให้ศิษย์เรียนรู้อย่างลึกและเชื่อมโยง และที่สำคัญยิ่งกว่าคือ สร้างนิสัยการเรียนรู้แบบลึกและเชื่อมโยง ไม่หยุดอยู่ที่เรียนรู้แบบตื้น (ท่องจำ และเชื่อตามคัมภีร์โดยไม่ตรวจสอบ)

ครูต้องฝึกใช้คำถามของศิษย์เป็นตัวช่วยให้มองเข้าไปเห็นสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในสมองศิษย์ ตามหลักการ visible learning ของ John Hattie ซึ่งก็คือความเข้าใจวิธีคิดของศิษย์นั่นเอง ที่จริงครูต้องฝึกและใช้ทักษะนี้ตลอดในทุกตอนของบันทึกชุดนี้

อุดมการณ์สำคัญคือการจัดห้องเรียนให้เป็น “ชุมชนที่สงสัย” (community of enquiry) นำไปสู่การส่งเสริมให้ครูได้ฝึกทักษะส่งเสริมให้ “ห้องเรียนเป็นชุมชนที่สงสัย” ในสหรัฐอเมริกาดำเนินการโดย Institute for the Advancement of Philosophy for Children (IAPC) <https://www.montclair.edu/iapc/> ใช้คำย่อของขบวนการนี้ว่า P4C - Philosophy for Children ซึ่งก็คือขบวนการส่งเสริมและสร้างความรู้เกี่ยวกับการเรียนการสอนแบบตั้งคำถาม (inquiry-based teaching) นั่นเอง มีบริการฝึกครูให้มีทักษะนี้

พูดเพื่อแสดงจุดยืน หรือแสดงพลัง (Voice)

ข้อนี้เชื่อมโยงไปสู่ “สิทธิเด็ก” (children's right) ด้วย และเชื่อมโยงไปสู่เด็กที่อยู่ในฐานะด้อยโอกาส เช่น ต่างสีผิว ต่างศาสนา ต่างภาษา ที่ครูพึงระมัดระวังว่าคำพูดบางคำอาจก่อปมด้อยแก่เด็กบางคน

คำพูดแบบนี้มุ่งแสดงความมุ่งมั่น ข้อคิดเห็น ไอเดีย อารมณ์ ความต้องการ รวมทั้งแสดงตัวตน เป็นคำพูดที่แสดงจุดยืนและสิทธิ เป็นการส่งสัญญาณต่อครูและเพื่อนนักเรียนด้วยกัน ว่าพึงรับฟังและปฏิบัติต่อกันด้วยความเอาใจใส่

ในประเทศที่มีปัญหาทางสังคมหรือเชื้อชาติ (เช่นสหรัฐอเมริกา) เรื่องคำพูดและท่าทีของผู้พูดมีความอ่อนไหวที่จะถูกเข้าใจไปในทางเหยียดผิว รวมทั้งครูและโรงเรียนต้องอดทนต่อการแสดงออกในทางขัดแย้ง ประเทศไทยเราไม่มีปัญหานี้ขัดแย้ง แต่ครูพึงตระหนักว่า คำพูดหรือท่าทีของครูต่อเด็กบางคนหรือบางกลุ่มอาจสร้างปัญหาต่อการพัฒนาความมั่นใจในตัวตน (self-esteem) ของเด็ก เรื่องนี้ผมเคยมีประสบการณ์ตรงตอนอายุ ๑๐ ขวบ เรียนชั้น ม.๑ (สมัยนั้นชั้นประถมศึกษาสูงสุดคือ ชั้น ป.๔) ในโรงเรียนประจำจังหวัด ในฐานะเด็กบ้านนอกห่างไกลจากตัวเมือง

นอกจากนั้น ปฏิสัมพันธ์ในโรงเรียนระหว่างครูกับนักเรียน และระหว่างนักเรียนด้วยกัน ทั้งด้านคำพูดและพฤติกรรม เป็นกระบวนการทางสังคมที่มีส่วนสร้างทักษะทางสังคม (social skills) ที่ดีที่เหมาะสมให้แก่นักเรียน เช่น ทักษะการรับฟังผู้อื่น ด้วยท่าทีให้เกียรติหรือเคารพ ทักษะแสดงความคิดเห็นนอกเหนือใจหรือเอื้อเพื่อต่อความต้องการของผู้อื่น

ขอย้ำว่าการ “พูดเพื่อเรียนรู้” นั้น มีทั้งการพูดเสนอ (initiate) และการพูดสนอง (response) ครูสามารถใช้การพูดทั้งสองแนวนี้เพื่อการเรียนรู้และพัฒนาให้นักเรียนในหลากหลายมิติของการเรียนรู้ ในศตวรรษที่ ๒๑ โดยพึงตระหนักว่า จริงๆ แล้วไม่ใช่เพียงเรื่องการพูด แต่เป็นเรื่องของการสื่อสาร ซึ่งหมายความว่ามีการสื่อสารที่ไม่ใช่คำพูด (non-verbal communication) ด้วย “การเรียนรู้จากการพูด” ในบันทึกชุดนี้แท้จริงแล้วเป็นการ “เรียนจากการสื่อสารที่ซับซ้อน”

กลับมาที่สิทธิเสียง (voice) ของนักเรียน หนังสือ *A Dialogic Teaching Companion* บอกว่า มี ๔ ด้านคือ (๑) มีโอกาสพูด (๒) แสดงข้อคิดเห็นของตนเอง (ไม่ใช่ลอกเลียนจากคนอื่น) (๓) พูดในภาษาหรือถ้อยคำของตน (๔) ได้รับการรับฟัง ซึ่งผมขอเสนอความเห็นส่วนตัวว่า ครูพึงฝึกให้นักเรียนได้ตระหนักว่า สิทธิ (rights) คู่กับความรับผิดชอบ (responsibilities) นักเรียนจึงต้องฝึกใช้สิทธิเสียงของตนอย่างมีความรับผิดชอบ ด้วยท่าทีสุภาพ เคารพข้อคิดเห็นที่แตกต่าง

หนังสือเสนอ ๔ คำถาม สำหรับครูนำมาปรึกษาหารือกันคือ (๑) มีวิธีใดบ้างที่จะส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนพูดเสนอความเข้าใจหรือข้อคิดเห็นของตนออกมา (๒) ครูทำอย่างไรเพื่อให้นักเรียนเห็นว่าทุกข้อคิดเห็นได้รับการรับฟังและยอมรับ (๓) เมื่อนักเรียนพูด ครูได้ยินเสียงของใคร (ของตัวนักเรียนเอง หรือไปจำคำพูดมาจากที่อื่น) (๔) หากคำพูดของนักเรียนแหวกแนวไปจากแผนการสอนหรือความคาดหวังของครู จะทำอย่างไร

คำตอบของผมต่อคำถามข้อ ๔ คือ “ใช้หลักการसानเสวนา” ชวนนักเรียนทั้งชั้นทำความเข้าใจคำพูดหรือข้อเสนอนั้น เจาะหาข้อมูลหลักฐานและวิธีคิดหรือความเชื่อที่อยู่เบื้องหลัง เพื่อทำความเข้าใจคำพูดนั้นในมิติที่ลึกซึ่งอาจนำไปสู่การรวมตัวกันของนักเรียน ร่วมกันแก้ไขปัญหาสังคมให้แก่ชุมชนนั้นๆ เปิดช่องทางสู่การเรียนรู้ประเด็นสำคัญในชีวิตจริง

การจัดการคำพูดในห้องเรียน จะทรงพลังยิ่งต่อการเรียนรู้ หากนำไปสู่การกระทำของนักเรียน เพื่อการเรียนรู้จากสภาพชีวิตจริง

หนังสือเตือนว่า มี “สิทธิที่จะเงียบ” (right to be silent) ด้วย ครูพึงตระหนักและจัดการสิทธินี้เป็น “สมศักดิ์มีความเห็นอย่างไร (ให้เวลาคิด ๑ นาที ยังไม่มีเสียงตอบ) ยังนึกไม่ออกใช่ไหม ไม่เป็นไรเดี๋ยวนี้ก้ออกยกมือขอตอบได้” โดยครูต้องไม่ลืมที่จะสังเกตนักเรียนบางคนที่มีความต้องการความช่วยเหลือในการฝึกทักษะด้านภาษาและการพูด (SLCN – Speech, Language, Communication Need) หรือมีความอ่อนแอด้าน oracy และหาทางช่วยเหลืออย่างทันท่วงที ไม่ปล่อยให้กลายเป็นปัญหาระยะยาวของนักเรียนผู้นั้น

การร่วมกิจกรรมแบบไร้เสียง (Voiceless participation)

ครูพึงระมัดระวังว่า อาจมีนักเรียนบางคนเข้าร่วมกิจกรรมในชั้นเรียนกับเพื่อนๆ อย่างเอาจริงเอาจัง แต่เป็นการเข้าร่วมแบบทำตามที่ผู้อื่นกำหนดหรือบงการ ไม่ได้คิดเองหรือมีส่วนร่วมคิด หากครูปล่อยให้ นักเรียนคนใดมีพฤติกรรมเช่นนั้นตลอดไป

จะเป็นการทำร้ายศิษย์ทางอ้อม เพราะนักเรียนคนนั้นจะขาดโอกาสฝึกตัวเองให้มีสมรรถนะด้านการเป็นผู้ก่อการ หรือผู้กระทำการ (agentic competencies) ที่มีความสำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบันและอนาคต

วิธีแก้ภัยนี้เดี๋ยว คือ ครูชี้ให้ศิษย์ผู้นั้นเป็นผู้นำเสนอผลงาน หรือเป็นผู้ตอบคำถามและอธิบายเหตุผล นักเรียนก็จะเตรียมตัวแสดงบทบาทเหล่านั้น คือต้องคิดไปตลอดเวลาที่ร่วมทำกิจกรรมกับเพื่อน

พูดทวนความจำ (Recitation)

นี่คือการพูดมาตรฐานของนักเรียนที่ดำเนินการมาตั้งแต่สมัยโบราณ ต่อเนื่องมาจนปัจจุบัน เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่เรียกว่า IRF (Initiation-Response-Feedback) หรือ IRE (Initiation-Response-Evaluation) คือครูเริ่มกิจกรรมด้วยคำถาม (initiation) ให้นักเรียนตอบ (response) ตามด้วยคำเฉลย (feedback) ซึ่งโดยทั่วไปคำถามมักเป็นคำถามที่ต้องการคำตอบตายตัว (หรือคำถามปลายปิด) เมื่อชี้ให้นักเรียนตอบ และได้คำตอบ ก็ตามด้วยคำเฉลย “ถูก เก่งมาก” หรือ “ผิด คำตอบที่ถูกต้องคือ...” การพูดทวนความจำแบบนี้มีค่าน้อยต่อการเรียนรู้ เพราะสร้างการเรียนรู้เพียงระดับตื้นเท่านั้น

ครูสามารถใช้การสอนแบบทบทวนความจำให้เกิดคุณค่าในระดับลึกและเชื่อมโยงได้ โดยเริ่มต้นกิจกรรมด้วยโจทย์ที่ซับซ้อนต้องการคำตอบที่มีคำอธิบาย และมีคำตอบที่ถูกต้องหรือเหมาะสมได้หลายคำตอบ เมื่อครูถาม ให้นเวลาค้นคิด ๑ นาที และให้จับคู่คุยแลกเปลี่ยนอธิบายคำตอบเพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน แล้วชี้ให้ตอบพร้อมข้อมูลสนับสนุนและคำอธิบายให้เพื่อนฟังสักสามสี่คู่ แล้วครูให้ feedback เพื่อสร้างความเข้าใจเรื่องนั้นในมิติที่ซับซ้อน คิดได้หลายมุมหลายระดับ ความลึก หรือให้คำแนะนำให้ไปค้นคว้าข้อมูลต่อ โดยไม่จำเป็นต้องเฉลยถูกผิด

หลังจากครูให้ feedback อาจตามด้วยการเปิดโอกาสให้นักเรียนตั้งคำถามกันเอง และหาคำตอบกันเอง สภาพชั้นเรียนจะเปลี่ยนจากการพูดแบบถามตอบ (recitation) ไปเป็นการพูดแบบโต้ตอบไปมา (reciprocal)

สาสนสนวน (Dialogue)

ในที่นี้หมายถึงการพูดและฟังกันหลายคน ต่างจาก monologue ที่เป็นการพูดคนเดียว คนอื่นฟัง ในหนังสือ *A Dialogic Teaching Companion* บอกว่าการสนทนา (conversation) การอภิปราย (discussion) การร่วมกันตรวจสอบข้อคิดเห็นหรือข้อมูล (deliberation) และการพูดแย้ง (argumentation) เป็นการสาสนสนวนทั้งสิ้น การพูดและฟังกันเหล่านี้ มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในมิติที่ลึก มีการมองหลายมุม มองเห็นความกำกวมหรือความไม่ชัดเจนของ “ความจริง” หรือเหตุการณ์ต่างๆ เห็นสภาพความเป็นจริงว่า คนเรามองสิ่งต่างๆ ไม่เหมือนกัน ในหลายกรณีอาจมองต่างในระดับขวากับดำ

พูดแย้ง (Argumentation)

มีเป้าหมายเพื่อเสนอมุมมองที่ต่าง โดยที่อาจใช้ข้อมูลเดียวกัน หรือเสนอข้อมูลใหม่เป็นหลักฐาน ในบางกรณีมีเป้าหมายเพื่อเอาชนะ แต่ในห้องเรียนเน้นเพื่อการเรียนรู้ระดับสูง

ในหนังสือระบุว่ากรพูดแย้งมี ๖ ระดับคือ (๑) ยื่นข้อเสนอ (๒) เสนอตัวอย่าง (๓) เล่าเรื่องราวสู่ข้อสรุปพร้อมเหตุผล (๔) ได้วาทะหว่างสองฝ่ายที่มองประเด็นต่างกัน (๕) โต้แย้ง (dispute) (๖) ทะเลาะ (quarrel)

หนังสือบอกว่าการพูดแย้ง (argumentation) มี ๗ ชนิดคือ

- พูดชวนเชื่อ (persuasion)
- พูดชวนให้ตั้งคำถาม (inquiry)
- พูดชวนสู่ข้อค้นพบ (discovery)
- พูดต่อรอง (negotiation)
- พูดหาข้อมูลเพิ่มเติม (information-seeking)
- ชวนตรวจสอบ (deliberation)
- ยั่วโทสะ (eristic)

วิธีโต้แย้งให้เกิดผลมี ๖ องค์ประกอบคือ (๑) ระบุประเด็นให้ชัดเจน (claim) (๒) ให้ข้อมูลสนับสนุนที่ครบถ้วนสมเหตุสมผล (ground) (๓) ให้เหตุผลอธิบาย ข้อมูลหลักฐานสนับสนุน (warrant) (๔) ให้ข้อมูลสนับสนุนเพิ่มเติม (backing) (๕) บอกข้อจำกัด หรือจำกัดวงของประเด็น (qualifier) (๖) ให้ความเห็นโต้แย้ง (rebuttal)

หนังสือบอกว่า ครูต้องฝึกให้ศิษย์มี argument literacy ซึ่งหมายถึงทักษะ ในการทำความเข้าใจ สร้างข้อเสนอ และประเมินข้อโต้แย้ง ผ่านการฟัง พูด อ่าน และเขียน โดยกระบวนการที่เรียกว่า การสานเสวนาเพื่อตั้งคำถาม (inquiry dialogue) และการสานเสวนาเพื่อการค้นพบ (discovery dialogue) โดยผมขอย้ำว่า กระบวนการดังกล่าวต้องอยู่ในบรรยากาศของการให้เกียรติเคารพซึ่งกันและกัน คือใช้หลักการ 3C ตามในหนังสือ ซึ่งหมายถึง critical, creative และ caring

สรุป

การพูดกับการฟังเป็นของคู่กัน ขยายความได้เป็นการสื่อสารกับการรับสาร ซึ่งมีการสื่อสารที่เป็นการทำทาง นำเสียง สีหน้าด้วย ที่เรียกว่า การสื่อสารผ่าน อวัจนภาษา (non-verbal communication) การสื่อสารและรับสารเหล่านี้เป็น ช่องทางของการเรียนรู้แบบ “เรียนเชิงรุก” (active learning) ซึ่งครูจะต้องเรียนรู้ และพัฒนาทักษะของตนในการส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนพัฒนาทักษะเหล่านี้ เพื่อการเรียนรู้ที่ครบถ้วนรอบด้านของตน รวมทั้งให้เกิดการเรียนรู้ในมิติที่ลึก

ชื่อผลงาน : โทรทัศน์

เจ้าของผลงาน : เด็กหญิงปญญาศิา นิจจัจจตุบุตร

สู่การสร้างผลลัพธ์ การเรียนรู้สูงในทุกด้าน

แก่นคุณค่าของการสอนแบบสานเสวนา (dialogic teaching) คือการรอกงามความเป็นมนุษย์ผู้ก่อการ (agentic persons) ทั้งที่ตัวศิษย์และตัวครู เป็นการสร้างบุคลิกหรือคุณลักษณะของความเป็นผู้ก่อการที่มีทั้งความรู้ (knowledge) ทักษะ (skills) เจตคติ (attitude) และคุณค่า (values)

ผมตีความว่า แก่นคุณค่าของการสอนแบบสานเสวนา (dialogic teaching) คือการรอกงามความเป็นมนุษย์ผู้ก่อการ (agentic persons) ทั้งที่ตัวศิษย์และตัวครู เป็นการสร้างบุคลิกหรือคุณลักษณะของความเป็นผู้ก่อการที่มีทั้งความรู้ (knowledge) ทักษะ (skills) เจตคติ (attitude) และคุณค่า (values) เพื่อความอยู่ดีมีสุข (สุขภาวะ) ของตนเอง ครอบครัว ชุมชน ประเทศ และโลก

ซึ่งหมายความว่า การสอนแบบสานเสวนาสร้างผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับสูงในทุกด้าน พิสูจน์โดยโครงการทดลองแบบ RCT (Randomized Control Trial) ในอังกฤษ สนับสนุนโดย EEF (Equity Education Fund) ระหว่าง ค.ศ. 2014 - 2017 โดยการทดลองใช้เวลาเพียง ๒๐ สัปดาห์ พบว่าผลลัพธ์การเรียนรู้ด้านภาษา (อังกฤษ) วิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ ในนักเรียนชั้นประถมศึกษากลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมถึงเท่ากับการเรียนรู้ ๒ เดือน หรือกล่าวใหม่ว่าการเรียนรู้ที่เกิดจากการสอนแบบสานเสวนา เป็นเวลา ๔.๗ เดือน เท่ากับการเรียนรู้จากการสอนแบบเดิม ๖.๗ เดือน

เป็นกัการฝึกนักเรียนและการฝึกครู

การสอนแบบสานเสวนาโดยใช้กรอบปฏิบัติการสานเสวนาเพื่อเรียนรู้ (ที่จะนำเสนอในตอนต่อไป) ให้ผลทั้งเป็นการพัฒนาวิธีการเรียนการสอน (epistemic development) หวังผลที่การเรียนรู้ของนักเรียน และเป็นการพัฒนารูปแบบของการพัฒนาครูประจำการ (professional development) หวังผลที่การเรียนรู้ต่อเนื่องของครู

โปรดสังเกตว่า กรอบปฏิบัติการสานเสวนาเพื่อเรียนรู้ ซึ่งเป็นเรื่องหลักของบันทึกชุด สอนเสวนาสู่การเรียนรู้ที่ลึกและเชื่อมโยง นี้ ให้ผลต่อการพัฒนาถึง ๔ เป้าหมาย คือพัฒนานักเรียน พัฒนาการ พัฒนาการเรียนการสอน และพัฒนาวิธีพัฒนาครูประจำการ

ใช้กัการตั้งคำถามและขยายประเด็น

สอนเสวนา หรือการสอนแบบสานเสวนาเริ่มต้นที่คำถาม (questioning) แต่ไม่ได้จบที่การได้คำตอบ แต่ใช้การขยายประเด็น (extension) จากคำตอบไปสู่การเรียนรู้ที่กว้างขวางและลุ่มลึก ผ่านทั้งการสานเสวนา การค้นคว้า และปฏิบัติการเพื่อเรียนรู้ในสถานการณ์จริง

มาตรการบูรณาการ

การเรียนแบบสานเสวนาใช้ได้กับการเรียนทุกสาระวิชา ทุกเป้าหมายการพัฒนา นักเรียน เพราะการตั้งคำถามไม่มีพรมแดนสาระวิชา และคำถามที่ดีเชื่อมโยงสู่เรื่องราวในชีวิตจริง การเรียนแบบสานเสวนาจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งของการเรียนรู้แบบบูรณาการ

มีหลักฐานจากการวิจัยที่อังกฤษระหว่าง ค.ศ. 2014 - 2017 ว่าการทดลองใช้กรอบปฏิบัติการสานเสวนาเพื่อเรียนรู้ ให้ผลยกระดับการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมทั้งด้านภาษา วิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์

ข้อมูลนำมาสนับสนุนคำพูดของตน ซึ่งในจิตใจต่อมา นักเรียนอาจขอแก้คำพูด “ผม/ หนูขอแก้คำตอบครับ เพราะฉันดูแล้วว่า ... บอกว่า ... ที่ผม/ หนูตอบจึงผิด ขอแก้คำตอบเป็น ... โดยมีข้อมูลหลักฐานคือ ...” ในเวลาสั้นๆ นักเรียนได้เรียนรู้ วิธีตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลประกอบการคิดและแสดงข้อคิดเห็น และเรียนรู้ วิธีสานเสวนาอย่างมีข้อมูลหลักฐานประกอบ

Feed forward

นี่คือประเด็นสำคัญยิ่งของบทบาทครูในการสอนเสวนา คือต้องเปลี่ยน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนในกระบวนการ IRF (Initiation-Response-Feedback) โดยเปลี่ยนตัว F จาก feedback เป็น feed forward ซึ่งหมายความว่า ในการสอนแบบเดิม เมื่อนักเรียนตอบ ครูพูดโดยใช้คำพูดที่ชวนนักเรียนคิดย้อนกลับ (think back) ไปตรวจสอบว่าคำตอบของตนถูกหรือผิด แต่ในการสอนแบบสานเสวนา ครูใช้คำพูดที่ชวนนักเรียนคิดไปข้างหน้า (think forward) ว่าเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ ประเด็นที่กำลังเรียนนั้นมันมีเรื่องราวต่อเนื่องอีก ซึ่งอาจเป็นเรื่องการเชื่อมโยง ระหว่างสาระในวิชาภาษา กับสาระทางวิทยาศาสตร์ หรือเป็นการเชื่อมโยงประเด็น เชิงทฤษฎีเข้ากับเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงในโรงเรียน หรือในข่าวที่ฮือฮากันอยู่ในช่วงนั้นพอดี

ครูต้องหาโอกาสใช้ feed forward เพื่อเชื่อมโยงประเด็นการเรียนรู้สู่ชีวิตจริงของ นักเรียน การเรียนรู้ก็จะมีชีวิตชีวา และนักเรียนเห็นว่าบทเรียนนั้นมีคุณค่าต่อตนเองอย่างไร ช่วยให้นักเรียนสนใจการเรียน (student engagement)

ใช้พลังรวมหมู่

พลังรวมหมู่ (power of the collective) เป็นกลไกที่บรรจุอยู่ในวิธีการ สอนเสวนา เพราะเท่ากับนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลา ทั้งในกลุ่มใหญ่ ทั้งชั้น และในกลุ่มย่อย หนังสือบอกว่าปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียนใช้ ๓ หลักการคือ (๑) รวมหมู่ (collectivity) (๒) ต่างตอบแทน (reciprocity) และ (๓) สนับสนุนกัน (supportiveness) ซึ่งจะเป็นกำลังใจให้นักเรียนไม่กลัวความเสี่ยง และไม่กลัวผล ที่จะเกิดตามมา เนื่องจากรู้สึกว่าการเรียนเป็นพื้นที่ปลอดภัย

ครูใช้คำพูดที่ช่วยเปิดทางหรือซัพพอร์ต (scaffold) ให้นักเรียนเข้าถึงหลักการ และกรอบความคิดได้ง่ายขึ้น โดยหนังสือแนะนำว่า ครูพึงทำตัวเป็นนักปฏิบัติ การสร้างสรรค์ (creative practitioner) สบายใจที่จะปล่อยให้มีการระดมความคิดเป็นช่วงๆ และส่งเสริมให้มีการสืบบทบาท คือแทนที่ครูเป็นผู้ตั้งคำถาม กลับมอบหมายหรือเปิดโอกาสให้นักเรียนเป็นผู้ตั้งคำถามเปิดประเด็นเรียนรู้

ข้อแตกต่างของกิจกรรมในชั้นเรียนที่ใช้การสอนเสวนากับชั้นเรียนที่สอนแบบเดิม

ในการทดลองเปรียบเทียบการสอนเสวนากับกลุ่มควบคุมที่สอนแบบเดิม โดยการวิจัยแบบ RCT ของอังกฤษ ระหว่าง ค.ศ. 2014 - 2017 ที่ให้ผลสรุปว่า การทดลองใช้เวลา ๒๐ สัปดาห์ นักเรียนกลุ่มทดลองมีผลการเรียนล้าหน้ากลุ่มควบคุมเป็นเวลา ๒ เดือน ทีมวิจัยเอาข้อมูลมาวิเคราะห์หาข้อแตกต่างในชั้นเรียน ระหว่างการสอนทั้ง ๒ แบบ ได้ข้อสรุปความแตกต่างสำคัญ ๕ ประเด็น คือ พบว่า การสอนแบบสานเสวนา

- มีคุณภาพระหว่างการใช้คำถามปลายปิดกับคำถามปลายเปิด ครูกลุ่มสอนแบบสานเสวนาใช้คำถามปลายเปิดมากกว่าครูกลุ่มสอนแบบเดิม
- มีการเปลี่ยนรูปแบบของการพูดของครู โดยมีเวลาให้นักเรียนคิด ครูพูดทบทวนความหมายของคำพูดของนักเรียน เปลี่ยนคำพูดของนักเรียนให้เข้าใจง่ายหรือชัดเจนขึ้น “ครูคิดว่า เธอต้องการพูดว่า... ไซ้ไหม” “ครูเดาว่า เธอคิดว่า...” หรือขอให้นักเรียนพูดใหม่ โดยให้หาวิธีพูดที่เข้าใจง่ายขึ้น “พูดใหม่อีกทีได้ไหม” “สมชาย ช่วยพูดคำที่สมศรีตอบด้วยคำพูดของเธอเองได้ไหม” ถามหาข้อมูลหลักฐานสนับสนุนคำพูดของนักเรียน “ทำไมเธอจึงคิดอย่างนั้น” “หลักฐานยืนยันคำตอบของเธอคืออะไร” ทำทนายความนำเชื้อถือของคำตอบของนักเรียน และให้นักเรียนช่วยกันยืนยันความถูกต้อง “เรื่องราวจะดำเนินไปเช่นนั้นเสมอไปหรือไม่” “หาก... เหตุการณ์จะดำเนินไปอย่างไร” “คำตอบของเธอเป็นจริงเสมอไปหรือไม่” “มีสถานการณ์ใดบ้างที่คำตอบนี้จะไม่เป็นจริง”
- มีคุณภาพระหว่างการถามความจำ (recitation) กับการสานเสวนา (dialogue) ครูใช้คำถามปลายเปิดมากขึ้นอย่างชัดเจน

- มีคุณลักษณะระหว่างคำพูดของนักเรียนแบบตบสั้นๆ กับพูดแบบมีการขยายความ คำตบสั้นๆ มักเป็นการตอบคำถามปลายปิดที่เน้นคำตอบถูกหรือผิด ส่วนคำตอบยาวมักเป็นคำตอบต่อคำถามปลายเปิด ที่นักเรียนให้คำตอบพร้อมข้อมูลหลักฐานสนับสนุนหรืออ้างอิง และมีคำอธิบายการคิดหรือให้เหตุผล การสอนแนวสานเสวนามุ่งให้มีคำตอบแบบขยายความเพิ่มขึ้น
- รูปแบบการพูดของนักเรียน พบว่า นักเรียนในกลุ่มเรียนแนวสานเสวนาให้คำอธิบายที่สะท้อนการคิดระดับสูงเพิ่มขึ้น ทั้งที่คำอธิบาย การวิเคราะห์ การโต้แย้ง และการตัดสินใจ รวมทั้งคำพูดมีลักษณะสานเสวนาเพิ่มขึ้น

โปรดสังเกตว่า หนังสือเล่มนี้ไม่แนะนำให้ครูและโรงเรียนสร้างการเปลี่ยนแปลงภายใต้แนวคิดชาวกับดัก หรือถูกกับผิด และมุ่งใช้เฉพาะการสอนสานเสวนา แต่แนะนำให้ใช้แนวคิดใช้ทั้งสองแนว (แนวเก่ากับแนวสอนเสวนา) ในสัดส่วนที่เหมาะสม โดยมีการเก็บข้อมูลนำมาร่วมกันวิเคราะห์เพื่อการเรียนรู้ของครู

นักเรียนทุกคนเป็นผู้ปรารถนาดี

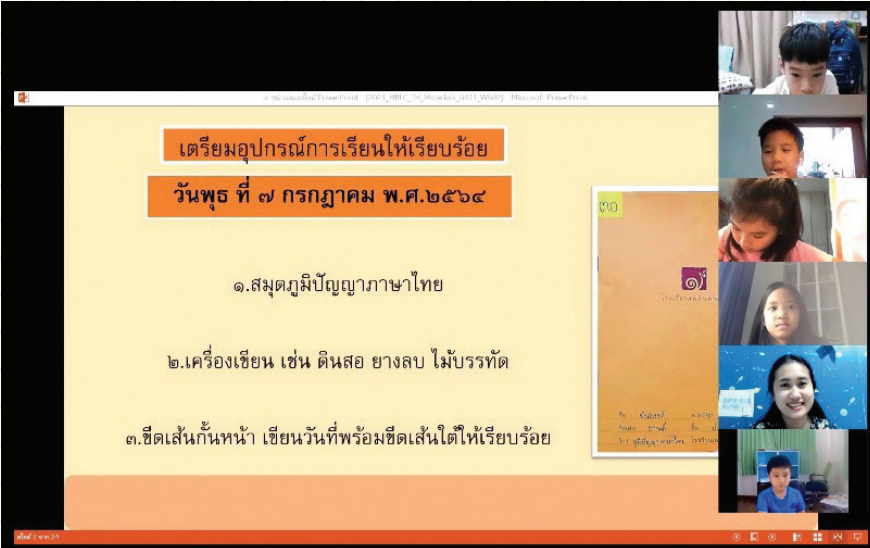
ผมขอตั้งข้อสังเกตว่า การสอนแนวสอนเสวนา อยู่บนสมมติฐานว่านักเรียนทุกคนเป็นผู้ปรารถนาดี มีความคิดเป็นของตนเอง หากครูจัดพื้นที่เรียนรู้ที่นักเรียนรู้สึกปลอดภัย และมีโจทย์การเรียนรู้ที่นักเรียนสนใจ ความปรารถนาดีของนักเรียนทุกคนจะถูกปลดปล่อยออกมาอย่างเป็นธรรมชาติ

เท่ากับการสอนแนวสอนเสวนาใช้หลักการ high expectation, high support โดยปริยาย หลักการนี้จะช่วยลดความไม่เสมอภาคทางการศึกษาในชั้นเรียนได้ โดยที่ความไม่เสมอภาคนี้เกิดจากท่าที (หรือคำพูด) ที่ครูกระทำโดยไม่รู้ตัว ว่าครูไม่คาดหวังว่านักเรียนกลุ่มด้อยโอกาสจะมีผลการเรียนที่ดี ในการสอนแนวสอนเสวนา ครูสามารถใช้กระบวนการเป็นตัวบอกโดยนัย ว่านักเรียนทุกคนเป็นผู้ปรารถนาดี สามารถให้ข้อคิดเห็นที่มาจากความคิดของตนเองได้ สร้างสภาพที่นักเรียนทุกคนมีความคาดหวังสูง (high expectation) ต่อตนเอง อันเป็นจุดเริ่มต้นสู่ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับสูง (อ่านเพิ่มเติมได้ที่ <https://www.gotoknow.org/posts/674205>) (ดาวน์โหลดหนังสือ *สอนเข้ม เพื่อศิษย์ขาดแคลน* ได้ที่ <http://bit.ly/33iD7wu>) โดยนักเรียนกล้าคาดหวังสูง เพราะกระบวนการสอนแนวสอนเสวนาช่วยยืนยันว่าครูพร้อมให้การสนับสนุนสูง (high support) ด้วย

เรื่องเล่าจากห้องเรียน

“การสอนแนวสอนเสวนา อยู่บนสมมติฐานว่านักเรียนทุกคน เป็นผู้ปรารถนาดี มีความคิดเป็นของตนเอง หากครูจัดพื้นที่เรียนรู้ ที่นักเรียนรู้สึกปลอดภัย และมีโจทย์การเรียนรู้ที่นักเรียนสนใจ ความปรารถนาดีของนักเรียนทุกคนจะถูกปลดปล่อยออกมาอย่างเป็นธรรมชาติ”

บทสนทนาจากห้องเรียนของคุณครูกานต์ - บัวสวรรค์ บุญมาวงษา หน่วยวิชา ภูมิปัญญาภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนเพลินพัฒนา สะท้อนให้เห็นถึงการทำให้ ห้องเรียนเป็นพื้นที่ปลอดภัย การเรียนรู้ร่วมกันผ่านโจทย์ที่น่าสนใจ ทั้งโจทย์ในชีวิตจริง ของผู้เรียน ที่เน้นไปกับโจทย์ของครูในการผูกโยงให้การเรียนรู้วรรณกรรมเรื่อง ราชาริราช เชื่อมร้อยกันไปกับทักษะภาษาทั้งการฟัง พูด อ่าน เขียน และคิด ด้วยเกม ทางภาษาที่เตรียมเอาไว้เป็นอย่างดีเหมาะสมกับเนื้อหาในแต่ละคราว

The screenshot shows a Zoom meeting interface. On the left, a presentation slide is displayed with the following text:

- เตรียมอุปกรณ์การเรียนให้เรียบร้อย
- วันพุธ ที่ ๗ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๔
- ๑. สมุดภูมิปัญญาภาษาไทย
- ๒. เครื่องเขียน เช่น ดินสอ ยางลบ ไม้บรรทัด
- ๓. ชิตเส้นกันหน้า เขียนวันที่พร้อมชิตเส้นใต้ให้เรียบร้อย

On the right side of the screen, there is a grid of video thumbnails showing several participants in the meeting. The bottom of the screen shows the Zoom control bar with icons for mute, video, chat, and other functions.

องค์ประกอบที่เหมาะสมจะตรงมลงตัวเหล่านี้เอง ที่เอื้ออำนวยให้ความปรารถนาของนักเรียนทุกคน ฉายประกายออกมาได้อย่างเป็นธรรมชาติ

นักเรียน : สวัสดิ์ค่ะ/ ครับ คุณครูกานต์

ครูกานต์ : สวัสดิ์ค่ะ เด็กๆ ทุกคน (ลากเสียงยาว) ทำไมเด็กๆ ชอบสวัสดิ์แบบซ้ำๆ “สวัสดิ์ค่ะคุณครูกานต์” (เสียงครูพูดเร็วๆ กระฉับกระเฉง) น้ำเสียงให้มันสดใส ครึกครื้นหน่อย เราจะไม่ลากเสียงยาวนะคะ... เราจะพูดสวัสดิ์ค่ะครูกานต์ ที่แสดงถึงความพร้อม พร้อมเรียนค่ะ ครึกครื้น ฮึกเหิม โอเคนะ

วันนี้ครูกานต์เตรียมเกมมาให้เด็กๆ เล่นอีกแล้ว ซึ่งเกมนี้น่ารักมาก เพราะครูกานต์จะพาเด็กๆ ไปเที่ยวด้วย... อลันว่าอย่างไรจะ

อลัน : ทำไมกว่าจะได้ฟังเรื่อง พระเจ้าฟ้ารั่ว จะต้องมีผ่านด่านตลอดเลยครับ

The screenshot shows a Zoom meeting interface. The main window displays a presentation slide with the following text:

- เตรียมอุปกรณ์การเรียนให้เรียบร้อย
- วันพุธ ที่ ๗ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๔
- ๑. สมุดภูมิปัญญาภาษาไทย
- ๒. เครื่องเขียน เช่น ดินสอ ยางลบ ไม้บรรทัด
- ๓. ชีตเส้นกันหน้า เขียนวันที่พร้อมขีดเส้นใต้ให้เรียบร้อย

On the right side, there is a grid of video thumbnails for participants. One participant is visible in the top right, another in the middle right, and another in the bottom right. The bottom of the screen shows the Zoom control bar with icons for mute, video, chat, and other functions.

ครูกานต์ : ชีวิตคนเราเป็นแบบนี้แหละอลัน การที่เราอยากได้อะไร มันไม่ได้ได้มาโดยง่าย
จริงไหมโอริว เราต้องฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ ก่อน ถึงจะได้สิ่งนั้นที่เราอยากได้

เจย์่า : เหมือนหนูเลย คือหนูอยากกินไอติม แล้วหนูต้องวิ่งแข่งให้ชนะพ่อก่อน
แล้ววันนั้นหนูชนะ เมื่อวานพ่อพาไปซื้อไอติมเลย

ครูกานต์ : นี่ไง เราจะได้เห็นคุณค่า พ่อเจย์่ากินไอติม รู้สึกอย่างไรคะ

เจย์่า : รู้สึกภูมิใจ ไม่เสียแรง

ครูกานต์ : แล้วมันอร่อยมากขึ้นกว่าเดิมไหม ไอติม

เจย์่า : อร่อยกว่าเดิม เพราะว่าเราทำ ไม่ได้ขอแล้วซื้อให้เลย แต่เราได้ผ่านด่าน
อะไรก่อน แล้ววันนั้นหนูวิ่งแข่งคือต้องเร็วด้วย เพราะว่าพ่อเป็นนักกีฬา
แล้วต้องวิ่งสปีด ๕๐๐ - ๖๐๐ เมตรเลย ฝืนมากเลย

ครูกานต์ : โอเค ยอดเยี่ยมมากเลย ชอบคุณเด็กๆ สำหรับการแลกเปลี่ยนเมื่อทีนี้
ว่ากว่าที่เราจะได้บางสิ่งบางอย่างมา มันต้องผ่านอุปสรรคอะไรมากมาย

ที่นี้เรื่องราวของพระเจ้าฟาร์ว้ในตอนที่แล้ว ก็ได้แผ่ขยายอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาล
ได้สำเร็จ รวมทั้งได้ลูกสาวของเจ้าเมืองกำมะลานีมาเคียงคู่ด้วย

เมื่อวานเกร็ดความรู้ของเราเป็นเรื่องของอักษร ๓ หมู่ ซึ่งมีหมู่หนึ่งที่บ่งบอกว่า
“ฉันมีคู่นะ” วันนี้เด็กๆ จะต้องหาคู่ให้เจอ เพื่อที่ว่าจะได้ไปพบกับเรื่องราวที่มันเข้มข้น
มากขึ้น คาบเมื่อวานครูกานต์บอกว่าเรื่องราวมีความเกี่ยวข้องกับเลข ๕ ไข่มุข
แล้วเด็กๆ ก็บอกว่ามันคืออักษรกลางแน่นอนเพราะมันผันได้ห้าเสียง แต่ในวันนี้คะ
หนึ่งในอักษรสามหมู่ก็เช่นกัน แต่หมู่ที่มีความบ่งบอกว่ามีคู่... ดูซิว่าเด็กๆ จะรู้ใหม่ว่า
หมู่นั้นคือหมู่อะไร

กอซอง : อักษรต่ำคู่คะ

ครูกานต์ : (นะโมยกมือ) นะโมละ

นะโม : อักษรสูงครับ เพราะว่าอักษรสูงมีคู่กับต่ำคู่ เพราะว่าอักษรต่ำเดี่ยวเป็น
อักษรต่ำแต่ก็ยังไม่คู่ครับ

ครูกานต์ : ชอบคุณกอซองกับนะโมมากๆ เลย ยังไม่บอกหรือว่าถูกหรือผิดนะ
เดี่ยวเราไปดูกันดีกว่า

ครูกานต์ : เพราะอะไรคะ

กอซอง : เพราะว่าเราจะดูว่าตัวข้างหน้าคืออะไรคะ จะรู้ว่าเป็นอักษรไหนต้องดูตัวข้างหน้า ไม่ใช่ตัวสะกด และตัวข้างหน้าคือ ก ไก่ คืออยู่ในอักษรกลางคะ

ครูกานต์ : น้ำหวานคะ

น้ำหวาน : หนูคิดว่าเป็นกวางเหมือนกันคะ เพราะว่า ก ไก่ เป็นตัวอักษรกลางที่อยู่ในอักษรกลางคะ แล้วก็เราดูจากตัวหน้า และส่วนตัวสะกดมันเป็นตัวสะกดออกเสียงเฉยๆ แต่ตัวหน้ามันเป็นตัว...

ครูกานต์ : เป็นตัวอะไรเอ่ย เขาเรียกว่าอะไร พยัญชนะต้นใช่ไหม

น้ำหวาน : คะ ส่วนตัวหลังมันเป็นตัวสะกดเฉยๆ มันไม่ใช่เป็นตัวอักษรอะไรอย่างนี้คะ

ครูกานต์ : โอเค ขอคุณน้ำหวานคะ แล้วก็ลินจ๊ะ

ลิน : หนูก็คิดว่ากวางคะ เพราะว่าเราจะดูที่ตัวพยัญชนะต้นว่าอยู่ในอักษรกลางหรือเปล่าแล้ว ก ไก่ ก็อยู่ในอักษรกลาง หนูเลยตอบว่าอักษรกลางคะ

ครูกานต์ : โอเคคะ อย่างนั้นเรามาดูกันดีกว่าว่าใช้กวางอย่างไรที่เพื่อนพูดหรือเปล่า ใครคิดว่ากวางเหมือนกันสามารถส่งรีแอ็กชันมาได้เลยนะ ไปดูกันคะ ถูกต้องคะ กวางอยู่ในหมู่อักษรกลางนั่นเอง

สัตว์ชนิดไหนอยู่ในหมู่อักษรกลาง

ช้าง เสือ กวาง วัว

✓

ข้อต่อไปเลยคะ สัตว์ชนิดไหนอยู่ในหมู่อักษรสูง เรียวคุง

เรียวคุง : ผึ้งครับ เพราะว่า "ผีฝากถุงข้าวสารให้ฉัน" ครับ คำว่า ผี คือ ผ ผึ้ง ครับ

ครูกานต์ : โอ้โห... โอเค เมื่อก็มีใครยกมืออีก ใครนะ เจนนาค่ะ

เจนน่า : เหมือนเรียวกุ้งค่ะ เพราะว่า ผ มี เป็นอักษรสูง

ครูกานต์ : ใครตอบเหมือนเรียวกุ้งส่งรีแอ็กชันมาได้เลยนะ ส่งรีแอ็กชันมาได้เลย
ข้อเมื่อกี้ใครที่ตอบกว้างถูก เขียนดาวให้ตัวเองด้วยคนละหนึ่งดวง ทางที่ดี
เด็กๆ เขียนคำตอบลงในสมุดตัวเองได้เลย น้ำหวานจะ

น้ำหวาน : อักษรสูง ผ มี ค่ะ เพราะว่ามันออกเสียงสูงอยู่แล้ว เราก็สามารถดู (จากเสียง)
ได้เลย เพราะว่า ผ มี จะเป็นเสียงสูงเลยคะ

ครูกานต์ : เยี่ยมค่ะ อย่างนั้นเรามาดูกันดีกว่าว่าใช่ผมีหรือเปล่า ถูกต้องคะ ใครตอบ
ว่าผมีรับไปอีกคนละหนึ่งดวงเลยคะ

ภารกิจของนักเรียนห้อง ๔/๑ ในการฝึกฝนหลักภาษาเรื่องอักษร ๓ หมู่ ซึ่งเป็น
เรื่องที่ยุ่งยากและซับซ้อนยังคงดำเนินต่อไปอย่างสนุกสนานจนกระทั่งครบ ๘๐ นาทีเต็ม
พวกเขาได้เก็บเกี่ยวความรู้และฝึกปรือเรื่องการผันอักษรสูง ร่วมกับอักษรต่ำคู่ ที่ช่วยให้
สามารถผันเสียงได้ครบ ๕ เสียง แล้วคำว่า คา ข่า ข้ำ/ คำ คำ ขา ก็ได้กลายมาเป็น
บทส่งท้ายของไวยากรณ์ที่น่าพาเข้าสู่วรรณกรรมเรื่องราชาธิราช ตอน ตีงชิงอำนาจ
ที่ทุกคนเฝ้ารอ

สวนสัตว์อักษร ๓ หมู่

คุณครูกานต์ - บัณฑิต บัญญาวิชา

กรอบปฏิบัติการ สานเสวนาเพื่อเรียนรู้

บันทึกนี้ตีความจากบทที่ ๗ ในหัวข้อ Frameworks and Fundamentals

กรอบปฏิบัติการสานเสวนาเพื่อเรียนรู้ ประกอบด้วย ๙ ส่วน ซึ่ง ๓ ส่วนแรกเป็นคำอธิบาย และ ๖ ส่วนหลังเป็นแนวทาง คือ (๑) เป้าหมาย (๒) ลักษณะพิเศษ (๓) ความแตกต่างระหว่างกรอบนี้กับกรอบชุดก่อน (๔) นิยาม (๕) ท่าที่ (๖) หลักฐานสนับสนุน (๗) หลักการ (๘) ชุดแนวทาง (๙) ตัวชี้วัด

ตัวสาระหลักของกรอบปฏิบัติ คือ ชุดแนวทางสอนเสวนา (dialogic teaching repertoires) ๘ ชุด ที่แต่ละชุดจะเป็นหัวข้อของบันทึกต่อไป บันทึกชุดนี้พัฒนาขึ้นเพื่อช่วยเหลือให้ครูดำเนินการพัฒนาวัฒนธรรมของห้องเรียน และจัดการห้องเรียน พัฒนารูปแบบการพูดโต้ตอบระหว่างนักเรียนกับครู พัฒนาการดำเนินการเสวนาในห้องเรียน และการขับเคลื่อนต่อการตั้งคำถาม (questioning) การขยายประเด็น (extending) สู่การอภิปราย (discussion) และการโต้แย้ง (argumentation)

เป้าหมาย (Purpose)

เป้าหมายของ กรอบปฏิบัติการสอนเสวนาเพื่อเรียนรู้ (dialogic learning framework) นี้ มีเป้าหมายเพื่อกำหนดและอธิบาย ธรรมชาติ (nature) มิติ (dimension) และองค์ประกอบ (elements) ของวิธีสอนแบบสานเสวนา กรอบปฏิบัติการนี้มีทั้งส่วนที่เป็นคำอธิบาย (descriptive) และส่วนที่เป็นข้อกำหนด (prescriptive) จัดทำขึ้นเพื่อเป็นเอกสารบอกแนวทางที่ครบถ้วน ไม่ใช่เพื่อเป็นคู่มือดำเนินการเสวนาเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ

กล่าวใหม่ว่า กรอบปฏิบัติการนี้ เป็นกรอบแนวทางสำหรับครูนำไปคิด รายละเอียดการดำเนินการเอง ไม่ใช่คู่มือที่บอกสูตรสำเร็จรูป

ลักษณะพิเศษ (Distinctive features)

กรอบปฏิบัติการนี้มี ๖ ส่วน คือ (๑) *นิยาม* มีการกำหนดนิยามทั้งของ สาสนเสวนา และของการสอนแนวสาสนเสวนา เพราะสองสิ่งนี้เป็นคนละสิ่ง (๒) *ทำที่* บอกเหตุผลของแนวทางดำเนินการในภาพใหญ่ (๓) *หลักฐานสนับสนุน* สรุป หลักฐานด้านการศึกษา ที่สนับสนุนการสอนเสวนาตามแนวทางที่เสนอ (๔) *หลักการ* บอกแนวทางประยุกต์ใช้ชุดแนวทางสอนด้วยสาสนเสวนา และบอกเกณฑ์ประเมิน คุณภาพของการสอน (๕) *ชุดแนวทาง* ที่ครูนำไปปรับใช้ตามบริบทและความจำเป็น ชุดแนวทาง (repertoires) ประกอบด้วย (a) settings (b) forms (c) transactions (d) moves (๖) *ตัวชี้วัด* หนังสือลดจำนวนตัวชี้วัดลงจากกรอบชุดก่อนๆ เหลือเพียง ๑๕ ตัวชี้วัด สำหรับวัดการการสอนแนวสาสนเสวนา

กล่าวได้ว่าเป็นกรอบปฏิบัติที่ยืดหยุ่น ครูนำไปปรับใช้ได้ แต่เป็นกรอบปฏิบัติ ที่มีทฤษฎีสนับสนุนอย่างแน่นแฟ้น ผมไม่ได้เน้นจับประเด็นเชิงทฤษฎีมาตีความ ลงไว้อย่างละเอียด คือผมเน้นภาคปฏิบัติมากกว่า

ความแตกต่างระหว่างกรอบนี้กับกรอบชุดก่อน

แนวทางจัดการเรียนรู้แบบสอนเสวนาเริ่มพัฒนาตั้งแต่ ค.ศ. 2002 และมี วิวัฒนาการเรื่อยมา มีการปรับปรุงและทดสอบใหญ่ด้วย RCT ใน ค.ศ. 2014 - 2017 แล้วจึงปรับปรุงเสนอในหนังสือ *A Dialogic Teaching Companion* ที่ผมใช้เป็น ต้นฉบับตีความมาเสนอในบันทึกชุดนี้

จำนวนชุดแนวทาง (repertoires) เพิ่มขึ้นจากมี ๓ ชุด ใน ค.ศ. 2002 (วิธีจัดการปฏิสัมพันธ์ พูดเพื่อสอน และพูดเพื่อเรียน) เพิ่มอีก ๓ ชุด จากงานวิจัย ค.ศ. 2014 - 2017 (การพูดในชีวิตประจำวัน การตั้งคำถาม และการขยายประเด็น) มาจนเป็น ๘ ชุด ในหนังสือ *A Dialogic Teaching Companion*

นิยาม

สานเสวนา (dialogue) คือการแลกเปลี่ยนกันทางวาจา ที่มีความพิถีพิถัน ด้านสารสนเทศ ความคิด (idea) ข้อมูลหรือสารสนเทศ (information) และ ข้อคิดเห็น (opinion) โดยผมขอเพิ่มเติมว่า สานเสวนามีมิติด้านการฟังกัน และการไม่ด่วนตัดสิน อยู่ด้วย

สอนเสวนา เป็นแนวทางสอนด้วยคำพูดที่ใช้พลังของการสานเสวนา เพื่อกระตุ้น และขยายความคิดการเรียนรู้ การรู้ และความเข้าใจของนักเรียน และเพื่อเอื้อให้นักเรียนอภิปราย ให้เหตุผล และโต้แย้ง การสอนด้วยสานเสวนาเป็นการเชื่อม การพูด การคิด ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ความรู้ และวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน ก่อตัว เป็นกรอบความคิด ความเชื่อ และคุณค่า รวมทั้งพัฒนาวิธีพูดและวิธีฟัง

ท่าที (Stance)

ท่าทีสำคัญของการสอนเสวนา คือ เพื่อให้ให้นักเรียนตระหนักว่า การเรียนรู้ เป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ โดยที่ความเข้าใจนั้นเกิดจากประสบการณ์ตรง ของตนเอง ผ่านความร่วมมือระหว่างครูกับนักเรียน และระหว่างนักเรียนด้วยกันเอง นำไปสู่การพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนต่อการเรียนรู้ของตน และต่อสิ่งที่ ตนเรียนรู้

อีกท่าทีหนึ่งคือ เพื่อให้ให้นักเรียนได้ตระหนักว่า การเรียนรู้ไม่เพียงเป็น กระบวนการถ่ายทอดและรับถ่ายทอด แต่ยังเป็นกระบวนการที่มีการต่อรอง และการสร้างสรรค์ขึ้นเอง และในที่สุดแล้วแต่ละคนเรียนรู้ด้วยตนเอง จากการได้ สัมผัสความรู้ ทั้งด้วยตนเองและจากการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนๆ

อีกท่าทีหนึ่งคือ เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่มีการเสวนาเป็นศูนย์กลาง ระหว่างตัวเรากับคนอื่น ระหว่างความรู้ส่วนบุคคลกับความรู้ส่วนรวม ระหว่าง ปัจจุบันกับอดีต และระหว่างวิธีสร้างความหมายหลากหลายรูปแบบ

จะเห็นว่า คำว่า “ท่าที” (stance) ของหนังสือ ในวัฒนธรรมไทยน่าจะหมายถึง ความเชื่อในคุณค่าของการสอนแบบसानเสวนา

ในการสอนเสวนา การสอนและการเรียนจะทำให้การเรียนรู้จากการคิด (cognitive learning) กับการเรียนรู้จากกระบวนการทางสังคม (social learning) เป็นสิ่งเดียวกัน โดยที่กระบวนการทางสังคมนำมาซึ่งพัฒนาการ (developmental) ปฏิสัมพันธ์ (relational) วัฒนธรรม (cultural) และกระบวนการ (procedural)

เชื่อว่า การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาการมีเป้าหมายชีวิตของตนเอง และ การมีความรับผิดชอบ (accountability: developmental, relational, ethical, cultural) โดยผมขอเพิ่มเติมว่าอาจมองได้จากมุมมองของการพัฒนาตัวตน หรือ Chickering's seven vectors of identity development <https://studentdevelopmenttheory.weebly.com/chickering.html#:~:text=Arthur%20Chickering's%20Seven%20Vectors%20theorize,manual%20skills%2C%20and%20interpersonal%20competences>. เชื่อว่า ความเข้าใจหรือการเรียนรู้เป็นผลผลิตของการโต้แย้ง การทำความเข้าใจที่หลากหลาย ในหลากหลายสถานการณ์ (ratiocinative, epistemological, cultural, procedural)

เชื่อว่า การศึกษามีมิติของความตระหนักในกาละ เทศะ และบุคคล เรียนรู้จาก คนอื่น สถานที่อื่น ในเวลาอื่น (developmental, relational, cultural, ontological)

ผมขอตีความว่า การเรียนรู้จากสอนเสวนาช่วยทะลายกรงขังอันคับแคบของ “การศึกษาในรูปแบบ” ที่พัฒนาขึ้นมารับใช้สังคมที่ตีกรอบแข็งที่อตายตัว สู่อารมณ์ในรูปแบบที่ใช้อิสรภาพของความเป็นมนุษย์เป็นพลังยิ่งใหญ่สู่การเรียนรู้ เพื่อการดำรงชีวิตในโลกยุค VUCA (volatile - เปลี่ยนเร็วและรุนแรง uncertain - ไม่แน่นอน complex - ซับซ้อน ambiguous - กำกวม)

หลักฐานสนับสนุน (Justification)

การริเริ่มวิธีการใหม่ที่แตกต่างไปจากความเคยชินเดิมๆ ย่อมมีคำถามเสมอว่าการใช้การสอนแนวสอนเสวนาแทนการสอนแบบเดิม มีหลักฐานสนับสนุนอย่างน้อย ๘ ประการ ดังนี้

- *การพูดกระตุ้นการคิด* การพูดกับการคิดเป็นกลไกทางสมองที่เชื่อมโยงกัน ภาษาช่วยสร้างการเชื่อมโยงประสาทในสมอง กลไกนี้สำคัญมากในช่วงชีวิตระยะเด็กเล็ก และวัยรุ่น ในกระบวนการพูดและแลกเปลี่ยนความคิดกับผู้อื่น เราเรียนรู้วิธีคิดไปพร้อมกัน
- *การพูดกระตุ้นการเรียนรู้* การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสังคม การพูดช่วยเป็นโครงร่าง (scaffold) ของการคิด จากคิดแบบเดิมสู่การคิดแบบใหม่ ในห้องเรียนการพูดช่วยดึงดูดความสนใจและแรงจูงใจของนักเรียน ช่วยให้ใจจดจ่ออยู่กับงาน และเพิ่มผลลัพธ์การเรียนรู้
- *การพูดนำสู่การรู้จริง (mastery)* นักเรียนเพิ่มความลึกและเชื่อมโยงของตนในประเด็นเรียนรู้ผ่านการพูด เป็นเจ้าของภาษาและหลักการที่พูดออกมา นำสู่ความคล่องแคล่วเชี่ยวชาญในความรู้นั้น
- *การพูดฝึกการสื่อสาร* มนุษย์ใช้ภาษาทุกประเภทเพื่อแลกเปลี่ยนและต่อรองความหมาย และสื่อสารกิจกรรมในชีวิตประจำวัน โดยภาษาที่ใช้มากที่สุดคือภาษาพูด
- *การพูดนำสู่ความสัมพันธ์* การพูดสร้างและกระชับความสัมพันธ์ทางสังคม การเรียนรู้ผ่านการพูดได้ทั้งความรู้และความสัมพันธ์ ในขณะที่การอ่านและเขียนมักเป็นกระบวนการที่ทำคนเดียว การพูดนำสู่ความสัมพันธ์ความร่วมมือ และการสร้างความเป็นพวกพ้อง รวมทั้งยังได้ฝึกพูดแบบโต้แย้งหรือปะทะ โดยไม่สูญเสียความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน
- *การพูดนำสู่การตีความวัฒนธรรม* การพูดนำสู่การเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมกับผู้อื่นในชุมชน ช่วยให้ปัจเจกบุคคลมีที่ยืนในชุมชน และช่วยให้ชุมชนมีที่ยืนอยู่ภายในบุคคล ซึ่งหมายความว่าช่วยให้บุคคลผู้นั้นมีจิตทำเพื่อชุมชน

- การพูดในฐานะการฝึกเป็นพลเมืองในระบบอบประชาธิปไตย การพูดเป็นกิจกรรมหลักของกิจกรรมประชาคม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของประชาธิปไตย ทั้งประชาธิปไตยและสถาบันทุกระดับต้องการคนที่มีความสามารถนำเสนอ ประเมิน โต้แย้ง ทำทนาย และทดสอบข้อโต้แย้งและวาทกรรมของผู้อื่น
- พูดเพื่อสอน คำพูดที่เตรียมมาอย่างดีของครูช่วยให้ครูเข้าถึงความคิดของนักเรียน ซึ่งนำไปสู่การวินิจฉัยความต้องการคิดออกแบบกิจกรรมหรืองานประเมินความเข้าใจ ประเมินความก้าวหน้า ให้คำแนะนำป้อนกลับที่มีความหมาย และช่วยสนับสนุนนักเรียนให้ผ่านพ้นความท้าทายที่เผชิญ ทั้งหมดนั้นคือ การสอนที่ทรงประสิทธิผล

หลักการ (Principles)

หลักการพูดในห้องเรียน เพื่อให้นักเรียนบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ดี มี ๖ ประการ คือ

- สะท้อนความเป็นทีมเดียวกัน (collective) เพื่อให้ห้องเรียนเป็นพื้นที่เรียนรู้ร่วมกัน
- สะท้อนความเกื้อหนุน (supportive) ให้นักเรียนรู้สึกว่าการเรียนเป็นพื้นที่ปลอดภัยที่จะแสดงออกได้อย่างอิสระตรงไปตรงมา ไม่กลัวผิด รวมทั้งมีบรรยากาศของความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ไปด้วยกัน
- ต่างตอบแทน (reciprocal) นักเรียน (และครู) รับฟังซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนความคิด ตั้งคำถาม แสวงหาทางเลือกหรือแนวคิดอื่น โดยครูช่วยให้นักเรียนมีโอกาสแสดงพฤติกรรมนี้อย่างเพียงพอ
- อภิปรายตรวจสอบข้อเท็จจริงร่วมกัน (deliberative) เพื่อนำมุมมองที่แตกต่างหรือข้อโต้แย้งมานำเสนอ และทำความเข้าใจร่วมกัน นำไปสู่การกำหนดจุดยืนร่วมกัน
- สั่งสม (cumulative) โดยนักเรียน (และครู) เรียนรู้แบบต่อยอดจากตนเองและผู้อื่น เกิดเป็นชุดความรู้ ความคิด ความเข้าใจร่วมกัน กระบวนการนี้ครูต้องมีทักษะและศิลปะในการช่วยทะล่อม
- มีเป้าหมาย (purposeful) แม้การสานเสวนาในห้องเรียนเน้นเสวนาแบบปลายเปิด แต่ก็มีเป้าหมายหลักเป็นตัวกำหนดโครงสร้างของกระบวนการ

ชุดแนวทาง (Repertoires)

นี่คือหัวใจของบันทึกชุด สอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุก นี้ เขาย้ำว่าเป็นแนวทางที่ให้อิสระครูในการเลือกใช้ และใช้อย่างมีวิจารณญาณ ไม่ใช่ใช้อย่างแข็งทื่อโดยตรง โดยตระหนักว่าการสอนเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อนยิ่ง เป้าหมายหลักของการใช้ชุดแนวทางนี้คือ เพื่อให้เสรีภาพในการคิดและการแสดงออกของนักเรียน สู่การเรียนรู้รอบด้าน และลึกและเชื่อมโยง ไม่หยุดอยู่ที่การเรียนรู้เป็นส่วนเสี้ยว ตื้น และมีอคติหรือคับแคบ

เนื่องจากชุดแนวทางนี้เป็นแนวทางสอนเสวนา จึงควรทำความเข้าใจ “การสอน” ร่วมกันเสียก่อน เขาให้นิยามการสอนว่า “เป็นการกระทำที่ใช้วิธีการ ก เพื่อหนุนให้นักเรียนเรียนรู้ ข” ขยายความต่อได้ว่า การสอนมีโครงสร้าง (structure) และรูปร่าง (form) อยู่ภายในและกำกับโดย เทศะ (space) กาละ (time) และแบบแผน (patterns) การจัดระบบนักเรียน (student organization) โดยดำเนินการเพื่อเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง

การสอนจึงเป็นเรื่องของเป้าหมายและวิธีการ

ผู้เขียน (Robin Alexander) เสนอกรอบเพื่อทำความเข้าใจการสอนไว้ดังนี้

Frame	Form	Act
เทศะ		ชิ้นงาน
การจัดระบบนักเรียน		กิจกรรม
กาละ	บทเรียน	
หลักสูตร		ปฏิสัมพันธ์
กิจวัตร กติกา พิธีกรรม		ประเมิน

จุดสนใจของชุดแนวทางการสอนเสวนาคือ ปฏิสัมพันธ์

องค์ประกอบของชุดแนวทาง

สิ่งที่ควรทำความเข้าใจคือ ๕ ระดับของการพูดโต้ตอบแลกเปลี่ยน จากระดับสูงสุดไปสู่ระดับเล็กที่สุดคือ (๑) บทเรียน (lesson) (๒) ธุรกรรม (transaction) (๓) การแลกเปลี่ยน (exchange) (๔) การเคลื่อน (move) (๕) การกระทำ (act) โดยที่การกระทำเป็นหน่วยเล็กที่สุด แยกย่อยไม่ได้อีกแล้ว เช่น ถาม แย้ง ตัวอย่างของการเคลื่อนคือ IRE/ IRF คือหลายการกระทำ หรือชุดการกระทำ เป็นการเคลื่อน กระบวนการเรียนการสอน

ตัวชี้วัด (Indicators)

ตัวชี้วัดความเป็นการสอนเสวนามี ๑๕ ตัว ได้แก่

- เคารพสถานการณ์ ความต้องการ สิทธิ ของนักเรียนทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนจากครอบครัวหรือชุมชนที่สถานการณ์ทางสังคมหรือด้านสุขภาพจะทำให้ไม่มีโอกาสฝึกแสดงออกต่อหน้าผู้อื่น
- มีกติกากันที่ตกลงกันเรื่องการพูด ฟัง และอภิปราย และทุกคนเคารพและปฏิบัติตามกติกานั้น
- มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเอาใจใส่ทั้งที่การพูด และที่การคิดใหม่ เชื่อมโยงไปยังการอ่านและเขียน
- มีแนวทางกว้างๆ และยืดหยุ่นของกลยุทธ์การสอน ปฏิสัมพันธ์ และรูปแบบของการพูดของนักเรียนและครู
- ปฏิสัมพันธ์ที่กระตุ้นให้นักเรียนคิด และคิดในแนวทางต่างๆ กัน
- คำถามที่ต้องการคำตอบที่มากกว่าการทวนความจำ และทั้งนักเรียนและครูเป็นผู้ถาม
- คำตอบที่ได้รับการตรวจสอบ ติดตาม และขยายต่อ ไม่ใช่ตอบแล้วก็จบ
- คำแนะนำบ่อนกลับที่ชวนให้คิดไปข้างหน้า (feed forward) และเสนอโดยทั้งครูและนักเรียนด้วยกัน
- การเคลื่อนขยายแนว (extending moves) เพื่อตรวจสอบการเรียนรู้ และขยายความร่วมมือในการเรียนรู้ของนักเรียน
- การแลกเปลี่ยน (exchanges) ที่เชื่อมโยงกันเป็นประจักษ์ของข้อสงสัยของคำถามที่ลึกซึ้งเรื่อยๆ

- การอภิปรายที่แนวคิดได้รับการแลกเปลี่ยนอย่างอิสระ มีการรับฟัง และทำความเข้าใจ
- การโต้แย้งเพื่อทดสอบ และเรียกหาข้อมูลหลักฐาน และกรณีตัวอย่าง
- แบบแผนการจัดระบบชั้นเรียนในด้านการจัดการพื้นที่ จัดกลุ่มนักเรียน ความสะดวกเร็ว และสมดุลระหว่างปฏิสัมพันธ์ทั้งชั้น เป็นกลุ่ม และเฉพาะตัว
- วัฒนธรรมชั้นเรียนที่พลวัตการพูดมีลักษณะรวมกลุ่ม ต่างตอบแทน และสนับสนุนต่อกัน มีเนื้อหาและพัฒนาการที่มีการพิจารณาและคลี่คลายข้อโต้แย้ง มีการสังสมต่อยอด และมีเป้าหมาย
- เห็นทำที่เชิงसानเสวนาชัดเจนในการเรียน ความรู้ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์

มีข้อเสนอว่าแก่นของตัวชี้วัดการสอนเสวนา ๒ ประการคือ (๑) การสอนทำให้นักเรียนต้องคิดเอง ไม่ใช่จำความคิดของคนอื่นเอามาพูด (๒) คำตอบต้องนำไปสู่คำถามต่อเนื่อง มิฉะนั้นไม่เป็นการสานเสวนา

เรื่องเล่าจากห้องเรียน

คุณครูมิลค์ - นิตาชล พูนวศินมงคล ครูผู้สอนหน่วยวิชาภูมิปัญญาภาษาไทย ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนเพลินพัฒนา เริ่มต้นนำเอากระบวนการเรียนรู้แบบ สานเสวนาเข้าไปในชั้นเรียนด้วยการสร้างแผนการเรียนรู้ที่มีชื่อว่า “พิชิต ๓ ด้าน เชี่ยวชาญอักษรสูง”

ขั้นตอนแรก เป็นการทบทวนการผันอักษรสูงที่เคยเรียนรู้มาก่อนหน้านี้ ด้วยการหา อาสาสมัคร ๑๐ คน มาทดลองผันอักษรสูงที่เรียนมาแล้วคนละ ๑ ชุด จากคำที่ ครูเตรียมไว้ทั้งหมด ๑๐ ชุด แล้วชวนกันสังเกตคำที่นักเรียนพบว่าคำที่มีวงสีฟ้าคือ คำที่มีความหมาย จากนั้นครูจึงชวนคุยกันเรื่องความหมายของคำจากประสบการณ์ ของนักเรียนว่า คำเหล่านั้นหมายถึงอะไรได้บ้างเพื่อเป็นการอุ่นเครื่องให้การสนทนา เริ่มต้นขึ้น

เฉา

เฉ่า

เฉ้า

ถ้ง

ถั่ง

ถั่ง

แพน

แพ่น

แพ้น

เฟา

เฟ่า

เฟ้า

สอม

ส่อม

ส้อม

ในชั้นบททวนนี้สามารถเอื้อให้นักเรียนเกือบทั้งชั้นได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ เริ่มจากการมีอาสาสมัคร ๑๐ คนที่เป็นตัวหลักในการอ่าน แล้วยังมีเสียงจากเพื่อนที่คอยตั้งข้อสังเกต และช่วยกันอธิบายความหมายของคำต่างๆ อีกไม่น้อย

ด้านที่ ๑ อ่านอย่างไรให้ลองฝัน ครูเตรียมคำ ๒ พยางค์ ที่เขียนด้วยอักษรสูงมาให้ นักเรียนอ่านพร้อมกันเพื่อเรียกความมั่นใจอีก ๕ คำ

เมื่ออ่านออกเสียงพร้อมกันแล้ว ครูขอให้นักเรียนบางคนช่วยอธิบายถึงลักษณะของสิ่งนั้น เช่น คำว่า ชี้เถ้า นักเรียนคนแรกตอบว่าเป็นผงๆ เมื่อครูถามต่อว่าเกิดขึ้นเมื่อไร นักเรียนอีกคนอธิบายว่าเกิดขึ้นเมื่อเราเอาถ่านไปเผา แล้วก็จะมีชี้เถ้าสีเทาๆ ออกมา จากนั้นเพื่อนอีกคนช่วยอธิบายเพิ่มเติมว่า ชี้เถ้ามาจากถ่านที่เราเอามาทำอาหาร แล้วมันจะเหลือเศษเป็นชี้เถ้า แล้วครูจึงเฉลยด้วยความหมายที่เขียนไว้ในพจนานุกรม โดยเชื่อมโยงจากความเข้าใจของนักเรียนที่ได้กล่าวไปเมื่อครู

ด้านที่ ๒ เขียนอย่างไรให้ลองผับ

ด้านนี้ครูนำรูปอาหารที่เขียนด้วยอักษรสูง ๕ จาน มาให้นักเรียนดู แล้วให้นักเรียนเขียนชื่ออาหารตามเสียงที่ครูพูด นับเป็นการเขียนตามคำบอกที่เรียกความตื่นเต้นฮือฮาได้ไม่น้อย มีนักเรียนคนหนึ่งตั้งข้อสังเกตว่าทำไมชื่ออาหารถึงมีแต่คำว่าผัดทั้งนั้นเลย

ด้านที่ ๓ เช็กให้ชัวร์แต่ละตัวผับอย่างไร

ด้านนี้เป็นชื่อขนมที่ในแต่ละชื่อจะสะกดด้วยอักษรกลางและอักษรสูงปะปนกันอยู่ในการผับจึงมีความยากมากขึ้นไปอีกขั้นหนึ่ง ชื่อด้านนี้จึงคิดขึ้นมาเพื่อให้นักเรียนเพิ่มความระมัดระวังในการเขียนไปในตัว ตัวอย่างเช่น ปุยฝ้าย

ครูใช้คำพูดในช่วงนี้ว่า “ขอสำรวจหน่อยว่าวันนี้ใครผันวรรณยุกต์ได้คล่องแคล่ว
มากๆ เลย ได้ไป ๑๐ คะแนนเต็ม ยกมือขึ้นมาเลย... วาว! ขอบอกว่านี่คือไม่ธรรมดา
ไม่ธรรมดาเลยจริงๆ” แล้วชวนคุยต่อไปว่าคนที่ผิด ผิดเพราะอะไร ด้านไหนยากที่สุด

ทั้งห้องลงความเห็นว่ายากที่สุด ไม่เว้นแม้แต่คนที่เขียนได้คะแนนเต็ม ๑๐
หลายคนก็ยังมีความเห็นเป็นอย่างเดียวกัน ครูจึงชวนพิจารณาคำเหล่านั้น เพื่อให้
นักเรียนได้พูดทบทวนออกมาด้วยตนเองว่าเมื่อเป็นคำอักษรกลางก็ต้องผัน ๕ เสียง
พอคำต่อมาเป็นอักษรสูงก็ต้องผัน ๓ เสียง การเขียนให้ถูกจึงเป็นเรื่องยาก

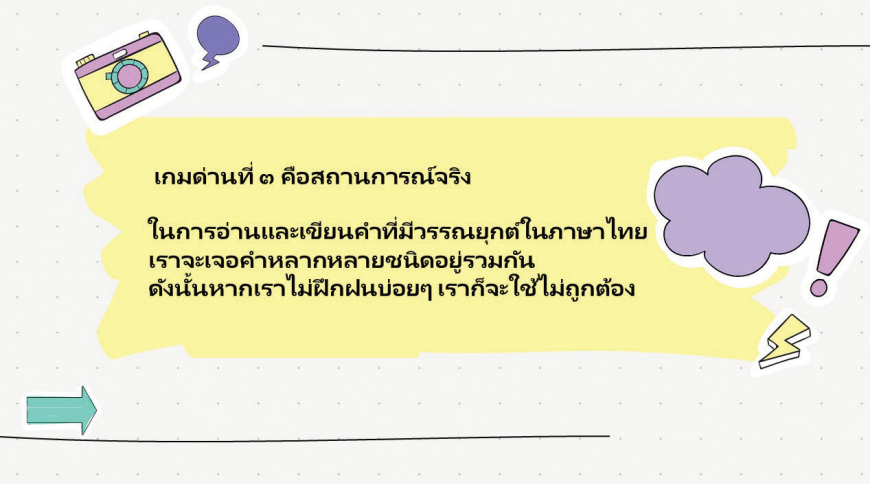
วันพุธ ที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

เขียนตามคำบอกคำอักษรสูง

๑. ผิดฉ่า	๒. ผู้ฉี่
๓. ผิดเผ็ดฉั่ว	๔. เห็นผิดขิง
๕. ข้าวห่อไข่ใส่ผัก	๖. ปุยฝ้าย
๗. ถั่วแปบ	๘. ข้าวจี
๙. ข้าวโป่ง	๑๐. เต้าส่วนถั่ว

The screenshot shows a digital classroom interface. On the right side, there are three small video call windows showing students. The main content is a list of Thai words and their tones, numbered 1 to 10. The words are: 1. ผิดฉ่า, 2. ผู้ฉี่, 3. ผิดเผ็ดฉั่ว, 4. เห็นผิดขิง, 5. ข้าวห่อไข่ใส่ผัก, 6. ปุยฝ้าย, 7. ถั่วแปบ, 8. ข้าวจี, 9. ข้าวโป่ง, 10. เต้าส่วนถั่ว. The words 'ปุยฝ้าย', 'ถั่วแปบ', and 'ข้าวจี' are highlighted with green boxes. The date 'วันพุธ ที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๔' is written at the top.

เมื่อมาถึงข้อสรุปสำคัญ ครูจึงเน้นทั้งด้วยคำพูดและข้อเขียนด้วยการพิมพ์ขึ้นบนจอภาพว่า เกมด่านที่ ๓ คือสถานการณ์จริงที่เราจะพบเจอได้ในชีวิตประจำวัน

เกมด่านที่ ๓ คือสถานการณ์จริง

ในการอ่านและเขียนคำที่มีวรรณยุกต์ในภาษาไทย เราจะเจอคำหลากหลายชนิดอยู่ร่วมกัน ดังนั้นหากเราไม่ฝึกฝนบ่อยๆ เราก็จะใช้ไม่ถูกต้อง

ภารกิจสุดท้ายที่ครูให้นักเรียนร่วมกันทำในวันนี้คือ การสรุปความรู้เรื่องของการผันอักษรกลางและอักษรสูงจากการเปรียบเทียบความแตกต่าง ซึ่งครูออกแบบให้นักเรียนได้เรียบเรียงความคิดให้เป็นระบบ ด้วยการใช้ตารางมาบันทึกความรู้ที่มีผู้นำเสนอขึ้นมา รวมทั้งได้วงเล็บชื่อของผู้นำเสนอด้วย แล้วจึงสรุปปิดท้ายด้วยการยกตัวอย่างคำเพื่อความสะดวกในการทบทวนความจำหากนำมาอ่านในภายหลัง

ความแตกต่างระหว่าง อักษรกลาง และ อักษรสูง

อักษรกลาง เวลาออกเสียง เสียงจะไม่ต่ำไม่สูง เป็นเสียงกลางๆ (ไอแอมส)

อักษรสูงเวลาออกเสียง เสียงจะสูง (อีจ)

อักษรกลางมีพยัญชนะ ๙ ตัว (เต็มเต็ม)

อักษรสูงมีพยัญชนะ ๑๑ ตัว (เต็มเต็ม)

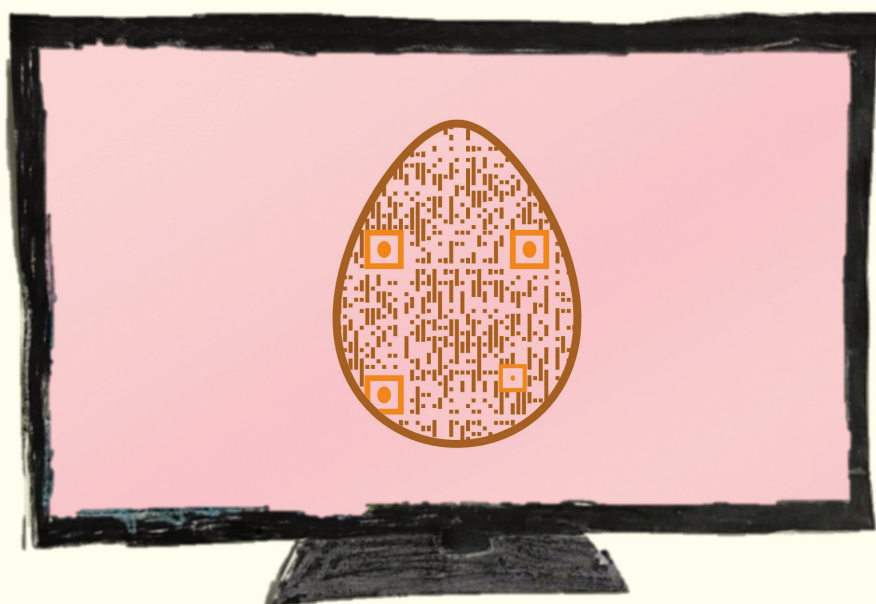
อักษรกลางผันได้ ๕ เสียง สามัญ เอก โท ตรี จัตวา (ปกป้อง+ทับทิม)

อักษรสูงผันได้ ๑๑ เสียง จัตวา เอก โท (โพกส+อีจ)

โก โก โก้ โก้ โก้ (ไอแอมส)

สอม สอม สอม (อีจ)

จะเห็นได้ว่าการสอนแบบसानเสวนาที่เกิดขึ้นกับชั้นเรียนของครูมิลค์ในครั้งนี้ เป็นกระบวนการที่ร้อยเรียงกันมาตั้งแต่ขั้นทบทวนความรู้ ขั้นดำเนินการสร้างประสิทธิภาพการเรียนรู้ ขั้นประเมินความรู้ ไปจนกระทั่งถึงขั้นของการสรุปความรู้ร่วมกันของนักเรียน ซึ่งเป็นบทเรียนที่มีครบถ้วนทั้งตัวชี้เรียนงาน กิจกรรม ปฏิสัมพันธ์ และการประเมิน ตามที่ได้เสนอไว้ใน “กรอบเพื่อการทำ ความเข้าใจการสอน” นั่นเอง

พิชิต ๓ ด้าน เขียวชาญอักษรสูง

คุณครุมีลค์ - นิตาชล พูนวสินมงคล

กรอบปฏิบัติการที่ ๑ วัฒนธรรมปฏิสัมพันธ์ (Interactive Culture)

บันทึกนี้ตีความจากบทที่ ๗ หัวข้อ Repertoire 1: Interactive Culture
และส่วนหนึ่งของ Appendix I

ห้องเรียนที่ให้ผลลัพธ์การเรียนรู้สูงจากการพูด ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (นักเรียนและครู) ต้องมีความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับกติกาที่ใช้จัดการการพูด หรือจัดการปฏิสัมพันธ์ ซึ่งเมื่อปฏิบัติไปนานๆ ก็จะกลายเป็นความเข้าใจร่วมกันโดยไม่ต้องเห็นข้อเขียนกติกา แต่เมื่อเริ่มต้นน่าจะต้องการทำความเข้าใจกติกาและเขียนติดไว้ในห้องสำหรับเตือนใจ ย้ำว่ากติกาต้องมาจากการอภิปรายและทำความเข้าใจร่วมกันในชั้น ไม่ใช่ครู หรือโรงเรียนกำหนด

ตัวอย่างเช่น เราฟังอย่างตั้งใจ เรามองหน้าผู้พูด เราเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น เราพูดทีละคน เราไม่พูดแข่งกันหรือพูดซ้อนกัน ไม่แย่งกันพูด ไม่ผูกขาดการพูดไว้คนเดียว ให้อเวลาคนอื่นสำหรับคิด เป็นต้น

ข้อสรุปจากงานวิจัยใน ๕ ประเทศ (อังกฤษ สหรัฐอเมริกา อินเดีย ฝรั่งเศส และรัสเซีย) บอกว่า ประเด็นเชิงวัฒนธรรมในห้องเรียนที่ผู้สอนแบบसानเสวนา ฟังตระหนักถึงมี ๖ มิติ คือ (๑) ประเด็นเชิงสังคมชีวิตฆราวาส (temporal) (๒) ประเด็นเชิงกระบวนการ (procedural) (๓) พฤติกรรม (behavioral) (๔) ปฏิสัมพันธ์ (interactive) (๕) ภาษา (linguistic) (๖) หลักสูตร (curricular) เนื่องจากการสอนเสวนาเน้นความร่วมมือ ครูจึงต้องระมัดระวังไม่ให้บรรยากาศแข่งขัน หรือเล่นเกมเอาชนะระหว่างนักเรียนเข้ายึดครองห้องเรียน ครูต้องมีวิธีทำให้นักเรียนทุกคนมีโอกาสพูดเท่าๆ กัน

อีกประเด็นหนึ่งคือ โอกาสและความกล้า (ของทั้งนักเรียนและครู) ในการเข้าสู่ การเสวนาประเด็นที่มีข้อโต้แย้ง มีความล่อแหลม หรืออ่อนไหวทางสังคมหรือ ความเชื่อ

ครู (และเพื่อนนักเรียน) พึงตระหนักว่า นักเรียนบางคนต้องการการสนับสนุน หรือโอกาสพูดแตกต่างจากคนอื่น ๆ เพราะการพูดเป็นเรื่องยากสำหรับเขา ครู และเพื่อน ๆ ต้องให้โอกาสด้วยความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งอาจส่งผลให้นักเรียนที่อ่อนแอ ด้านการพูด กลายเป็นคนที่มั่นใจในตนเองที่จะแสดงข้อคิดเห็นที่เฉียบแหลม แตกต่างจากข้อคิดเห็นของคนอื่น

ข้อพึงตระหนักอีกข้อหนึ่งคือ นักเรียนจากบางวัฒนธรรมอาจมีความยากลำบาก ที่จะร่วมเสวนาหรือ ให้ข้อคิดเห็นในบางประเด็นที่ในสังคมของเขาเป็นเรื่องต้องห้าม

วิถีปฏิบัติตามปกติ หรือมาตรฐาน (norms) สำหรับห้องเรียนที่สอนแบบ สานเสวนาอาจแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ (๑) ด้านการสื่อสาร (communicative) (๒) ด้านการถกเถียง (deliberative) และ (๓) ด้านความรู้ (epistemic)

ข้อปฏิบัติด้านการสื่อสาร

เป็นลักษณะของธุรกรรม (transaction) หรือกิจกรรมการพูด เช่น ฟังซึ่งกัน และกันอย่างตั้งใจ สบตาผู้พูดหรือผู้ที่เราพูดด้วย ไม่ขัดจังหวะหรือพูดแทรกในขณะที่ ผู้ผู้อื่นกำลังพูด ไม่ครอบครองเวทีพูดอยู่คนเดียว ส่งเสริมให้ผู้ผู้อื่นพูด ให้เวลา ผู้ผู้อื่นคิด เป็นต้น

ข้อปฏิบัติด้านการถกเถียง

เป็นกติกาด้านการอภิปราย ถกเถียง และโต้แย้ง เช่น เสนอจุดยืนชัดเจนที่สุด เท่าที่จะทำได้ แยกระหว่างข้อเท็จจริงกับข้อคิดเห็น ยื่นข้อเสนอร่วมข้อมูลหลักฐาน และเหตุผล พร้อมทั้งท้าทายข้อเสนอมิผู้ให้ไว้ โดยมีเหตุผลประกอบ เสนอจุดยืน โดยพร้อมที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหากมีคำแนะนำที่ดีของผู้อื่น

ข้อปฏิบัติด้านความรู้

เป็นปกติกว่าด้วยเนื้อหาความรู้ในการอภิปราย ซึ่งแตกต่างกันไปตามกลุ่มสาระ (domain) หรือรายวิชาในหลักสูตร หรืออาจแตกต่างกันไปตามแต่ละบทเรียนก็ได้ ประเด็นเอาใจใส่ในที่นี้เป็นเรื่องถ้อยคำที่ใช้ในกลุ่มสาระ ไม่แตะเข้าไปถึงศัพท์เทคนิคของแต่ละกลุ่มสาระหรือรายวิชา

ในที่นี้เราสนใจการใช้ถ้อยคำที่สะท้อนการคิด และการให้ความหมาย ซึ่งในบางกลุ่มสาระ เช่น วรรณคดี ประวัติศาสตร์ และหน้าที่พลเมือง มีประเด็นอ่อนไหวทางสังคมที่จะต้องระมัดระวัง ซึ่งในชั้นมัธยมและอุดมศึกษามีมากกว่าในชั้นประถม

สรุปกรอบปฏิบัติการที่ ๑ ได้ว่า เป็นเรื่องของการสร้างวัฒนธรรมการพูดเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน

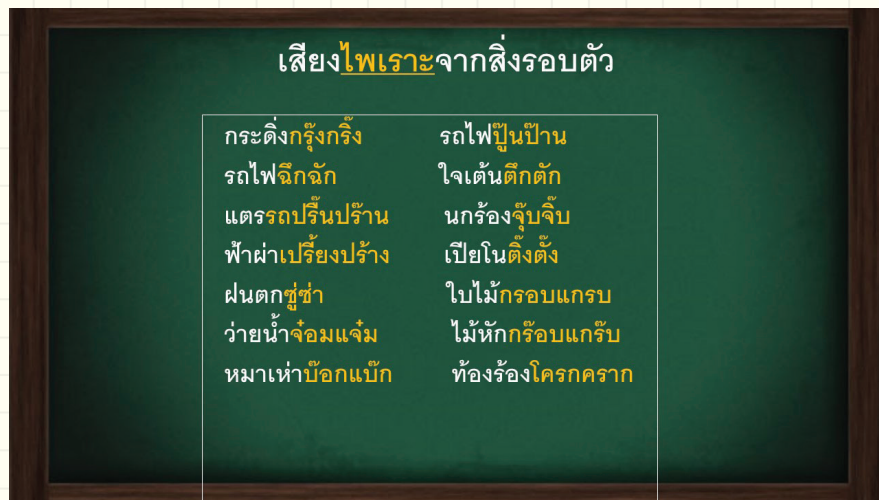
เรื่องเล่าจากห้องเรียน

คุณครูกีฟ - จิตตินันท์ มากผล ครูผู้สอนหน่วยวิชาภูมิปัญญาภาษาไทย ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนเพลินพัฒนา นำเอาการสานเสวนาเข้าไปในชั้นเรียนด้วยการสร้างแผนการเรียนรู้ ที่มีชื่อว่า “กลอนเพลง”

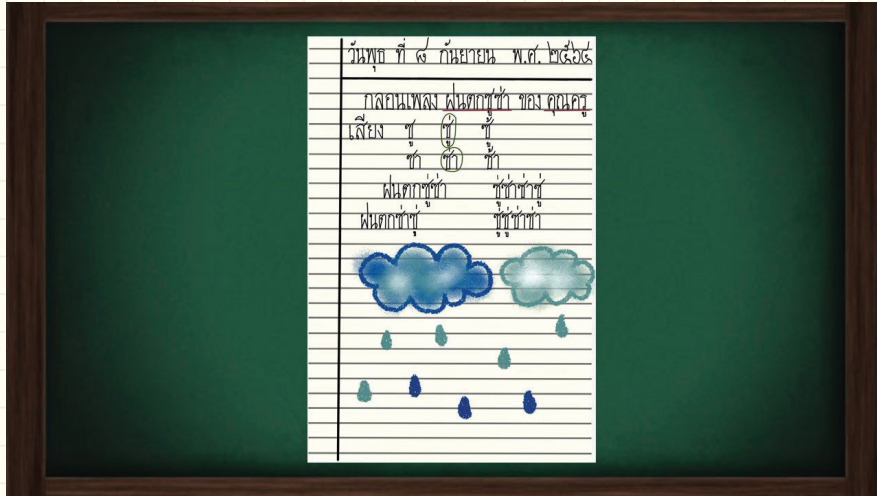
แผนการเรียนรู้แผนนี้ มีขึ้นเพื่อสร้างความสนุกสนานในการทำความรู้จักกับเสียงของคำที่มีอยู่รอบๆ ตัวให้กับเด็กๆ เริ่มจากการนำเสนอเสียงของคำพยางค์เดียวที่นักเรียนรู้จักคุ้นเคย เช่น เสียงกระดิ่งกริ่งๆ แล้วนำมาแปลงให้มีความไพเราะมากยิ่งขึ้นเป็นเสียงกระดิ่งกริ่งกริ่ง

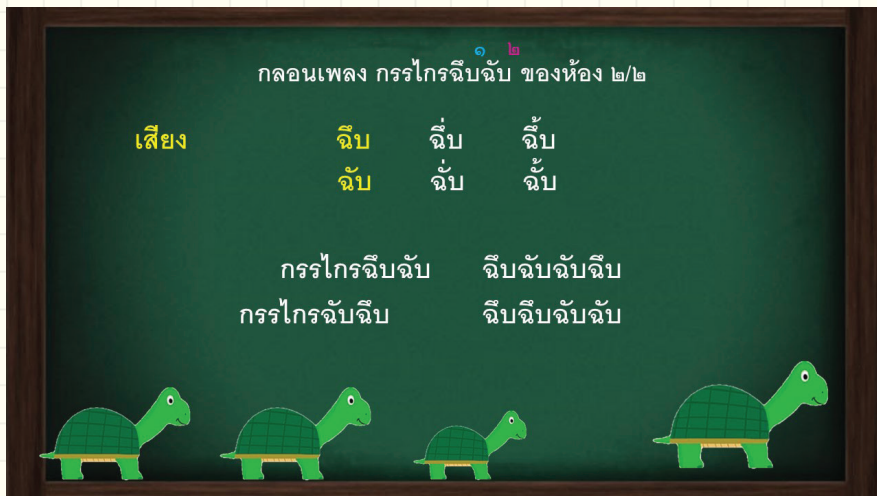
จากนั้นจึงให้เด็กๆ ช่วยกันหาเสียงที่มีความไพเราะจากสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัว ในชั้นนี้เองที่ชั้นเรียนจะเต็มไปด้วยการสนทนาถึงสิ่งต่างๆ ว่ามีเสียงอย่างไร นักเรียนแต่ละคนเล่าถึงเสียงที่ตนเองสนใจได้อย่างมั่นใจ เพราะเป็นประสบการณ์ตรงของเขาเองจึงรู้สึกสบายใจ เมื่อต้องนำเสนอ ก็จะยิ้มอย่างภาคภูมิใจเมื่อมีเพื่อนให้ความสนใจกับเสียงนั้นเป็นพิเศษ และเมื่อถึงเวลาที่ต้องเขียนให้ถูกว่าเสียงเหล่านั้นสะกดอย่างไร ครูก็เปิดโอกาสให้ทุกคนก็จะช่วยกันสะกดได้อย่างเต็มที่ บรรยากาศของการเรียนรู้จึงจบลงไปด้วยความสุข

ความสุขของทุกคนทวีมากยิ่งขึ้น เมื่อครูนำเอาคำสี่พยางค์บนกระดาน มาประกอบให้เป็นกลอนเพลงที่เกิดจากการนำเสียงคำเหล่านั้นมาสลับตำแหน่งกลับไปกลับมา ให้เกิดเป็นเสียงที่ไพเราะและสนุกสนาน

ความสนุกที่เกิดขึ้นดึงดูดให้เด็กทุกคนมีส่วนร่วม และอยากจะทดลองแต่งกลอนเพลงจากเสียงที่ตนเองเลือก แต่ก่อนจะปล่อยให้เด็กแต่ละคนลงมือทำงาน ครูมีโจทย์ให้ทดลองคิดกลอนเพลงด้วยกันสัก ๑ บทก่อน เพื่อเสริมสร้างความมั่นใจและความเข้าใจที่มีให้มากขึ้นยิ่งไปอีก

เด็กๆ ได้นำเอาเสียงของกรรไกรที่ดัดจับจับมาแต่งเป็นกลอนเพลงของห้อง ๒/๒ จากข้อเสนอของคิน ซึ่งในขั้นตอนนี้ ครูยังสามารถเพิ่มกระบวนการสานเสวนาเข้ามาได้ ตั้งแต่ขั้นของการนำเสนอเสียงคำที่ตนเองเลือกให้กลุ่มเพื่อนได้รับรู้ และการฝึกให้ทุกคนได้เรียนรู้เรื่องของการเสนอและการรับฟังความคิดเห็นที่ยากขึ้นไปกว่าขั้นของการนำเสนอเสียงไพเราะให้คุณครูบันทึกบนกระดาน

ในขั้นของการตกลงเลือกว่าจะใช้เสียงไหนก็เป็นอีกขั้นตอนหนึ่งที่จะขยายผลเรื่องของการฝึกให้เหตุผลในเรื่องความสนุก ความไพเราะ และความหมายของเสียงได้ หากข้อสรุปนำไปสู่ความเห็นที่แตกต่างก็จะเกิดทางเลือกที่ต้องตัดสินใจ หรือมีเช่นนั้น ก็อาจจะทำให้ได้กลอนเพลงที่เกิดขึ้นจากการฝึกฝนร่วมกันเพิ่มมาอีกสองสามบท ซึ่งเป็นเรื่องที่น่ายินดีเพราะยิ่งได้ฝึกฝนมากขึ้นเท่าไร ความคล่องแคล่วก็จะยิ่งเพิ่มพูนมากขึ้นเพียงนั้น

กิจกรรมการฝึกฝนที่สนุกแบบนี้ ช่วยให้สมาชิกทุกคนได้เรียนรู้ทั้งเรื่องของการสะกดคำ การผันวรรณยุกต์ และการฝึกเขียนเสียงคำที่มีท่วงทำนองคล้องจอง ซึ่งเป็นพื้นฐานของการแต่งกลอนสี่อย่าง เป็นธรรมชาติ โดยอาศัยการสานเสวนามาสร้างวัฒนธรรมการพูดเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันได้อย่างกลมกลืน

กลอนเพลง

คุณครูกีฬ - จิตตินันท์ มากผล

กรอบปฏิบัติการที่ ๒ พื้นที่ปฏิสัมพันธ์ (Interactive Settings)

บันทึกนี้ตีความจากบทที่ ๗ หัวข้อ Repertoire 2: Interactive Settings
และส่วนหนึ่งของ Appendix I

พื้นที่ปฏิสัมพันธ์เพื่อการเรียนรู้แบบสอนเสวนาอาจจำแนกออกได้เป็น ๔ มิติ คือ (๑) ด้านปฏิสัมพันธ์ (relations) (๒) ด้านการจัดกลุ่ม (grouping) (๓) ด้านเทศะหรือพื้นที่ (space) (๔) ด้านกาละหรือเวลา (time)

ด้านปฏิสัมพันธ์ (Relations)

ปฏิสัมพันธ์เชิงสอนเสวนาในชั้นเรียนจำแนกง่ายๆ ออกเป็น ๓ แบบคือ (๑) ทั้งชั้น (๒) กลุ่มย่อย (๓) เรียนคนเดียว ซึ่งเมื่อนำมาจัดการชั้นเรียน จะจำแนกได้เป็น ๕ แบบคือ

- สอนรวมทั้งชั้น
- ทำกิจกรรมกลุ่ม โดยครูเป็นผู้จัด
- ทำกิจกรรมกลุ่ม โดยนักเรียนเป็นผู้จัด
- สนทนากัน ๒ คน ระหว่างนักเรียนด้วยกัน
- สนทนากัน ๒ คน ระหว่างนักเรียนกับครู

ด้านการจัดกลุ่ม (Grouping)

- **ขนาดของกลุ่ม** ส่วนใหญ่กลุ่มละ ๖ - ๘ คน ขึ้นกับชิ้นงานที่จะทำ และขึ้นกับพื้นที่ทางกายภาพของห้อง หนังสือไม่เอ่ยว่าหากจำนวนสมาชิกมากเกินไป จะมีสมาชิกบางคนไม่ทำงาน ผมเคยเข้าใจเช่นนั้นมาตลอด จนได้ฟังเรื่องการจัดกลุ่มทำงานของนักศึกษาระดับปริญญาโท คณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยขอนแก่น ชั้นปีที่ ๔ เทอมที่ ๒ จึงได้ตระหนักว่า หัวใจสำคัญของจำนวนสมาชิกกลุ่ม อยู่ที่ปริมาณงานที่จะต้องแบ่งกันทำ <https://www.gotoknow.org/posts/616107>
- **วิธีจัดสมาชิกกลุ่ม** จัดได้หลากหลายแบบ ทั้งให้นักเรียนแบ่งกลุ่มกันเอง หรือใช้วิธีให้จับ ๑ ถึง ๖ (กรณีแบ่งเป็น ๖ กลุ่ม) หรือวิธีอื่น โดยมีหลักการว่าให้สมาชิกกลุ่มมีการทำงานร่วมกันอย่างเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และเท่าเทียมกัน ไม่มีสมาชิกจำนวนหนึ่งร่วมกันยึดอำนาจเนื่องจากสนิทกัน รวมทั้งกลุ่มมีการทำงานแบบอิสระจากครูให้มากที่สุด หนังสือเอ่ยถึงวิธีจัดกลุ่มแบบคละ หรือแบบตั้งใจ (เช่น แยกเพศ แยกเด็กเก่งกับไม่เก่ง) โดยไม่ได้บอกว่าแบบไหนดีกว่าหรือเหมาะกว่าในสถานการณ์ใด
- **บทบาทของสมาชิกกลุ่ม** มีได้หลายแบบ เช่น ทุกคนทำงานเดียวกันแล้วนำมาเปรียบเทียบกัน แบ่งหน้าที่กันทำ เพื่อผลงานชิ้นเดียวของกลุ่ม ทุกคนทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุผลงานของกลุ่มชิ้นเดียว

ด้านทิศ (Space)

นี่คือการจัดโต๊ะนั่งในห้อง ซึ่งควรเน้นความยืดหยุ่น เปลี่ยนแปลงได้ว่องไว ขึ้นกับกิจกรรมที่จะเกิดขึ้น เช่น จัดเป็นแถวอย่างชันเรียนทั่วไป ใช้ในกรณีครูเป็นผู้กำกับการเสวนาของทั้งชั้น หรืออาจจัดเป็นรูปเกือกม้า ครูอยู่ด้านว่างของเกือกม้า หรือจัดเป็นกลุ่มโต๊ะเพื่อการประชุมกลุ่มย่อย

การจัดรูปเกือกม้าคล่องตัวที่สุด เพราะปรับเป็นคุยเป็นคู่ หรือ ๔ คนได้ง่าย

ด้านภาวะ (Time)

- ความยาวของบทเรียน
- สมดุลของกิจกรรมที่เน้นการพูด กับกิจกรรมที่เน้นการอ่านเขียน รวมทั้งปฏิสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรม
- สมดุลของการพูดหลากหลายแบบ
- ความเร็ว เป็นเรื่องที่ต้องแยกแยะระหว่างความเร็วกับผลลัพธ์ที่ได้ ซึ่งต้องแยกแยะระหว่างการสอนเนื้อหาได้ครบถ้วน กับการที่นักเรียนได้เรียนรู้อย่างมีคุณภาพสูง รวมทั้งต้องแยกแยะระหว่างความเร็วในการจัดการ กับความเร็วในปฏิสัมพันธ์ และความเร็วในการเรียนรู้ของนักเรียน ข้อพึงระวังคือ การเรียนรู้ต้องการเวลาคิด

ข้อสรุปเชิงเตื่อนใจครูที่สำคัญที่สุดคือ การจัดระบบการเรียนรู้สำคัญต่อผลลัพธ์ การเรียนรู้ของนักเรียนน้อยกว่าคุณภาพของการสนเสวนาในชั้นเรียน

เรื่องเล่าจากห้องเรียน

ในคาบเรียนนี้ คุณครูก๊ก - นินฤนาท นาคบุญช่วย ครูผู้สอนหน่วยวิชาภูมิปัญญาภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาที่ ๕ โรงเรียนเพลินพัฒนา มีโจทย์ให้นักเรียนปรุรงการ “แปลงกาพย์เป็นกลอนจากเรื่องกล้วยๆ” ที่แต่ละกลุ่มแต่งกันเอาไว้ ให้มีความสละสลวยของรสและเสียงคำมากยิ่งขึ้นไปอีก

ก่อนหน้าที่ทุกคนจะลงมือทำงาน เรื่องที่นักเรียนต้องค้นหาให้พบก่อน เพื่อตั้งหลักเรื่องของความประณีตในการเลือกสรรคำมาใช้ คือ ความเข้าใจในการร้อยกรองดอกไม้กับการร้อยกรองถ้อยคำมาใช้ในบทกลอน เมื่อนักเรียนทั้งห้องได้พูดคุยในประเด็นนี้ร่วมกันเรียบร้อยแล้ว ครูจึงให้แบ่งกลุ่มแยกย้ายกันไปทำงานในห้องย่อย

โจทย์ที่นักเรียนได้รับคือ ร้อยกรองถ้อยคำให้งดงาม (ทั้งเสียงและความหมาย)
ตั้งอัญมณีที่เจียรระโน

ข้าวหอม เขียนเล่าเรื่องการทำงานกลุ่มครั้งนี้เอาไว้ว่า

ในคาบเรียนวิชาภูมิปัญญาภาษาไทย ครูก็ให้โจทย์แต่งกลอนแปดเกี่ยวกับกล้วย และครูก็จัดกลุ่มย่อยให้ ในกลุ่มของฉันมีสมาชิก ๕ คน ได้แก่ ป๋อน โมเก้ นะโม เบลล์ และข้าวหอม ในกลุ่มได้เริ่มต้นด้วยการหาตัวแทนแชร์หน้าจอบและพิมพ์บทกลอนก่อน ซึ่งจะต้องมีคุณลักษณะคือพิมพ์ได้คล่อง ฉันทจึงเป็นคนอาสา จากนั้นโมเก้และเบลล์ก็รับหน้าที่เป็นคนเลือกพื้นหลัง

พวกเราช่วยกันคิดคำจากกล้วย เริ่มแต่งจาก ป๋อนคิดคำไว้ว่าจะแต่งอย่างไร แล้วเอามาคุยกับเพื่อนๆ แล้วเพื่อนๆ ก็ช่วยเอามาเรียบเรียงเป็นกลอน ข้าวหอมช่วยปรับแต่งคำให้คล้องจองมากขึ้น

เริ่มจากรวดแรกก่อน บ๊อนคิดคำว่า ชื่อและของดี ออกมาได้เป็นท่อนแรก จากนั้น
โมแก้กับข้าวหอมคิดคำว่า มีค่าและโอซารส มารวมเป็นคำไพเราะคือ
ชื่อของดีมีค่าโอซารส

ในวรรคที่ ๒ นะโม บ๊อน ช่วยกันคิดออกมาได้ว่า
ผลสุกสดหิวเนื้อเคี้ยวจากสวน

ในวรรคที่ ๓ บ๊อน โมแก้ เบลล์ ช่วยคิดคำออกมาได้เป็น
แกะเปลือกปอกใส่ปากอยากจะชวน

ในวรรคที่ ๔ บ๊อนคิดคำว่า ลงคอ โมแก้ คิดคำว่า นวล นุ่ม นิ่ม ข้าวหอมช่วยคิดคำว่า
กั๊ด กิ้น ด่วน แล้วนำมารวมกันเป็นวรรคสุดท้าย คือ
กั๊ดกิ้นด่วนนวลนุ่มนิ่มลงคอ

เมื่อได้คำครบ ๔ วรรคแล้ว พวกเราก็นำวรรคต่างๆ มาเรียงเป็นกลอนแปด ๑ บท
โดยข้าวหอมรับหน้าที่พิมพ์บทกลอน และข้าวหอมกับเบลล์ได้ช่วยกันตรวจสอบคำถูกผิด
สุดท้ายโมแก้และเบลล์ก็ช่วยกันจัดวางพื้นหลังให้สวยงาม และนี่คือกลอนแปดของ
พวกเราค่ะ

แปลงกานยเป็นกลอน จากเรื่องกล้วย ๆ

ชื่อของดีมีค่าโอซารส	ผลสุกสดหิวเนื้อเคี้ยวจากสวน
แกะเปลือกปอกใส่ปากอยากจะชวน	กั๊ดกิ้นด่วนนวลนุ่มนิ่มลงคอ

บ๊อน โมแก้ ข้าวหอม เบลล์ นะโม

ในคาบเรียนนี้ครูก็ใช้การสอนรวมทั้งชั้น โดยใช้การสานเสวนามาสร้างให้นักเรียนมีแรงบันดาลใจ (motivation) ในการปรับปรุงแก้ไขผลงานให้ดีขึ้นกว่าเดิม ด้วยการเปรียบเทียบการร้อยกรองดอกไม้เข้ากับการแต่งบทร้อยกรอง ซึ่งต้องอาศัยความงามอย่างประณีตในการเลือกสรรคำให้เหมาะสม

การที่ครูจัดแบ่งกลุ่มให้ ช่วยให้นักเรียนได้ทำงานกับเพื่อนกลุ่มใหม่ และได้นำแรงบันดาลใจที่ได้รับจากชั้นนำ มาก่อเกิดเป็นบทสนทนาในหมู่เพื่อนกลุ่มเล็กๆ เพื่อร่วมกันบรรลุโจทย์งานสร้างสรรค์ที่ครูมอบหมายไว้ คุณภาพของคำกลอนจึงสะท้อนคุณภาพของการสานเสวนาได้อย่างหมดจด

ร้อยกรอง

คุณครูก็ก - นินฉนาท นาคนุญช่วย

กรอบปฏิบัติการที่ ๓ พูดเพื่อเรียนรู้ (Learning Talk)

บันทึกนี้ตีความจาก บทที่ ๗ Repertoire 3: Learning Talk และส่วนหนึ่งของ Appendix I

สำหรับเด็กเล็ก ภาษาพูดทำหน้าที่ ๗ อย่างคือ (๑) เป็นเครื่องมือบอกความต้องการ (๒) เพื่อควบคุมหรือกำกับ (๓) เพื่อสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ (๔) เพื่อแสดงออกทางอารมณ์ของตนเอง (๕) เพื่อหาคำตอบ (๖) เพื่อสนองตอบต่อการรับรู้เรื่องราว (๗) เพื่อสื่อสารข้อมูล โดย ๔ ข้อแรก เป็นการบอกความต้องการทางกายหรืออารมณ์ ๓ ข้อหลัง ช่วยให้เด็กทำความเข้าใจโลกรอบตัว คือเพื่อการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ภายนอกตัว

โปรดสังเกตว่า เด็กในฐานะมนุษย์ใช้การพูดเพื่อการเรียนรู้ทั้งเพื่อรู้จักตนเองและเพื่อรู้จักโลก ผ่านการพูดหลากหลายแบบ แต่ในระบบการศึกษาแบบเดิมเมื่อเด็กเข้าโรงเรียน กลับถูกห้ามพูด ให้พูดได้เฉพาะเพื่อการตอบคำถามของครูเท่านั้น จึงเป็นการปิดกั้นการเรียนรู้อย่างเป็นธรรมชาติ การเรียนรู้แบบसानเสวนาจึงเป็นวิธีการแก้จุดอ่อนของการศึกษาในรูปแบบเดิม คือแทนที่จะห้ามพูด กลับส่งเสริมให้พูดเพื่อการเรียนรู้ของตนและของเพื่อนๆ

ครูจึงต้องมีทักษะ พูดเพื่อเคลื่อนการเรียนรู้ (talk move) ของศิษย์ โดยจับเอาประเด็นที่ศิษย์พูดมาพูดต่อ เพื่อกระตุ้นให้ศิษย์พูดเพื่อการเรียนรู้ในระดับที่ลึกและเชื่อมโยงยิ่งขึ้น ได้ผลดีทั้งต่อการพัฒนาสมอง และต่อความรู้ความเข้าใจเนื้อหาสาระในมิติที่ลึกและเชื่อมโยงยิ่งขึ้น

ในการเรียนแบบสอนเสวนา นักเรียนต้องไม่พูดเพื่อเรียนรู้เพียงพูดตอบคำถามเท่านั้น นักเรียนต้องรู้จักพูดเพื่อตั้งคำถาม รู้จักพูดเพื่ออธิบายความคิด ขยายความคิด และตรวจสอบความคิด ซึ่งหมายความว่าต้องฟังและทำความเข้าใจผู้อื่นไปพร้อมๆ กัน การพูดเพื่อเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการเชิงปฏิสัมพันธ์

การพูดเพื่อเรียนรู้ของนักเรียนมี ๘ แบบ ที่มีส่วนซ้อนทับกัน คือ

- พูดเพื่อจัดการสถานการณ์ (transactional) ได้แก่ การถาม ตอบ บอก สอน อธิบาย อภิปราย
- พูดเพื่อบอกกล่าว (expository) ได้แก่ อ่านให้ฟัง นำเสนอและอธิบาย บอก อธิบาย บอกรายละเอียด ขยายความ
- พูดเพื่อถาม (interrogatory) ใช้คำถามหลากหลายแบบในหลากหลายบริบท ได้แก่ ยื่นข้อเสนอ ถาม ถามหาข้อมูล ให้คำตอบ
- พูดเพื่อสำรวจไปข้างหน้า (exploratory) เพื่อเจาะหาความคิด อาจโดยเสนอแนะ คาดเดา ตั้งสมมติฐาน หรือพูดลอยๆ หรือโดยถามเจาะประเด็น หรือให้เกิดความชัดเจน
- พูดเพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของเหตุผลหรือข้อมูลหลักฐาน (deliberative) เป็นการพูดเชิงเหตุผลและข้อโต้แย้ง โดยให้เหตุผล ตั้งคำถาม โต้แย้ง ปกป้อง ให้สมมติฐาน ทำทนาย พิสูจน์ วิเคราะห์ สังเคราะห์ ชกแจง ตัดสิน
- พูดเชิงจินตนาการ (imaginative) โดยใคร่ครวญและบอกโอกาสที่อาจเป็นไปได้ ผ่านการพูดแบบคาดเดา สร้างภาพ พูดลอยๆ บอกเล่า ทำนาย
- พูดแสดงความคิด (expressive) บอกความรู้สึก ความคิด ข้อสงสัย
- พูดเชิงประเมิน (evaluative) พูดบอกข้อมูล ข้อคิดเห็น การคาดการณ์ ข้อโต้แย้ง เพื่อนำไปสู่การตัดสิน

ผมขอตั้งข้อสังเกตว่า ในชีวิตจริงการพูดไม่ได้เกิดขึ้นโดดๆ แต่เกิดขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ที่สื่อสารกันหลายช่องทาง โดยการพูดเป็นเพียงช่องทางหนึ่งเท่านั้น ในการสื่อสารมีการส่งสารและรับสารต่อเนื่องกันเกือบจะทันที ดังนั้น การพูดเพื่อเรียนรู้จึงต้องคู่กับการฟังและรับสารจากช่องทางอื่นๆ นำมาตีความเพื่อส่งสารกลับ เกิดปฏิสัมพันธ์และการเรียนรู้

ครูต้องเข้าใจความหมายเชิงลึกของการพูดและการสื่อสารของศิษย์ เข้าใจไปถึงความรู้สึกนึกคิดของศิษย์ และใช้ความเข้าใจนั้นในการออกแบบกิจกรรมต่อไป (อย่างทันควัน) เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ของศิษย์

เรื่องเล่าจากห้องเรียน

เมื่อวันอังคารที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๔ คุณครูอ้น - กรวิทย์ ตรีศาสตร์ ได้ส่งแผนการเรียนรู้ เรื่อง “ใช้สื่อเรียนรู้อย่างชาญฉลาด” มาถึงคุณครูใหม่ - วิมลศรี ศุภิลวรรณ ในไลน์กลุ่มภูมิปัญญาภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ พร้อมกับไลน์มาว่า “พี่ใหม่ ผาปกดูแผนให้หน่อยนะครับ ว่ามีความกลมกล่อมหรือยัง” ครูใหม่ได้ตอบกลับไปว่า “โครงใหญ่ใช้ได้แล้วจะ แต่น่าจะมีคำถามที่ชวนสงสัยเปิดนำมาให้นักเรียนได้พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันก่อน เช่น “นักเรียนเชื่อใหม่ว่าคนสมัยก่อนมีชีวิตที่อุดมสมบูรณ์ได้โดยไม่ต้องมีเงินติดตัวแม้แต่บาทเดียว” “ชีวิตที่อุดมสมบูรณ์คืออะไร” เป็นต้น เมื่อคุณครูลิปจบ ลองตั้งคำถามว่า “วัฒนธรรมแบบนี้ดีงามไหม” ฯลฯ

หลังจากที่ร่วมกันคิดแต่งแต้มแผนการเรียนรู้ให้มีความสมบูรณ์แล้ว ครูอ้น กับ คุณครูกิ๊ก - นินนุณา นาคนุญช่วย ครูคู่วิชาก็ได้ไปทำการวางลำดับขั้นของกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับเวลาการเรียนในรูปแบบออนไลน์ที่มีอยู่ ๙๐ นาที โดยได้เพิ่มเรื่องของ การฝึกพูดเพื่อเรียนรู้ ลงไปในแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มเติมความกลมกล่อม กับการเรียนรู้เอาไว้ ดังนี้

๑. ขั้นนำ

๑.๑ ให้นักเรียนเข้าโปรแกรม zoom มาให้พร้อมหน้า จัดเตรียมเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ให้เรียบร้อยพร้อมใช้งาน อยู่ในพื้นที่ที่เหมาะสมพร้อมเรียน จัดเตรียมอุปกรณ์สำหรับเรียนรู้วิชาภูมิปัญญาภาษาไทยให้พร้อม ทั้งเครื่องเขียน และสมุด

๑.๒ ครูชวนให้นักเรียนนำคู่มือกำกับตนเองเพื่อมายืนยันกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ และมุ่งมั่นตั้งใจทำให้ได้ตามเป้าหมาย

๑.๓ ครูเปิดภาพวาดลายเส้นการ์ตูนวิถีชีวิตชาวไทยสมัยก่อน ให้นักเรียนดู เพื่อกระตุ้นจินตนาการ และก่อความเชื่อมโยงกับประสบการณ์จริง จากนั้นถามนักเรียนว่า “เชื่อใหม่ว่าคนสมัยก่อนมีชีวิตที่อุดมสมบูรณ์ได้ โดยไม่ต้องมีเงินติดตัวแม้แต่บาทเดียว” และ “ชีวิตที่อุดมสมบูรณ์คืออะไร” ให้นักเรียนแลกเปลี่ยนร่วมกันอย่างอิสระ

๑.๔ ครูชวนนักเรียนมาดูข่าว “ข่าวชานาแลกลาชาวเล” ผ่านวีดิทัศน์ เพื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตคนไทยที่มีมาแต่ไหนแต่ไร และยังคงมีให้เห็นอยู่ทั่วไปในชนบท

๑.๕ เมื่อดูวิดีโอทัศน์จบแล้ว ครูถามว่า “วัฒนธรรมที่ใครมีอะไรก็มาแบ่งปันกันแบบนี้ ดีงามไหม” ให้นักเรียนแลกเปลี่ยนร่วมกัน

๑.๖ ครูพูด “เมื่อสักครู่เราได้รับรู้การแบ่งปันผ่าน “ข่าว” ที่เป็นสื่อภาพและเสียงแล้ว คราวนี้เราลองมารับรู้การแบ่งปันผ่าน “ข่าว” สื่อสิ่งพิมพ์กันบ้าง

๑.๗ ครูถามนักเรียนว่า คำว่า “ข่าวในภาษาอังกฤษ คือคำว่าอะไร” (NEWS) “แล้ว คำว่า NEWS มีที่มาจากคำว่าอะไรบ้าง” “ข่าวนี้เป็นเรื่องราวของคนในภาคใด”

๑.๘ ครูเปิด PDF ข่าวหนังสือพิมพ์ออนไลน์ “ข่าวชานาแลกลาชาวเล” ให้นักเรียนอ่าน

๑.๙ ให้นักเรียนแลกเปลี่ยนร่วมกันเป็นการสรุปอีกครั้งว่า เห็นวิถีชีวิตของคนไทย อย่างเป็นบ้างจากเรื่องที่ได้อ่าน

๑.๑๐ ให้นักเรียนสะท้อนว่าตนเองถนัด ชื่นชอบ หรือเรียนรู้กับสื่อไหนได้ดีมากกว่ากัน ระหว่างสื่อวิดีโอทัศน์กับหนังสือ หากเลือกวิดีโอทัศน์ให้กดไลก์ เลือกหนังสือให้กดหัวใจ ครูดูแนวโน้มในการเลือกสื่อของนักเรียนในห้องพร้อมสะท้อนให้นักเรียนรับทราบ ก่อนจะพานักเรียนไปหาข้อดีข้อด้อยของสื่อแต่ละประเภท

๒. ขั้นก่อเกิดโจทย์งาน

โจทย์ : สื่อที่ชอบ สื่อที่ใช้

๑. ข้อดีและข้อด้อยของสื่อวิดีโอทัศน์

๒. ข้อดีและข้อด้อยของสื่อหนังสือ

๓. สื่อที่ฉันชอบ ถนัด และเรียนรู้ได้ดีที่สุดคือ... เพราะ...

๓. ขั้นออกแบบ

๓.๑ ครูเปิด PPT ตัวอย่างเครื่องมือการทำงาน เช่น ตาราง อินโฟกราฟิก ผังมโนทัศน์ ให้นักเรียนดูเป็นแรงบันดาลใจ

๓.๒ นักเรียนทำการสำรวจว่าตนเองเหมาะกับการใช้สื่อประเภทไหนมากที่สุด ระหว่างวิดีโอทัศน์กับหนังสือ

๔. ขั้นทำงาน

นักเรียนทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามโจทย์ที่กำหนดออกมาโดยใช้เครื่องมือที่เหมาะสม เช่น ตาราง อินโฟกราฟิก ผังมโนทัศน์ เป็นต้น

๕. ชั้นอภิปราย

๕.๑ ครูเปิดห้องย่อยให้นักเรียนแลกเปลี่ยนแนวความคิดร่วมกัน

๕.๒ ให้ตัวแทนแต่ละห้องย่อยออกมานำเสนอแนวความคิดของเพื่อนๆ ในกลุ่มที่ห้องใหญ่ว่าเป็นไปในทิศทางใด

๕.๓ ครูพูดแนะนำส่งท้ายว่า เมื่อเรารู้แนวทางการเรียนรู้ของตนเองแล้วว่าชอบสื่อแบบไหน ให้ไปฝึกจากสิ่งที่ชอบก่อน แต่เมื่อเราต้องทำงานบางอย่างแล้วสื่อที่ชอบให้เราได้ ไม่ได้ เราก็กต้องไปหาจากอีกสื่อหนึ่งเพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น

ในตอนเย็นวันนั้นครูใหม่ได้ไลน์เข้าไปบอกกับกลุ่มว่า “พี่ว่าคลิปการเรียนการสอนและเรื่องเล่าจากชั้นเรียน ตอน ขาว ขาว ข้าว ของอันกับก๊ก น่าจะเป็นตัวอย่างที่จะนำมาใช้ประกอบความเข้าใจในเนื้อหาของตอนนี้ได้อย่างเหมาะสมมากๆ เลย”

ครูก๊กก็ตอบกลับมาว่า “ตอนสอนอาจจะตื่นเต็นเลยนะคะเนี่ย ๕๕๕๕๕”

เช้าวันศุกร์ที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๔ ในคาบเรียนภูมิปัญญาภาษาไทย ของห้อง ๕/๒ ครูก๊กเริ่มจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแผนที่เตรียมไว้ด้วยหัวใจที่เบิกบาน

ครูก๊ก : วันนี้ครูจะชวนเด็กๆ มาดูอะไรบางอย่าง เด็กๆ เชื่อไหมว่าคนสมัยก่อนเขามีชีวิตที่อุดมสมบูรณ์ได้โดยไม่ต้องมีเงินติดตัวเลยแม้แต่บาทเดียว

ครูจิก : เขามีชีวิตที่อุดมสมบูรณ์ได้โดยไม่ต้องมีเงินติดตัวเลยแม้แต่บาทเดียวเลย เด็กๆ เมื่อก็มีเสียงแทรกออกมาคนหนึ่งว่าเชื่อนะ แต่ที่นี้ครูจิกก็อยากที่จะถามเด็กๆ ว่าแล้วชีวิตที่สมบูรณ์ในรูปแบบนั้น ชีวิตที่สมบูรณ์แบบที่ว่าเป็นคืออะไรหรือ เป็นแบบไหนชีวิตที่สมบูรณ์ที่ครูจิกพูดถึงตอนนี้ เอ้า... ปาล์ม เชิญค่ะ

ปาล์ม : คือถ้าสมมติว่าคนหนึ่งมีอาหารอย่างหนึ่ง แล้วเราก็มีอาหารอีกอย่างหนึ่ง ถ้าเราอยากกินอาหารที่อีกคนหนึ่งมีเราก็อาจจะเอาไปแลกกัน

ครูจิก : อ้อ... เธอมีจานนี้ ฉันมีจานนี้ ถ้าเรากินด้วยกัน เราก็เอาไปแลกกันกิน แล้วตรงนี้ ปาล์มเห็นชีวิตที่สมบูรณ์อย่างไรหรือคะ จากการแลกอาหารซึ่งกันและกัน

ปาล์ม : มันเหมือนกับว่าไม่ต้องใช้เงินก็ได้

ครูจิก : ไม่ต้องใช้เงินก็ได้แล้วเราใช้อะไรละ

ปาล์ม : นึกคำพูดไม่ออก

ครูจิก : ไม่ต้องใช้เงินก็ได้ ก็มีชีวิตที่สมบูรณ์ได้ เออ...แล้วใช้อะไรละ อย่างนั้น ระหว่างรอปาล์มเรียบเรียงคำพูด เราลองฟังเพื่อนคนอื่นก่อนไหม... มะนาว ว่าอย่างไรคะ

- มะนาว : ก็คือใช้ชีวิตแบบพอเพียงค่ะ คือเราก็อาจจะต้องใช้เงินในการซื้อ ซ่อมบ้าน หรือว่าทำอะไรแบบนี้ แต่ว่าเราไม่จำเป็นต้องใช้เงินกับทุกอย่าง เช่น เดียวนี้ เราใช้เงินไปกับการสั่งอาหาร โดยที่เราไม่รู้ตัว แต่ว่าคนที่เขาอยู่ต่างจังหวัด หรือว่าเขาพอเพียง เขาก็ปลูกผักแล้วเขาก็กินเอง แล้วเขาก็ทำอาหารกินเอง อย่างนี้ค่ะ ก็เป็นความพอเพียงค่ะ
- ครู๊ก : ชีวิตที่อุดมสมบูรณ์ของมะนาวก็คือการอยู่อย่างพอเพียง การพึ่งพาตัวเองได้ เท่านั้นเราก็อุดมสมบูรณ์ในแบบของเราแล้วใช่ไหมลูก... เมจิล่ะคะ
- เมจิ : หนูมองในมุมของหนูนะคะ หนูคิดว่าเขาเป็นผู้ผลิตค่ะ เพราะว่าตอนนี้เราซื้อของเขามากิน เราจ้างเขาสร้างบ้าน เราอะไรอย่างนี้ เราก็คล้ายๆ ผู้บริโภคค่ะ แล้วเขาก็เป็นผู้ผลิต แล้วคิดว่าคนต่างจังหวัดเขาก็เป็นผู้ผลิตเหมือนกัน เพราะว่าสร้างบ้านที่ครูบอก ก็คือปกติถ้าเราสร้างบ้านเราก็ต้องใช้ช่าง แล้วเราก็จ่ายเงินช่างไปแล้วช่างก็จะเอาอะไรมาตอบแทนเรา แต่หนูคิดว่า ตอนนั้นเขาน่าจะยังไม่มีอะไร แบบเขายังไม่ได้คิดอะไร เขาก็ต้องทำ พึ่งพาตัวเองให้ได้ หนูเลยคิดว่าเขาเป็นผู้ผลิต แบบสร้างบ้าน เขาก็ต้องไปตัดไม้ มาสร้างเอง มาหาสีเอง อะไรแบบนี้ คือเขาก็เป็นคนทำเอง เขาไม่ได้มาจ้างใครทำ
- ครู๊ก : หมายความว่า เป็นชีวิตที่อยู่ด้วยการพึ่งพาตัวเองได้ คุณจะสร้างบ้าน คุณก็ไปเรียนรู้การตัดไม้ ไปตัดไม้มา ไปเรียนรู้วิธีการทำ เท่านั้นมันก็มีชีวิตที่อยู่ได้ด้วยการพึ่งพาตัวเองใช่ไหมลูก... แล้วแพมล่ะลูก
- แพม : ของหนูคล้ายปาล์มตอนแรกเลยคะ คือเขาใช้การแบ่งปันกัน และใช้แชร์อาหารกัน ช่วยกันทำอะไรแบบนั้น เขาก็แชร์ของที่มีให้กันได้ ของที่ขาดของที่เหลือ อะไรแบบนี้ เขาใช้น้ำใจแทนเงินด้วยคะ
- ครู๊ก : ขอบคุณคะ เสริมจากปาล์มนะ แพมบอกว่าเห็นตรงกันเลยแต่ก็มองเห็นอีกว่าสิ่งที่เขาใช้แทนเงินคือใช้น้ำใจให้กันและกัน กลับมาที่ปาล์มอีกรอบหนึ่ง เมื่อกี้ครู๊กถามค้างไว้
- ปาล์ม : คล้ายๆ ที่แพมแชร์ไว้ก็คือใช้น้ำใจในการแบ่งปันกัน แล้วมันก็ไม่จำเป็นที่จะต้องใช้เงินทุกเรื่องเหมือนกับที่มะนาวบอกด้วย
- ครู๊ก : ครู๊กก็ชื่นชมเด็กๆ หลายคนเลยนะ ฟังจากที่ได้ๆ แลกเปลี่ยนนะ มีการเชื่อมโยงความคิดระหว่างของตัวเองกับของเพื่อน มีการช่วยเสริม มีการเห็นด้วยกับของเพื่อนตรงนั้นตรงนี้ คือชื่นชมกับเด็กๆ ที่ตั้งใจฟัง แล้วอยู่ไปด้วยกันในตอนนั้นนะ... เจนาย ว่าไงลูก

เจนาย : เปล่าครับ แค่จะบอกว่าขอตัวไปแป็บหนึ่งนะครับ พันหลุด

ครูก๊ก : อ้าวพันหลุด เชิญครับเจนาย เด็กๆ ไม่เป็นไรค่ะ ไม่เป็นไร... เมจิ
ข้าเพื่อน ตัวเองก็ (พัน) เพิ่งหลุดไปเมื่อเช้า

เด็กๆ เรามาเริ่มเข้านี้กับชีวิตที่อุดมสมบูรณ์โดยที่ไม่ต้องมีเงินแม้แต่บาทเดียว
เด็กๆ ก็เห็นแล้วว่าเราก็สามารถมีชีวิตแบบนั้นได้ โดยที่ไม่เห็นต้องมีเงินเลย จากอะไรละ
จากน้ำใจ จากการแบ่งปันที่เพื่อนได้ตอบไปเมื่อสักครู่นี้ละคะ ที่นี้เด็กๆ วันนี้ครูก๊กจะพา
เรามาเรียนรู้วิถีชีวิตของคนไทยนี่ละ แผนการเรียนรู้ของเราในวันนี้มีชื่อว่า “ชาว ชาว ชาว”
ครูก๊กพูดโดยไม่ได้พิมพ์หรือเขียนให้เด็กๆ เห็นนะ พอจะนึกออกไหมว่าคำนี้เขียน
แบบไหน แล้วใครเห็นอะไรจากคำที่ครูก๊กพูดบ้าง “ชาว ชาว ชาว” เอ้า... กินใจ เชิญครับ

กินใจ : ก็คือมันเป็นคำที่ผันไปได้เรื่อยๆ แล้วมันมีความหมายทุกคำเลย แบบขาว ก็เป็นสีขาว ส่วนขาวก็ขาวสาร ขาวก็ขาวที่เรากินกันปกติ

ครูก๊ก : ขอคุณคะ ก็เป็นเรื่องที่เด็กๆ ค่อนข้างนั้นแหละ น่าจะตั้งแต่ชั้น (ประถม) ๔ หรือตั้งแต่ประถมต้นแล้วใช่ไหมคะในเรื่องของการผันวรรณยุกต์ วันนี้ครูก๊กก็เลยเอามาใช้เป็นลูกเล่น เอามาเป็นชื่อแผนการเรียนรู้อของเราในวันนี้ เสียเลย “ขาว ข่า ข้าว” แล้วเดี๋ยวมาดูว่าเราจะ “ขาว ข่า ข้าว” กันอย่างไรในวันนี้ เดี่ยวครูก๊กจะพาไปดูขาวข่าหนึ่ง

เด็กผู้ชาย : ขาวโควิดหรือครับ

ครูก๊ก : (ครูก๊กเปิดคลิปขาวให้เด็กๆ ชม)

ครูก๊ก : เด็กๆ ขา เมื่อสักครู่นี้ก็เป็นขาว “ขาวขาวนาแลกลาขาวเล” ปลาแลกลาขาวสาร ทีนี้เมื่อก็ดูจบแล้ว อยากชวนเด็กๆ มาลองดูซิว่าเด็กๆ คิดว่า “วัฒนธรรมที่ใครมีอะไรก็มาแบ่งปันกันแบบนี้ดีงามไหม” มีหลายคนพยักหน้า แต่ก็ยังอยากฟังเสียงของเด็กๆ ว่าดีงาม แล้วมันดีงามอย่างไรหรือคะ วัฒนธรรมแบบนี้ อยากฟังเสียงมะลิคะ

มะลิ : คือมันเป็นการแบ่งปันให้กันคะแล้วมันก็ไม่ต้องใช้เงินแล้วเราก็เหมือนกับว่าคนที่เขาอยากลำบากเขาก็จะมาแลกของกันอย่างนี้ ก็ถือเป็นวัฒนธรรมที่ดี

ครูก๊ก : ไม่ต้องใช้เงินนะคะ ก็ช่วยเหลือกันในยามยากลำบาก ก็แบ่งปันกันไปเท่าที่ตัวเองมีนะ... มะนาวล่ะคะ

มะนาว : หนูคิดว่ามันดี ค่อนข้างดีเลยคะ เพราะถึงแม้ว่ามีสถานการณ์โควิด แล้วก็ทีไรก็เกิดเขาล็อกดาวน์ใช่ไหมคะ แล้วหนูคิดว่าเขาก็ไม่ได้ใช้เงินนะคะ เพราะเราจะออกไปซื้อของเราก็กลัว ถูกไหมคะ เราไม่รู้ว่าที่ตลาด หรือว่าที่ห้าง หรือว่าที่ไหนก็ตาม มันจะมีใครที่สามารถแพร่เชื้อให้เราได้หรือเปล่า ก็เลยใช้วิธีการในการแลกกันเอาคะ เช่น แลกกับข้าวสาร และส่งปลาที่เขาทำให้ ไปให้ภาคอีสานหรือว่าภาคอะไรแบบนี้ แต่ว่าเขาก็เอาแบบให้เศรษฐกิจของตัวเอง หรือว่าให้แบบจุดเด่นของตัวเองไปแลกเปลี่ยนกับจุดเด่นของอีกคนหนึ่ง หนูคิดว่ามันเป็นแนวคิดที่ดี เพราะว่าภาคอีสานก็ข้าวหาไม่ยากเพราะว่าเขาก็ส่งออกข้าวเกือบจะทุกปี และที่ภูเก็ตก็มีปลา หรือมีสัตว์ทะเลเยอะมากที่สามารถเอาไปแลกได้ ก็รู้สึกว่ามันมีความพอเพียงคะ เพราะว่าเราไม่ต้องซื้ออะไรเพื่อที่จะเอามาแลก เราก็เอาของที่เราจะไปแลกของที่เขาที่อยู่

- ครูก๊ก : ขอบคุณคะมะนาว เด็กๆ ... ปรบมือให้เลยนะ ที่มะนาวพูดนะ เด็กๆ มีจุดหนึ่งนะที่น่าสนใจ ไม่รู้ว่าจะจับได้เหมือนครูก๊กหรือเปล่าว่าของที่เราแลกกัน เราไม่ได้ซื้อมาจากไหนคะ มันคือของที่บ้านเรามีอยู่แล้ว มันคือของที่เป็นจุดเด่น เราเอามาแปรรูป เอามาปรับ อย่างปลาจะเห็นใช่ไหมว่าเอามาแปรรูปให้เป็นปลาดกแห้งทำไมเขาไม่ส่งไปเป็นปลาสดละลูก ทำไมต้องมาทำเป็นปลาดกแห้งก่อนก็ส่งไปสดๆ เลย ทำไมต้องมาเสียเวลาตากแห้งอีก... กินใจเพราะอะไรครับ
- กินใจ : ก็คือเดี๋ยวผมจะตอบคำถามที่คุณครูถามก่อนหน้านี้อีกก่อน ผมก็คิดว่ามันดีครับ เพราะว่ามันจะไม่ค่อยมีการขโมยกัน ขโมยก็ลดน้อยลง เพราะว่าทุกคนก็ได้เท่ากัน ก็เลยจะไม่มีการขโมยเพื่อให้ได้อะไรอย่างนั้นอย่างนี้ ใครอยากได้ก็ไปแลกกัน ก็ได้แล้ว ก็ไม่ต้องขโมย ไม่ต้องลักขโมย แล้วก็จะได้ประสบการณ์ให้ฟังครับ ก็คือ แม่ของผมมีพื้นที่ ๕ ไร่ แล้วก็มีคนมาขอเช่าแล้วแม่ผมก็ให้ฟรี เขาก็เลยส่งข้าวกลับมาให้ ตอนนี้อย่างนี้ไม่หมดเลย
- ครูก๊ก : โอ้โห... เป็นวัฒนธรรมการแลกกันเหมือนกันนะกินใจ ก็คือ เป็นข้าวที่เขาก็ได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ของคุณแม่ของกินใจ แล้วพอวันหนึ่งเขาได้ผลผลิตเขาก็ส่งกลับมาแบ่งปันให้กินใจนะ โอ้โห... เป็นภาพที่ครูก๊กฟังแล้วก็ชื่นใจมากเลยนะกินใจนะ... ลีโอละครับ
- ลีโอ : สาเหตุที่เขาส่งมาแบบปลาดกแห้งเพราะว่ามันเหมือนเป็นการถนอมอาหารของเขาครับ มันก็รักษาด้านานกว่าครับ
- ครูก๊ก : เพื่อให้เก็บรักษาด้านานกว่า เรามีจุดเด่นของเราที่จริงที่เป็นปลาทะเลเยอะๆ เลย แต่ว่าการที่จะส่งไปให้เขาก็ต้องดูวิธีการที่เหมาะสมด้วยนะที่แบบว่าเราจะส่งไปอย่างไรให้เขาได้รับประโยชน์จากสิ่งที่เราส่งไปมากที่สุดนะคะ เอ้า... กินใจ (ว่าไง) ลูก
- กินใจ : เพราะว่าถ้าเกิดเป็นปลาเค็มตากแดดมันก็จะเหมือนคลิวิตีไอพุดเลยคือมันจะไม่เสียง่ายแล้วก็มันจะมีรสเค็มของเกลือจะได้ไม่ต้องปรุง แค่อามาทำแต่ไม่ต้องปรุงก็ได้แล้วครับ แล้วก็ขอเล่าประสบการณ์อีกอันหนึ่งก็คือข้างบ้านผม ต่ำลิ่งขึ้นดกมาก ไม่รู้ขึ้นมาได้อย่างไร แล้วมันก็เลื้อยไปบ้านข้างๆ ครับ บ้านข้างๆ เขาก็เก็บมาให้ลูกเขากิน ลูกเขายังเป็นแบบเด็กเล็กครับแต่มันก็ไม่ได้อะไรหรรอครับ บ้านผมเลยเก็บไปให้อีกเพราะว่าบ้านผมมีข้าวขาวเลยครับ คือมีเยอะมากครับ เพราะว่าไม่รู้มันขึ้นมาได้อย่างไรไม่รู้เลยครับ ก็ส่งไปให้เขา เขาก็ส่งอะไรสักอย่างนี้ละ ผมจำไม่ได้ (เขา) ก็เอามาให้เหมือนกัน

ครูก๊ก : ขอบคุณครับกินใจ วันนี้ฟังเรื่องราวการแบ่งปันของบ้านกินใจตั้ง ๒ เรื่อง ครูก๊กก็มั่นใจว่าหลายๆ บ้านน่าจะมีวัฒนธรรมเช่นนี้เหมือนกัน ที่มีการแบ่งปันกันเล็กๆ น้อยๆ อาจจะเป็นระหว่างเพื่อนบ้านกับเพื่อนบ้าน หรือเป็นการแบ่งปันระหว่างตัวเรากับกลุ่มอื่นที่อาจจะใหญ่ไปมากกว่าเพื่อนบ้านก็แล้วแต่โอกาสของแต่ละบ้านไป แต่ก็เห็นว่ามันเป็นวัฒนธรรมที่ดีงามที่อยากให้เกิดขึ้น อยากให้วิธีการแบ่งปันมันอยู่ติดจนกลายเป็นวิถีที่อยู่ในจิตใจของเด็กๆ มีอะไรก็รู้จักแบ่งปันกัน แต่ก็ต้องดูไปตามความเหมาะสมอย่างที่มีเมตตาบอกตอนแรกว่าของที่แบ่งปันไม่จำเป็นต้องเป็นของที่ซื้อ มันเป็นของที่เรามีอยู่แล้วก็ได้ ก็หยิบไปเล็กๆ น้อยๆ เท่าที่เราพอจะให้ได้ล่ะ

เมื่อที่เราได้รู้การแบ่งปันผ่านข่าวที่เป็นวิดีโอนะ มาทั้งภาพ แล้วก็เสียง ทีนี้ครูก๊กจะพาเด็กๆ มารับรู้ข่าวสารการแบ่งปันนี้ผ่านข่าวสื่อสิ่งพิมพ์กันบ้าง เด็กๆ “ข่าว” คำว่าข่าว ข ไซ้ ไม้เอก สระอา ว แหวน สะกดนี้ ในภาษาอังกฤษคือคำว่าอะไรคะ ครูเห็นคนตอบ เห็นหลายคนขยับปากยุบๆ เปิดไม่ศัลูก คำว่าอะไรคะ... กะทิ

กะทิ : NEWS ค่ะ

ครูก๊ก : (สะกดทีละตัว ออกสำเนียงชัดเจน) N E W S

กะทิ : ทำไมครูก๊กสำเนียงแบบนี้คะ

ครูก๊ก : ครูก๊กต้องมีสำเนียงของตัวเองค่ะ เอ้า... เด็กๆ ค่ะ ทีนี้ลองมาสังเกตคำว่า NEWS กันนะ คำว่า NEWS มีที่มาจากอะไร ใครรู้บ้าง ตัวอักษร ๔ ตัวนี้มาจากไหน... ดันส์ครับ

ดันส์ : NEWS ตัว N มาจาก North แปลว่าเหนือ E คือ East แปลว่าทิศตะวันออก ส่วน W คือ West คือทิศตะวันตก ส่วน S คือ South ที่แปลว่าทิศใต้ มันเกี่ยวข้องกับแผนที่ครับ

ครูก๊ก : เยี่ยมเลย ขอบคุณครับ ตอนนี้ NEWS ของเรามาครบทั้ง ๔ ภาคเลย ทวนความทรงจำกันนิดหนึ่ง ข่าว “ข่าวชานาแลกลาชาวเล” เกี่ยวข้องกับการแบ่งปันระหว่างภาคไหนกับภาคไหนบ้าง รู้ไหม... มะลิ ภาคไหนลูก

มะลิ : ภาคใต้กับภาคอีสานค่ะ

จากนั้นนักเรียนทุกคนอ่านข่าวสิ่งพิมพ์ตามที่ครูก็มอบหมาย

ทั้งหมดคือเรื่องราวของชีวิตที่สื่อสารกันผ่านจอ ทั้งจิตใจของนักเรียนกับครูในห้องเรียนออนไลน์ และจอภาพที่สะท้อนให้เห็นกำลังใจของคนที่ดำเนินไปอย่างมีพลังและส่งต่อพลังนั้นให้กับผู้คนอีกมากมายที่มีโอกาสเข้ามารับรู้เรื่องราวของพวกเขา

ขาว ข่าว ข้าว

คุณครูก็ก - นินฤนาท นาคบุญช่วย

กรอบปฏิบัติการที่ ๘ พูดเพื่อสอน (Teaching Talk)

บันทึกนี้ตีความจาก บทที่ ๗ หัวข้อ Repertoire 4: Teaching Talk และ
ส่วนหนึ่งของ Appendix I

นี่คือการพูดของครู เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ของศิษย์

ที่จริงคำพูดเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนตามรายการในบันทึกที่แล้ว ก็เป็นคำพูดที่ครูใช้ในการสอนด้วยทั้งสิ้น แต่งานวิจัยบอกว่าครูใช้คำพูด ๔ ประการต่อไปนี้มากกว่า ได้แก่ พูดเพื่อจัดการสถานการณ์ (transactional) พูดเพื่อบอกกล่าว (expository) พูดเพื่อถาม (interrogatory) และพูดเชิงประเมิน (evaluative)

ครูที่เก่งสามารถใช้พลังของความรู้ความเข้าใจกลไกการเรียนรู้ของมนุษย์ ความรู้ความเข้าใจสาระวิชา และใช้คลังคำพูดของตนที่สั่งสมมา เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ของศิษย์ ไม่ใช่เพียงใช้การพูด ๔ หมวด ข้างบนเท่านั้น

ปัจจัยที่ทำให้ทักษะการพูดเพื่อเรียนรู้ของเด็กเจริญงอกงามมาจากครูที่รวบรวมคลังคำพูด และคำกระตุ้นการแลกเปลี่ยน ผสานกับการเป็นครูที่ทรงคุณค่า ความเป็นครู และเน้นสร้างบรรยากาศด้านการต่างตอบแทน (reciprocity) หรือเอื้อเพื่อต่อกันและกัน

อย่างไรก็ตาม หนังสือ *A Dialogic Teaching Companion* แนะนำการพูดเพื่อสอน ๘ ประการต่อไปนี้

- พูดเพื่อการท่องจำ (rote) เพื่อให้นักเรียนจำข้อเท็จจริง สูตร กิจกรรมประจำวัน หรือข้อความในตำรา โดยการพูดซ้ำๆ
- พูดเพื่อช่วยทวนความจำ (recitation) ครูใช้คำถามสั้นๆ ให้นักเรียนตอบเป็นระยะๆ เพื่อให้นักเรียนทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว หรืออาจถามเพื่อย้ำสิ่งที่ เป็นพื้นความรู้เดิมที่จะต้องเอามาต่อยอดความรู้ใหม่
- พูดเพื่อสอน (instruction) บอกนักเรียนว่าจะทำอะไรต่อไป และทำอย่างไร
- พูดเพื่อบอกกล่าว (exposition) คล้ายการบรรยายสั้นๆ บอกข้อมูลหรือ เรื่องราว อธิบายความคิดหรือวิธีการ หรือบอกให้ชัดเจน
- พูดเพื่อนำการอภิปราย (discussion) เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิด และข้อมูล เพื่อเผยแพร่มุมมองที่แตกต่างออกมา
- พูดเพื่อเสนอให้มีการตรวจสอบเหตุผลหรือข้อมูล (deliberation) เพื่อ ชี้ให้เห็นความน่าเชื่อถือของแนวความคิด ข้อคิดเห็น หรือหลักฐาน
- พูดเพื่อให้มีการโต้แย้ง (argumentation) ให้มีการเสนอเรื่องใดเรื่องหนึ่ง พร้อมข้อมูลหลักฐาน และเชิญให้มีผู้โต้แย้ง
- สานเสวนา (dialogue) เป้าหมายคือความเข้าใจหรือมิตรร่วมของกลุ่ม ผ่านการ ตั้งคำถามอย่างเป็นระบบ และอย่างตรวจสอบ มีการถามตอบอย่างเป็นพลวัต ในลักษณะของการทำงานร่วมกันเป็นทีม ต่างตอบแทน และช่วยเหลือกัน ผ่านการตรวจสอบเข้มข้นจริงจัง เพื่อเป้าหมายอันทรงคุณค่าร่วมกัน

ท่านผู้อ่านอ่านรายการการพูดเพื่อสอนทั้ง ๘ ประการแล้วอาจงง ว่าการสอนสมัยใหม่ยังสอนให้ท่องและช่วยทวนความจำอยู่อีกหรือ คำตอบคือใช่ การเรียนรู้ที่ดีต้องเรียนจากง่ายไปยาก และจากผิวไปสู่ลึกและเชื่อมโยง ตามรายละเอียดในหนังสือ *ครูเพื่อศิษย์ สร้างการเรียนรู้สู่ระดับเชื่อมโยง* <https://plc.scbfoundation.com/educational-theory> แต่การสอนแนวสอนเสวนาจะไม่หยุดอยู่ที่ IRE/ IRF แต่ครูจะมีคำพูดเพื่อให้เกิดการขยายความ (extension) จากคำตอบที่ได้รับ เริ่มจากการถามหาคำตอบที่ต่าง พร้อมเหตุผลและหลักฐานสนับสนุน

การเรียนรู้แนวสอนเสวนา ให้คุณค่าต่อข้อเท็จจริงและสูตรต่างๆ ด้วย แต่ไม่หยุดนิ่งอยู่แค่นั้น ยังมีการนำความรู้เหล่านั้นไปทดสอบในสถานการณ์ที่แตกต่างหลากหลาย เพื่อให้เห็นว่าในชีวิตจริงความรู้ไม่ได้แข็งทื่อ หยุดนิ่ง แต่มีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงขยายความไปตามสถานการณ์ต่างๆ

การพูดเพื่อสอนจึงใช้การพูดหลากหลายแบบ แต่ที่ใช้มากที่สุดคือการพูด ๔ ประการหลัง คือ พูดเพื่อนำการอภิปราย พูดเพื่อเสนอให้มีการตรวจสอบ พูดเพื่อให้มีการโต้แย้ง และพูดสู่สานเสวนา ซึ่งเป็นการพูดของครูที่กระตุ้นให้นักเรียนคิดซับซ้อน คิดระดับสูง (higher-order thinking)

เรื่องเล่าจากห้องเรียน

วันแรกของสัปดาห์ คุณครูกีฟ - จิตตินันท์ มากผล มาพบกับนักเรียนห้อง ๒/๔ พร้อมกับแผนการเรียนรู้ “ลายไทย ลายน้า” ที่เตรียมมาอย่างดี เด็กๆ ที่โรงเรียนเพลินพัฒนามีประสบการณ์การวาดลายไทยมาตั้งแต่อยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ เรื่องการวาดลายไทยนี้จัดอยู่ในหลักสูตรที่มีขึ้นเพื่อสร้างให้เด็กๆ ได้สัมผัสรับรู้ถึงสุนทรียภาพอย่างไทย ด้วยการลงมือหัดเขียนเส้นไทยแบบต่างๆ ไปพร้อมๆ กับการหัดเขียนตัวอักษรไทย

นักเรียน : สวัสดิ์ค๊ะ/ ครับ คุณครูกีฟ

ครูกีฟ : สวัสดิ์ค๊ะ สวัสดิ์ทุกคนเลยนะ ถ้ามืดๆ ก่อนว่ามีใครจำได้บ้างว่าครั้งที่แล้ว เด็กๆ ทำงานเกี่ยวกับหัวข้อหรือเรื่องอะไรไปเอ่ย ใครยังจำได้

รักเอ๋ย : ประสบการณ์สอนใจ หรือว่าคุณครูที่เรารัก

เด็กผู้ชาย : คุณครูในดวงใจ

ครูกีฟ : เยี่ยมมากเลย เราได้เขียนเกี่ยวกับเรื่องประสบการณ์สอนใจ หรือว่าคุณครู
 ในดวงใจใช่ไหม ที่นี้ทบทวนเด็กๆ ก่อนว่า เด็กๆ จำได้ใช่ไหมว่าจริงๆ แล้ว
 ใครที่สามารถเป็นครูให้เราได้บ้าง ใครเอ่ยที่สามารถสอนเราได้

ผิงผิง : พ่อแม่

ครูกีฟ : ผิงผิงบอกว่าพ่อแม่

ผิงผิง : คนในครอบครัว

ครูกีฟ : คนในครอบครัว มีใครอีก

ผิงผิง : ประสบการณ์

ไทม์ : ทุกคนสามารถเป็นคุณครูได้ถ้าเกิดเขาสอนเรา

ครูกีฟ : ทุกๆ คนสามารถเป็นคุณครูเราได้ ที่เขาเป็นคนสอนเราใช่ไหม ไม่ว่า
 คุณครูจริงๆ คุณพ่อคุณแม่ หรือคนในครอบครัว ใครก็ได้แต่เลยที่สอนเรา
 คนนั้นสามารถเป็นครูของเราได้ แล้วนอกจากนั้นแล้วมีใครสามารถเป็นครู
 ให้เราอีก... รักเอยคะ รักเอย นอกจากคนในครอบครัวหนู หรือบุคคลแล้วนี้
 มีใครสามารถเป็นครูสอนเราได้บ้าง หนูนึกถึงใครลูก

รักเอย : หนูคิดว่าทุกคนเลย เพราะว่าทุกคนมีประสบการณ์มากกว่าพวกเรา พวกเรา
 เป็นเด็กยุคใหม่ เขาเป็นคนที่โตมาก่อนเรา เขาก็มีประสบการณ์ รู้มาก่อน
 เราทุกคนเลย ไม่ว่าจะป็นตายายปู่ย่า หรือน้าๆ อ๊าๆ อะไรอีกมากมาย

ครูกีฟ : เยี่ยมมาก สิ่งที่รักเคยแลกเปลี่ยนมาดีมากเลยนะเด็กๆ ใครก็แล้วแต่ที่มีประสบการณ์มากกว่าเรา สิ่งที่เขาสอน สิ่งที่เขาบอกเรา เพราะว่าเขามีประสบการณ์มาก่อน ดังนั้นคนที่มีประสบการณ์มาก่อนเขาจะมีสิ่งที่สามารถเตือนหรือบอกเด็กๆ ได้ เพื่อไม่ให้เด็กๆ อาจจะได้เกิดเหตุการณ์เหมือนที่เขาเคยเกิดขึ้นมาได้ ดังนั้นคนที่มีประสบการณ์เยอะกว่าเขาก็จะสามารถสอนในสิ่งต่างๆ ของเราได้ดีมากเลยนะ เอ้า... น้องต้นปาล์มว่าไงนะ

ต้นปาล์ม : ประสบการณ์ก็เป็นคุณครูสอนใจเราได้

ครูกีฟ : เยี่ยมมาก ชอบคุณต้นปาล์มมาก นอกจากบุคคลต่างๆ แล้ว ประสบการณ์ก็สามารถเป็นคุณครูสอนใจเราได้ เพราะว่าประสบการณ์ต่างๆ จะสอนให้เราไม่ทำสิ่งนั้นผิดอีก หรือว่าได้เรียนรู้จากสิ่งที่เราเคยทำไปแล้วและมันอาจจะเกิดสิ่งที่ไม่ดีเกิดขึ้น หรืออาจจะเกิดอะไรที่เป็นอันตรายต่อตัวเองเกิดขึ้น

เมื่อก็บอกไปแล้วว่ากิจกรรมของเราก็คงมีความแตกต่างจากครั้งก่อนๆ เพราะว่าเด็กๆ ต้องตั้งใจฟัง ขอเลยนะ ขอให้เด็กๆ ตั้งใจฟังอย่างจดจ่อเลยนะ ลองฟังนะทุกคน ตั้งใจฟังนะ หลับตาฟังให้ดีนะ... (ครูเปิดคลิปเสียงน้ำหยด) เสียงเมื่อกี้คือเสียงอะไรเอ่ย ใครจะตอบยกมือขึ้น

บอส : ปิงปอง

ครูกีฟ : มีคนบอกว่าเสียงปิงปอง... เบนโตะ เสียงอะไรเอ่ย

เบนโตะ : หยดน้ำ

หนูเอวา : ได้ยินเสียงหยดน้ำเหมือนเบนโตะ

รักเอย : หนูขอเพิ่มเติมเสียงหยดน้ำได้ไหมคะ

ครูกีฟ : ได้ค่ะ รักเอย

รักเอย : มันเป็นเสียงหยดน้ำหยดเดียว มันไม่ได้มีหลายหยด

ครูกีฟ : เป็นเสียงหยดน้ำที่เป็นหยดเดียว ค่อยๆ หยด ทีละหยดๆ ไซ้ใหม่ มีใครคิดว่าไม่ใช่หยดน้ำบ้าง

ทีนี้เด็กๆ ลองมาฟังอีกหนึ่งเสียงว่ามันคือเสียงของอะไรนะ นอกจากนั้นคือเสียงอะไร ฟังให้ดีนะ (ครูเปิดคลิปเสียงน้ำไหลและมีเสียงนกร้อง) เสียงนี้คือเสียงอะไรเอ่ย... ฟินน์ครับ

ฟินน์ : เสียงฝนตกครับ

หนูเอวา : ครูคะ ขอเพิ่มเติมค่ะ

ครูกีฟ : เดี่ยวแป็บหนึ่งคะ... กรครับ กรคิดว่าเป็นเสียงอะไรเอ่ย
กร : น้ำไหลครับ
ครูกีฟ : น้ำไหลหรือคะ ไซ้ใหม่ลูก เมื่อกี้มีอาขอเพิ่มเติมอะไรนะ
มีอา : หนูอยากเพิ่มเติมของพินนี่ก็คือน้ำไหล อย่างนี้หนูคิดว่าน่าจะเป็นไหล
ทีเดียวเลย ไม่ได้ไหลหนึ่งหยด แล้วก็รอไว้แป็บหนึ่งแล้วมันก็ไหลลงมาอีก
หนูเอวา : หนูได้ยินเสียงอีกอย่างหนึ่งคือหนูได้ยินเสียงนกร้องคะ
ครูกีฟ : ได้ยินเสียงนกร้องด้วย เติ้งหนึ่งยกมือ... เติ้งหนึ่งอยากบอกว่าอะไรครับ
เติงหนึ่ง : ผมอยากบอกว่ามันเป็นคือลำธารเล็กๆ ครับ
ครูกีฟ : มันคือเสียงลำธารเล็กๆ เอ้า... กะทีคะ
กะที : เหมือนเสียงน้ำตก
ครูกีฟ : เอ้า... เหมือนเสียงน้ำตก โอเค เยี่ยมมากเลย เมื่อกี้มีอาช่วยสรุปให้แล้วว่า
น้ำอันนี้นั้นมีความแตกต่างจากน้ำอันแรก อันแรกเป็นเสียงน้ำ เสียงน้ำหยด
ค่อยๆ หยดทีละหยดไซ้ใหม่ แต่อันนี้เป็นเสียงของน้ำที่ไหลไปเลยโดยที่
ไม่มีอะไรมากั้นเลย

มีเพื่อนบางคนเปรียบเทียบว่ามันอาจจะเหมือนกับลำธารเล็กๆ มีเพื่อน
ได้ยินเสียงนอกจากน้ำ ได้ยินเสียงลำธารด้วยนะ ทีนี้ครูกีฟอยากถามเด็กๆ
ว่าเมื่อเด็กๆ ได้ฟังเสียงทั้ง ๒ เสียงแล้ว เด็กๆ รู้สึกมีความแตกต่างกัน
อย่างไรบ้างคะ... มีอา เชิญค่ะ

มีอา : น้ำหยด หนูรู้สึกเหมือนเวลาหนูเกาะอยู่บนต้นไม้แล้วหนูค่อยๆ หล่นลงมาค่ะ

ครูกีฟ : แล้วอย่างไรต่อ

มีอา : น้ำที่ไหลลงมาแรงๆ ถ้าเกิดเป็นความรู้สึกของหนู เหมือนหนูกำลังเล่นสไลเดอร์ น้ำไหลค่ะ

ครูกีฟ : มันมีความรู้สึกเป็นอย่างไรกว่า

มีอา : น้ำไหลรู้สึกว่ามันรุนแรงกว่าอันแรก

ครูกีฟ : มันรู้สึกถึงความรุนแรงมากกว่าใช่ไหม คนอื่นล่ะคะ ความรู้สึกที่ได้ฟังแล้ว ความแตกต่างมันแตกต่างกันอย่างไรเอ่ย

ครูกีฟ : ใครดีเอ่ย ใครอยากตอบกตหัวใจซี ตอนนี่เด็กๆ กตสติ๊กเกอร์หัวใจค้างไว้ ไม่รู้เลยว่าใครอยากตอบ... ฟินน์เชิญครับ

ฟินน์ : เสียงแรกจะเป็นเสียงเป็นแบบน้ำค่อยๆ หยดลงมา แต่เสียงที่ ๒ จะเป็นแบบ ตกหนักๆ เลย

ครูกีฟ : ใช่ แล้วมันให้ความรู้สึกที่แตกต่างกันอย่างไร ถ้าเปรียบเทียบกัน อันแรก มันเป็นอย่างไรมาก่อน อันที่ ๒ มันเป็นอย่างไรมาก่อน... หนูเอวาเชิญค่ะ

หนูเอวา : อันแรกที่เป็นหยดน้ำ หนูรู้สึกเหมือนเราเอามือมารองน้ำให้มันหยด แต่ อันที่ ๒ ที่เป็นน้ำไหล เหมือนเราอยู่ในทะเล น้ำในทะเลมันก็ไหล

ครูกีฟ : ไหลไปเรื่อยๆ หนูเอวากำลังบอกว่าเสียงน้ำอันแรกเหมือนเราเอาอะไร ไปขวางมันใช่ไหม ที่มีน้ำไหลหยด มีเสียงของน้ำน้อย เหมือนเอามือไปรองมัน แต่เสียงน้ำอันที่ ๒ คล้ายๆ กับเสียงทะเล ที่มีน้ำไหลผ่านเราไปเร็วๆ และ มันไหลอย่างรุนแรงใช่ไหม โอเค ชอบคุณมากเลยคะ

ที่นี้ครูขอถามเด็กๆ ว่าถ้าสมมติว่าเราจะเปรียบเทียบน้ำทั้ง ๒ เสียงนี้เหมือนกับ ความรู้ของเด็กๆ... รักเอย เชิญค่ะ

รักเอย : มันเหมือนการเรียนรู้อันที่ ๑ มันจะสงบนิ่งใจเย็น อันที่ ๒ จะทำอะไร เร็วๆ ตลอดเลย อันที่ ๒ มันจะเหมือนการเรียนรู้อันที่เราไม่มีการอยู่เฉยๆ เราจะทำตลอด เราไม่ลืลา อันที่ ๑ มันก็เหมือนเราลืลา

ครูกีฟ : เมื่อกี้รักเอยเขาได้แลกเปลี่ยนไปแล้ว คนอื่นล่ะ น้ำที่ค่อยๆ หยดทีละหยดๆ กับน้ำที่ไหลเป็นลำธารไปเลย คิดว่าเปรียบเทียบกับการเรียนรู้อันที่เป็น แบบไหนลูก มีใครอยากตอบบ้าง มีอาหรือคะ... ผิงผิงแป็บหนึ่งนะ

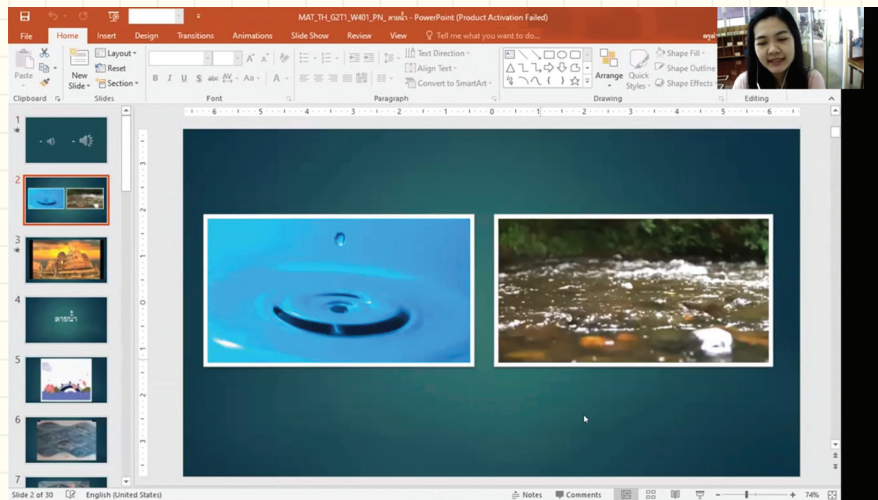
- มีอา : เป็นอันแรก หนูคิดว่าเหมือนเวลาเราลีลา เหมือนเราค่อยๆ ทำงานช้าๆๆ แล้วก็ช้าๆ ลงคะ อันที่ ๒ เหมือนเราเร่งเพื่อที่เราอยากจะทำอย่างอื่น
- ครูกีฟ : ขอขอบคุณมากเลยคะ ผิงผิง เชิญคะผิงผิง
- ผิงผิง : ก็คือหนูคิดว่าน้ำที่ค่อยๆ ไหลเหมือนคนคนนั้นค่อยๆ ได้รับความรู้หนึ่งๆๆ ช้าๆ แต่อีกคนหนึ่งได้รับความรู้ทุกอย่างเลยไม่หยุด เหมือนมีน้ำเต็มแก้ว แล้วน้ำก็หยดๆๆ เต็มแก้วแล้วมันก็ลดลง แล้วก็หยดใหม่ จนเต็ม ไม่หยุด แต่อีกคนน้ำหยดยังไม่เต็มแก้วหนึ่งเลย

- ครูกีฟ : แต่ว่าค่อยๆ เพิ่ม ค่อยๆ เพิ่มเข้าไปเรื่อยๆ ไซ้ใหม่ จากที่ละหยดๆ ไซ้ใหม่คะ ผิงผิงเยี่ยมมาก สิ่งที่ผิงผิงแลกเปลี่ยนมานั้นดีมาก น้ำหยดเล็กๆ นั้นเปรียบเสมือนคนที่ค่อยๆ ได้รับความรู้มาทีละน้อยๆ จนมันเต็ม แต่คนที่เปรียบเทียบกับการเรียนรู้ที่เป็นน้ำไหลแรง เขามีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เด็กๆ น้ำค่อยๆ ไหลไปเรื่อยๆ จนน้ำเต็มแก้วแล้ว แล้วมันก็จะกลายเป็นน้ำหยดใหม่อีก แล้วสุดท้ายมันก็จะกลายเป็นน้ำเต็มแก้ว

การเรียนรู้นั้นก็เกิดการหมุนเวียนขึ้นไปเรื่อยๆ ไปเรื่อยๆ ดังนั้นสิ่งที่ฝังฝัง แลกเปลี่ยนมานั้นถูกต้องเลย ไม่ว่าเด็กๆ จะมีการเรียนรู้แบบไหน ทั้งเป็นการเรียนรู้ที่เป็นน้ำที่ละเอียดๆ หรือเป็นการเรียนรู้ที่เป็นน้ำที่ไหลเสียงดังๆ นี่ก็ถือว่าเป็นนักเรียนที่ทำได้เหมือนกัน ดังนั้น ครูก็เชื่อว่าถ้าเด็กๆ เป็นนักเรียนแล้ว เด็กๆ ก็จะสามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ดีทุกอย่างเลยนะคะ

ทีนี้นอกจากมีเสียงให้เด็กๆ ฟังแล้ว ครูก็ยังมีภาพให้เด็กๆ ดูด้วย ด้วยเรา มาดูกันว่าภาพภาพนี้มันคือภาพอะไร เมื่อกี้ให้ดูแล้วเป็นภาพหยดน้ำ เสียงที่ ๑ คือเสียงของหยดน้ำ อันที่ ๒ คือเสียงของลำธารแบบนี้เลย

กิจกรรมต่อจากนี้ ครูให้นักเรียนดูสารคดีสั้นๆ เรื่องน้ำคือชีวิต แล้วชวน พูดคุยกันเรื่องประโยชน์ของน้ำ

ดีดี : ประโยชน์ของน้ำคือเวลาเราอยู่ใกล้น้ำแล้วเราจะเย็น และสมัยก่อนคนใจเย็นมาก
เพราะว่ามีคนชอบสร้างบ้านอยู่ใกล้ๆ น้ำ หรือว่าอยู่ในน้ำเลยคะ

ครูกีฟ : ใช่ อาจจะช่วยให้คนรู้สึกเย็นสบายมากกว่าตอนนี้ละ เพราะว่าบ้านอยู่ติด
กับน้ำเลย

ลูกบัว : ครูกีฟ บ้านหนูอยู่ใกล้น้ำ

ครูกีฟ : แล้วเป็นอย่างไรบ้าง บ้านอยู่ใกล้น้ำ เป็นอย่างไรบ้างคะ

ลูกบัว : มีคนมาพายเรือขายของ

ครูกีฟ : ลูกบัว ลูกบัวบ้านอยู่ริมน้ำแล้วมันเป็นอย่างไร นอกจากมีคนมาขายของ
แล้วมีความรู้สึกอย่างไรที่แตกต่างไปจากบ้านที่อยู่บนพื้นที่ปกติแบบนี้บ้าง
มันเป็นอย่างไร

ลูกบัว : ตรงทำเรือหนุมันจะมีรูๆ แล้วเวลาเรือชิงมาเร็วๆ มันจะเย็นๆ ตรงขา

ครูกีฟ : เพราะว่าพอเรือขับผ่าน มันจะมีลมพัดใช่ไหม และกับความเป็นของน้ำทำให้
เรารู้สึกเย็นสบายมากกว่าตอนเราอยู่บ้านธรรมดาแบบปัจจุบันใช่ไหมคะ
โอเค... หนูเอวา สุดท้าย

หนูเอวา : เราสามารถนำไปทำอาหาร ทำน้ำซุ๊ปได้ แล้วก็เอาน้ำไว้กิน กับเอามาทำอาหารได้ค่ะ

ครูกีฟ : ส่วนใหญ่น้ำก็จะเป็นส่วนประกอบสำคัญในชีวิตของเราเลยใช่ไหม คือเอาไว้ใช้ และเอาไว้ดื่มเอาไว้กิน ทีนี้เด็กๆ รู้สึกว่าน้ำมีคุณค่าต่อเราอย่างไรบ้างคะ

ดีดี : สมมติเวลาเราไปที่อื่นแล้วเราไม่มีข้าวกิน แต่มีน้ำเราก็สามารถอยู่รอดได้

ครูกีฟ : โอ้โฮ เยี่ยมมาก

ดีดี : ถ้าเรากินข้าว แต่เราขาดน้ำ ประมาณ ๗ วันเราจะตายค่ะ

ครูกีฟ : ใช่ แม้ว่าเราจะไม่ได้กินข้าว แต่เรายังได้กินน้ำอยู่ เราก็จะมีชีวิตรอด แต่ถ้าเด็กๆ อยู่แบบไม่ได้กินน้ำเลย ไม่มีน้ำตกไปถึงในร่างกายเลย เด็กๆ อาจจะถึงเสียชีวิตได้นะ เพราะว่าน้ำมีความสำคัญต่อร่างกายของเรามากเลย มีใครอยากเพิ่มเติม

มีอา : หนูจะเพิ่มเติมว่าเวลาเราไม่สบาย หรือว่าเราไอเราต้องกินน้ำเยอะๆ ด้วยค่ะ

ครูกีฟ : ใช่ เพราะฉะนั้นน้ำสำคัญต่อเรามากเลยใช่ไหม... รักเอยค่ะ

รักเอ๋ย : มาเอาไปทำศิลปะไทยได้ค่ะ

ครูกีฟ : เอาไปทำศิลปะไทยได้อย่างไรเอ๋ย

รักเอ๋ย : คือคนโบราณเขาชอบเอาลายน้ำมาวาดลายน้ำตรงผนังวัด เป็นลายน้ำ ผนังวัด เขาจะวาดแบบมีพวกพญานาคบนสวรรค์จะใช้ลายน้ำทำตรงนี้

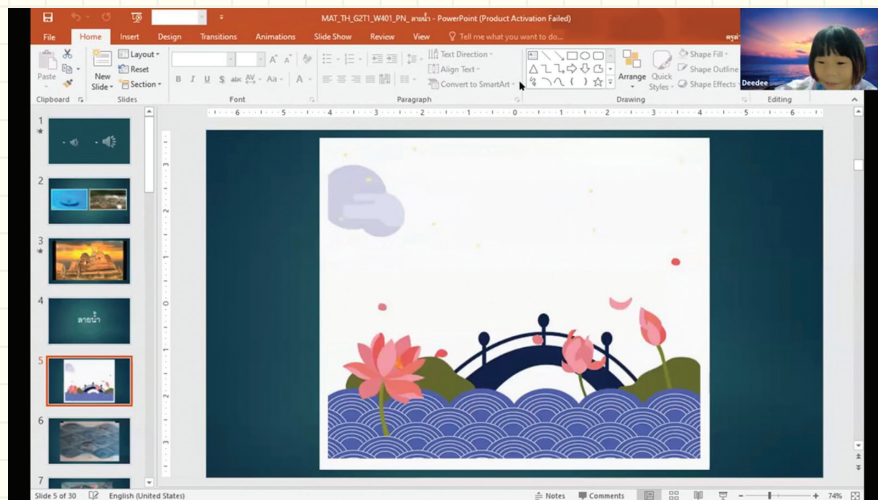
ครูกีฟ : น้ำก็คือเป็นส่วนประกอบศิลปวัฒนธรรมไทยก็คือการเอาไปวาดลายไทย นั่นเองใช่ไหม ครูกีฟขอจบที่ตรงนี้เลยนะคะ ที่นี้เด็กๆ จะได้เรียนรู้แล้วว่า น้ำมีประโยชน์และมีคุณค่ามากมายเลย ทั้งกับสิ่งมีชีวิตต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นคน เป็นสัตว์ หรือว่าเป็นพืช ทุกอย่างต้องอาศัยน้ำในการดำรงชีวิตใช่ไหม และนอกจากสิ่งเหล่านั้นแล้วน้ำยังเป็นส่วนประกอบของลายไทยด้วย เพื่อน ได้เจอลายมาแล้ว... เด็กๆ คิดว่าวันนี้เราจะมาเรียนเกี่ยวกับเรื่องอะไรเอ๋ย เมื่อเราพูดถึงน้ำแล้วนี้

รักเอ๋ย : ลายน้ำ

มีอา : หยดน้ำ

- ครูกีฟ : เด็กๆ เคยเรียนเกี่ยวกับลายน้ำต่อนอยู่ชั้น ๑ เป็นลายน้ำแบบไหนคะ
ใครจำได้บ้าง คล้ายๆ อะไรนะ
- ดีดี : เป็นแบบคล้ายๆ wifi
- ครูกีฟ : ให้ดู มันคล้ายๆ กับแบบนี้ใช่หรือไม่ แบบนี้ใช่ไหม

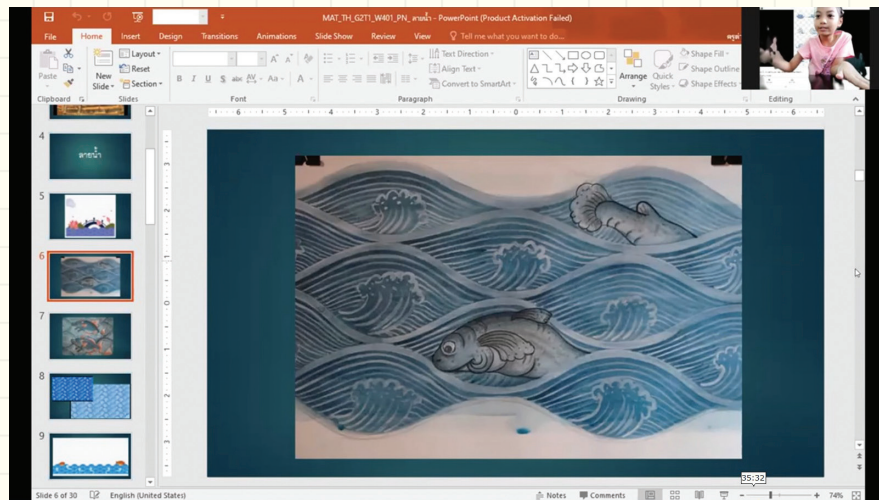

- ดีดี : แต่ถ้าเราตัดสีฟ้าให้เหลือแต่สีขาวมันจะเหมือน wifi
- ครูกีฟ : มันคือลักษณะของลายน้ำที่เป็นเหมือนรูปเกล็ดปลานั้นเองใช่ไหม เหมือนกับเกล็ดปลา แล้วก็เหมือนหยดน้ำที่เพื่อนทำมือให้ดู

เราเคยเรียนลายน้ำแบบเป็นหยดน้ำ กับแบบเป็นลายน้ำแบบเกล็ดปลาแบบนี้ แต่ว่าต่อนอยู่ชั้น ๒ เด็กๆ จะได้เรียนลายน้ำอีกแบบหนึ่งซึ่งมันจะเป็นลายน้ำที่มีลักษณะคล้ายกับคลื่นน้ำ อันนี้เหมือนกับลายน้ำที่เป็นน้ำนิ่งๆ ใช่ไหม แต่ว่าลายน้ำที่เราจะได้เรียนในชั้น ๒ จะเป็นลายน้ำที่เป็นลายน้ำเหมือนคลื่นทะเล มันจะมีความเคลื่อนไหว

เด็กๆ ลองดูภาพตัวอย่างนี้นะ รูปนี้ให้ความรู้สึกแตกต่างจากลายน้ำเมื่อที่อย่างไบบ้าง ไหนใครอยากบอกความรู้สึกครูกีฟ

รักเอ๋ย : มันเป็นลายน้ำที่ยากและเป็นเหมือนการเคลื่อนไหว

มีอา : มันเหมือนตาเลยคะ

ครูกีฟ : ใช่ มันเหมือนกับมีการเคลื่อนไหวอยู่ในภาพภาพนี้ใช่ไหม ทั้งที่ภาพนี้เป็นภาพวาดแบบเป็น ๓ มิติ หรือเปล่า

ดีดี : ไม่ใช่ ๓ มิติ แต่เป็นภาพนิ่งคะ

ครูกีฟ : อ้อ เป็นภาพนิ่งเลยนะ แต่ว่าภาพนี้มันสามารถทำให้เรารู้สึกว่ามีความเคลื่อนไหวอยู่ได้ ดั่งนั้นเด็กๆ คิดว่าลายน้ำแบบนี้มีความแตกต่างจากลายน้ำแบบเดิมอย่างไร เส้นมันเป็นอย่างไร เส้นของลายเป็นอย่างไร

รักเอ๋ย : เส้นมันมีความละเอียดกว่าคะ

ครูกีฟ : นอกจากเส้นมีความละเอียดแล้ว เส้นเป็นอย่างไรอีก ชอบคุณรักเอ๋ยมากเลย

รักเอ๋ย : เส้นมันมีความคล้องจอง หรือว่ามันตรงกันอยู่คะ

ครูกีฟ : มันมีความคล้องจองกันอย่างไร มันไปทิศทางเดียวกันใช่ไหม

รักเอ๋ย : มันไปด้วยกันๆ

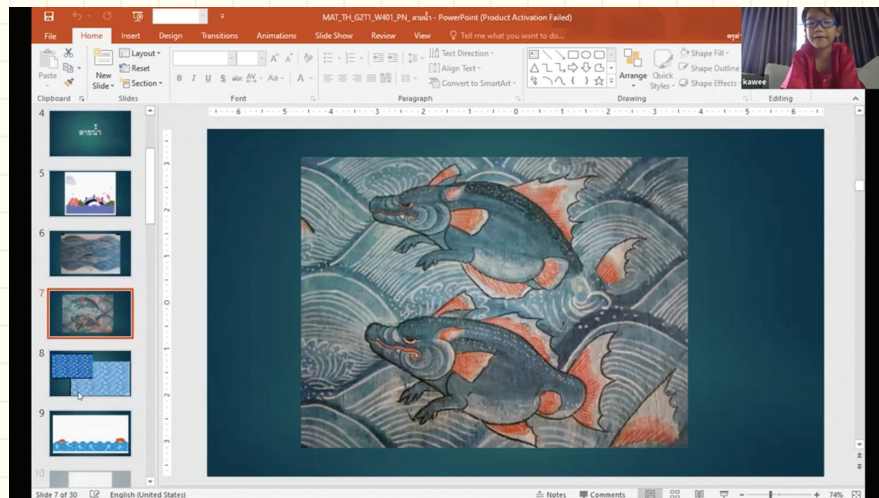
มีอา : มันไปทางไหนก็ไปทางนั้นคะ

ครูกีฟ : เขาเรียกว่าเส้นของลายมันมีความลื่นไหล

หนูเอวา : เส้นมันต่อเนื่องกันค่ะ

ครูกีฟ : โอ้โฮ ยอดเยี่ยมมากค่ะ เส้นมีความต่อเนื่อง มีความลื่นไหลกันนะ แล้วก็มันไปในทิศทางเดียวกัน เพราะฉะนั้นมันทำให้เราเกิดความรู้สึกว่ามันอาจมีการเคลื่อนไหว รู้สึกว่ามีความเคลื่อนไหวอยู่ในภาพภาพนี้ อันนี้มีปลาด้วย ให้ดูภาพถัดไป ภาพนี้คล้ายๆ อันเมื่อกี้เลย ผสมผสานระหว่างภาพลายน้ำแบบเดิม คล้ายๆ เกล็ดปลา ผสมกับลายน้ำแบบคลื่นเข้าไปแบบนี้

กวี : อันนี้มีสัตว์ประหลาดด้วย

ครูกีฟ : ไม่ใช่สัตว์ประหลาด เด็กๆ เคยได้ยินว่าสัตว์ป่าหิมพานต์หรือเปล่า สัตว์แบบนี้จะเป็นสัตว์แบบไหน สัตว์แบบนี้จะต่างจากสัตว์ทั่วไปอย่างไรเอ่ย

กวี : เคยได้ยินครับ

มีอา : มันจะเป็นลายไทยผสมค่ะ

ครูกีฟ : มันเป็นสัตว์ที่มีลายไทยผสม และตัวของเขาเป็นสัตว์ชนิดเดียวหรือเปล่า

เด็กผู้หญิง : ไม่ใช่ค่ะ

เด็กผู้ชาย : ไม่ครับ มีสัตว์หลายชนิดเลยครับ

ครูกีฟ : ใช่ ตัวของเขาจะมีสัตว์หลายอย่างผสม อันนี้มั้งปลา มีทั้งขาด้วย และยังมีเขี้ยวด้วยนะ คือมีปลาผสมกับสัตว์ตัวอื่นๆ อีก บางอันก็เป็นนกกับตัวคน อย่างนี้ก็มี บางอย่างเป็นเหมือนเป็นคนแต่มีวงอะไรแบบนี้ คือเขาจะมีการผสมผสานระหว่างสิ่งมีชีวิตหลายอย่างลงไปอยู่ในตัวๆ เดียวกัน เขาเรียกว่า สัตว์ป่าหิมพานต์นะ เป็นสัตว์ที่อยู่ในวรรณคดี ไม่มีอยู่จริง เป็นเรื่องเล่าเป็นตำนานเฉยๆ

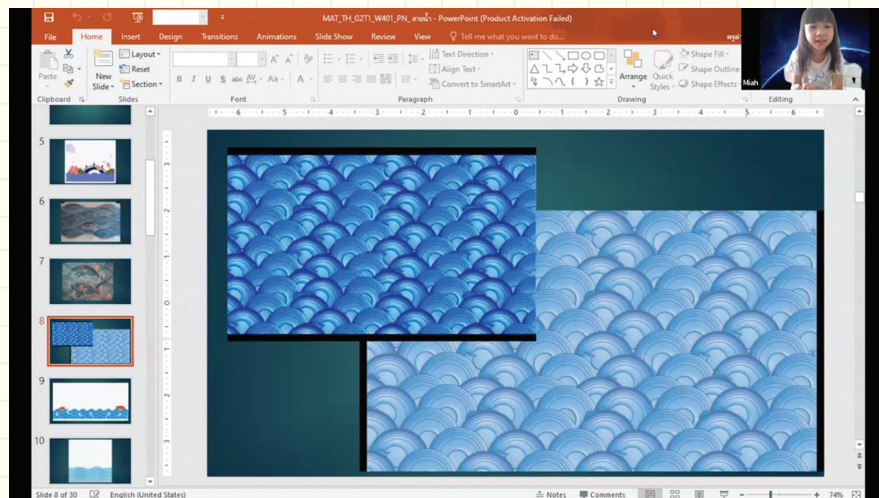
ให้ดูภาพต่อไป อันนี้เป็นเกล็ดปลาเหมือนกัน เป็นลายน้ำแบบเกล็ดปลาเด็กๆ ลองสังเกตลายน้ำของเขาแต่ละเส้นมันเป็นอย่างไร เขาวาดแบบมั่วๆ หรือเปล่า ใช่ไหม เขาอยากวาดเขาวาดไปเลยหรือเปล่า

กวี : ไม่ใช่ เขาวาดอย่างตั้งใจ

รักเอ๋ย : เป็นระเบียบเรียบร้อย

เด็กผู้ชาย : เหมือนรูปภาพ ๓ มิติ

มีอา : มันเหมือนเกล็ดของปลาที่ซ้อนๆ กัน

ครูกีฟ : ใช่ มันมีความคล้ายกับเกล็ดของปลาใช่ไหม ช้อนกันๆ ไปเรื่อยๆ

หนูเอวา : มันเหมือนคลื่นน้ำ เหมือนไล่สีด้วยค่ะ

ครูกีฟ : ใช่ สีที่เขาใช้มีการไล่สีด้วย... โนบูว่าไงลูก

โนบู : มันเหมือนก้อนเมฆครับ

ครูกีฟ : เพราะว่าอะไรถึงเหมือนก้อนเมฆ

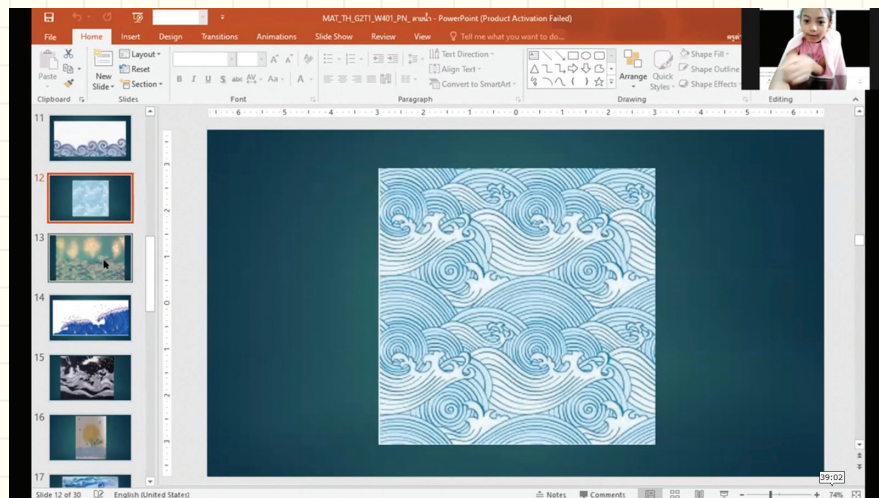
โนบู : เพราะว่ามันยึกยักไปมาครับ

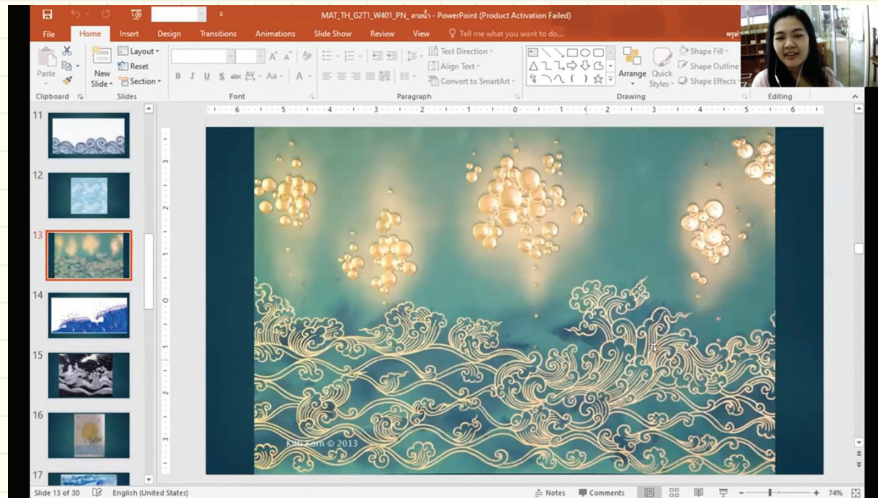
ครูกีฟ : อีกรูปก็คล้ายเดิมนะ อันนี้เป็นลายน้ำแบบเป็นคลื่นจริงๆ เด็กๆ ลองดูเส้นเขา มีความโค้งและมีความอ่อนช้อย คล้ายๆ กับเส้นลายน้ำบนคลื่นทะเลเลย หรือจะเป็นน้ำที่เป็นม้วนๆ แบบนี้เป็นคลื่นทะเลจริงๆ แล้วก็ม้วนๆ แบบนี้ก็ได้เช่นกัน

รักเอย : มีการใช้สีอื่น ที่ไม่ใช่สีน้ำ

ครูกีฟ : ได้ ใช้สีที่หลากหลายเพื่อทำให้เราเห็นถึงความแตกต่างของน้ำแต่ละชั้นแบบนี้ หรือเป็นแบบนี้ก็ได้อีกเหมือนกัน

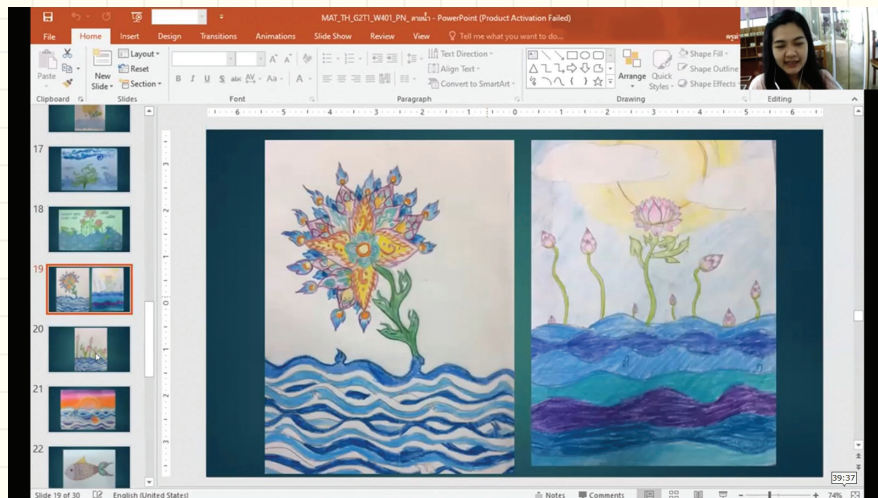
รักเอย : เหมือนสวรรค์ ๖ ชั้นเลยค่ะ

ครูกีฟ : อันนี้เหมือนว่ามีสีทองด้วย เป็นภาพลายน้ำ แต่เป็นลายน้ำที่เติมลายไทยลงไปนะ เด็กๆ จะเห็นว่ามันมีความคดโค้ง มีลายเถา มีลายกนก มีลายเปลวที่เด็กๆ เคยเรียนไปใช่ไหม

ครูกีฟให้ดูตัวอย่างเลยแล้วกัน ภาพนี้เป็นของรุ่นพี่ เขาวาดลาย อันนี้เป็นแบบง่ายๆ เหมือนตอนเด็กๆ อยู่ชั้น ๑ ใช่ไหม วาดลายน้ำเหมือนเกล็ดปลา แต่ใส่ดอกดาวเรืองไปด้วย เป็นต้นข้าวและมีลายน้ำ

รักเอ๋ย : หนูไม่รู้เลยว่าอันนี้เป็นพี ป.๒ วาด

ครูกีฟ : ใช่ อันนี้มีความซับซ้อนมากขึ้น และมีดอกบัวด้วยนะ

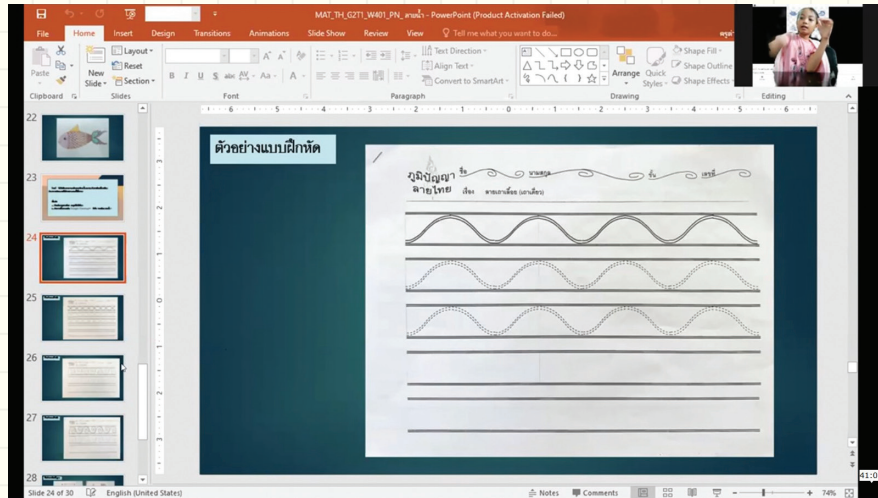
รักเอ๋ย : หนูว่าภาพนั้นของคุณครูวาด

ครูกีฟ : ใช้ภาพนั้นคุณครูวาด แต่ว่าภาพนี้ของพี นอกจากลายน้ำที่ใส่ลายไทย เขายังใส่ลายน้ำลงไป ในดอกไม้ที่เขาวาดอีกด้วย นี่ให้เด็กๆ ดูตัวอย่าง นี่ระบายสีแล้วใช้พื้นที่ของหน้ากระดาษให้เต็มหน้ากระดาษเลย หรือสุดท้ายเด็กๆ อาจจะวาดรูปแบบนี้ก็ได้ เป็นเกล็ดปลาเล็กๆ ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นรูปน้ำเท่านั้นนะ เด็กๆ สามารถสร้างสรรค์รูปภาพที่ใช้ลายน้ำในการวาดได้ แต่ถ้าเป็นลายน้ำได้เลยก็จะเยี่ยมมาก ก็คือใครอยากวาดเป็นปลาแบบนี้ แต่ว่าใส่ลายน้ำใส่ลงไปก็ได้เช่นกัน เอาทั้งลายน้ำแบบเดิมที่เคยเรียนมา ผสมกับลายน้ำที่เราเคยเรียนใหม่ในครั้งนี้ได้

ทีนี้ครูกีฟจะให้โจทย์แล้วนะ

วันนี้เราจะมาสร้างสรรค์ลายน้ำกัน ซึ่งให้เด็กๆ ไปดูซีทที่ครูกีฟให้ มันจะมีแบบคล้ายๆ ซีทบางๆ เกี่ยวกับลายไทยที่เป็นลายไทยพื้นฐานจะมีลายไทยที่เด็กๆ เคยเรียนไปแล้วนั่นละ เด็กๆ สามารถดูตัวอย่างลายไทยจากตรงนั้นได้เลย แล้วก็วาดเสร็จแล้ว ระบายสีให้สวยงาม พร้อมกับตั้งชื่อภาพให้ด้วย

แต่ถ้าใครอยากฝึกมือก่อนนะ ในของภาษาไทยจะมีแบบฝึกหัดที่เป็นแบบฝึกหัดลายเถาขด เถาเลื้อย เด็กๆ คิดว่าลายนี้มีความสอดคล้องอะไรกับลายน้ำที่เราเรียนอยู่

- รักเอ๋ย : มันดูเป็นลายที่เหมือนลายน้ำ และมีเส้นเป็นลายน้ำพื้นฐาน
- ครูกีฟ : มันคล้ายลายน้ำพื้นฐาน แต่เส้นของลายเถาขดเถาเลื้อยมันเป็นอย่างไรมันคล้ายกับลายน้ำอย่างไร เส้นมันเป็นอย่างไรรักเอ๋ย : มันเหมือนคลื่นทะเลที่เราชอบวาดปกติ
- ครูกีฟ : มันมีลักษณะคล้ายกับคลื่นทะเล ถ้าเด็กๆ อยากฝึกมือก่อนในการทำให้เส้นมีความอ่อนช้อย หนูสามารถไปทำแบบฝึกหัดอันนี้ได้ก่อน ครูกีฟใส่ไปให้แล้วในซอง มีหลายหน้าเลย มีทั้งแบบเถาเดี่ยว มีทั้งเถาไขว้ คือเป็นเส้นแล้วมาไขว้กัน ๒ เส้น เป็นลายก้านขด ค่อยๆ คด ค่อยๆ โค้งไป

มีลายน้ำหลายแบบเลยนะ อันนี้ก็แบบก้านขดแบบเป็นเส้นคู่ แล้วอันนี้ที่ครูกีฟบอก เป็นลายไทยพื้นฐานให้เด็กๆ ได้ดูและสามารถวาดตามได้เลย

ที่งานในวันนี้ให้เด็กๆ สร้างสรรค์ลายน้ำ เมื่อกี้บอกไปแล้ว ฟังให้ดีนะ ครูกีฟให้เด็กๆ ฝึกมือในการวาดเส้นลายน้ำอันนี้ลงแบบฝึกหัด จะทำหรือไม่ทำก็ได้ แล้วก็ไม่ต้องส่งมา เด็กๆ ไม่ต้องถ่ายรูปส่งมานะ แต่ถ้าจะทำ

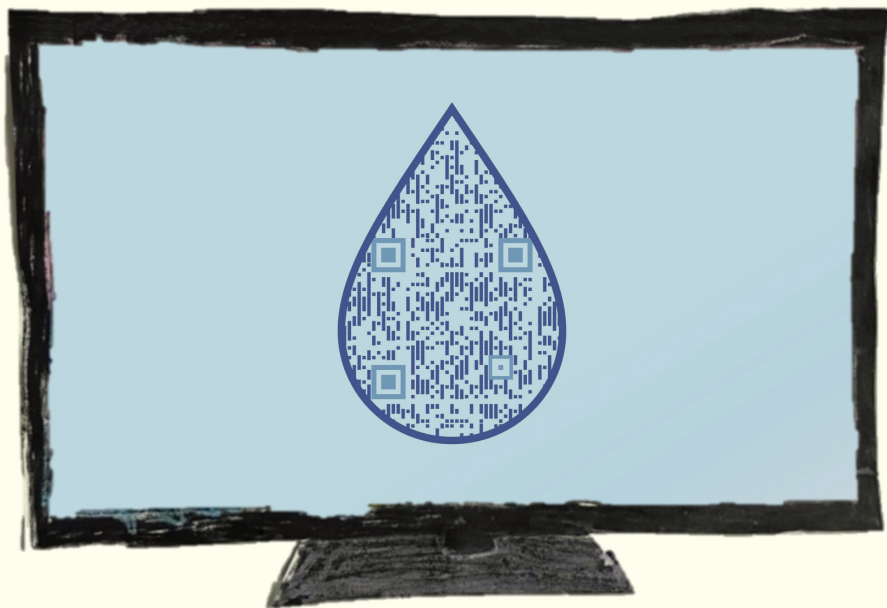
จะดีมากๆ เพราะเด็กๆ ได้ฝึกมือตัวเองให้มีความอ่อนช้อยมากขึ้น
ดังนั้น ทำเสร็จแล้วให้เด็กๆ ไปวาดรูปลงในสมุดลายไทย สมุดที่เด็กๆ
วาดรูปลายไทยเกี่ยวกับสระอ้อจำได้ไหม สมุดไม่มีเส้น วาดรูปลงในนั้นนะ
จะเป็นแนวตั้งหรือแนวนอนก็ได้ จะวาดรูปในแนวตั้งหรือในแนวนอนก็ได้
หนูสามารถทำได้ทั้ง ๒ แนวเลย ตั้งหรือนอนก็ได้ แต่ว่าแบบฝึกหัดนี้
จะทำหรือไม่ทำก็ได้ แล้วก็ไม่ต้องถ่ายรูปส่งมา ถ่ายรูปส่งมาแค่สมุดลายไทย
ที่ทำชิ้นงานเสร็จแล้วเรียบร้อยนะ มีใครมีคำถาม มีใครสงสัยบ้างไหมเอ่ย
น้องต้นปาล์มเชิญค่ะ

ต้นปาล์ม : ผมมี ๒ อย่างที่อยากถามครับ คือวาดเป็นคลื่นสึนามิ คลื่นใหญ่กับเป็นปลา
ที่เราวาดตอน ป.๑ ได้ไหมครับ

ครูกีฟ : ได้ ได้ทั้งหมดเลยคะ

บทสนทนาข้างต้น เกิดขึ้นในช่วงเวลาของการสร้างแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ เป็นไป
อย่างเต็มอิมมัลตลอดระยะเวลา ๔๕ นาทีเต็ม ที่คุณครูเรียงร้อยจากการเชื่อมการเรียนรู้จาก
ระดับผิว สู่อารมณ์ระดับลึก และระดับเชื่อมโยงอย่างเป็นลำดับ โดยอาศัยการจัดวาง
การเรียนรู้จากประสบการณ์เดิมที่เกิดขึ้นก่อนหน้า มาสู่การเรียนรู้ผ่านผัสสะทางหู
ที่เริ่มต้นจากการฟังเสียงน้ำ สู่อารมณ์สัมผัสผัสสะทางตา ทั้งจากการรับชมวีดิทัศน์
เพื่อเชื่อมร้อยความรู้และประสบการณ์หลากหลายเข้ามาหากัน และการรับชมภาพของ
ลายน้ำแบบต่างๆ ที่ครูเรียงลำดับเอาไว้ เพื่อเอื้อให้ทุกคนได้เดินทางผ่านประสบการณ์
ไปด้วยกัน เรื่อยมาจนกระทั่งมาถึงการศึกษาผลงานของรุ่นพี่ ตามด้วยวิธีการฝึกมือ
ในแบบฝึกหัดที่คุณครูได้จัดเตรียมไว้ให้ ก่อนจะเริ่มงานจริง เพื่อให้เด็กๆ มีความพร้อม
ที่จะแปลงประจักษ์ของพลังที่มีอยู่อย่างเต็มเปี่ยม ไปสู่การลงมือทำงานอย่างเต็มฝีมือ

นอกเหนือไปจากการพูดชวนคิดชวนคุยของครู ที่เกิดขึ้นอย่างมีจังหวะจะโคน อ่อนโยน
และเป็นธรรมชาติแล้ว สื่อประเภทต่างๆ ที่ครูร้อยเรียงไว้อย่างเป็นลำดับนี้เอง ที่เป็น
ปัจจัยความสำเร็จของการสร้างบทสนทนาเรื่องความงามในเส้นสายของลายน้ำแบบต่างๆ
ให้เกิดขึ้นกับชั้นเรียนวันนี้ได้อย่างน่าประทับใจ

ลายไทย ลายน้ํ

คุณครูกีฟ - จิตตินันท์ มากผล

กรอบปฏิบัติการที่ ๕ ตั้งคำถาม (Questioning)

บันทึกนี้ตีความจาก บทที่ ๗ หัวข้อ Repertoire 5: Questioning และ
ส่วนหนึ่งของ Appendix I

ครูพึงแยกแยะคำถามต้นกับคำถามลึกเป็นคำถามต้นใช้ตรวจสอบความรู้
คำถามลึกใช้ตรวจสอบความคิด การสอนแบบसानเสวนามุ่งให้เกิดการเรียนรู้ที่ทำให้
ผู้เรียนคิดเป็น คือคิดลึกและเชื่อมโยงกว้างขวาง

มีผู้แนะนำวิธีจำแนกชนิดของคำถามไว้ดังนี้

- ความกว้าง (scope) (กว้าง หรือแคบ)
- รูปแบบ (form) (คำถามปลายเปิด หรือคำถามปลายปิด)
- หน้าที่ (function) (ถามข้อสังเกต ความจำ หรือความคิด)

นอกจากนั้น ยังมีผู้จำแนกคำถามออกเป็น ๒ กลุ่ม (domain) คือ

- กลุ่มถามความรู้ (cognitive domain) ถามความจำ ถามเชิงนิรนัย (deduction)
หรือตีความ วินิจฉัย แก้ปัญหา ประเมิน
- กลุ่มถามเพื่อการจัดการ (management domain) ถามให้ทำนาย ถามความรู้ลึก
ถามเพื่อเรียกความสนใจ ถามเพื่อควบคุมชั้นเรียน

หลักการสำคัญคือ ใช้คำถามหลายๆ แบบคละกัน โดยครูมีสติอยู่ตลอดเวลา ว่าต้องมีคำถามที่ซับซ้อน ต้องการความคิดชั้นสูงในสัดส่วนที่สูงพอ ผมเดาว่า น่าจะมีประมาณครึ่งหนึ่งของคำถามทั้งหมด ประเด็นนี้เป็นโจทย์วิจัยในบริบท โรงเรียนไทยได้ หนังสือ *สอนอย่างมืออาชีพครู* บทที่ ๑๕ (หน้า ๑๕๒ - ๑๖๑) แนะนำวิธีตั้งคำถามไว้อย่างดีมาก http://lic.tsu.ac.th/testpdf/modules/mod_photo/fileupload/407479520.766.pdf รวมทั้งในบทที่ ๑๙ (หน้า ๑๙๔ - ๒๐๑) ยังว่าด้วยเรื่อง เรียนโดยการตั้งคำถาม (inquiry-guided learning)

เนื่องจากเป็นคำถามที่ซับซ้อน จึงต้องตามมาด้วย “เวลาคิด” สัก ๑ นาที และ อาจใช้เทคนิค think - pair - share เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนร่วมมือกันในการเรียนรู้

หนังสือแนะนำประเด็นที่ครูพึงทำความเข้าใจคำถาม ๔ หมวด ดังต่อไปนี้

- *การจัดการคำถาม* ประกอบด้วยการจัดการ ๖ แบบคือ
 - เพื่อใช้จัดการกระบวนการในชั้นเรียนที่ใช้การตั้งคำถามเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน “ใครตอบได้ว่ากติกาก็เราได้ตกลงกันได้เรื่อง การอภิปรายในชั้นเรียนเป็นอย่างไรบ้าง”
 - กำหนดคำตอบ โดยครูใช้คำถามว่า “ใครบอกครูได้ว่า...เป็นอย่างไร” ให้นักเรียนยกมืออาสาเป็นผู้ตอบ
 - ครูกำหนดตัวผู้ตอบ “สมเกียรติ เมื่อวานเราได้ข้อสรุปว่าอย่างไร”
 - ให้เวลาคิด (thinking time) สำหรับคำถามที่ต้องคิดคำตอบ ที่เขาเรียกว่า authentic question
 - กระจายการมีส่วนร่วม ให้นักเรียนทุกคนได้ตอบหรือเสนอความเห็น
 - ถามเพื่อขยายความ (extension) จากคำตอบของนักเรียนไปสู่ประเด็นเชื่อมโยงที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น หรือขยายความลึกในมิติของความรู้

- ลักษณะของคำถาม
 - เพื่อสอบความรู้ หรือความจำ
 - เพื่อสอบความคิดที่เรียกว่า “คำถามที่มีคุณค่าแท้จริง” (authentic question)

- วัตถุประสงค์ของคำถาม

เพื่อเริ่มการเสวนา

- ทบทวนบทเรียนที่ผ่านมา “เมื่อวานเราเรียนเรื่อง...ไว้ว่าอย่างไรบ้าง”
- ชวนทบทวนข้อเท็จจริง หรือสาระความรู้ ‘ใคร...’ ‘...อะไร’ ‘...ที่ไหน’ ‘...อย่างไร’
- ชวนทบทวนเหตุผล ‘ทำไม...’
- ชวนแลกเปลี่ยนสิ่งที่สังเกตเห็น หรือข้อคิดเห็น ‘ใครเคยสังเกต...บ้าง เห็นอะไรบ้าง’ ‘นักเรียนมีความเห็นเรื่อง...อย่างไร’
- ชวนตีความหรือสรุปประเด็นเรียนรู้ (deduction) ‘จากเหตุการณ์... นักเรียนสรุปประเด็นเรียนรู้ว่าอย่างไร’
- ชวนสะท้อนคิด หรือทำนาย ‘นักเรียนคิดว่าอะไรจะเกิดขึ้นถ้า...’ ‘ทำไมนักเรียนจึงคิดว่า...’
- ชวนสะท้อนความรู้สึก ‘ในเรื่อง...ถ้านักเรียนเป็น...นักเรียนจะรู้สึกอย่างไร’

เพื่อตรวจสอบความคิด เหตุผล หรือข้อมูลหลักฐาน

- ตรวจสอบความคิดที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรม ‘นักเรียนคิดอย่างไร จึงพร้อมใจกันทำ...’
- ทำให้ความคิดที่อยู่เบื้องหลังคำตอบของนักเรียนมีความชัดเจน ‘เธออธิบายได้ไหมว่า คิดอย่างไรจึงตอบอย่างนั้น’ ‘ช่วยอธิบายว่าเธอหมายความว่าอย่างไร’
- ให้นักเรียนประเมิน หรือตัดสิน ‘ตามในเรื่อง... นักเรียนคิดว่า... ทำถูกต้องตามหลักศีลธรรมหรือไม่ ขอให้ชี้แจงเหตุผล’

เพื่อขยายความ

- ขยายความต่อเนื่องจากการเสวนาช่วงก่อน 'ขอให้ยกตัวอย่างอีกตัวอย่างหนึ่งได้ไหม' 'ที่...อธิบายเรื่อง...นั้น ใครมีคำอธิบายแบบอื่นบ้าง'
- เชื่อมโยงสู่ข้อสรุปที่ชัดเจนขึ้น 'ใครเห็นด้วยกับ...ยกมือขึ้น' 'ใครจะอาสาสรุปประเด็นเรียนรู้เรื่อง...ไหม'

• โครงสร้างของคำถาม

- คำถามปลายเปิด ไม่เน้นคำตอบถูกผิด เพื่อกระตุ้นความคิดที่หลากหลาย
- คำถามปลายปิด เน้นถามความจำ ทฤษฎี สูตร หรือเหตุการณ์
- คำถามนำ '...ใช่หรือไม่' เป็นคำถามเพื่อทวนความจำ
- คำถามที่กระชับ หรือแคบ ถามจำเพาะประเด็น ต้องการคำตอบที่จำเพาะ
- คำถามเชื่อมสู่ประเด็นอื่น อาจเป็นชุดคำถามต่อเนื่องกัน เพื่อให้นักเรียนอธิบาย เป็นคำถามเพื่อขยายความคิด

คำถามเพื่อตรวจสอบความคิด และคำถามเพื่อขยายความ เป็นเครื่องมือทำให้ IRE/ IRF ไม่หยุดอยู่ที่คำตอบ มีการเสวนาต่อเนื่อง ทำให้เกิดการเรียนรู้ระดับลึก และเชื่อมโยง

เรื่องการใช้คำถามเพื่อการเรียนรู้ในชั้นเรียนนี้ ครูพึงระมัดระวังเรื่องการเมืองในชั้นเรียน ทั้งที่นักเรียนเป็นตัวการ และที่ครูเป็นตัวการ นักเรียนบางคนอาจต้องการอวดเก่ง (โชว์สาว?) ต้องการเกทับเพื่อน ครูอาจมีอคติรักนักเรียนบางคนเป็นพิเศษ หรือไม่ชอบหน้านักเรียนบางคน ครูต้องระมัดระวังอย่าให้ปัจจัยเหล่านี้เป็นต้นเหตุของการจัดการชั้นเรียนที่มีอคติ มีการใช้กระบวนการถามตอบเพื่อยกย่องนักเรียนบางคน หรือกลั่นแกล้งนักเรียนบางคน เขาแนะนำว่า หากครูรู้ว่าคำถามนั้นนักเรียนคนใดตอบไม่ได้ ก็ไม่ควรชี้ให้ตอบ เพราะจะเป็นการเสียเวลาเปล่าๆ แต่ก็มีวิธีแก้ด้วย 'สิทธิในการเงียบ' คือนักเรียนตอบไม่ได้ก็ยอมรับว่าตอบไม่ได้ ไม่มีการลงโทษใดๆ ไม่ว่าทางวาจา กิริยา หรืออื่นๆ

ปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียนผ่านคำถามคำตอบและการคิดนี้เป็นเรื่องละเอียดอ่อน ครูเรียนรู้จากสถานการณ์จริง (ใน PLC) ได้ไม่รู้จัก โดยหนังสือให้ข้อเสนอแนะ ภาคปฏิบัติแก่ครู ๔ ข้อดังต่อไปนี้

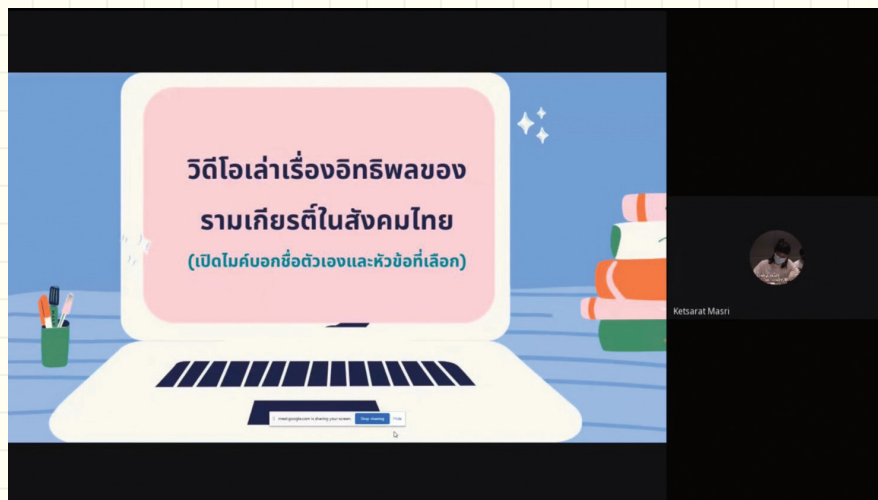
- o ครูถามนักเรียนสองสามคน ให้พูดสิ่งที่ตนคิด เพื่อนๆ ในชั้นตั้งใจฟัง การเรียนรู้เกิดขึ้นทั้งในผู้พูดและผู้ฟัง
- o ครูควรให้นักเรียนสองสามคนได้เสวนาแลกเปลี่ยนยาวๆ ดีกว่าเสวนาสั้นๆ กับนักเรียนทุกคนอย่างทั่วถึง
- o การใช้หลักการให้โอกาสนักเรียนได้พูดทุกคน ไม่ควรใช้กับเวลาเพียง ๑ คาบ แต่ควรใช้กับเวลาในช่วงที่ยาวกว่านั้น เช่น ๑ วัน หรือ ๑ สัปดาห์
- o เน้นกติกา เมื่อมีคนพูด ทุกคนฟังและคิดตามไปด้วย เพราะการเรียนรู้เกิดขึ้นทั้งในคนพูดและในคนฟัง

เรื่องเล่าจากห้องเรียน

หลังจากที่ได้อ่านบันทึกชุด สอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุก คุณครูกลอย - เกศรัตน์ มาศรี ครูผู้สอนหน่วยบูรณาการสู่ชีวิต ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนรุ่งอรุณ ได้นำทฤษฎี “การตั้งคำถาม” และหัวข้อ “วัตถุประสงค์ของคำถาม” ไปปรับใช้ในชั้นเรียนหน่วยบูรณาการสู่ชีวิต “ภูมิธรรม ภูมิไทย ในรามเกียรติ์” ในช่วงการแลกเปลี่ยน การสร้างสื่อวิดีโออิทธิพลของรามเกียรติ์ โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนสู่สมรรถนะ “การคิดด้วยระบบคุณค่า และสื่อสารด้วยภาษาอย่างฉลาดรู้” เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจ ความหมายของสิ่งต่างๆ ทั้งคำพูด การกระทำ ภาพ เสียง ตัวเลข สัญลักษณ์ โดยเชื่อมโยงความหมายกับตนเองได้ จากนั้นได้เขียนบันทึกเรื่องเล่าจากห้องเรียน โดยได้หยิบยกตัวอย่างการเรียนรู้ในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖/๒ ภาคเรียนที่ ๑ ช่วง Learn From Home ผ่านโปรแกรม Google Meet และ Google Classroom มาแบ่งปัน ดังนี้

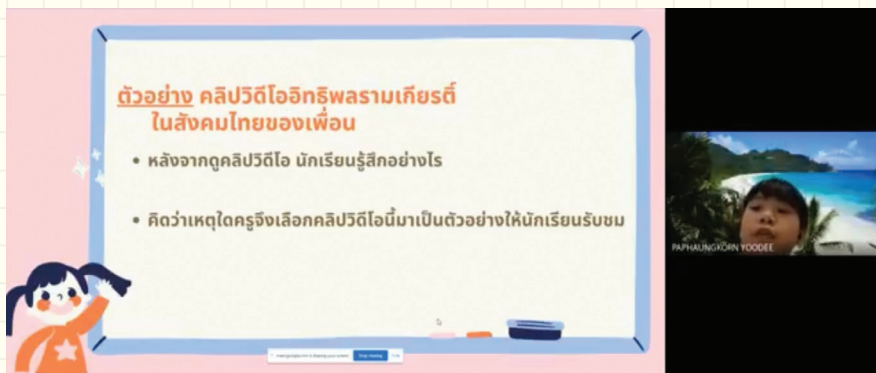
กระบวนการในคาบเรียนคือ การแลกเปลี่ยนการทำสื่อวิดีโอเล่าเรื่องอิทธิพลของรามเกียรติ์ที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทย เพื่อให้นักเรียนได้ร่วมกันสังเกต แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนขั้นตอน และองค์ประกอบในการนำเสนอวิดีโอคลิปที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงาน โดยลำดับแรกครูทบทวนเป้าหมายของการจัดทำวิดีโอเล่าเรื่องอิทธิพลของรามเกียรติ์ในสังคมไทยในประเด็นที่สนใจ ลำดับที่สองครูเปิดคลิปตัวอย่างของนักเรียนที่มีองค์ประกอบ และการวางลำดับที่ค่อนข้างสมบูรณ์มาเป็นสื่อให้นักเรียนในกลุ่มร่วมกันสังเกต วิเคราะห์จุดเด่นของคลิปร่วมกัน ลำดับที่สามครูตั้งคำถามเพื่อสังเกต แสดงความคิดเห็นจุดเด่นและองค์ประกอบที่มีในคลิปของเพื่อน ลำดับต่อมานักเรียนที่เป็นเจ้าของตัวอย่างคลิปอิทธิพลของรามเกียรติ์ได้แลกเปลี่ยนขั้นตอนการทำงาน และเปิดโอกาสให้เพื่อนได้ซักถามสิ่งที่สงสัยร่วมกัน และลำดับสุดท้ายนักเรียนร่วมกันสรุปประเด็นที่ควรมีในคลิปก่อนกลับไปพัฒนางานของตนเอง เมื่อเสร็จสิ้นนักเรียนส่งคลิปวิดีโอทางโปรแกรม Google Classroom และครูช่วยอัปโหลดลงช่อง Youtube : Prathom 6 Roong-Aroon

จากการรับชมวิดีโออิทธิพลของรามเกียรติ์ที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยหลังการเสวนาในชั้นเรียนแล้ว สะท้อนให้เห็นว่าในกระบวนการที่หยิบยกทฤษฎีการตั้งคำถามชวนแลกเปลี่ยนสิ่งที่สังเกตเห็น หรือข้อคิดเห็น มาใช้เป็นเครื่องมือในการเสวนาแบบกัลยาณมิตรที่เอื้อให้นักเรียนเกิดแรงบันดาลใจในการปรับแก้ไขงาน ฝึกฝนการสังเกต วิเคราะห์สิ่งที่สังเกตอย่างละเอียด ทั้งภาพ ภาษา เสียงและสัญลักษณ์ต่างๆ รวมถึงได้เห็นแนวทางการพัฒนางานของตนเองด้วย ดังบทสนทนาต่อไปนี้

ครูกลอย : สวัสดิ์คะ ครูก็เห็นว่าวิดีโอเราที่ทำออกมาน่าจะเผยแพร่ ให้เพื่อนห้องอื่น รวมถึงน้องๆ ที่เขาต้องกักตัวอยู่ที่บ้าน เขาอายุน้อยๆ เหมือนเรา แล้วก็ติดโควิด เขาต้องกักตัวที่โรงพยาบาล แล้วโรงเรียนรุ่งอรุณถือว่าเป็นศูนย์การเรียนรู้หนึ่งที่ประสานงานกับฝ่ายราชการที่จะส่งสื่อห้องเรา ป. ๖/๒ คุณครูก็ไปดูงานของคนที่ส่งมา มีประมาณ ๒ คนที่ยังไม่ได้ส่งมีทั้งคนที่แกล้งมาแล้วกับคนที่ยังไม่ได้แกล้ง

เด็กๆ ลองดูว่าลองทายใจครูกลอยดู ทำไมถึงเลือกของน้ำตาลมาเป็นตัวอย่างในกลุ่มนี้

เฟฟเฟ : เพราะมันครบทุกประเด็นเลยหรือเปล่าคะ เพราะมีทั้งหัวข้อ ข้อมูลอะไรต่างๆ

เพลิน : คือของน้ำตาลจะมีเพลงที่หลากหลาย แล้วก็ตอนสุดท้ายมีเหมือนสรุปอะไรให้ฟังนะคะ

ครูกลอย : มีหัวข้อที่ครบนะที่คุณครูให้โจทย์ย่อยไป แล้วก็มีการด้วย นอกจากมีที่หลากหลายความหมายว่ามาจากไหน ส่วนท้ายยังไปขยายอีกว่ามาจากเหตุการณ์ไหน ลองดูจุดเด่นของวิดีโอนี้ นะคะ ตอนแรกเราบอกว่ามีข้อมูลที่ครบถ้วน ลองอย่างอื่นที่ไม่ใช่ข้อมูลอย่างเดียวแล้วคิดว่าน้ำตาลในคลิปนั้นมีจุดเด่นอะไรบ้าง อันนี้ให้แต่ละคนต้องพูดเลยคะ

หมอนอิง : น่าสนใจค่ะ

ครูกลอย : ตรงไหนที่รู้สึกที่น่าสนใจคะ

หมอนอิง : ก็การตัดต่อของน้ำตาดูแล้วไม่น่าเบื่อค่ะ มีเพลง แล้วก็ชื่อเพลง

เพเพ่ : หนูว่าน้ำตาดที่ทำให้มันไม่น่าเบื่อเพราะว่าน้ำตาดใช้แอปพลิเคชันตัดต่อ แล้วก็เพิ่มเอฟเฟกต์แล้วก็พวกสติ๊กเกอร์ หรือว่าภาพอะไรพวกนี้ให้มันดูแบบ น่าสนใจค่ะ

ครูกลอย : เพิ่มลูกเล่นใช้ใหม่ มีการตัดต่อวิดีโอ คราวนี้เป็นกราดคาเดเราทวิเคราะห์ คราวนี้เรามาสัมภาษณ์น้ำตาด ถือว่าเป็นตัวแทนของกลุ่มนี้ ครูกลอย ก็เห็นว่ามียุคคนนะสิก็ค่อนข้างดีมากๆ เลย คนที่ทำมาแล้วก็ไปปรับไปแล้ว แต่เวลาเราอาจจะมันน้อย ฉะนั้นวันนี้ขอให้น้ำตาดช่วยแลกเปลี่ยน น้ำตาล ลองวิเคราะห์หน่อยว่าทำไมครูกลอยถึงเลือกน้ำตาด น้ำตาดมีจุดเด่นไหน

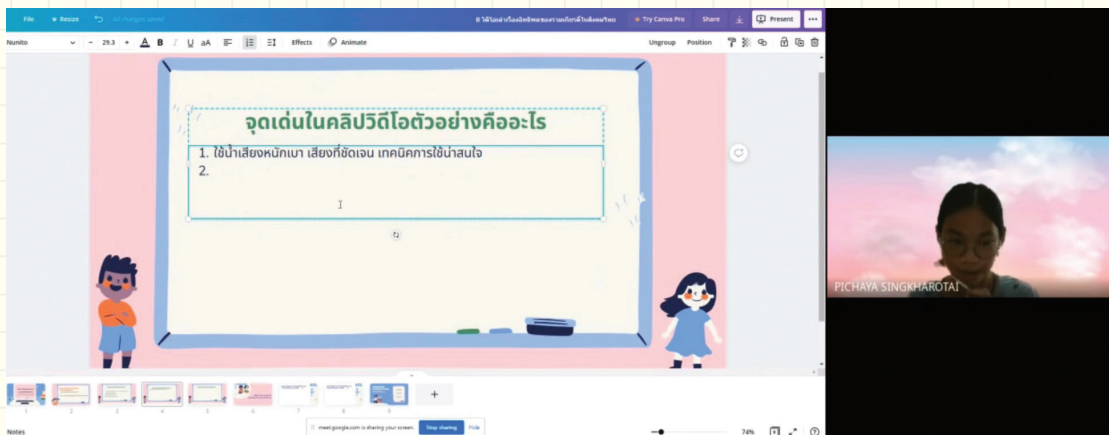
น้ำตาล : หนูคิดว่าเพราะว่าบอกว่าหนูใส่พวกกับตัวการ์ตูนหรือว่าลูกเล่นในการตัดต่อ แล้วก็ใส่เครดิตของภาพค่ะ แต่ว่าจริงๆ ตอนแรกหนูไม่ได้ใส่เครดิต แล้วครูกลอยก็ให้หนูมาปรับแก้ แล้วก็เหมือนเพิ่มหน้าตัวเองเข้าไปในตอนแรกค่ะ แล้วก็เรื่องเนื้อหาในตอนหลังที่หนูวิเคราะห์ตีความหมายแล้วก็ แรบบันดาลใจค่ะ จริงๆ หนูจะเอาอีกเพลงนึง แต่ว่าเพลงนี้ค่ะ ตามที่เขาเขียน มาของเพลงเขามีเขียนแรบบันดาลใจมาให้อยู่แล้ว แล้วหนูก็เลยมาวิเคราะห์ ความหมายต่อเอาเองนะคะ

ครูกลอย : ดีค่ะน้ำตาลก็ได้เอามาหมดเลยเนอะ เราก็มีการวิเคราะห์แล้วก็ เป็น ความรู้ของตัวเองด้วย น้ำตาลก็เพิ่มเติมเครดิต เพราะบางคนเกือบผ่าน ก็ไม่ได้ใส่เครดิตให้ แล้วก็บางคนนะดีแล้ว แต่ขาดที่มาของเรื่อง เช่น บางคนเลือกขนมกระเช้าสีดามา แต่ทำไมบอกเลยว่า กระเช้าสีดามาจาก ตอนไหนของเรื่องรามเกียรติ์ ครูกลอยก็เลยคอมเมนต์ไปว่าเป็นเพิ่มเติม หน่อยนะ เพราะบางคนอาจมีแต่กระเช้าสีดา มันกลายเป็นว่าเป็นวิธีการทำขนม แต่เป้าหมายของเราคือต้องการให้เห็นว่าอิทธิพลของรามเกียรติ์ เราเรียนเรื่อง รามเกียรติ์ตรงนี้ ถ้าหลายคนอยู่รุ่นอรุณมาแล้ว จะรู้ว่าเราเรียนรู้อารมณ์ การ และไม่ใช่ภาษาไทยอย่างเดียว แต่เราต้องเห็นว่าภาษาไทยมันเชื่อมโยงกับ สังคมกับวิถีชีวิตคนนะคะ นี่ก็คือเป้าหมายที่เราทำเนาะ ทีนี้ให้น้ำตาลเล่าให้ เพื่อนฟังว่ามีวิธีการทำงานในการตัดต่อวิดีโอเริ่มจากอะไรบ้าง

ครูกลอย : ก่อนที่น้ำตาลจะเริ่มทำวิดีโอ มีวิธีการทำงานอย่างไรบ้างคะ

น้ำตาล : ของหนูเริ่มจากการค้นหาข้อมูล แบบว่าเราก็หาเพลงเปิดเว็บเกี่ยวกับว่า ค้นหาเพลง ที่มีความหมายเกี่ยวกับรามเกียรติ์ และหลังจากนั้นหนูก็ไปเปิดเพลงนั้นใช้โทรศัพท์ แล้วก็แคปหน้าจอ เอาหน้าปกของคลิปเขามา เพราะว่าเราจะได้ไม่ต้องใส่เครดิตเขา บอกว่ามีเครดิตช่องในยูทูปแล้ว บอกว่าทุกอย่างเลย หลังจากนั้นหนูก็เริ่มตัดต่อคลิปเอาจากดำเข้ามา แล้วก็ทำอินโทร หลังจากนั้นก็อัดเอาภาพใส่ให้หมด แล้วก็เริ่มอัดเสียงนะคะ แล้วก็ใส่ข้อความ ใส่ลูกเล่นแล้วก็ใส่เพลงคะ หลังจากนั้นก็รายละเอียดนะคะ

ครูกลอย : จุดเด่นของคลิปวิดีโอตัวอย่างของเพื่อนทั้งสองคน ทั้งของน้ำตาลและของกร คืออะไร ลองแลกเปลี่ยนเลยคะ ครูกลอยจะช่วยพิมพ์ น้ำตาลช่วยพูดก็ได้ นะคะ

น้ำตาล : ก็คือหนูคิดว่าของกรนะคะ เขาจะโดดเด่นเรื่องเสียงดังเสียงเบา และการใส่พวกภาพนะคะ เป็นแบบภาพหลากหลาย แม้จะเป็นแค่กระเช้าสีดาอย่างเดียว แต่ว่าแบบใส่ภาพหลากหลายจากหลายๆ ที่คะ

ครูกลอย : น้ำตาลพูดถึงการใช้เสียงหนักเบาเนอะ

น้ำตาล : เพราะหนูคิดว่าแบบว่าเรื่องนี้ การใช้เสียงคะ มันจะทำให้เราจะได้รู้ว่าคนจะดูคลิปเราหรือเปล่า เพราะว่าถ้าเสียงเบาและเสียงดังอย่างเดียวมันจะน่าเบื่อ

ครูกลอย : ทำให้น่าสนใจ เคยดูการพากย์การ์ตูนหรือพากย์หนังไหม

น้ำตาล : เคยค่ะ

เพลิน : คือมันจะเหมือนแบบขึ้นลงๆ ทำให้เหมือนแบบรู้สึกตื่นเต้นแล้วก็ทำให้ฟังไปด้วย มันก็ไม่น่าเบื่อเพราะว่ามันเป็นเทคนิคต่างๆ ที่เขาใช้ในการนำเสนอค่ะ

ครูกลอย : บางคนใช้เสียงอย่างเดียวเลยไม่พิมพ์เลย เกิดอะไรขึ้น

น้ำตาล : ก็คือบางทีถ้าสมมติเราอธิบายไม่ดี เขาจะไม่เข้าใจเรื่องประเด็นหลักที่เราจะพูด เราก็เลยต้องใส่ข้อความลงไป ตอนแรกหนูไม่ได้ใส่ข้อความค่ะ

เพลิน : ที่ใส่ข้อความ เพราะว่าบางคนที่เขาแบบอาจจะฟังไม่ทันนะคะ เขาก็จะได้ อ่านด้วย และการที่เราพูดไปด้วย ถ้าสมมติว่าเขาอ่านไม่ทัน ก็อาจจะฟังว่า มันเป็นอย่างงี้ค่ะ

ครูกลอย : เยี่ยมมากเลย

น้ำตาล : หลายคนนะคะจะติดขัดเรื่องการพูด จำทำไม่ได้ ก็คิดว่าการพากย์เป็นอะไรที่ดี เพราะว่าเราจะเว้นวรรคได้ สมมติว่าถ้าเราพูดเท่านี้จบ เราก็หยุดอัดเสียง แล้วก็ขยับมานิดนึงเป็นการเว้นวรรคให้มันมีลูกเล่นอย่างนี้ค่ะ แล้วก็ทำให้เหมือนไม่ติดขัดเรื่องการจำบท แต่จำแค่บางประโยคแล้วมาพูดต่อให้มีการเว้นวรรคบ้าง

เพลิน : หรือว่าเราอาจจะดูไปพากย์ไปก็ได้

ครูกลอย : ข้อความส่วนไหนที่ควรใส่บ้าง

น้ำตาล : หัวข้อที่เราพูด เรื่องอิทธิพลรามเกียรติ์นะคะ หนูก็ใส่ แล้วก็พูดหัวข้อย่อย เรื่องหนูเลือกเพลง หนูก็จะเขียนไปว่าเราเลือกการทำเพลง การนำตัวละคร ออกมาเกี่ยวข้อง

เพลิน : นอกจากเขียนหัวข้อขยายประเด็นหลัก หรือว่าสิ่งที่เราพูดหลักๆ หรือว่าสิ่งที่เราพูดหลักๆ ตอนนั้นนะคะ

เพเฟ : หนูคิดว่ามันแล้วแต่ค่ะ บางครั้งที่เราจะนำเสนอเราอาจจะมีประเด็นที่น่าสนใจ เราก็ใส่ข้อความที่น่าสนใจไปก็ได้ หรือว่าถ้าเกิดบางครั้งไม่ใช่ประเด็นหลัก อะไรอย่างนี้นะคะ ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องใส่ก็ได้ค่ะ

ครูกลอย : แล้วคนอื่นๆ ละคะ มิสา ในช่วงท้ายของมิสาใส่อะไรเอ่ย

มิสา : ใส่ข้อมูลว่ามาจากไหนค่ะ

ครูกลอย : ใส่ข้อมูลนะ ที่มาที่เราจะอธิบายไปแล้วว่าช่วงท้ายหรือมีช่วงที่กำลังพูดเลยก็ได้ ส่วนหนึ่งที่น้ำตาลแลกเปลี่ยนไปว่าครูให้ไปเพิ่มเติม เนื้อหาตอนนี้ น้ำตาลช่วยขยายหน่อยค่ะ เนื้อหาควรเป็นยังไงบ้าง (ใน) หัวข้อย่อย

น้ำตาล : ก็คือเหมือนจะมีที่มา สำหรับคนอื่นที่ทำเรื่องขนมหวาน ส่วนใหญ่ที่ทำ
สำนวนไทยก็ที่ว่ามาจากตัวไหนในรามเกียรติ์ หรือว่าตัวละครอะไร
ในรามเกียรติ์ แล้วก็เหตุผลที่เขาตั้งชื่อนั้น แล้วก็ขยายว่าแบบว่าทำไมเขาถึง
ตั้งชื่อนี้ เช่น ถ้าเป็นขนม เพราะว่าเหมือนอะไร ในตอนไหนนะคะ

ครูกลอย : น่าจะเหตุการณ์ใดในเรื่อง เพราะว่าถ้าเราเล่าเฉพาะเนื้อหาที่เราเลือกมาเลย
มันจะไม่เห็นความเชื่อมโยงของอิทธิพลของรามเกียรติ์ ฉะนั้นเพิ่มเหตุการณ์
เข้าไปนิดหนึ่ง ซึ่งหลายคน (ทำ) ช่วงเกริ่นดีแล้วว่ามิมื่อะไรบ้าง ยกตัวอย่าง
แล้วค่อยไปเจาะเฉพาะเรื่องนั้นชัดๆ ใครมีคำถามอะไรไหมคะ ถ้าไม่มี
เดี๋ยวจะให้แยกย้ายไปแก้ชงาน ینگลุ่มนี้เชิญออกได้เลยคะ

เรื่องการใช้คำถามเพื่อการเรียนรู้ในชั้นเรียน หากครูตั้งคำถามอย่างเป็นลำดับ
มีคำถามย่อยเพื่อขยายคำตอบจะเป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้คิดระดับลึก แต่บางครั้ง
ครูต้องพึงระวังว่า หากครูตั้งคำถามด้วยภาษาที่นักเรียนยังไม่รู้จักความหมาย นักเรียน
บางคนอาจไม่สามารถระบุคำตอบออกมาได้ทันที นอกจากนี้ ครูยังต้องให้เวลาเพื่อให้
นักเรียนได้คิดใคร่ครวญก่อนตอบ ไม่ด่วนรับคำตอบ หรือตั้งคำถามขยายความเข้าใจ
ทั้งนี้ บางคำถามที่ระบุในแผนการสอนสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ในห้องเรียน
หากในกรณีที่นักเรียนไม่สามารถตอบคำถามได้จริงๆ นักเรียนมีสิทธิตอบว่า “ไม่รู้”
คือนักเรียนตอบไม่ได้ ครูก็ต้องยอมรับว่าตอบไม่ได้

นอกจากนี้ นักเรียนยังมี “สิทธิในการเงียบ” โดยไม่มีการลงโทษใดๆ ไม่ว่าจะทางวาจา
กิริยา หรืออื่นๆ แต่นั่นไม่ใช่ปลายทางที่ครูจะยินยอมต่อการตอบว่า “ไม่รู้” ของนักเรียน
ผู้นั้น ครูต้องมีวิธีเปลี่ยนความไม่รู้เป็นความรู้ร่วมกันโดยตั้งคำถามให้เพื่อนร่วมเสวนา
ช่วยกันหาคำถาม แม้จะไม่ใช่คำตอบในใจของนักเรียนผู้นั้น แต่ครูต้องแสดงเจตจำนงว่า
ไม่มีคำตอบถูกผิดในการแสดงความคิด รวมถึงเป็นการขยายความคิดให้ผู้ร่วมเสวนา
ได้หยิบยกประเด็นที่ไม่รู้มาหาคำตอบร่วมกัน

หากท่านใดได้อ่านบทสนทนาชั้นเรียนของครูกลอยในคาบนี้แล้ว อาจจะตั้งข้อสังเกตว่า ชั้นเรียนนี้มีกี่คน ทำไมนักเรียนเสวนากันอยู่ไม่กี่คน การสอนแบบเสวนาที่ดีต้องให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นทุกคนหรือไม่ นักเรียนที่ไม่ค่อยได้แสดงความคิดเห็นจะเกิดการเรียนรู้ในคาบนี้หรือไม่ และมีวิธีการตรวจสอบนักเรียนรายบุคคลอย่างไร

ข้อความบางตอนในบันทึกชุด สอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุก ๙ กรอบปฏิบัติการที่ ๕ ตั้งคำถาม ได้กล่าวถึงการที่ “ครูถามนักเรียนสองสามคน ให้พูดสิ่งที่ตนคิด เพื่อนๆ ในชั้นตั้งใจฟัง การเรียนรู้เกิดขึ้นทั้งในผู้พูดและผู้ฟัง” และ “ครูควรให้นักเรียนสองสามคน ได้เสวนาแลกเปลี่ยนยาวๆ ดีกว่าเสวนาสั้นๆ กับนักเรียนทุกคนอย่างทั่วถึง” ได้กลายมาเป็นกุญแจสำคัญของจุดตั้งต้นในการจัดกระบวนการเสวนาในชั้นเรียนที่ทำให้เกิดประสิทธิภาพ ดังนั้น ในชั้นเรียนนี้จึงปรากฏภาพของนักเรียน ๓ - ๔ คน มาเสวนาแลกเปลี่ยนกันยาวๆ มีประเด็นต่อยอดอย่างมีประโยชน์ต่อเพื่อนร่วมชั้น ซึ่งเห็นได้จากการแสดงความคิดเห็นที่ตอบคำถามจากคำตอบของเพื่อน งานเขียนสรุปลำดับการสื่อสารรูปแบบวิดีโอ และวิดีโอเล่าเรื่องอิทธิพลของรามเกียรติ์ในสังคมที่นักเรียนได้นำข้อคิดเห็นจากการแลกเปลี่ยนไปพัฒนาจนสมบูรณ์ขึ้น รวมไปถึงการใช้ “คำถามเพื่อตรวจสอบความคิด และคำถามเพื่อขยายความเป็นเครื่องมือที่ไม่หยุดที่คำตอบ การเสวนาต่อเนื่องทำให้เกิดการเรียนรู้ระดับลึกและเชื่อมโยง หลักการสำคัญคือ ใช้คำถามหลายๆ แบบ ควบกัน โดยครูมีสติอยู่ตลอดเวลาว่าต้องมีคำถามที่ซับซ้อน ต้องการความคิดขั้นสูง ในสัดส่วนที่สูงพอ อาจใช้เทคนิค think - pair - share เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนร่วมมือกันในการเรียนรู้” อีกด้วย

สิ่งสำคัญที่สุดในวันนี้ที่ครูกลอยได้มอบให้กับนักเรียนซึ่งจะมีประโยชน์ไปจนชั่วชีวิต ด้วยการทำให้พวกเขามีความมุ่งมั่นต่อการทำงานให้มีคุณภาพสูง ที่เริ่มจากการที่ครูพาตั้งเป้าหมายสูง แล้วนำพาให้นักเรียนทุกคนได้รู้จักวิธีการบรรลุเป้าหมายนั้นด้วยตนเอง จากการเรียนรู้วิธีการทำงานของเพื่อนบางคน que เดินทางไปถึงเป้าหมายนั้นมาก่อนแล้ว ด้วยการใช้อำนาจตรวจสอบวิธีการไปถึงผลลัพธ์ที่ต้องการนั่นเอง

ภูมิธรรม ภูมิไทย ในรามเกียรติ์

คุณครูกลอย - เกศรัตน์ มาศรี

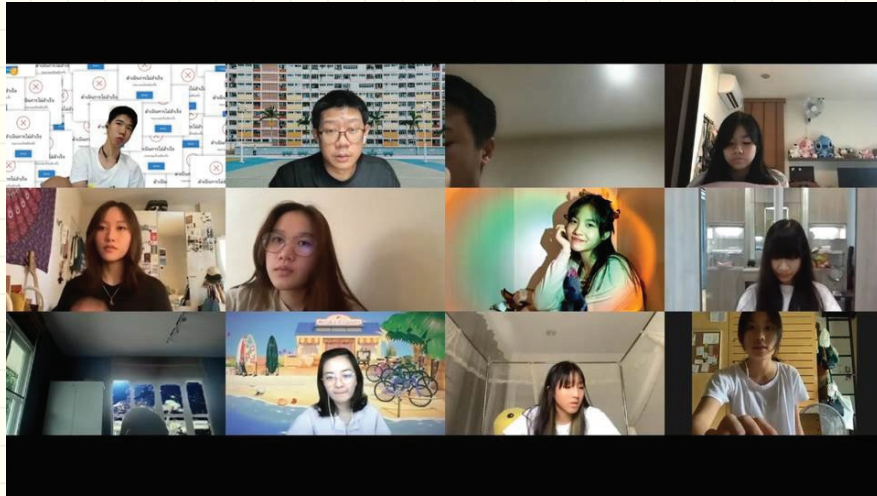
เรื่องเล่าจากห้องเรียน

ภาคเรียนที่ ๑ คุณครูเบงก์ - ภิญโญ เสาร์वंดี ครูผู้สอนหน่วยสตูดิโอสื่อสร้างสรรค์ และผลิตภัณฑ์เพื่อสังคม ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ - ๕ โรงเรียนรุ่งอรุณ ได้วางแผนการเรียนรู้อย่างไรภายใต้หน่วยการเรียนรู้ “Creative Platform: Niche for COVID-19” ที่มีเป้าหมายการเรียนรู้คือ รับรู้และเข้าใจสถานการณ์เศรษฐกิจในช่วงการระบาดของโรคโควิด ๑๙ ว่าส่งผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ผู้ค้าขายในปัจจุบันเป็นอย่างมาก อันเกิดจากระบบการค้าและการตลาดแบบดั้งเดิม หรือแม้กระทั่งการตลาดแบบใหม่ที่ปรับต่อสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด ๑๙ ได้ยาก มีจุดติดขัดเกิดขึ้น นักเรียนสามารถร่วมคิดออกแบบและสร้างแพลตฟอร์มที่สามารถช่วยเหลือชุมชนเหล่านั้น ให้สามารถทำมาหากินได้มากขึ้น

การเรียนรู้อินสตูดิโอสื่อสร้างสรรค์และผลิตภัณฑ์เพื่อสังคมของภาคเรียนนี้ เริ่มต้นด้วยการเรียนออนไลน์มาจนถึงปัจจุบัน (เดือนสิงหาคม ๒๕๖๔) อันเนื่องมาจากสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด ๑๙ ที่มีความรุนแรงมากขึ้น ทำให้การจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของนักเรียนลดประสิทธิภาพ ไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ตั้งแต่แรก ไม่ว่าจะเป็นการเข้าใจปัญหาจากการลงมือทำงาน การทำงานร่วมกันเป็นทีม การทำงานเพื่อพัฒนาทักษะของนักเรียนแต่ละคน แต่ครูเบงก์ก็ได้พยายามที่จะให้นักเรียนได้เข้าใจปัญหาของสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด ๑๙ โดยเฉพาะสถานการณ์การทำธุรกิจของผู้ประกอบการว่าเกิดอะไรขึ้นกับพวกเขาบ้าง ผ่านการพูดคุยทำงาน และประสานงานกับผู้ประกอบการ เพื่อสร้างภาพของเรื่องราว เหตุและผลกระทบ หรือแม้กระทั่งแนวทางในการแก้ปัญหาของกลุ่มคนเหล่านั้น รวมทั้งนักเรียนมีส่วนร่วมในการร่วมช่วยเหลือหรือบรรเทาปัญหานั้นได้อย่างไร

การเรียนการสอนที่จะยกตัวอย่างต่อไปนี้อยู่ในช่วงระหว่างการทำโครงการที่นักเรียนแต่ละกลุ่มได้เลือกกลุ่มผู้ประกอบการที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคโควิด ๑๙ โดยกำลังเข้าสู่กระบวนการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ปัญหา จนนำไปสู่การหาแนวทางในการร่วมช่วยเหลือหรือบรรเทาปัญหานั้น ซึ่งนักเรียนได้ใช้วิธีการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) ในการทำงาน และกระบวนการทั้งหมดอยู่ภายใต้แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) ในเป้าหมายที่ ๘ คือการส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง ครอบคลุม และยั่งยืน การจ้างงานเต็มที่มีผลผลิตภาพ และการมีงานที่เหมาะสมสำหรับทุกคน และในคาบนี้จะเป็นการนำเสนอความคืบหน้าของการทำโครงการ และตรวจสอบความเข้าใจในการทำงานของกลุ่มนักเรียน กลุ่มที่เลือกศึกษาผู้ประกอบการ “คุณปริดา - ร้านวัตถุดิบอาหารทะเล” ที่กลุ่มนี้มีสมาชิกประกอบด้วย อัญญ์ เอย กุ้งซุ้ง และอิน ซึ่งครูแบงก์จะใช้การถามเพื่อเริ่มการเสวนา เพื่อขยายความ และเพื่อตรวจสอบความคิดเห็น หรือข้อมูลหลักฐาน

- ครูแบงก์ : มา... ถึงเวลาแล้วครับ เปิดกล้องเลยทุกคน ก่อนอื่นอยากให้อัปเดตนะครับว่าแผนสัปดาห์นี้เราจะทำอะไรกันบ้างในแต่ละกลุ่มย่อยนะครับ เริ่มกลุ่มไหนก่อนก็ได้เลย เชิญ เอาเป็นกลุ่มอัญญ์ (กลุ่มวัตถุดิบอาหารทะเล) ขึ้นมาก่อนก็ได้ครับ... มา กลุ่มอัญญ์ขึ้นมาก่อนเลย เชิญอัปเดตก่อน
- อัญญ์ : รู้สึกว่ากลุ่มอัญญ์ต้องหาข้อมูลเพิ่มเติมเยอะมาก เพราะว่ามันเป็นเรื่องซีพี (เจริญโภคภัณฑ์) ไซ้ใหม่คะ
- ครูแบงก์ : ขอย้อนหน่อยว่าอาทิตย์ที่แล้วเราทำอะไรเสร็จ แล้วเราต้องทำอะไรต่อ ดิดชัดอะไร

อัญ : ตอนแรกกลุ่มอัญจะทำเรื่องซีพี เลยไปถามจากพีปรีดา (ผู้ประกอบการที่นักเรียนเลือก) แต่ว่าเขาไม่ได้ตอบละเอียดอะไรขนาดนั้น เหมือนว่าเขาพบปัญหาที่จริง แต่ไม่ได้รู้สึกว่าเป็นปัญหาสำหรับเขาขนาดนั้น ลักษณะการตอบของเขาเลยตอบแบบกว้างๆ พวกเราเลยคิดว่าเราจะไปค้นจากกูเกิลเพื่อลองศึกษาเกี่ยวกับซีพีเองเลย พอไปเสิร์ชมาก็พบว่ามีคนทำ SWOT (หลักการการวิเคราะห์ทางการตลาดเพื่อวางแผนการทำธุรกิจ ประกอบด้วย Strengths (จุดแข็ง)/ Weaknesses (จุดอ่อน)/ Opportunities (โอกาส)/ Threats (อุปสรรค)) อยู่แล้วหลายแหล่ง ก็เลยคิดว่าสามารถเอาข้อมูลมาต่อยอดได้ ตอนนี้ก็กำลังค่อยๆ อ่านข้อมูลแล้วมาเขียนสรุปให้มันตรงกับหัวข้อของเรา เรื่องกระทบต่อผู้ค้ารายย่อยอย่างไร

ครูแบงก์ : จริงๆ ในกลุ่มใหญ่กลุ่มนี้ มี ๓ กลุ่มย่อย ซึ่งมีกลุ่มที่ได้เครื่องมือ SWOT ไปแล้ว ๒ กลุ่มย่อย ยังเหลืออีก ๑ กลุ่มย่อย ที่ยังไม่ได้เครื่องมือนี้ไปใช้ ทีนี้ขอย้อนกลับมาถามที่กลุ่มอัญอีกทีว่า ใครก็ได้ในกลุ่มนี้ ทั้งเออ อัญ กุ้งชุง เห็นว่าเครื่องมือที่ครูได้ให้ไป ช่วยทำให้เห็นภาพการทำโครงการ หรือ มีความชัดเจนขึ้นมากน้อยเพียงใด

อัญ : มันก็เห็นภาพชัดขึ้นนะคะ พอเรารู้ว่าเราจะเขียนอะไรบ้าง เพราะว่า SWOT มันมี ๔ หัวข้อที่เราจะต้องหาข้อมูลมาใส่ มันก็จะเห็นว่าในซีพีมีจุดอ่อน จุดแข็งอย่างไรบ้าง เขามีโอกาสอะไรมากกว่าคนอื่น หรือว่าเขาต้องประสบอะไร เราก็จะรู้ว่าเราจะต้องแก้ปัญหาของผู้ค้ารายย่อยอย่างไร

ครูเบงก์ : มีคนอื่นช่วยเสริมไหม

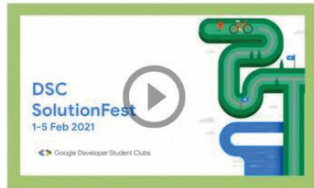
กุงชุง : คะ ก็เหมือนกับที่อัญพูดไป มันทำให้เห็นชัดขึ้น เราลองไปทำ SWOT ของ ทีมผู้ประกอบการ และมุมมองของธุรกิจซีพีมาแล้ว แต่ว่ามันยังมีตรงที่ไม่เข้าใจ คือ Opportunities กับ Threats

ครูเบงก์ : ครูนกจะช่วยเติมใหม่ว่าสองตัวนี้คืออะไร

ครูนก : คะ ได้ค่ะ... โอกาส หรือ Opportunities ในแง่ของซีพี ก็อาจจะเป็นระบบทุนนิยมที่คนรักความสะดวกสบาย เขาจึงมีโอกาสตรงนี้ มันเลยทำให้เอื้อจนกลับมาเป็นจุดแข็งของเขา Opportunities กับ Strengths มันจึงเอื้อต่อกัน แต่ไม่ใช่การเอื้อกันโดยตรง เพียงแต่ว่าจุดแข็งบริษัทเป็นคนกำหนด หรือควบคุมมันเองได้ แต่ Opportunities มันหมุนอยู่รอบโลก เกิดขึ้นเป็น Trend หรือพฤติกรรมของผู้บริโภคก็ได้ หรือจะเป็นเทคโนโลยีหลายๆ อย่างที่เปลี่ยนไป ตรงนี้เลยทำให้เป็นโอกาสได้ หรือแม้กระทั่งอาจจะไม่แค่ตัวบุคคล อาจจะเป็นรัฐบาลก็ได้ ของโลก ของประเทศ ก็จะเป็นโอกาสได้เช่นเดียวกัน ส่วนอุปสรรคเช่นเดียวกันเลย สโคปเดียวกัน แต่เป็นแง่ลบ

หลังจากนั้นครูเบงก์ก็ได้พูดคุย ชักถาม และเติมประเด็นการทำงานให้กับนักเรียน กลุ่มที่เหลือ และครูนกที่เป็นครูช่วยสอน ได้ช่วยให้ความรู้ในเรื่อง SDGs (Sustainable Development Goals) แก่นักเรียน แล้วจึงเข้าสู่ประเด็นชักถามความเข้าใจกับนักเรียน

ข้อมูลเพิ่มเติม

DSC SolutionFest 2021

Sustainable Development Goals
โดย คุณสุกัศน์ รงรอง
CEO and Founder at Do In Thai

Youtube: DSC SolutionFest 2021 - DSC Thailand (1 Feb.)
<https://www.youtube.com/watch?v=nNc68f5t4T8>

M4-5SMP20210803_PWS_V1(Presentation)

©2021 All Rights Reserved, Roong Aron School

เกี่ยวกับงานของเราอย่างไร?

Facebook Page: Locall Thailand

M4-5SMP20210803_PWS_V1(Presentation)

©2021 All Rights Reserved, Roong Aron School

ครูแบงก์ : ทีนี้ ครูจะถามย้อนจากสิ่งที่ได้ฟังจากครูนุกไปเมื่อสักครู่ คิดว่าสิ่งที่ครูเอามาพูดวันนี้ เรื่อง SDGs มันจะไปช่วยอะไรเรื่องของโปรเจกต์ของเราบ้าง

เออย : คิดว่าน่าจะได้นะ น่าจะทำให้เราคิดได้หลากหลายมุมมองมากขึ้น อย่างที่ครูบอกว่าจะเลือกเรื่องหนึ่ง มันก็โยงไปได้อีกหลายเรื่อง ก็จะทำให้เราเห็นมุมมองที่กว้างขึ้น

ครูแบงก์ : คำถามสุดท้ายก่อนไป วันนี้เราได้ประเด็นอะไรไปในการทำโปรเจกต์ต่อ

กุงซุง : การทำ SWOT ค่ะ

ครูแบงก์ : มีเรื่อง SWOT ที่จะต้องเอาไปทบทวนอีกทีหนึ่งนะในบางกลุ่ม แล้วประเด็นอื่นล่ะ

เออย : จะได้ว่าเราแก้ปัญหาอะไรกันแน่ คือตอนนี้เรายังไม่ได้เลือกใช้ไหม่ว่าเราจะแก้ปัญหาตรงจุดไหน พอฟังอันนี้น่าจะทำให้เลือกได้ชัดเจนมากขึ้นค่ะ

ครูแบงก์ : สำหรับวันนี้ หวังว่าทุกคนจะได้หมุดหมายในการไปทำงานต่อนะครับ

การได้เสวนาพูดคุยทำความเข้าใจในประเด็นการทำโครงการร่วมกับนักเรียนในครั้งนี้ ทำให้ครูสามารถประเมินได้ว่านักเรียนยังมีข้อติดขัดในการทำงานในเรื่องใด ด้วยการใช้นินโตะของคำถามอย่างเป็นลำดับขั้น เพื่อเชื่อมโยงความรู้ความเข้าใจเดิมเข้ากับความรู้เพิ่มเติมที่เพิ่งได้รับไป ซึ่งจะช่วยให้การทำโครงการในชั้นถัดไปสามารถขับเคลื่อนไปได้ด้วยความรู้และความเข้าใจที่เกิดขึ้นจากตัวนักเรียนเอง

โครงการเพื่อสร้างงานให้ยั่งยืน

คุณครูแบงก์ - ภิญโญ เสาร์วันดี

กรอบปฏิบัติการที่ ๑๐ ขยายความ (Extending)

บันทึกนี้ตีความจาก บทที่ ๗ Repertoire 6: Extending และส่วนหนึ่งของ Appendix I

กรอบที่ ๑๐ “การพูดขยายความ” นี้ ต่อเนื่องมาจากกรอบที่ ๕ “ตั้งคำถาม” คือเมื่อมีการถามก็มีคำตอบ ตามด้วยการประเมินหรือให้คำแนะนำย้อนกลับตามโมเดล IRE/ IRF ที่เราค้นเคยกันดีแล้ว การพูดขยายความช่วยให้ “จังหวะที่สาม” (the third turn) ของ IRE/ IRF ขยายยาวออกไป สร้างคุณค่าต่อการเรียนรู้เพิ่มขึ้นมากมาย ตรงตามเป้าหมายของการสอนแนวसानเสวนาในบันทึกชุดนี้

การพูดขยายความ ทำให้ “จังหวะที่สาม” เปลี่ยนจาก “ป้อนกลับ” (feedback) ไปเป็น “ป้อนไปข้างหน้า” (feed forward) สร้างการคิดและการเสวนาต่อเนื่อง โดยสำนักวิจัยต่างๆ ให้ชื่อกระบวนการพูดขยายความนี้มากมายหลากหลายชื่อ หลากหลายความหมาย ได้แก่ ขยายความ (elaboration) ถกเถียง (querying) พูดใหม่ (revoice) ใช้ถ้อยคำใหม่ (rephrase) ทำทาย (challenge) สังเคราะห์ใหม่ (recapitulation) ทำความชัดเจน (clarify) สรุป (summarise) ทำนาย (predict)

การพูดป้อนไปข้างหน้านี้ ควรมาจากทั้งครูและนักเรียน โดยนักเรียนพูดมากกว่า เมื่อนักเรียนพูดครูฟังเพื่อทำความเข้าใจการคิดหรือวิถีคิดของนักเรียน และเพื่อใช้เป็นข้อมูลป้อนกลับแก่ครู สำหรับครูนำมาใช้ปรับปรุงการสอนของตน รวมทั้งเป็นข้อมูลเพื่อนำไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนครูในกิจกรรม PLC

คำพูดใน “จังหวะที่สาม” นี้ อาจมีลักษณะต่างกันได้ ๒ แบบ คือ (๑) เป็นถ้อยคำเชิงเอื้อให้เกิดการคิดต่อเนื่อง ผู้การทำความเข้าใจวิธีคิดและวิธีเรียนของตนเอง หนังสือใช้คำว่า facilitative feedback (๒) เป็นถ้อยคำที่บอกว่าคำตอบถูกหรือไม่ และควรทำอะไรต่อไปที่หนังสือใช้คำว่า directive feedback

การพูดเพื่อนำไปสู่การเสวนาแบบขยายความนี้ มีความเสี่ยงที่จะก่อความไม่เสมอภาคทางการเรียนรู้ในชั้นเรียนมากกว่าการตั้งคำถามในบันทึกที่แล้ว มีผลการวิจัยที่ทำใน ๕ ประเทศที่เป็นสังคมที่ความเหลื่อมล้ำทางสังคมน้อย ได้แก่ เดนมาร์ก ฟินแลนด์ ไชล์แลนด์ นอร์เวย์ และสวีเดน ได้ผลว่าการให้คำพูดป้อนกลับ (feedback) ของครูแก่นักเรียนจากต่างสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม มีความแตกต่างกัน รวมทั้งนักเรียนจากต่างสถานะดังกล่าวตีความคำพูดป้อนกลับเดียวกัน ต่างกัน นี่คือประเด็นอ่อนไหวที่สามารถนำมาเป็นโจทย์วิจัยชั้นเรียนในบริบทไทยได้

คำพูดในจังหวะที่สาม อาจเรียกว่าเป็นการพูดเพื่อเคลื่อนการเสวนาต่อ (talk move) โดยอาจทำได้ใน ๓ รูปแบบ (talk format) คือ ทำทั้งชั้น แบ่งกลุ่มย่อย หรือจับคู่ นักเรียน การเคลื่อนการเสวนาต่อในจังหวะที่สาม เป็นกิจกรรมที่ขาดไม่ได้ในการสอนแนวสานเสวนา

หนังสือให้คำแนะนำ ๔ ประการสำหรับการพูดเพื่อนำสู่การขยายความ ดังนี้ (๑) เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างได้ผลดีผ่านการอภิปราย ประการแรกต้องให้นักเรียนพูด เพื่อได้แสดงออกอย่างมีความหมาย และได้รับการรับฟังและเข้าใจ (๒) ต้องทำให้นักเรียนฟังซึ่งกันและกันอย่างตั้งใจ (๓) การอภิปรายต้องไม่ทำอย่างผิวเผิน นักเรียนต้องมีการเจาะลึกทำความเข้าใจเหตุผลของตนเอง (๔) เป้าหมายสำคัญที่สุดคือ เพื่อให้นักเรียนทำความเข้าใจเหตุผลของคนอื่น

การพูดเพื่อส่งเสริมการขยายความมี ๔ เป้าหมาย ๙ การขับเคลื่อน (move) ดังต่อไปนี้

เป้าหมาย : นักเรียนแต่ละคนแชร์ ขยาย และทำความเข้าใจต่อความคิดของตนเอง

๑. มีเวลาคิด มีคนพูดและคนฟัง มีการเขียนในช่วงเวลาคิด มีช่วงเวลารอให้คิด
๒. ขอให้พูดอีก “กรุณาพูดอีกทีได้ไหม” “เธอหมายความว่าอย่างไร” “ขอให้ยกตัวอย่างได้ไหม”
๓. หมายความว่าอย่างไรใช้ไหม “ขอครูทำความเข้าใจที่เธอพูด เธอหมายความว่าอย่างไร ใช้ไหม”

เป้าหมาย : นักเรียนฟังซึ่งกันและกันอย่างตั้งใจ

๔. ใช้คำพูดใหม่ หรือพูดซ้ำ “ใครจะช่วยพูดซ้ำตามที่สมศรีพูด ด้วยถ้อยคำของตัวเอง” “เพื่อนที่จับคู่กันพูดว่าอย่างไร”

เป้าหมาย : นักเรียนทำให้เหตุผลชัดเจนหรือลึกซึ้งขึ้น

๕. ถามหาหลักฐาน หรือวิธีให้เหตุผล “ทำไมเธอจึงคิดอย่างนั้น” “หลักฐานคืออะไร” “เธอได้ข้อสรุปนั้นมาอย่างไร” “มีข้อความในหนังสือตรงไหนที่ทำให้เธอคิดอย่างนั้น”
๖. ทำท่าย หรือหาตัวอย่างแย้ง “เป็นอย่างนั้นเสมอไปไหม” “แนวคิดนี้เข้ากันได้กับตัวอย่างของสมชายไหม” “หากสัตว์ตัวนั้นไม่ใช่สุนัขแต่เป็นแมว จะเกิดเหตุการณ์นั้นไหม”

เป้าหมาย : นักเรียนคิดร่วมกันกับผู้อื่น

๗. เห็นด้วย/ ไม่เห็นด้วย และให้เหตุผลว่าทำไม “ที่เธอพูดเหมือนหรือต่างจากที่ศักดิ์พูด หากต่าง ต่างตรงไหน” “คนทั่วไปคิดเรื่องที่คุณช่วยพูดว่าอย่างไร” “มีใครอยากพูดตอบประเด็นที่เพ็ญลย์พูดไหม”
๘. พูดเสริม “ใครจะช่วยพูดเสริมจากที่ปราณีพูดไปแล้ว” “ใครจะช่วยเสนอเพิ่มเติมให้ข้อเสนอของสภาพประสบความสำเร็จไหม”
๙. อธิบาย “ใครจะช่วยอธิบายได้ไหมว่าที่สุนทรียพูด เธอหมายความว่าอย่างไร” “มีใครจะช่วยอธิบายด้วยคำพูดของตนเองไหม ว่าทำไมสมเดชจึงมีคำตอบนั้น” “ปราโมทย์ช่วยอธิบายข้อมูลหลักฐานที่อารีเสนอได้ไหม”

สมัยผมเป็นเด็ก คงจะเป็นนักเถียงและก่อความขัดแย้ง คือนำไปสู่การทะเลาะกัน ผู้ใหญ่จึงสอนว่าเมื่อเราคิดไม่เหมือนเขาอย่าเถียง ให้นิ่งเสีย “อย่าต่อความยาวสาวความยืด” จะเห็นว่า บันทึกชุดนี้แนะนำในทางตรงกันข้าม คือให้ใช้ความไม่เห็นพ้องเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน แต่ต้องมีวิธีพูดและสื่อสารอย่างสุภาพ มีท่าที่เชิงบวก ไม่นำไปสู่การวิวาท

เรื่องเล่าจากห้องเรียน

ในการประชุมแกนนำกลุ่มผู้บริหารช่วงชั้นร่วมกับคุณครูกลุ่มงานวิชาการ เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๔ คุณครูใหม่ - วิมลศรี ศุภิลวรรณ ได้นำประชุมโดยการสานเสวนา เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ต้องการคือ รูปแบบของการอบรมเชิงปฏิบัติการ ที่จะพัฒนาคุณครูในช่วงชั้นที่ ๑ - ๒ ของโรงเรียนเพลินพัฒนาทั้ง ๘๐ กว่าคน ให้เกิดความตระหนักในคุณค่าของการพัฒนาหน้างานประจำสู่งานวิจัย (Routine to Research)

ครูใหม่ : พี่ขอให้ทุกคนย้อนขึ้นไปที่หัวกระดาษก่อนนะคะ เป้าหมายของเราในวันนี้ คือ เราจะออกแบบ workshop ที่เป็น active learning เพื่อนำพาให้ผู้เข้าร่วมทุกคน ได้นำเอาประสบการณ์ในการทำวิจัยของตนออกมา แล้วสังเคราะห์ออกมา เป็นความรู้มือหนึ่ง ซึ่งการสังเคราะห์ความรู้นี้จะนำไปสู่อะไร “คุณค่าแท้ ของการทำงาน R2R” ใช่ไหมคะ เราจะทำอย่างไรทำให้ครูเข้าถึงแก่นตัวนี้ได้ ภายใต้อเวลาที่แต่ละฐานมีอยู่คือ ๙๐ นาที

ที่เขียนเป้าหมายเอาไว้ว่าสังเคราะห์ความรู้มือหนึ่งนั้น พี่ขอลถามว่าความรู้มือหนึ่ง ได้มาจากอะไร เราจะจัดกลุ่มผู้เข้าร่วมของเราจากเกณฑ์อะไร ณ วันนี้ทุนของสมาชิก แต่ละคนอยู่ที่ไหน ก็อยู่ที่การทำวิจัยบทที่ ๑ จนถึงบทที่ ๕ จนกระทั่งพวกเขาได้คำตอบ ต่อคำถามบางอย่างที่เขาเลือกมาทำเป็นคำถามวิจัย ในวันนี้เราต้องการจะชี้ให้เห็นว่า ในเส้นทางที่ทุกคนผ่านมา การทำงานวิจัยก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในความเชื่อมโยง จากหน้างานปกติอย่างไร และเกิดการย้อนมองว่าคุณค่าของงานวิจัยแต่ละบทคืออะไร มีรสชาติเฉพาะตัวอย่างไร

....เออละ ตอนนีขอให้ทุกคนค่อยๆ คิดออกแบบกิจกรรมของแต่ละฐานนะว่า จะทำให้ครูเข้าถึงคุณค่าของงานวิจัยแต่ละบทได้โดยวิธีอะไร เงื่อนไขคือ กิจกรรมที่คิดขึ้นจะต้องมีลักษณะเป็น active learning เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้เข้าถึงหัวใจที่แท้จริงของงานวิจัย ๕ บท โดยให้ฐานแต่ละฐานนำพาไปสู่การเข้าถึงความสำคัญของการทำ งานวิจัยไล่ไปเป็นลำดับ ตั้งแต่ฐานแรก คือบทที่ ๑ ฐานที่สอง คือบทที่ ๒ ฐานที่สาม คือบทที่ ๓ ฐานที่สี่ คือบทที่ ๔ ฐานที่ห้า คือบทที่ ๕ เราคาดหวังว่าเมื่อครูได้เข้าครบ ทุกฐานแล้วเขาจะรู้ว่าสิ่งที่เขากำลังทำนั้นคือเส้นทางแห่งคุณค่า พี่ขออย่าว่าแต่ละฐาน ต้องใช้วิธีการที่แตกต่างกัน เพราะงานวิจัยแต่ละบทก็มีลักษณะเฉพาะที่มีเสน่ห์ของ ตัวเอง

ตอนนี้เรามีสมาชิกกี่คนอยู่ในห้อง ลองแบ่งกลุ่มกันคิดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับฐาน แต่ละฐาน ซึ่งก็คือ บทที่ ๑ บทที่ ๒ บทที่ ๓ บทที่ ๔ บทที่ ๕ ใครหลงเส้นห้บทไหน ก็ไปอยู่ฐานนั้นนะคะ

หลังจากนี้ไปเราจะใช้เวลากระบวนกรทั้งหลายคิดนะคะ ถ้ามีคำถามอะไร ถามเข้ามา ในไลน์กลุ่มได้เลยคะ

ขอแนะนำว่าคนที่เลือกออกแบบฐานการเรียนรู้บทที่ ๑ ได้ จะต้องมีความเป็น อินทรีย์ ประกอบกับความเป็น หมี ด้วย คนที่จะทำบทที่ ๒ ได้ต้องใช้ความเป็น หมี มากหน่อย ส่วนคนที่จะทำบทที่ ๓ ซึ่งการออกแบบกระบวนการวิจัย จำเป็นต้องใช้ความรอบคอบ ของ หมี มาวางแผน ใช้ความเป็น กระตือรือร้น มาช่วยทำให้งานเก็บข้อมูลบรรลุเป้าหมาย ว่าเมื่อไรงานควรจะเสร็จแค่ไหน แล้วคนที่ทำบทที่ ๔ ก็ต้องใช้ความเป็น หมี ข้อมูล ทั้งหลายจึงจะจัดกลุ่มจัดจำแนกประเภทออกมาได้ และสุดท้ายบทที่ ๕ คนที่จะอภิปรายผล ต้องเอา กระตือรือร้น อินทรีย์ หมี มารวมร่างกัน (อ่าน คนสี่ทิศ ประกอบความเข้าใจเพิ่มเติม)

ถ้าพี่จะอธิบายให้เข้าใจได้ง่ายๆ ก็คือ เหมือนตอนเราเดินเข้าไปในแต่ละห้องในบ้าน แม้ว่าห้องนั้นจะอยู่ในบ้านหลังเดียวกันก็ตาม แต่เวลาที่เราเดินเข้าไปในบ้านแล้ว เปิดประตูห้องแรกเข้าไปปุ๊บ เจอห้องรับแขกแล้วรู้สึกยังไง พอเดินไปเจอห้องอาหาร เราารู้สึกยังไง แล้วพอเดินเข้าไปในห้องนอนเรารู้สึกยังไง มันคนละอารมณ์กันเลย

น้องๆ นึกออกไหมว่าในการจะนำเอาหัวใจของงานวิจัยแต่ละบทความออกมาเป็นฐานกิจกรรมนั้น ถ้าเราออกแบบฐานแต่ละฐานได้ดี ครูที่เข้าร่วมกิจกรรมจะเกิดความเข้าใจ และมีความฮึกเหิมที่จะไปเอาชิ้นงานในบทนั้นๆ อย่างมีปัญญา อย่างมีความสุข อย่างเห็นคุณค่า ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัวที่ไม่เหมือนกัน ความเข้าใจเรื่องนี้สำคัญมากที่ทำให้ครูได้พบกับบรรยากาศ และความมีเสน่ห์ของงานวิจัยที่น่าสนุกสนานนี้ เชี่ยวหรือ เราต้องออกแบบกิจกรรมให้ครูได้ไปพบส่วนดีที่สุดของบทที่ ๑ จากนั้นไปพบส่วนดีที่สุดของบทที่ ๒ ๓ ๔ และ ๕ ว่าทำอย่างไรครูถึงจะได้ไปท่องเที่ยวในอุทยานงานวิจัยที่สนุกสนานนี้ได้ละ

สมมติว่าถ้าเป็นเรา เมื่อเราเข้ามาแล้วเราเจอห้อง workshop อย่างนี้ เราเห็นบรรยากาศเห็นเครื่องคราอยู่ในห้อง workshop เราก็นึกสนุกอยากเล่นด้วยแล้วใช่ไหมว่าเด็กไม่ว่าผู้ใหญ่ พี่ว่าเขาก็น่าจะเกิดความสนใจว่า ในห้องนี้จะมีอะไรอยู่ล่ะ คือชั้นเรียนที่ดีนี้ต้องขนาดว่าแม้จะยังไม่พูดอะไรกันเลยก็ยังเห็นความน่าสนใจปรากฏอยู่ในอุปกรณ์ข้าวของเครื่องใช้ การจัดวางรวมถึงสายตาของผู้ที่เดินเข้ามา

ถ้าเราสังเกตเป็น เราจะเห็นเลยว่าแต่ละคนเขาเดินเข้ามาด้วยความจำใจ หรือว่ามาพร้อมกับความตื่นตัว มีความสนใจใคร่รู้อะไรแค่ไหน และเมื่อครูเขาเข้ามาในพื้นที่ที่เราจัดไว้เฉพาะ พี่ก็อยากให้คุณครูทุกคนที่เข้าไปในแต่ละฐานรู้สึกแปลกใหม่ ตื่นตาตื่นใจในรูปแบบที่มีความแตกต่างกันไป

อย่าลืมว่าในการจัดงาน KM (Knowledge Management) ในทุกครั้งที่ผ่านมา เราจะใช้ห้องเรียนสาธิตแบบนี้เป็นห้อง input ครู สำหรับแสดงให้ครูเห็นว่าเงื่อนไขในการจัดกระบวนการเรียนรู้ไม่มีวันสิ้นสุด แล้วถ้าครูยิ่งพิถีพิถันกับการคิดมากเท่าไร มันก็ยิ่งน่าสนใจมากขึ้นเท่านั้น เพราะฉะนั้น เราต้องใช้โอกาสที่เรามีอยู่นี้ให้ดีที่สุด

ขอให้ทุกคนสนุกกับการคิดกิจกรรมให้เต็มที่ เดี่ยว ๑๔.๐๐ น. เรามาเจอกันนะคะ ขอขอบคุณมากค่ะ กินข้าวให้อร่อย

เมื่อถึงเวลานัดหมายทุกคนก็กลับเข้าที่ห้องประชุม สมาชิกที่เลือกทำฐานการเรียนรู้
ในบทที่ ๑ นำเสนอก่อนเป็นลำดับแรก เมื่อพูดคุยปรับแต่งรูปแบบกิจกรรมกันจนทุกฝ่าย
เห็นพ้องแล้ว สมาชิกที่เลือกทำฐานการเรียนรู้ในบทที่ ๒ ก็นำเสนอเป็นลำดับถัดมา

สมาชิกของกลุ่มที่ ๒ ประกอบไปด้วยคุณครูโอง - นฤนาท สนลอย คุณครูหนึ่ง -
ศรัณธร แก้วคุณ และคุณครูสุ - สุภาพร กฤตยากรนพวงศ์

ครูโอง : เราจะมีอ่าง ๓ อ่าง อ่างที่ ๑ คือผงแห้งๆ อ่างที่ ๒ คือผงที่ผสมน้ำ อ่างที่ ๓
คือน้ำผสมสี มาให้สมาชิกในห้องทายว่าเป็นแป้งอะไร โดยใช้ค้อน ใช้จุกกดม
หรือจะใช้มือจับก็ได้ เพื่อตอบคำถามให้ได้ว่า ผงนี้คืออะไร พอเขาทายว่า
เป็นแป้งข้าวโพด ก็ให้เขาไปหาข้อมูลต่อว่าแล้วแป้งนี้ทำเป็นกาวได้ไหม

ครูใหม่ : แล้วเราจะหาข้อมูลด้วยอะไร ใช้โทรศัพท์ของเขาเหรอ

ครูหนูช : มีแนวโน้มว่าจะตอบได้เลยโดยไม่ต้องหาข้อมูลนะ

ครูโอง : แต่แป้งนี้ไม่ได้ทำกาวได้เลยนะ ต้องผสมอย่างอื่นก่อนถึงทำได้

ครูใหม่ : แล้วมันจะกลายเป็นกาวได้เลยเหรอโอง*

ครูโอง : ทำได้ค่ะ แต่ต้องผสมสารอื่น เช่น ไซรัปในข้าวโพด แล้วก็น้ำส้มสายชู ถึงจะ
เป็นกาว เพราะถ้าคนแล้วแล้มน้ำผสมน้ำเฉยๆ มันจะเป็นตะกอน จะเป็นกาว
ไม่ได้

ครูหนึ่ง : มันจะเหมือนราดหน้า

ครูโอง : ใช่ๆ เหมือนราดหน้า

ครูใหม่ : (หัวเราะ) อะ ที่นี้โดยหลักการมันก็พอไปได้แล้ว แต่ไฮไลต์มันอยู่ที่ไหน
หาให้เจอก่อน

ครูโอง : ไฮไลต์จะอยู่ที่การได้สัมผัส แล้วบอกได้ว่า คืออะไร เพราะอะไร

ครูใหม่ : แต่ที่นี้โอง...การทดลองของโองเป็นการให้เหตุผลได้โดยอาศัยสัมผัสที่ไม่ต้องการการสืบค้นสักเท่าไร แต่ในบทที่ ๒ ของงานวิจัย จะต้องอาศัยข้อมูลจึงจะได้คำตอบที่ต้องการหรือเปล่า

ครูหนึ่ง : ต้องทำให้ได้ค่าสำคัญมาก่อน

ครูโอง : แล้วเอาค่าสำคัญไปสืบค้นต่อ

ครูใหม่ : อยากให้ลองช่วยกันคิดขยายเจตน์ต่อไปว่าจะสามารถทำให้เจตน์นี้ซับซ้อนขึ้นกว่านี้อีกจะได้ไหม เพื่อที่เขาจะได้นำข้อมูลที่สืบค้นมาไปสร้างประโยชน์ให้กับบททดลองได้มากขึ้นกว่านี้ ภายใต้โครงสร้างอันนี้ เราจะทำอะไรได้มากขึ้นไปอีกหรือเปล่า

ครูโอง : แบ่งข้าวโพดเป็นอาหาร... แบ่งข้าวโพด

ครูหนึ่ง : ต้องมีตัวแปรอื่น

ครูสุ : ให้ความร้อนลงไป

ครูโอง : ให้ความร้อน... เออ! น่าสนใจ

ครูสุ : น้ำเย็น น้ำอุ่น

ครูใหม่ : แล้วยังไง ถ้าใส่น้ำร้อนลงไปแล้วจะเกิดอะไรขึ้นคะ

ครูโอง : แบ่งจะละลาย แล้วจับตัวเป็นก้อน

ครูสุ : ทำไมแบ่งถึงจับตัวเป็นก้อน จะใช้ทฤษฎีอะไรมาอธิบาย

ครูใหม่ : แล้วการจับตัวเป็นก้อนนี้ก่อให้เกิดผลดียังไงใหม่คะ

ครูสุ : การจับตัวเป็นก้อนมีทั้งแบบนิ่ม ไม่นิ่ม

ครูโอง : มันขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำด้วย อันนี้เอาไปทำเป็นของเล่นได้ด้วยนะ คือว่าถ้าเอาแบ่งข้าวโพดไปผสมน้ำแล้วให้เด็กไปเหยียบ ถ้าเด็กยืนอยู่เฉยๆ เขาก็จะจมลงไปแค่แบ่งเลย แต่ถ้าเด็กเคลื่อนที่ไปมา เขาก็จะไม่เลอะแบ่ง มันจะไม่ติดเท้า เอาไปทำของเล่นก็ได้คะ

ครูใหม่ : แล้วคุณสมบัตินี้ เราเอาไปทำอะไรต่อได้อีกใหม่คะ

ครูหนึ่ง : เอาไปทำแบ่งโดว์ได้มัย

ครูโอง : แบ่งโดว์ทำยังไง

ครูหนึ่ง : แบ่งโดว์ทำจากแบ่งข้าวโพดก็ได้ ไม่ต้องเคี้ยวก็ได้ ใส่น้ำแล้วคนให้เข้ากันได้เลย เอาไว้ให้เด็กๆ บั่นเล่น ช่วยพัฒนากล้ามเนื้อให้แข็งแรง

ครูเล็ก : เอาไปทำเป็นครีมนวดผมก็ได้เน

ครูใหม่ : คือถ้าไอ้จะเล่นกับแบ่ง ก็มีให้ลองทำตั้งแต่ขั้นที่ ๑ ว่าวัตถุดิบมันเป็นแบบนี้ เพราะถ้าเรามีความรู้แบบนี้เราแปลงมันไปเป็นอย่างนี้ เป็นสมุดตารางมันคือ A พอเรามีความรู้ชุดหนึ่งขึ้นมาแล้วทำให้มันเป็น AB และพอเรามีความรู้ อีกชุดหนึ่งแล้วทำให้มันเป็น ABC ได้ ครูที่ได้เข้าเล่นที่ฐานนี้ก็จะรู้สึก แปลกใจมากเลยว่าของง่ายๆ แค่นี้ละ เพียงแค่เรามีความรู้เพิ่มขึ้นนะ จาก A มันกลายเป็น ABC ได้เลยนะ

ทำให้เขาเห็นว่าถ้าเรารู้มากขึ้นนะ สิ่งเดิมที่เคยรู้จักนะ จะกลายเป็น ๑ ๒ ๓ ได้เลยนะ แล้วมันนำมาหัดจรรยาว่า แล้วจาก ๓ แบบที่ได้ทดลองทำดูนี้แล้ว ยังเป็นอะไรอีกได้ไหม

สมมติว่าเรามีให้ลองทำแบบน้ำราดหน้า โดยเอาไปผสมกับน้ำร้อนแล้วก็ เครื่องปรุงอื่นๆ และถ้าเราไปผสมกับอีกอย่างหนึ่งจะกลายเป็นของเล่นเด็ก แต่ถ้าผสมกับอีกอย่างก็จะกลายเป็นครีมนวดผม มันเหมือนกับเป็น โต๊ะทดลองอยู่ประมาณ ๓ ฐานในห้องนั้นเพื่อเห็นว่าความรู้ในเรื่องเดียวกัน เมื่อมันซับซ้อนขึ้นไปอีก ซับซ้อนขึ้นไปอีกมันกลายเป็นอื่นได้

แล้วให้เขาไปหาหลักการมาสนับสนุนว่าทำไมถึงเป็นแบบนี้ได้ ตบท้ายด้วยการประเมินผลด้วยกิจกรรมสุนทรียสนทนา เชื่อมเข้าหาประสบการณ์จริง ในการทำบทที่ ๒ ของแต่ละคน

เมื่อได้แนวคิดและกระบวนการทำงานที่ชัดเจนแล้ว แต่ละคนก็แยกย้ายกันไปทำงานด้วยความสุขใจ และคณะทำงานทุกคนก็สุขใจยิ่งกว่า เมื่อคุณครูที่มาเข้าร่วม workshop ต่างพากันสะท้อนผลเป็นเสียงเดียวกันว่า “การทำกิจกรรมที่ได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติแบบนี้ทำให้เราเห็นภาพ และเชื่อมโยงความสำคัญของแต่ละบทเข้าหากันได้อย่างเข้าใจมากยิ่งขึ้น อีกอย่างคือกิจกรรมที่ได้ทำในแต่ละฐานสะท้อนให้เราเห็นตัวเราเองด้วยว่าเราทำวิจัยบทไหนได้ดี ยังขาดทักษะอะไร หรือต้องปรับปรุงอะไร วันนี้ทั้งสนุกและได้ทบทวนตัวเองด้วยค่ะ”

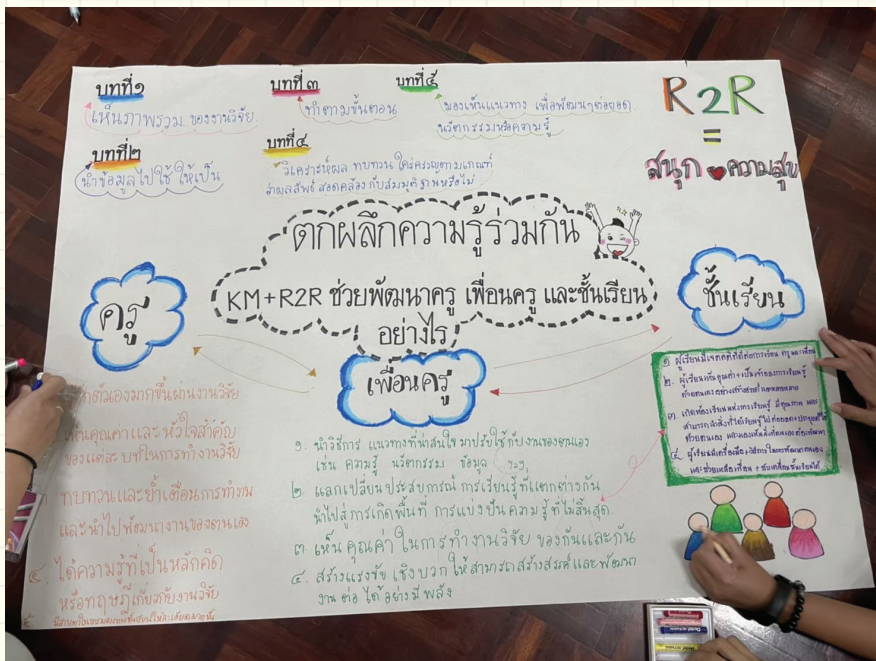

ประมวลภาพการเรียนรู้ในฐานที่ ๒

ตกผลึกการเรียนรู้ร่วมกันเมื่อได้เรียนรู้ครบทั้ง ๕ ฐาน

กรอบปฏิบัติการที่ ๗ อภิปราย (Discussing)

บันทึกนี้ตีความจากบทที่ ๗ หัวข้อ Repertoire 7: Discussing และส่วนหนึ่ง
ของ Appendix I

การอภิปรายเป็นคำกลางๆ ที่ใช้อยู่ในทุกกรอบปฏิบัติการของการสอนเสวนา มีความหมายเชิงลบก็ได้ กลางๆ ก็ได้ หรือเชิงบวกก็ได้ โดยมีคำ ๔ คำที่มีความหมายคาบเกี่ยวต่อเนื่องกันคือ การสนทนา (conversation) การอภิปราย (discussion) การร่วมกันตรวจสอบความคิดหรือข้อโต้แย้ง (deliberation) และการโต้แย้ง (argumentation)

การอภิปรายมี ๔ ขั้นตอนคือ (๑) การเสนอ (initiating) (๒) การสนอง (eliciting) (๓) การขยายความ (extending) (๔) การได้ข้อยุติ (qualifying)

ที่จริงเรื่องราวของการอภิปรายมีอยู่ในกรอบปฏิบัติการที่ ๑ - ๖ ที่เสนอมมาแล้ว และในกรอบปฏิบัติการที่ ๘ ที่เป็นตอนต่อไป แต่เนื่องจากการอภิปรายมีความสำคัญมาก จึงสรุปรวมแยกมาเป็นอีก ๑ กรอบปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

- การเรียนรู้เป็นกระบวนการร่วมมือกันระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน และระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง เป็นการสื่อสารสองทาง หรือสานเสวนา ไม่ใช่การพูดฝ่ายเดียวหรือการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งหมายความว่า เป็นกระบวนการที่จะต้องเปิดรับ (elicit) ข้อคิดเห็นจากผู้อื่น นำมาผ่านกระบวนการหรือขั้นตอนต่างๆ ภายในตน เพื่อหาความหมายจากโลก
- การอภิปราย (discussion) กับการโต้แย้ง (argumentation) มีความหมายซ้อนทับกันอยู่มาก คือเป็นกิจกรรมที่มีการขยายความได้ทั้งเชิงเห็นด้วยและโต้แย้ง มีการขยายความในเชิงทำให้หลักฐานแน่นหนาขึ้น หรือให้หลักฐานโต้แย้งก็ได้ หรือขยายสู่การแสวงหาความหมายใหม่ (exploratory) หรือสู่ประเด็นเชื่อมโยง (expand) การฝึกฝนกระบวนการเหล่านี้เป็นการพัฒนาปัญญา
- การอภิปรายมีกรอบที่กว้าง ทั้งมุมมองอดีต อนาคต มองออกไปรอบข้าง คาดเดาหรือทำนาย จินตนาการ และสร้างสรรค์ โดยครูต้องฝึกศิษย์ให้พูดอย่างมีความรับผิดชอบ (accountability) และสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ตนเอง ความรับผิดชอบมี ๓ ด้านคือ (๑) รับผิดชอบต่อการสร้างสรรค์ชั้นเรียนให้เป็นชุมชนเรียนรู้ ไม่เกิดความรำวามด้านมิติระหว่างนักเรียนบางคน (๒) รับผิดชอบต่อมาตรฐานการใช้เหตุผล (reasoning) และ (๓) รับผิดชอบต่อความรู้หรือข้อเท็จจริงที่มีความแม่นยำ ตรงตามความเป็นจริง การพูดอย่างมีความรับผิดชอบนำไปสู่การอภิปรายที่ก่อผลและคุณค่าสูง
- การอภิปรายเน้นเพื่อผลกระทบ ๓ ด้านคือ (๑) เพื่อสื่อสาร (๒) เพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลหลักฐาน และ (๓) เพื่อให้เกิดความรู้ และการเรียนรู้ นั่นคือข้อสรุปจากหนังสือ แต่ผมมีข้อเสนอขยายความว่าการอภิปรายในชั้นเรียนให้คุณค่าในเชิงฝึกปฏิสัมพันธ์ทางสังคม รวมทั้งฝึกทำความเข้าใจจักตนเองด้วย โดยเฉพาะด้านอารมณ์และการควบคุมอารมณ์ ข้อเสนอของผมน่าจะรวมอยู่ในผลกระทบข้อ ๓ แล้ว แต่อยากย้ำเพื่อให้ครูเอาใจใส่คุณค่านี้ด้วย เพื่อจะได้ทำหน้าที่เอื้อหนุนให้ศิษย์ได้ฝึกฝนพัฒนาครบถ้วนจากการสานเสวนาในชั้นเรียน

- กรอบการจัดการการอภิปราย ควรคำนึงถึง ๔ ปัจจัยคือ (๑) *ปฏิสัมพันธ์* อาจอภิปรายร่วมกันทั้งชั้น หรือแบ่งกลุ่มย่อย โดยอาจนำโดยครูหรือนักเรียนก็ได้ (๒) *การแบ่งกลุ่มย่อย* เพื่อร่วมกันทำงานอย่างสร้างสรรค์ (collaborative) ซึ่งอาจแบ่งย่อยลงไปอีกในบางเวลาเป็นทีมสองคนเพื่อช่วยกันทำงานพูดหรือเขียนตามที่กำหนดให้ลู่ลวง (cooperative) (๓) *พื้นที่* อาจจัดเป็นแถวแบบห้องเรียน จัดเป็นรูปเกือกม้า หรือจัดเป็นกลุ่ม (๔) *เวลา* อาจใช้เวลาทั้งคาบในการอภิปราย แต่ควรสลับให้เป็นการอภิปรายกลุ่ม โดยนักเรียนเป็นผู้นำการอภิปรายเป็นช่วงๆ โดยเฉพาะตอนช่วงทำกิจกรรมตามใบงาน แล้วให้กลับมารายงานต่อชั้นรวม
- การอภิปรายใช้หลักการพูดเพื่อเรียนรู้ ดังต่อไปนี้ (๑) *พูดเพื่อถาม* (interrogatory) : ถาม ตอบ (๒) *พูดเพื่อสำรวจไปข้างหน้า* (exploratory) : เสนอแนะ คาดเดา ตั้งสมมติฐาน ชักใช้ไต่เรื่อง สร้างความกระจำง (๓) *พูดเพื่อร่วมกันตรวจสอบความน่าเชื่อถือ* (deliberative) : ขอฟังเหตุผล ถามโต้แย้ง ตั้งคำถาม ตั้งสมมติฐาน ทำทนาย ปกป้อง พิสูจน์ความถูกต้อง วิเคราะห์สังเคราะห์ ชี้ชวน ตัดสินใจ (๔) *พูดเชิงจินตนาการ* (imaginative) : กำหนดทฤษฎี เสนอเป็นภาพ บอกรายละเอียด บอกความเป็นไปได้ (๕) *พูดแสดงความคิด* (expressive) : คาดเดา ให้การยอมรับ โต้แย้ง (๖) *พูดเชิงประเมิน* (evaluative) : ประเมินการ ยืนยัน โต้แย้ง พิสูจน์ความถูกต้อง
- ใช้การพูดเพื่อสอนดังต่อไปนี้ (๑) การอภิปราย (๒) พูดเพื่อร่วมกันตรวจสอบความน่าเชื่อถือ (๓) พูดเพื่อโต้แย้ง
- การอภิปรายใช้การตั้งคำถาม โดยมีหลักการดังต่อไปนี้

เป้าหมายของการตั้งคำถาม

- เริ่มต้น : ทวนความจำ กระตุ้น เชื่อเชิญ
- ค้นหา (probe) : ค้นหา ทำความกระจำง
- ขยายความเข้าใจ (expand) : ขยายความเข้าใจ พัฒนา

โครงสร้างของคำถาม

- เปิด
- ปิด
- ขยายประเด็น

ครูต้องฝึกให้นักเรียนเป็นนักตั้งคำถาม โดยมีวิธีดังนี้ (๑) ให้นักเรียนแต่ละคนเขียนคำถามของตนลงบนกระดาษ แล้วนำมารวมกันและจัดหมวดหมู่ของคำถาม (๒) ให้แบ่งกลุ่มย่อย ร่วมกันตั้งคำถาม

- ใช้การพูดคุยขยายความในการอภิปราย โดยครูพูดใน “จังหวะที่สาม” (ของ IRE/ IRF) เพื่อกระตุ้นให้มีการคิดและพูดคุยต่อ รวมทั้งฝึกให้นักเรียนรู้วิธีการถามเพื่อเพิ่มความชัดเจน หรือเพื่อขยายวงความรู้ออกไป เช่น ขอให้พูดอีกที่ถามหาข้อมูลหลักฐานหรือเหตุผล ทำท่ายหรือยกตัวอย่าง ที่ตรงกันข้าม บอกว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยพร้อมเหตุผลประกอบ
- การพูดเชิงโต้แย้ง (argumentation) มีส่วนที่นำมาใช้ในการอภิปรายได้ เช่น ขอให้บอกความหมายให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เชื่อมโยงความคิด ตรวจสอบที่มาของคำถาม ประเมินข้อเท็จจริง ใช้ถ้อยคำแสดงเหตุผล

เงื่อนไขสำหรับการอภิปรายที่ครูเป็นผู้ดำเนินการ

มี ๔ ข้อ ตามที่ระบุไว้แล้วในบันทึกที่แล้ว ได้แก่ (๑) เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างได้ผลดี ผ่านการอภิปราย ประการแรกต้องให้นักเรียนพูด เพื่อได้แสดงออกอย่างมีความหมาย และได้รับการรับฟัง และเข้าใจ (๒) ต้องทำให้นักเรียนฟังซึ่งกันและกันอย่างตั้งใจ (๓) การอภิปรายต้องไม่ทำอย่างผิวเผิน นักเรียน ต้องมีการเจาะลึกทำความเข้าใจเหตุผลของตนเอง (๔) เป้าหมายสำคัญที่สุดคือ เพื่อให้นักเรียนทำความเข้าใจเหตุผลของคนอื่น

เงื่อนไขสำหรับการอภิปรายที่นักเรียนเป็นผู้ดำเนินการ

ต้องมีการเตรียมตัวมาก่อน เริ่มจากการหาตัวนักเรียนที่ทำหน้าที่นี้ ซึ่งมักเป็นการประชุมกลุ่มย่อย และต้องแยกระหว่างนักเรียนชั้นมัธยมซึ่งมีความพร้อมพอสมควรแล้ว กับนักเรียนชั้นประถม

- **นักเรียนชั้นมัธยม** หนังสือเล่าเรื่องนักเรียนอายุ ๑๓ ปี ดำเนินการอภิปรายกลุ่มย่อยในชั้นได้เป็นอย่างดี โดยดำเนินการ ๔ ขั้นตอนคือ
 - **เริ่มต้น** (initiate) สมาชิกกลุ่มเสนอแนวคิดใหม่ 'ฉันคิดว่า...' 'ฉันไม่คิดว่า' 'คุณคิดเรื่อง...อย่างไร'
 - **ดำเนินต่อ** (elicit) โดยเมื่อมีคนเสนอ ผู้ดำเนินการอภิปรายขอให้สมาชิกกลุ่ม (๑) ให้ความเห็นต่อประเด็นนั้น (๒) ขยายความคำพูด (๓) ให้การสนับสนุน (๔) ให้ข้อมูลหลักฐาน
 - **ขยาย** (extend) กลุ่มร่วมกันทำความเข้าใจแต่ละความคิดที่เสนอ
 - **สรุปยอดดี** (qualify) นำไปสู่การร่วมกันปรับปรุงแนวคิดนั้น
- **นักเรียนชั้นประถม** เนื่องจากนักเรียนยังเยาว์มาก เขาแนะนำหลักปฏิบัติ ๓ ประการคือ (๑) *ครูต้องช่วยให้นักเรียนร่วมกันกำหนดรูปแบบการพูด และพฤติกรรมของนักเรียนในการประชุมกลุ่ม* โดยครูทำเป็นตัวอย่างของการรับฟังแนวคิดแปลกๆ ด้วยท่าทีให้เกียรติ ท่าที่รับฟังทุกความคิด และให้โอกาสอธิบาย เพื่อให้ทุกคนเข้าใจ (๒) *ครูควรช่วยให้นักเรียนร่วมกันกำหนดกติกาการพูดในกลุ่มหรือในชั้นเรียน และกติกานั้นใช้ต่อการอภิปรายทุกรูปแบบของทุกคน* (๓) *ควรออกแบบกิจกรรมกลุ่มให้เกิดการถกเถียงและการคิดเหตุผลร่วมกัน* ซึ่งหมายความว่าโจทย์ของการประชุมกลุ่มต้องเป็นโจทย์ที่ต้องการอภิปรายถกเถียงกันจริงๆ ไม่ใช่แค่ประชุมกลุ่มเป็นพิธีกรรม

ทักษะในการเป็นผู้นำการอภิปรายเป็นทักษะสำคัญที่นักเรียนควรได้ฝึกให้คล่องแคล่ว เพราะเป็นทักษะจำเป็นที่ต้องใช้ตลอดไปทั้งในชีวิตการศึกษา และในชีวิตประจำวัน

กรอบปฏิบัติการที่ ๘ โต้แย้ง (Arguing)

บันทึกนี้ตีความจากบทที่ ๗ หัวข้อ Repertoire 8: Arguing และส่วนหนึ่งของ Appendix I

คำว่า การโต้แย้ง (arguing) ต่างจากความขัดแย้ง (conflict) ตรงที่การโต้แย้งเป็นคำกลางๆ ไม่ขัดแย้งกัน และในที่นี้ การโต้แย้งในกระบวนการเรียนรู้ผ่านงานเสวนา ช่วยให้เกิดมุมมองที่หลากหลาย เกิดการเรียนรู้ที่ทั้งลึกและกว้างขวาง

ในสังคมไทย คนมักเข้าใจผิดคิดว่าการมีการโต้แย้งก็จะเกิดสภาพแบ่งฝักแบ่งฝ่ายขัดแย้งเป็นศัตรูกัน ครูต้องมีทักษะในการจัดการงานเสวนาและนักเรียนได้ฝึกใช้การโต้แย้งในเชิงบวก รู้สึกธรรมดาต่อการใช้ถ้อยคำเชิงโต้แย้ง หรือเมื่อเพื่อนนักเรียนโต้แย้งตน ให้นักเรียนเข้าใจว่าการโต้แย้งเป็นเครื่องช่วยการเรียนรู้ที่ลึกและเชื่อมโยง รวมทั้งต้องฝึกนักเรียนให้รู้จักวิธีใช้ถ้อยคำโต้แย้งที่สุภาพ และให้เกียรติเพื่อนที่ถูกแย้ง มีวิธีโต้แย้งในลักษณะที่เพื่อนไม่เสียหน้า

การพูดเชิงโต้แย้งมีหลายขั้นตอน หนังสือเอ่ยถึงนักวิชาการหลายสำนักที่แบ่งขั้นตอนละเอียดมากน้อยแตกต่างกัน ดังตัวอย่าง

- (๑) **ขั้นเปิดฉาก** (opening stage) โดยยกคำถาม ปัญหา ข้ออ้าง หรือข้อเสนอมที่มีมาก่อน ขึ้นมาเสนอ (๒) **ขั้นโต้แย้ง** (argumentation stage) โดยมีการพูดโต้ตอบไปมา ยกเหตุผล ข้อมูลหลักฐาน ขึ้นมาสนับสนุน หรือแย้งวิธีการที่มีการเสนอเพื่อแก้ปัญหา หรือตอบคำถาม (๓) **ขั้นปิดฉาก** (closing stage) มีการชี้แจงนำหน้าความเห็นและข้อมูลหลักฐาน นำไปสู่ข้อสรุปหรือทางเลือกที่ดีที่สุดสำหรับแก้ปัญหาหรือตอบคำถามนั้น
- (๑) **ยื่นข้อเสนอ** (position) (๒) **ให้เหตุผล** (reasons) (๓) **ให้ข้อมูลหลักฐาน** (evidence) (๔) **พูดท้าทายข้อมูลหลักฐาน** (challenges to evidence) (๕) **พูดโต้คำท้าทาย** (responses to challenge)

หนังสือแนะนำ ๔ ขั้นตอนหลัก และ ๑๒ ขั้นตอนย่อย ของการสอนการพูดโต้แย้งดังนี้

- **เสนอและตรวจสอบหลายมุมมอง**
 ๑. กำหนดคำถาม ข้ออ้าง หรือปัญหา สำหรับนำมาโต้แย้งกัน : 'วันนี้คำถามของเราคือ...'
 ๒. รับผิดชอบร่วมกัน : 'จับคู่อภิปรายกันสามนาที'
 ๓. 'ต้องการเสนอบุคคลอื่นมาจัดการปัญหานี้ไหม'
 ๔. อภิปรายทางเลือกต่างๆ : 'ส่วนไหนที่เธอไม่เห็นด้วย' 'มีคำอธิบายนี้เพียงอย่างเดียวหรือ' 'มีใครสามารถยกตัวอย่างที่ต่างใหม่' 'ทางเลือก... เป็นอย่างไร'
- **ใช้ภาษาและโครงสร้างที่มีความชัดเจน**
 ๕. ช่วยให้เข้าใจความหมายชัดเจน : 'เธอหมายความว่าอย่างไรใช้ไหม' 'เธอพูดว่า... ใช่ไหม' 'ที่พูดตรงกับ...ไหม'
 ๖. เชื่อมโยงความคิด : 'ข้อเสนอนี้เชื่อมโยงกับที่สมคิดพูดอย่างไร' 'ดวงดาวเธอจะตอบดวงใจว่าอย่างไร' 'คำพูดนี้มีความหมายต่อคำถามตอนเริ่มอภิปรายอย่างไร'

๗. **ระบุกระบวนการให้เหตุผล และ/หรือส่วนของการโต้แย้ง :** ‘ที่จันทร์หาพูดเป็นเหตุผลสนับสนุนหรือโต้แย้ง...’ ‘สนอง เธอกำลังตั้งคำถามต่อสมมติฐานของเสนอใช้ใหม่’ ‘ที่พูดมานี้เป็นประเด็นที่ต่างออกไป หรือจริงๆ แล้วเป็นวิธีพูดเรื่อง ก อีกวิธีหนึ่ง’ ‘เราควรเขียนข้อเสนอของนิยามไว้ที่คอลัมน์นี้ หรืออีกคอลัมน์หนึ่ง’
๘. **ทบทวนเส้นทางของการตั้งคำถาม :** ‘เรามาทบทวนกันว่าเราไปถึงไหนแล้ว’ ‘เราช่วยกันเขียนรายการของเหตุผลทั้งหมดที่รวบรวมได้’ ‘ถึงตอนนี้เหตุผลไหนที่น่าเชื่อถือที่สุด’ ‘ส่วนไหนที่ตัดออกได้’

• **ใช้เหตุผลและข้อมูลหลักฐานที่ถูกต้องแม่นยำ**

๙. **ประเมินข้อเท็จจริง :** ‘เรารู้เรื่องนี้ได้อย่างไร’ ‘ได้ข้อมูลนี้มาจากไหน’ ‘แหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือใหม่’ ‘เรื่องนี้เป็นจริงในทุกกรณีหรือไม่’ ‘ข้อมูลหลักฐานที่น่าเชื่อถือเพียงพอที่เราจะใช้ตัดสินใจหรือไม่’
๑๐. **ประเมินคุณค่า :** ‘ใครเป็นคนพูด’ ‘ที่เขาพูดน่าเชื่อถือใหม่’ ‘สองเรื่องนี้เป็นจริงในเวลาเดียวกันได้ไหม’ ‘เรื่องนี้สำคัญเท่ากับเรื่องก่อนใหม่’ ‘นี่เป็นข้อเท็จจริงหรือเป็นข้อคิดเห็น’

• **เชื่อมโยงข้อเสนหรือจุดยืนกับข้อมูลหลักฐานอย่างสมเหตุสมผล**

๑๑. **พูดบอกเหตุผล :** ‘เหตุผลที่เธอว่าอย่างนั้นคืออะไร’ ‘อธิบายได้ใหม่ว่าทำไมเธอจึงไม่เห็นด้วย’ ‘ข้อมูลหลักฐานที่ทำให้เธอว่าอย่างนั้นคืออะไร’
๑๒. **ประเมินข้อสรุป :** ‘ข้อสรุปนี้ตรงกับที่อเนกพูดใช้ใหม่’ ‘เราสรุปเร็วไปไหม’ ‘เธอมีสมมติฐานว่า...ใช้ใหม่’ ‘เหตุผลที่ให้เพียงพอที่จะให้เรายอมรับข้อสรุปของเธอใหม่’ ‘ข้อสรุปหลักการนี้ใช้ได้ไหม’

จะเห็นว่าคำพูดของครูเป็นคำถามทั้งหมด เท่ากับเป็นการ “ถามและท้าทาย” ไปในตัว ซึ่งจะชักจูงให้นักเรียน “ยืนยัน” “โต้แย้ง” “ยอมรับ” หรือ “ยอมถอน” ทั้งหมดนั้นนำไปสู่การดำเนินกระบวนการในลักษณะของการโต้แย้ง เป็นการฝึกให้นักเรียนคุ้นเคยกับการสนทนาแบบโต้แย้ง

ดัชนีบอกความเป็นการสอน แบบसानเสวนา

บันทึกนี้ตีความจากบทที่ ๗ หัวข้อ Indicators

ดัชนีบอกความเป็นการสอนसानเสวนาที่ดี มีการพัฒนาการเรื่อยมาเกือบ ๒๐ ปี จากมีจำนวนถึง ๕๑ ข้อ ลงมาเหลือ ๑๕ ข้อในหนังสือ *A Dialogic Teaching Companion* ดังต่อไปนี้

๑. ให้เกียรติแก่นักเรียนทุกคน ในเรื่องสถานการณ์ ความต้องการ และสิทธิ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนจากชุมชนหรือครอบครัวด้อยโอกาส หรือมีปัจจัยด้านสังคมหรือด้านสุขภาพที่ทำให้แสดงออกต่อหน้าคนอื่นได้ยาก
๒. เห็นพ้องและเคารพต่อข้อพึงปฏิบัติในการพูด ฟัง และอภิปราย
๓. มีความพร้อมที่จะเอาใจใส่ทั้งต่อการพูดเอง และต่อความสัมพันธ์ของการพูดกับการอ่านและเขียน
๔. มีชุดแนวทางปฏิบัติด้านการสอน รูปแบบของปฏิสัมพันธ์ และรูปแบบการพูดของทั้งนักเรียนและของครู
๕. ปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมให้นักเรียนคิด และคิดหลากหลายแบบ
๖. คำถามที่เชื่อเชิญให้เกิดการคิดและเสวนาต่อเนื่อง ไม่ใช่เพียงให้ได้ถาม ไม่ใช่เพียงเพื่อให้ได้ทบทวนเรื่องราว ผมตีความว่า เป็นคำถามที่ทำให้เกิดกิจกรรมต่อเนื่องไปข้างหน้า ไม่เพียงเพื่อทบทวนกิจกรรมที่เกิดขึ้นแล้ว
๗. คำตอบที่ไม่ใช่แค่ตอบแล้วจบ แต่ได้รับการตรวจสอบ และใช้ดำเนินการเสวนาต่อ

๘. คำป้อนกลับ (feedback) ที่ช่วยให้เกิดการคิดไปข้างหน้า (feed forward) และเสนอโดยทั้งนักเรียนและครู
๙. การเคลื่อนกิจกรรมเสวนาที่กระตุ้นและขยายบทบาทของนักเรียน
๑๐. การพูดแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่เกี่ยวพันต่อเนื่อง และทำให้เกิดคำถามที่ลึกซึ้ง
๑๑. การอภิปรายที่แนวความคิดได้รับการแชร์ รับฟัง และตรวจสอบอย่างอิสระ
๑๒. การโต้แย้งที่มีการทดสอบและยืนยันหลักฐานและข้อเสนอ
๑๓. มีการจัดรูปแบบห้องเรียน จัดกลุ่มนักเรียน เวลา และความเร็วของการเรียน อย่างมีสมดุลระหว่างกิจกรรมทั้งชั้น กลุ่มย่อย และเรียนคนเดียว
๑๔. วัฒนธรรมห้องเรียนที่พลวัตการเสวนาสะท้อนการทำงานเป็นกลุ่ม ต่างตอบแทน และสนับสนุนซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีสาระและการดำเนินการ ที่ร่วมกันตรวจสอบอย่างละเอียด มีการสังสมความรู้และข้อมูลอย่างมีเป้าหมายชัดเจน
๑๕. มีจุดยืนหรือท่าทีของการสานเสวนาที่เน้นการเรียนรู้ ความรู้ และ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์พอยๆ กันกับเป้าหมายจำเพาะของกิจกรรมที่กำหนด

จาก ๑๕ ตัวชี้วัด หนังสือเสนอว่า หากจะหาชุดตัวชี้วัดที่สั้นที่สุด ก็จะมีเหลือ ๒ ตัวชี้วัดคือ

- การสอนที่ให้นักเรียนต้องคิด ไม่ใช่แค่พูดตามที่จำมาจากคนอื่นหรือที่อื่น
- คำตอบที่นำไปสู่คำถามต่อเนื่อง

เรื่องเล่าจากเวทีสานเสวนาเพื่อพัฒนาครู

ศ. นพ.วิจารณ์ พานิช ได้กล่าวถึงที่มาของชื่อหนังสือ *สอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุก* เอาไว้ในตอนเริ่มต้นเวทีสานเสวนาเพื่อพัฒนาครู ครั้งที่ ๑ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ ๙ กันยายน ๒๕๖๔ ว่า “สอนเสวนา หมายความว่า ครูสอนนักเรียนแบบชวนนักเรียน dialogue เพื่อให้เกิด active learning คือการเรียนรู้เชิงรุก ซึ่งหมายความว่า การเรียนรู้สมัยใหม่เป็นที่รู้กันว่าการเรียนรู้แบบ passive มันไม่ทำให้รู้จริง เพราะฉะนั้นการเรียนรู้จะต้องให้เป็น active มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ หรือทั้งหมดเลย active learning นี่จริงๆ แล้ว คือการ learning by doing เป็นการเรียนรู้ผ่านการกระทำ ที่เน้นการพูดเป็นการกระทำ อย่างหนึ่ง ก่อนจะพูดต้องคิดก่อนแล้วจึงพูด

เพราะฉะนั้นการพูดคุยกันนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของ learning by doing และในหนังสือเล่มนี้จะชี้ให้เห็นว่าคำพูดของครูมีสารพัดแบบ แล้วก็มีพลังสูงมากต่อการเรียนรู้ของลูกศิษย์ ถ้าครูมีทักษะในการพูดอย่างเหมาะสมและถูกต้องตามจังหวะจะโคนของการเรียน

การพูดของครูเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ของนักเรียน ตามแบบที่เรียกว่าที่ใช้กันทั่วไป ภาษาฝรั่งเขาเรียกว่า IRE ตัว I คือ initiate เริ่มต้น อาจจะใช้คำถาม อาจจะใช้คำพูด บางคำที่ก่อความสนใจ แล้วให้นักเรียน response คือตัว R ถ้าเป็นคำถามก็ให้นักเรียน response เป็นคำตอบ แล้วตัว E คือ evaluation ครูประเมินว่าเด็กเป็นอย่างไร นี่เป็นแบบที่ใช้กันอยู่โดยทั่วไป แต่ว่าตามหนังสือเล่มนี้เขาบอกว่าจะให้ดีกว่าจะเป็น IRF แทนตัว E ด้วยตัว F คือ feedback หมายความว่าพอครูประเมินแล้วไม่ใช่ประเมินถูก หรือผิด หรือเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม แต่ว่ามีการตอบ feedback นักเรียนไปว่าที่เขาพูดเป็นอย่างไร ซึ่งหนังสือบอกว่าตัว F ไม่ควรจะเป็น feedback แต่ควรจะเป็น feed forward คือหมายความว่า เป็นการพูดสอนเด็กเพื่อให้เด็กคิดต่อไปอีกอย่างนี้ เป็นต้น ทั้งหมดนี้เป้าหมายเพื่อให้นักเรียนเรียนได้ในมิติที่ลึก เป็น deep thinking skill

ในซีรีส์ของ Online PLC คราวนี้ก็เพื่อที่จะให้ครูที่ได้นำเอาต้นฉบับชุดนี้ไปทดลองใช้ แล้วเอามาแชร์กันนะครับ เพื่อการเรียนรู้ร่วมกันในเรื่องคำพูดของครูเพื่อกระตุ้นให้เด็กได้คิด ได้เรียนเยอะ ไม่มีจบสิ้น พัฒนาได้ไม่จบสิ้น เรียนรู้ได้ไม่จบสิ้น ที่เขียนไว้ใน

หนังสือนี้เป็นเพียงตัวอย่าง หรือว่าเป็นเพียงการจดชนวนเท่านั้น แล้วที่เรามา PLC กันนี้ก็เช่นเดียวกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ครูมาเรียนรู้กัน”

หลักคิดในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ของเวทีสานเสวนาเพื่อพัฒนาครูทั้ง ๔ ครั้ง คุณครูใหม่ - วิมลศรี ศุขิลวรรณ ใช้คลิปปจากห้องเรียนของคุณครูต้นเรื่องที่มีความยาวประมาณ ๕ นาที คราวละ ๕ เรื่อง มาเป็นจุด initiate การเสวนา โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ response หลัก เพื่อทำการ feed forward ให้ครูต้นเรื่องและครูที่เข้ามาร่วมเรียนรู้กับวง มองเห็นประเด็นเรียนรู้ที่น่าสนใจจากกรณีศึกษาที่ยกขึ้นมาเป็นตัวอย่างร่วมกัน

จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างเข้มข้นในเวทีแรก คุณครูปาด - ศิวัต ศุขิลวรรณ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า “ต้องขอขอบคุณคุณครูทุกท่านเลยนะครับ ที่เอาตัวอย่างมาเรียนรู้ด้วยกัน ทำให้ผมเองได้เรียนรู้้อะไรอีกมาก โดยเฉพาะในขั้นของการ initiate ด้วยประสบการณ์ที่น่าสนใจ หรือประสบการณ์แปลกๆ เช่นเสียงน้ำจากห้องเรียนของคุณครูก๊อฟ initiate ด้วยข่าวจากห้องเรียนของห้องเรียนคุณครูก๊อฟ และ initiate การ dialogue ด้วยงานของเด็กจากห้องเรียนของคุณครูกลอย ตัวที่ครูหยิบมา initiate แต่ละอย่างมันส่งผลต่อน้ำหนักและโฟกัสของการ dialogue ที่ไม่เหมือนกัน ประสบการณ์แปลกๆ มันก็ให้ dialogue ในแบบที่มีลักษณะแบบไปทางความรู้สึกนึกคิดและไปเร่งเบามากที่สุด ถ้าเทียบกับ ๓ แบบ แบบของข่าวก็จะอยู่ตรงกลางๆ มันมี content อยู่ระดับหนึ่ง แต่ก็ยังมีความไปเร่งเบาอยู่ระดับหนึ่ง พอมาถึงการเอางานมาเป็นจุด initiate มันก็จะให้ dialogue ที่มีโฟกัสและมีน้ำหนักมาก ซึ่งมีข้อดีข้อเสียต่างกัน ถ้าเราต้องการ dialogue ที่มีโฟกัสมีน้ำหนัก งานนี้รู้สึกว่าจะให้ผลสูง แต่ในทางกลับกัน งานก็จะให้บรรยากาศของการ dialogue ซึ่งไปเร่งเบาหน่อยลง ถ้าเทียบกับตัวอื่นๆ หรือตัวอื่นมันให้ความไปเร่งเบา แต่ว่ามันจะต้องมีปัญหาในการคุมให้สู่เป้าหมายของชั้นเรียนอีกนะครับ

ดังนั้นตอนนี้ผมกำลังรู้สึกจาก ๓ - ๔ ตัวอย่างที่ผ่านมานี้ ทำให้เริ่มมองเห็นแล้วว่าครูน่าจะลองทำความรู้จักกับเครื่องมือ initiate ที่แตกต่างกันแล้วก็รู้จักจุดอ่อนจุดแข็งของมัน แล้วลองออกแบบว่าทำอย่างไรให้ dialogue ของเรามีความไปเร่งเบา ราบรื่น ขณะเดียวกันก็มีโฟกัส มีน้ำหนัก ที่จะไปสู่เป้าหมายของชั้นเรียน พุดง่ายๆ ว่าไปสู่เป้าหมายของแผนการสอนได้ด้วย การปรับสัดส่วนของตัวจุดประกายหรือตัวที่เราเอามาวางไว้ให้เกิด dialogue บางทีอาจจะต้องใช้หลายๆ แบบหรือไม่ สลับไปสลับมาอะไรแบบนี้ะ อันนี้ผมยังไม่เห็นทางออกที่ชัดเจนครับ แต่ว่าเริ่มมองเห็นว่าตัวที่เราใช้จุด dialogue มันให้นำหนักกับบรรยากาศคนละชนิดกัน นี่คือประเด็นที่ผมอยากจะนำเสนอครับ”

ในเวทีสานเสวนาครั้งที่ ๒ ที่จัดขึ้นเมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๔ คุณครูเป็ย - วรรณวรรค์ รักษาทิพย์ ได้นำเสนอคลิปการจัดกระบวนการเรียนรู้ในช่วง 'เพลินเรียนรู้' ตอนประเมินปัญหาการกักเซาะชายฝั่งบ้านขุนสมุทรจีน จ.สมุทรปราการ ของหน่วยวิชา วิศวกรรมฐานวิจัย ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนเพลินพัฒนา ด้วยวิธีการสร้างความเข้าใจในเหตุปัจจัยของปัญหาการกักเซาะชายฝั่งด้วยการอุปมาแต่ละปัจจัยกับตัวผู้เล่นในเกมการแข่งขันฟุตบอล และใช้การรับชมเกมฟุตบอลเป็นตัว initiate การสานเสวนาในคาบเรียนที่มีขึ้นเพื่อฝึกสมรรถนะในการทำวิศวกรรมฐานวิจัยจากการใช้ปัญหาการกักเซาะชายฝั่งบ้านขุนสมุทรจีนเป็นเนื้อหาช่วยฝึก

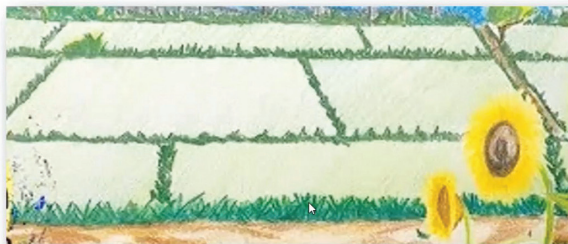
พื้นที่ของบ้านขุนสมุทรจีนมีความน่าสนใจตรงที่อยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ อีกทั้งชุมชนมีการดำเนินการแก้ปัญหาในเรื่องการกักเซาะชายฝั่งหลากหลายรูปแบบด้วยกัน บ้านขุนสมุทรจีนจึงเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับภัยพิบัติที่ทางโรงเรียนเพลินพัฒนาจะต้องนำนักเรียนชั้น ๖ ออกไปศึกษาภาคสนามทุกปี แต่ในการสอนให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและเห็นภาพรวมของสถานการณ์ปัญหา จนเกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ นั้นยังคงเป็นเรื่องที่ยากอยู่พอสมควร

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด ๑๙ ที่นักเรียนต้องเรียนรู้ อยู่ที่บ้าน และไม่สามารถลงไปศึกษาปัญหาจริงจากพื้นที่ภาคสนามได้ คณะครูจึงได้ร่วมมือกันออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูล แสดงความคิดเห็น ต่อปัญหา และสร้างมโนทัศน์ร่วมกันบนพื้นที่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เสมือนเพื่อสร้างความตระหนักต่อปัญหาดังกล่าว

แผนการสอนในครั้งนี้อาจมีความร้อยเรียงต่อเนื่องจากครั้งก่อน ซึ่งนักเรียนได้รู้จัก กระบวนการเกิด และการหายไปของชายฝั่ง รู้ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบ้านขุนสมุทรจีน อีกทั้งยังได้สำรวจปัจจัยที่ก่อให้เกิดการงอกและการกักเซาะของชายฝั่งมาก่อนหน้านี้แล้ว โจทย์สำคัญของวันนี้จึงเป็นการประเมินปัญหาเพื่อมองเห็นจุดอ่อน และโอกาสในการ แก้ปัญหาการกักเซาะชายฝั่งที่บ้านขุนสมุทรจีน

ในการจัดการเรียนการสอน ครูได้หยิบยกเอาเรื่องที่หลายคนคุ้นเคย นั่นคือ เกมการแข่งขันฟุตบอล มาเป็นสถานการณ์เทียบเคียงกับสถานการณ์การกัดเซาะชายฝั่งที่บ้านขุนสมุทรจีน โดยเริ่มจากให้นักเรียนได้รู้จักกับฝ่ายรุก ฝ่ายตั้งรับในสนามแข่ง ประเมินศักยภาพของผู้เล่นแต่ละฝ่ายในเกมฟุตบอล จากนั้นจึงยกสถานการณ์ประลองระหว่างฝ่ายรุกที่เป็นตัวการการกัดเซาะได้แก่ ลม คลื่น และฝ่ายตั้งรับได้แก่ ป่าชายเลน สิ่งมีชีวิตที่ก่อให้เกิดการหมุนเวียนธาตุอาหารของป่าชายเลน ตะกอน กระจัง บริเวณชายฝั่งซึ่งนักเรียนได้เรียนรู้มาแล้วว่าเป็นปัจจัยที่ช่วยรักษาชายฝั่งไว้ นอกจากนี้ ครูยังได้เปิดตัวผู้เล่นที่อ่อนแอซึ่งอยู่บนชายฝั่ง ได้แก่ นาุ้ง (การทำนาุ้งจะต้องมีการขุดตักหน้าดินที่เกิดจากตะกอนสะสมออกไป ทำให้แผ่นดินหายไปอย่างรวดเร็วโดยมนุษย์) ซึ่งเป็นตัวการที่ทำให้ชายฝั่งหายไปอย่างรวดเร็ว ผู้เรียนจะต้องถ่ายทอดประสบการณ์จากสนามฟุตบอลมาสู่สนามแข่งบ้านขุนสมุทรจีน เพื่อประเมินศักยภาพในการตั้งรับ และบอกได้ว่าผู้เล่นคนสำคัญของบ้านขุนสมุทรจีนที่ต้องรักษาไว้คือใคร และผู้เล่นที่แสนอ่อนแอที่ทำให้ชายฝั่งโดนทำลายได้ง่ายคือใคร โดยในท้ายที่สุด นักเรียนสามารถลงความเห็นได้ว่าผู้เล่นที่อ่อนแอคือนาุ้ง และป่าชายเลนคือผู้เล่นที่มีความสามารถสูงซึ่งต้องรักษาไว้

นาุ้ง คืออะไร ?

นาุ้ง จะถูกขุดลึก 1 เมตร และมีขอบคันดินทางเดินกว้างเพียง 1 เมตร ดินที่ถูกขุด คือสารอาหารหน้าดินที่หายไป

นาุ้ง

ถูกขุด

เพื่อ

ตั้ง

รับ

นาุ้ง

ชายฝั่ง

เป็น

ตัว

การ

กัดเซาะ

ชายฝั่ง

เพราะ

น้ำทะเล

เข้า

มา

บ่อย

ครั้ง

น้ำ

ทะเล

กัด

เซาะ

ชาย

ฝั่ง

ได้

ผ่าน

ประตู

น้ำ

หากยังเป็นเช่นนี้ต่อไป บ้านชุมชนสมุทรจีนปัจจุบัน อยู่ในสถานะมีโอ
ชนะ หรือ แพ้

เขียนต้น
 น้ำมากกว่า
10 เขียน

46:13

ในส่วนของผู้สอน ครูเป็ยได้เขียนบันทึกประสบการณ์ครั้งนี้เอาไว้ว่า...

“ผู้สอนได้ใช้คำแนะนำในเรื่องการใช้คำถาม และการสร้างการพูดในจังหวะที่สาม มาปรับใช้เพื่อดำเนินการสนทนาขับเคลื่อนบทเรียนไปสู่เป้าหมายตลอดกระบวนการเรียนรู้

ในการใช้คำถาม ผู้สอนใช้คำถามเพื่อเริ่มการสนทนา ชวนแลกเปลี่ยนสิ่งที่สังเกต ซึ่งคำถามสองรูปแบบนี้จะอยู่ในการเริ่มต้นบทเรียน หรือเมื่อเคลื่อนคำถามไปสู่เรื่องใหม่ และใช้คำถามชวนสะท้อนคิด ทำนาย เพื่อให้ผู้เรียนได้ใคร่ครวญก่อนพูด หลังจากการสนทนาดำเนินไประยะหนึ่ง

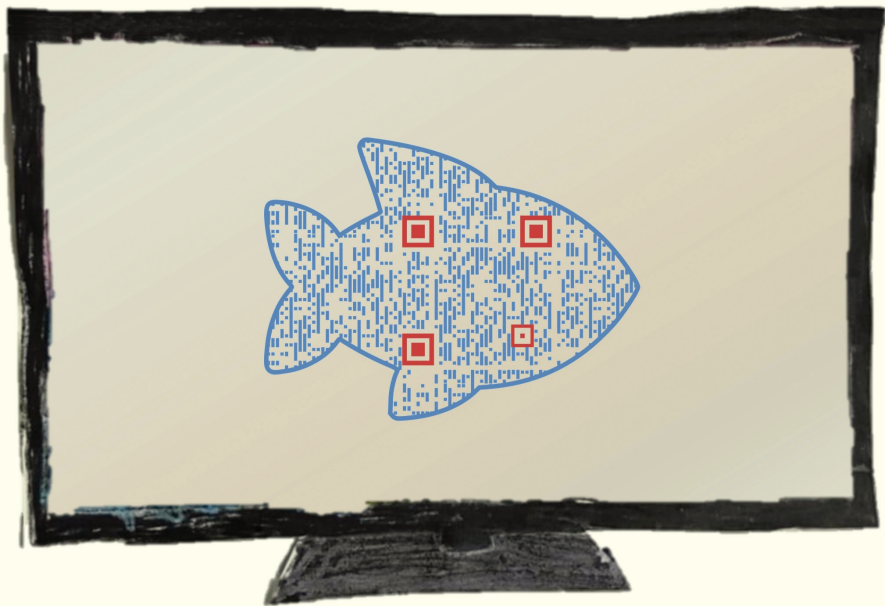
ส่วนการใช้จังหวะที่สาม ผู้สอนได้ใช้วิธีชวนให้ออกความเห็น ชวนขยายความ พูดใหม่ ใช้ถ้อยคำใหม่ ทำความชัดเจน สรุป ทำนาย ซึ่งผู้สอนจะสลับแต่ละวิธีกันไปตลอด บทเรียน เพื่อกระตุ้นการคิดและการสนทนาหลากหลาย

เมื่อย้อนดูบันทึกวีดิโอขณะสอน ผู้สอนเห็นว่าตนเองใช้เทคนิคการกำหนดผู้ตอบ การกระจายการมีส่วนร่วม และการถามเพื่อขยายความ เนื่องจากผู้สอนสังเกตว่าการเรียนออนไลน์ในเด็กโตนั้น นักเรียนจะขอยกมือตอบเองน้อยลง ดังนั้น การเรียกให้ผู้เรียนตอบจึงเป็นการขับเคลื่อนบทเรียนไปได้ อย่างไรก็ตาม ผู้สอนต้องมีการเตรียมการอย่างมากในชั้นเรียนที่มีการเสวนา เริ่มตั้งแต่การวางแผนเลือกจังหวะคำถาม และคาดการณ์ว่า คำถามลักษณะนี้ ใคร หรือนักเรียนกลุ่มใดร่วมตอบได้ดี การสังเกตทำที่

ของผู้เรียนหลังพูดคำถาม เพื่อดูว่าใครมีสายตา หรือแสดงอาการพร้อมตอบ รวมถึงการจดจำว่าใครเคยรู้และบอกเล่าหรือค้นคว้าเรื่องอะไรไว้จนแม่นยำในชั้นเรียน ก่อนหน้าบ้าง การทำการบ้านมาก่อนเช่นนี้ ทำให้สามารถเลือกผู้เรียนโดยไม่สร้างความอึดอัดกดดันแก่ผู้ที่ถูกเลือกให้ตอบ นอกจากนี้ ผู้สอนยังได้ตรวจสอบการติดตามการสนทนา รวมถึงความคิดเห็น ความเข้าใจเป็นระยะผ่านคำถามที่ให้แสดงออกผ่านภาษากาย เช่น เห็นด้วยยกมือ คิดว่าไม่ดีให้ทำสัญลักษณ์กากบาท รวมถึงพยายามแทรกสลับคำถามจังหวะที่สามเพื่อตะล่อมเข้าสู่ใจความสำคัญในบทเรียนนั้น

อย่างไรก็ตาม ผู้สอนได้เห็นสิ่งที่ควรปรับปรุงเช่นกัน เริ่มจากในบางจังหวะ ผู้สอนไม่ได้ให้เวลานักเรียนพูดให้จบ มีการตัดบทเพื่อรักษาคาบเรียนให้จบในเวลา สิ่งนี้มีผลเสียคือ ทำให้นักเรียนขาดโอกาสที่จะเล่าให้ลึกถึงแก่นความคิด หรือสิ่งที่อยากสื่อสารออกมาจริงๆ ซึ่งผู้สอนควรสร้างคำถามจากคำพูดของนักเรียน มากกว่าจะกังวลกับคำถามที่เตรียมมา เพื่อให้คำพูดของเพื่อนที่กล้าเปิดใจคนแรก เป็นตัวกระตุ้นประกายความคิดของคนอื่นให้ล้อมวงเข้ามามากขึ้น อีกทั้งผู้สอนควรฝึกให้เด็กได้ใช้ความไม่เห็นพ้อง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น การหาตัวอย่างมาแย้ง การท้าทายว่าสิ่งที่คิดจะเป็นเช่นที่วามาเสมอไปหรือไม่ รวมถึงเชิญให้ความเห็นต่างเกิดขึ้นได้อยู่เสมออย่างปกติ เพื่อสร้างให้ความปกติใหม่ที่น่าตื่นตาตื่นใจนี้ กลายมาเป็นวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ทุกคนคุ้นเคย”

เพลินเรียนรู้

คุณครูเป็ย - วรรณวรงค์ รักษาพิภย์

การพัฒนาครู

บันทึกนี้ตีความจากบทที่ ๘ Professional Development

สาระในบันทึกชุด สอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุก นี้ มีสองเป้าหมาย คือ เพื่อพัฒนานักเรียน กับพัฒนาครู ในบันทึก ๑๓ ตอนที่ผ่านมา เน้นบทบาทของครู ในการใช้การสอนเสวนาเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียน แต่ตอนที่ ๑๔ นี้ จะเป็นเรื่อง การใช้การสอนเสวนาเพื่อการเรียนรู้ของครู เป็นการเรียนรู้จากการทำหน้าที่ครู หรือเรียนรู้จากห้องเรียน โดยมีปัจจัยเอื้อ ๔ ประการคือ (๑) การสอนเสวนา ที่นักเรียนแสดงบทบาทอย่างอิสระและสร้างสรรค์ (๒) ครูรวมตัวกัน เรียนรู้เป็นทีม ที่เรียกว่า “ชุมชนเรียนรู้ของครู” (PLC - Professional Learning Community) (๓) มีการเก็บข้อมูลพฤติกรรมของนักเรียนและของครูในห้องเรียน สำหรับนำมาเป็น ข้อมูลประกอบการเรียนรู้ โดยการบันทึกวิดีโอ และบันทึกเสียง (๔) มีครูพี่เลี้ยง (mentor) ช่วยสนับสนุนการเรียนรู้

ประเด็นสำคัญคือ กิจกรรมนี้ควรเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการโรงเรียน อย่างเป็นทางการ ฝ่ายบริหารจัดการเวลาทำงานสำหรับกิจกรรมนี้อย่างสม่ำเสมอ เช่น สัปดาห์ละครั้ง ครั้งละ ๒ - ๓ ชั่วโมง นอกจากจัดเวลาให้แก่กิจกรรมนี้ ฝ่ายบริหาร ยังให้ทรัพยากรสนับสนุน ได้แก่ (๑) ห้องประชุมที่เอื้อความสะดวกในการประชุม (๒) จัดให้มีพี่เลี้ยง (mentor) ที่เก่ง และที่สำคัญ (๓) จัดหาเครื่องถ่ายวิดีโอที่คมชัด มุมถ่ายกว้างและรับเสียงได้ไว ๑ เครื่อง เครื่องบันทึกเสียงขนาดเล็ก ๑ เครื่อง ซึ่ง ในเวลานี้ทั้งสองเครื่องราคารวมกันน่าจะเพียงหมื่นกว่าบาท และหากซื้อจำนวนมาก ราคาน่าจะลดลงไปได้มาก

กิจกรรมนี้สำคัญมากสำหรับครูเด็กเล็ก และครูประถม แต่ในครูสอนเด็กโตคือนักเรียนชั้นมัธยมก็จำเป็นเช่นกัน โดยจุดเน้นน่าจะต่างกัน และแตกต่างกันไปตามโรงเรียนที่ดูแลเด็กจากครอบครัวที่มีชีวิตความเป็นอยู่แตกต่างกัน ในช่วงที่ผมกำลังเขียนบันทึกนี้ ได้มีโอกาสฟังผู้รู้พูดกันว่านักเรียนหลุดออกจากระบบการศึกษามากที่สุดตอนเรียนชั้น ม. ๒ และนักเรียนชั้นนี้มีปัญหาด้านพฤติกรรมสูงที่สุด จึงเกิดความคิดว่าน่าจะมีการวิจัยทดลองใช้วิธีสอนแนวसानเสวนาเพื่อป้องกันปัญหาพฤติกรรม และการหลุดออกนอกระบบการศึกษาในนักเรียนชั้น ม. ๒ ของโรงเรียนที่มีสถิติการออกจากโรงเรียนกลางคันสูง

หนังสือแบ่งกิจกรรมพัฒนาครู โดยใช้การจัดการเรียนการสอนเสวนาออกเป็น ๗ กิจกรรมคือ (๑) การฝึกก่อนดำเนินการ (๒) การฝึกโดยพี่เลี้ยง (๓) การบันทึกวิดิทัศน์ และบันทึกเสียง (๔) วงจรการวางแผน ปฏิบัติ และทบทวน (๕) ดำเนินการทั้งโรงเรียน (๖) วัสดุและการเรียนรู้ของทีมครู (๗) การติดตามผลและสนับสนุน

การฝึกก่อนดำเนินการ (Induction and training)

การฝึกก่อนดำเนินการต้องจำเพาะต่อแต่ละโครงการ หลักการร่วมคือครูต้องเข้าใจคุณค่าของโครงการทั้งต่อนักเรียนและต่อตนเอง จะกล่าวถึงรายละเอียดในหัวข้อ “หน่วยยบทนำ” (orientation units) ข้างหน้า

การฝึกโดยพี่เลี้ยง (Mentoring)

เนื่องจากการทำหน้าที่ครูเป็นกิจกรรมที่ต้องการการฝึกทั้งเชิงเจตคติ คุณค่า ทักษะ และความรู้อ (AVSK - Attitude, Values, Skills, Knowledge) การมีพี่เลี้ยงที่มีประสบการณ์และความสามารถสูงกว่าช่วยให้คำแนะนำ (mentoring) จึงมีความจำเป็นยิ่ง

คำแนะนำสำคัญคือ ให้หลีกเลี่ยงวิธีทำหน้าที่พี่เลี้ยงแบบใช้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เน้นทำหน้าที่ตรวจสอบ พี่เลี้ยงควรทำหน้าที่สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ (ของครูและของพี่เลี้ยง) อย่างเป็นทีม มีการอภิปรายอย่างเปิดใจ ให้คำแนะนำแบบไม่ตัดสิน

หน้าที่ของพี่เลี้ยง ได้แก่ (๑) ทำความเข้าใจเป้าหมายของโครงการ และวัตถุประสงค์ สนับสนุน อย่างถ่องแท้ (๒) สร้างความสัมพันธ์ในการอภิปรายในกลุ่มเพื่อนร่วมวิชาซีพตามแนวทางของการสานเสวนาตามที่กล่าวในบันทึกที่ผ่านมา ได้แก่ ใช้หลักการของการสอนแนวสานเสวนา ซึ่งได้แก่ ร่วมกันเป็นทีม ต่างตอบแทน สนับสนุนซึ่งกันและกัน ร่วมตรวจสอบข้อมูลหลักฐาน และมีเป้าหมายชัดเจน (๓) ชี้แนะ mentee ให้ดำเนินโครงการได้ลุล่วง (๔) ช่วย mentee ให้วางแผนกิจกรรมแต่ละช่วง ติดตามความก้าวหน้า และร่วมกันประเมิน (๕) บันทึกการตัดสินใจช่วงวางแผน การกำหนดเป้าหมาย และข้อสรุปที่ตกลงกัน (๖) ดูแลว่ามีการบันทึกวิดิทัศน์ และบันทึกเสียงตามที่กำหนด มีการจัดทำดัชนีและเก็บอย่างเป็นระบบ

ขอย้ำว่า ความรับผิดชอบสำคัญของพี่เลี้ยงคือ การบันทึกการตัดสินใจ ช่วงวางแผน การกำหนดเป้าหมาย และข้อสรุปที่ตกลงกัน

ข้อสังเกตสำคัญอีกประเด็นหนึ่งคือกิจกรรม mentoring เชื่อมโยงอยู่กับการปฏิบัติ มีการปฏิบัติร่วมกันเป็นศูนย์กลาง การให้คำแนะนำโดยไม่มีการปฏิบัติร่วมกันเรียกว่า counseling

การบันทึกวิดิทัศน์ และบันทึกเสียง (Video and audio recording)

นี่คือข้อมูลสำคัญให้ครูได้เรียนรู้จากการปฏิบัติ จากการให้ข้อมูลป้อนกลับแก่ตนเอง (self-feedback) และให้ข้อมูลป้อนกลับซึ่งกันและกัน (peer feedback)

เสียงและภาพเคลื่อนไหวช่วยให้นำมาทบทวนร่วมกันว่าคำพูดที่ครู/นักเรียน ใช้มีความเหมาะสมเพียงไร มีลู่วางให้ปรับปรุงได้อย่างไรบ้าง นอกจากคำพูดแล้ว กิริยาท่าทางสีหน้าสื่อสารออกมาอย่างเหมาะสมหรือไม่ เป็นข้อมูลที่เมื่อสงสัยก็นำมาตรวจสอบเพื่อเรียนรู้ได้

ในบางประเทศ การถ่ายรูปและถ่ายวิดิทัศน์นักเรียนอยู่ภายใต้กฎหมายควบคุม ทำให้ยุ่งยาก ในประเทศไทยไม่มีปัญหา แต่ก็น่าจะแจ้งให้ผู้ปกครองนักเรียนทราบ หรือให้คำยินยอม เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาข้อขัดแย้งในภายหลัง

วงจรการวางแผน ตั้งเป้า ปฏิบัติ และทบทวน (Cycles of planning, target-setting, teaching and review)

สรุปจากในหนังสือ ลากเข้าบริบทโรงเรียนไทย กิจกรรมควรเริ่มจากกิจกรรมปฐมนิเทศ ๒ วัน ตามด้วยกิจกรรม (วางแผน ปฏิบัติ ทบทวน) วงจรละ ๒ สัปดาห์ มีกิจกรรมทบทวนใหญ่ ๑ วัน ตอนกลางเทอม และ ๑ วันตอนสิ้นเทอม ดำเนินการต่อเนื่องทุกเทอม

ดำเนินการทั้งโรงเรียน (Whole school buy-in)

กิจกรรมพัฒนาครูที่ฝังแทรกอยู่ในการสอนเสวนานี้ จะได้ผลดีจริงๆ ต้องเป็นกิจกรรมที่บูรณาการอยู่ในงานประจำของโรงเรียน

วัสดุและการเรียนรู้ของทีมนคร (Materials and professional study)

หลักการสำคัญคือ ครูเรียนรู้จากการสังเกตการสอนของตนเองและของเพื่อนครู บันทึกชุด “สอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุก” นี้ ตั้งใจให้เป็นวัสดุประกอบการเรียนรู้ของทีมครู ตามในหัวข้อย่อยนี้ วัสดุสำคัญคือบันทึกวีดิทัศน์และเสียงของการเรียนรู้ ๑ คาบ ทุกๆ ๒ สัปดาห์ ที่เมื่อนำเอามาเรียนรู้ในกระบวนการ PLC ที่จะกล่าวต่อไป จะเห็นความก้าวหน้าของครู และของนักเรียน อย่างน่าชื่นใจ

การติดตามผลและสนับสนุน (Monitoring and support)

หนังสือให้ข้อมูลของโครงการทดลองในอังกฤษ ที่สนับสนุนโดย EEF ในปี 2014 - 2017 ว่ามีทีมสนับสนุนไปเยี่ยมโรงเรียนเพื่อตอบคำถาม และร่วมกันเอาบันทึกวีดิทัศน์ และบันทึกเสียงมาร่วมกันเรียนรู้ อย่างน้อยโรงเรียนละ ๑ ครั้งในโครงการ ซึ่งใช้เวลา ๒๐ สัปดาห์

เขาแนะนำว่า โรงเรียนที่อยู่ใกล้กันอาจสนับสนุนซึ่งกันและกันโดยผลัดเปลี่ยนกันทำหน้าที่ฝ่ายเยี่ยมไปเยี่ยมแลกเปลี่ยนเรียนรู้

กิจกรรมเตรียมความพร้อม (Orientation units)

นี่คือส่วนของการร่วมกันทำความเข้าใจความรู้เชิงทฤษฎี หลักการของแนวปฏิบัติ และวางแนวทางของโครงการร่วมกันโดยมีเอกสารให้อ่านก่อน (ในกรณีของไทย ก็คือบันทึกชุดนี้) ทั้งครูและพี่เลี้ยงในโครงการต้องเข้าร่วม โดยแต่ละหน่วยใช้เวลาไม่เกิน ๑ ชั่วโมง จะดำเนินการรวดเดียวให้เสร็จภายใน ๒ วันก็ได้ หรือจะกระจายไปจัดวันละ ๑ หน่วยก็ได้

ตามในหนังสือมี ๗ หน่วยเตรียมความพร้อม คือ

- **หน่วยที่ ๑ วางแผนโครงการ** มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดร่วมกันทำความเข้าใจโครงการ และกำหนดกิจกรรมของโครงการ เช่น กำหนดวันเวลาของหน่วยที่ ๒ - ๖ กำหนดวันทบทวนใหญ่กลางเทอมและปลายเทอม กำหนดระยะเวลาของหนึ่งวงจร (ไม่จำเป็นต้อง ๒ สัปดาห์อย่างในหนังสือ) การนัดหมายกับพี่เลี้ยง ตรวจสอบว่ามีวัสดุ (เครื่องบันทึกเสียง และวิดีโอ) ที่เหมาะสมไว้ใช้งาน การแจ้งนักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการโรงเรียน เป็นต้น
- **หน่วยที่ ๒ การสอนแนวसानเสวนา** หลักการและท่าที ทำความเข้าใจ และยอมรับการเข้าสังเกตและบันทึกวิดีโอทัศน และเสียง นำมาวิเคราะห์ วิธียกแยะระหว่างการพูดในห้องเรียนเพื่อทวนความจำกับการพูดเพื่อกระตุ้นการคิด หากพบแบบหลังมีวิธียกแยะระดับอย่างไร เข้าใจความแตกต่างระหว่างการสอนแนวसानเสวนากับการสอนแนวเดิม สานเสวนากับการโต้แย้งต่างกันอย่างไร มีวิธีทำให้การโต้แย้งมีบทบาทเด่นในการพูดในห้องเรียนได้อย่างไร ครูที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการคล้ายๆ กันจะเชื่อมโยงสู่โครงการนี้ได้อย่างไร จะกระตุ้นให้นักเรียนพูดได้อย่างไร สิทธิในการเจียบกับสิทธิในการพูดจะต้องได้รับการยอมรับอย่างไร จะช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาการพูดและแสดงออกอย่างไร

- **หน่วยที่ ๓ การสอนแนวसानเสวนา กรอบแนวทางปฏิบัติ** เป็นการนำประเด็นสำคัญจากบันทึกที่ ๘ กรอบปฏิบัติที่ ๔ พูดเพื่อสอน (teaching talk) มาทำความเข้าใจร่วมกัน รวมทั้งทำความเข้าใจกรอบปฏิบัติอีก ๗ กรอบ และร่วมกันเปรียบเทียบกับวิถีปฏิบัติในปัจจุบัน และร่วมกันกำหนดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ
- **หน่วยที่ ๔ ฟัง อ่าน ดู** บันทึกเสียงการสนทนาในห้องเรียน ๕ - ๗ นาที (หากมีอยู่ในรูปวีดิทัศน์ จัดการเปลี่ยนเป็นบันทึกเสียง) นำมาถอดเสียงเป็นเอกสาร ในเอกสารมีระบุว่าครูหรือนักเรียนพูด โดยไม่ต้องระบุชื่อ แล้วเอาเฉพาะเสียงมาฟังร่วมกัน ให้ร่วมกันวิเคราะห์ว่า (๑) ครูพยายามทำอะไร (๒) เป็นการพูดเพื่อสอนในระดับใด (๓) ได้ยินนักเรียนพูดเพื่อเรียนในระดับใด

หลังจากนั้นแจกกระดาษเอกสารถอดเสียง และให้ฟังเสียงอีกครั้งหนึ่ง แล้วอภิปรายร่วมกันเรื่อง (๑) หาช่วงที่เมื่อครูตั้งคำถาม นักเรียนตอบเป็นคำพูดต่อเนื่องกันหลายขั้นตอนจนบรรลุคำตอบ (๒) หาช่วงที่เมื่อครูตั้งคำถาม นักเรียนตอบแล้วจบ (๓) ตรวจสอบหาช่วงที่หลายคำถามนำไปสู่การอภิปรายที่เข้มข้นต่อเนื่อง (๔) ตามข้อ ๓ หากการอภิปรายไม่เข้มข้นและต่อเนื่อง ร่วมกันอภิปรายว่าครูควรตั้งคำถามอย่างไร เพื่อให้ได้การอภิปรายที่เข้มข้นและต่อเนื่อง

ขั้นที่ ๓ ให้กลุ่มคู่วิดีทัศน์ (ทั้งฟังและดู) และร่วมกันอภิปรายว่า (๑) เห็นอวัจนภาษา ที่ไม่รู้ตัวตอนฟังตอนใดบ้าง อวัจนภาษานั้นๆ มีผลต่อการพูดอย่างไร (๒) การได้สังเกตการณ์สอนสั้นๆ นี้ ๓ ครั้ง ข้อตัดสินใจต่างไปจากตอนได้ฟังอย่างเดียวมากแค่ไหน ในลักษณะใด อะไรเป็นตัวทำให้ต่าง

- **หน่วยที่ ๕ พุด อ่าน เขียน** เน้นทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างภาษาพูดกับภาษาเขียน ซึ่งมีความแตกต่างในแต่ละประเทศ และแต่ละพื้นที่ในประเทศเดียวกัน ดูรายละเอียดได้ในบันทึกที่ ๒ โจทย์ที่นำมาหารือกันควรมาจากปัญหาที่ครูประสบในเรื่องการพูดและเขียนของนักเรียน
- **หน่วยที่ ๖ สานเสวนาและหลักสูตร** อภิปรายร่วมกันเรื่องการบรรจุการฝึกพูดไว้ในหลักสูตร เชื่อมโยงกับรายวิชา หรือสาระการเรียนรู้ (การพูดกระตุ้นการคิดและนำไปสู่ความเข้าใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเข้าใจระดับลึกและเชื่อมโยง) โดยต้องแยกระหว่างชั้นประถมกับมัธยมและอุดม
 - **ชั้นประถม** ทำอย่างไรจึงจะทำให้มีการให้ความสำคัญต่อการพูดทั่วทั้งหลักสูตร ทำอย่างไรครูประจำวิชาจะช่วยครูประจำชั้นยกระดับคุณภาพของการพูดในวิชาที่ตนไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญ
 - **ชั้นมัธยมและอุดม** ในกรณีของรายวิชา ทำอย่างไรจึงจะมีการยกระดับการพูดในห้องเรียนสู่สานเสวนา (ไม่ใช่สื่อสารสาระวิชาเท่านั้น) ธรรมชาติของแต่ละสาขาวิชาหรือรายวิชานำไปสู่การพูดที่มีธรรมชาติเป็นการเสวนาได้อย่างไร ลักษณะจำเพาะของแต่ละสาขานำไปสู่การประยุกต์ใช้กรอบปฏิบัติบางกรอบมากกว่ากรอบอื่นๆ อย่างไร
- **หน่วยที่ ๗ ข้อพึงปฏิบัติ** เป็นการประชุมสำรวจความพร้อมในการลงมือดำเนินการพัฒนาครู (ซึ่งเป็นการที่ครูร่วมกันพัฒนาตนเอง โดยมีระบบสนับสนุน) โดยตอบคำถามต่อไปนี้ ผู้เกี่ยวข้องเข้าใจหลักการในบันทึกชุดนี้แล้วใช่ไหม แต่งตั้งครูพี่เลี้ยง (mentor) แล้วใช่ไหม ครูพี่เลี้ยงเข้าใจบทบาทของตนเองดีแล้วใช่ไหม การตัดสินใจเรื่องแผนและผลการทบทวนตรวจสอบผลจะต้องมีการจดบันทึก มีระบบบันทึกและผู้รับผิดชอบแล้วใช่ไหม เครื่องมือที่ต้องการใช้มีพร้อมแล้วใช่ไหม ได้ตรวจสอบว่าเครื่องมือเหล่านั้นใช้การได้ดีแล้วใช่ไหม เมื่อเปิดเครื่องบันทึกวีดิทัศน์ และเครื่องบันทึกเสียงเสียงที่ออกมาดังชัดเจนดีใช่ไหม ได้ทดสอบตำแหน่งวางกล้องถ่ายวีดิทัศน์หลายๆ จุดแล้วใช่ไหม เข้าใจกิจกรรมในแต่ละวงรอบแล้วใช่ไหม พร้อมเริ่มวงรอบแรกแล้วใช่ไหม

หากโรงเรียนไทยจะนำไปใช้ ควรปรับให้เหมาะสมต่อบริบทของโรงเรียน ไม่จำเป็นต้องมี ๗ หน่วย จะมากหรือน้อยกว่านี้ และปรับสาระให้เหมาะสมต่อบริบทของโรงเรียน และที่สำคัญควรใช้กระบวนการสานเสวนา หากอ่านตาม ที่เขียนมา จะเห็นว่า ต้องมีการเตรียมพร้อมอย่างรอบคอบมาก

เนื่องจากบทนี้ค่อนข้างยาว จึงแบ่งช่วงหลังซึ่งว่าด้วยตัวกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม ๘ วงรอบ และ ๒ กิจกรรมทบทวน ไปไว้ในบันทึกที่ ๑๕

เรื่องเล่าจากเวทีสานเสวนาเพื่อพัฒนาครู

เวทีสานเสวนาครั้งที่ ๓ ที่จัดขึ้นในวันพฤหัสบดีที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๔ เป็นเวทีที่ครูต้นเรื่องทั้ง ๕ คน ที่นำเสนอผลการทดลองเอาหลักการสอนเสวนาไปใช้ในชั้นเรียนในเวทีแรกได้กลับมาพบกันอีกครั้ง

คุณครูกานต์ - บัณฑิต บัญญาวงษา ครูผู้สอนหน่วยภูมิปัญญาภาษาไทย ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนเพลินพัฒนา ได้นำหลักการจัดการเรียนการสอนแผน “คุณค่าของนิทานพื้นบ้าน ๔ ภาค” มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนครู

ครูกานต์เล่าว่าตอนแรกรู้สึกกังวลใจว่า นักเรียนจะสามารถสนทนาต่อยอดประเด็นในเรื่องของคุณค่าต่อไปได้เรื่อยๆ หรือเปล่า เพราะเรื่องคุณค่าเป็นเรื่องของการเรียนรู้ในระดับเชื่อมโยงที่เกิดจากการคิดใคร่ครวญ และด้วยความที่ตนเองเป็นมือใหม่ในเรื่องการสอนในแนวสานเสวนา จึงได้ให้เวลานักเรียนเตรียมตัวเรียบเรียงประเด็นเรื่องของคุณค่าของตำนานพื้นบ้านเอาไว้ล่วงหน้า

ผลปรากฏว่า มีนักเรียนถึงสองคนที่กล้าท้าทายตัวเองด้วยการนำเสนอเรื่องของคุณค่าออกมาในรูปแบบของเพลงพวงมาลัยซึ่งเป็นเพลงพื้นบ้านที่ได้เรียนรู้กันไปในสัปดาห์ก่อน ส่วนนักเรียนอีกคนหนึ่งตั้งใจเรียบเรียงคุณค่าออกมานำเสนออย่างเป็นระบบได้อย่างสมบูรณ์แบบ ซึ่งเกินความคาดหมายของครูไปมากทีเดียว

คำแนะนำที่ครูกานต์ได้นำไปปรับใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ครั้งใหม่นี้ คือ การขับเคลื่อนการเรียนรู้ด้วยการใช้คำถามเพื่อขับเคลื่อนการสนทนา แล้วขยายความด้วยคำว่า “ทำไม...” เพื่อต่อยอดความคิดของนักเรียนให้พวกเขาได้เล่าเพิ่มเติมว่าเหตุใดเขาจึงคิดเช่นนั้น ซึ่งก่อนเริ่มวงสนทนาครูได้บอกกติกาเพื่อผ่อนคลายความกังวลใจของนักเรียนว่าวงสนทนาจะไม่มีการตัดสิน ไม่มีถูก แต่เราจะช่วยกันพูด ช่วยกันต่อยอดความคิดจากคำตอบของเพื่อนออกไป โดยที่เราจะไม่ตัดสินความคิดของเพื่อน และเราจะฟังกันอย่างตั้งใจ

เมื่อครูกานต์ย้อนดูวิดีโอทัศนการณ์การบันทึกการเรียนการสอนก็พบว่า ทันทีที่ครูเปิดเวทีให้กับการสนทนา ก็มีนักเรียนอาสาอยากแลกเปลี่ยนคุณค่าเรื่องของที่ตนค้นพบจากการเรียนรู้ตำนานพื้นบ้าน ๔ ภาคกันอย่างต่อเนื่อง และเมื่อครูถามแต่ละคนลึกลงไปว่าทำไมจึงคิดเห็นเช่นนั้น ครูและเพื่อนก็ได้รับฟังคำตอบที่น่าสนใจ เช่น

เอ็ง : หนูได้รู้ว่าถ้าโลกมากมันจะเป็นอย่างไร หนูได้เรียนรู้จากเกาะหนูเกาะแมวคะ เรื่องนี้ของหนูจะเกริ่นมาก่อนนะคะ (ร้องเป็นเพลงพวงมาลัย)

...เอ้อระเหยลอยมา สงขลานั้นมีเกาะมากมี
ตำนานเกาะหนูเกาะแมวมีลูกแก้วมณีวิเศษดี
พ่อค่านำของมาขายรีบจับจ่ายของกันทุกนาที
พวกแมวหมานำเอ็นดูเลี้ยงอุ้มชูตั้งลูกแก้วมณี
แอบฟังจนรู้ภาษาได้นำพาลูกแก้วมณีนี้
ขโมยลูกแก้วมณีดูทำที่เราจะต้องรีบหนี
อยากได้ไม่รู้จักพอสิ่งนี้หนอไม่เคยได้มีดี
ความโลภนั้นมียากมายสลายหายมลายกลายเป็น
แมวหนูกลายเป็นเกาะช่างเหมาะเจาะมีหาดทรายดีดี
พวงเจ้าเอ๋ยวารี สมิหลานี้นำไปเอ๋ย...

ครูกานต์ : โอ้โห... ปรบมือให้ก่อน ปรบมือให้กับเพลงพวงมาลัย ชื่นชมทั้งตัวมิกก็ (นักเรียนที่น่าเสนอด้วยเพลงพวงมาลัยคนก่อนหน้านี้) และตัวเองเลย ที่ทำทนายตนเองในการแต่งเป็นเพลงเป็นกลอนออกมาไม่ใช่เรื่องง่ายนะ ที่ต้องสรุปทุกอย่างที่คิดออกมาเป็นกลอน อธิบายขยายความเพิ่มเติมได้เลย ค่ะเอ็ง

เอ็ง : ก็คือเพราะว่าเนื้อเรื่องนี้สอนให้รู้ว่าเพราะความโลภเหมือนคำว่า โลกมาก ลากหาย ลากทีจะหายก็คือชีวิตของตัวเอง ตำนานนี้จึงสอนให้รู้ถึงคุณค่าของชีวิตแล้วก็สอนให้รู้ว่าโลกมากลากจะหายค่ะ

ครูกานต์ : โลกมากลางหายก็เป็นสำนวน เด็กๆ ที่นี้เรื่องของเอ็งน่าสนใจมาก เพื่อนๆ มาเปิดหูเปิดตาฟังกันดีกว่า เรื่องนี้ก็น่าสนใจเช่นเดียวกัน ทำไมเอ็งถึงเลือกเรื่องคุณค่าของชีวิต ทำไมเราไม่มองประเด็นอื่น ประเด็นนี้ดีกว่าประเด็นอื่นอย่างไร

เอ็ง : ก็คือที่หนูเลือกเรื่องนี้ก็เพราะว่าหนูชอบชีวิตแล้วก็เรื่องความโลภค่ะ บางทีหนูก็เป็นคนโลภมากค่ะ หนูก็เลยกะว่าจะทำแบบนี้ให้เรียนรู้ด้วยตัวเอง แล้วก็ให้คนอื่นเรียนรู้ด้วยค่ะ

ครูกานต์ : นั่นหมายความว่าเรื่องนี้ก็เป็นข้อคิดสอนใจให้หนูไม่โลภเหรอ หรืออย่างไร

เอ็ง : ใช่ค่ะ หนูจะได้ไม่โลภแล้ว

ครูกานต์ : ยกตัวอย่างได้ไหม

เอ็ง : ก็คือส่วนใหญ่ตอนเด็กๆ หนูเป็นคนที่อยากได้ไปทุกอย่างทุกอย่างเลย อะไรเจ๊งก็อยากได้ อะไรสวยก็อยากได้ค่ะ พ่อกับแม่หนูก็สอนว่าถ้าโลกมากมันจะไม่ดีต่อตัวเองในภายหลัง พอหนูมาฟังเรื่องนี้มันก็เหมือนกันเลยค่ะ เวลาโลภมากลางก็จะหาย

ครูกานต์ : มีใครเป็นแบบเอ็งบ้างไหม...

นอกจากนี้ตัวครูเองไม่สามารถคาดเดาได้เลยว่าคุณค่าที่นักเรียนค้นพบจะมีประเด็นอะไรบ้าง นักเรียนจะมีมุมมองอย่างไร ดังนั้นครูจึงต้องเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสอนล่วงหน้า โดยการอ่านงานเขียนของนักเรียน และมองหาประเด็นที่น่าสนใจเพื่อลองตั้งคำถามต่อยอดเพื่อให้นักเรียนที่นำเสนอและเพื่อนๆ ได้ร่วมแสดงความคิดเห็นต่อยอดกันไปได้อีก สิ่งที่ควรแก้ไขคือครูยังเป็นผู้ถามคำถามและเป็นตัวเชื่อมบทสนทนาของทุกคนเข้าหากัน หากครูเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ถามเพื่อนอาจจะทำให้ได้มุมมองที่แตกต่างหลากหลายไปอีก เพราะเป็นมุมมองของเพื่อนในวัยเดียวกัน ซึ่งตอนนี้ยังอาจจะเป็นเพียงบทสนทนาที่เกิดขึ้นด้วยคำถามจากมุมมองของผู้ใหญ่คือตัวครูเท่านั้น

คุณค่าตำนานพื้นบ้าน ๔ ภาค

คุณครูกานต์ - บัณฑิต บัญญัติ

การพัฒนาครู (ต่อ) : กิจกรรมครูร่วมกันพัฒนาตนเอง

บันทึกนี้ตีความจากบทที่ ๘ Professional Development

เนื่องจากเนื้อหาเรื่องการพัฒนาครูค่อนข้างยาว ผมจึงแบ่งเป็น ๒ บันทึก โดยบันทึกที่ ๑๕ นี้ เป็นเรื่องกิจกรรมที่ครูร่วมกันพัฒนาตนเองและพัฒนาตนเอง โดยโรงเรียนจัดระบบสนับสนุน ‘หน่วยพัฒนา’ (development units)

นี่คือกิจกรรมแท้จริงของการร่วมกันพัฒนาตนเองของครู โดยโรงเรียนมีระบบสนับสนุน ในที่นี้มีทั้งหมด ๑๐ หน่วย คือกิจกรรมทบทวนใหญ่ตอนกลางเทอม ๑ ครั้ง กิจกรรมทบทวนใหญ่ตอนสิ้นเทอม ๑ ครั้ง และกิจกรรมเป็นวงรอบ ๘ วงรอบ ซึ่งอาจมองว่าเป็นการวิจัย R2R (Routine to Research) เล็กๆ ก็ได้

แต่ละวงรอบประกอบด้วย ๕ กิจกรรมคือ (๑) วางแผนและกำหนดเป้าหมาย โดยครูและครูพี่เลี้ยงร่วมกันกำหนดว่าจะดำเนินการทดลองอะไร เมื่อสิ้นวงรอบจะเห็นการเปลี่ยนแปลงอะไรที่การพูดในห้องเรียน (๒) ดำเนินการ/ทดลอง โดยครูสอนบทเรียนที่วางแผนไว้ (๓) รวบรวมข้อมูล นำมาสังเกตร่วมกัน ทีมครูและครูพี่เลี้ยงร่วมกันดูวิดีโอที่บันทึกตอนที่ได้เลือก (๔) ทบทวนและตีความ ครูและครูพี่เลี้ยงร่วมกันทบทวนจากการดูวิดีโอว่าได้เกิดอะไรขึ้นในวงรอบ หรือในบางช่วงของการเรียน (๕) กำหนดจุดพัฒนาต่อเนื่อง ร่วมกันกำหนดว่าในรอบต่อไปจะเน้นพัฒนาอะไร

โปรดสังเกตว่า กิจกรรมนี้มีลักษณะพิเศษคือ ครูเป็นผู้นำการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง โดยจุดเน้นในที่นี้ไม่ได้อยู่ที่เนื้อหาสาระวิชา (เป็นเรื่องที่ครูแต่ละคนรับผิดชอบเอง) แต่อยู่ที่วิธีการพูดที่นำไปสู่การเรียนรู้สูง

วงรอบที่ ๑ พัฒนাবัฒนธรรมปฏิสัมพันธ์

อ้างอิงสาระเชิงหลักการในบันทึกที่ ๕ ของบันทึกชุดสอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุกนี้ กิจกรรมของวงรอบเริ่มด้วยการที่ครูหรือครูพี่เลี้ยงบันทึกวิธีทัศน์การสอนตอนต้นเทอมที่มีการอภิปรายเข้มข้น ตอนเริ่มวงรอบครู จัดเวลาเรียนให้นักเรียนคุยกันเรื่องการพูดในชั้นเรียน และวิธีพูดให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้สูงสุดในชั้นดำเนินการครูชวนนักเรียนคุยว่าในช่วงเทอมนี้ (หรือปีนี้) จะหาทางส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนได้พูดในชั้นเรียน อย่างเปิดใจและสบายใจได้อย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนที่ขี้อาย หรือพูดไม่คล่อง รวมทั้งให้นักเรียนร่วมกันกำหนดกติกาการพูดและฟังในชั้นเรียน และให้ช่วยกันสังเกตและหาทางช่วยกันปรับปรุง ตอนปลายวงรอบครูหรือครูพี่เลี้ยงบันทึกวิธีทัศน์อีกครั้งหนึ่ง เลือกนำเสนอเฉพาะบางตอนมาเปิดดูและร่วมกันทบทวนและตีความประเมินความก้าวหน้า และร่วมกันใช้ประสบการณ์ของวงรอบแรกนี้ในการกำหนดแนวทางดำเนินการให้เกิดการพูดที่ดีในชั้นเรียน และนำไปปรึกษากับนักเรียนเพื่อปรับปรุงกติกาการพูดในชั้นเรียนที่กำหนดไว้ตอนต้นวงรอบ โดยอาจช่วยกันจัดหมวดหมู่ตามในบันทึกที่ ๕ ครูร่วมกันทบทวนว่านักเรียนคนไหนบ้างที่ต้องการความช่วยเหลือด้านการพูดเป็นพิเศษ และจะช่วยเหลืออย่างไร

วงรอบที่ ๒ พัฒนาการจัดชั้นเรียน

อ้างอิงสาระเชิงหลักการในบันทึกที่ ๖ ของบันทึกชุดสอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุกนี้ เป้าหมายของวงรอบที่ ๒ คือ ทดลองจัดห้องเรียน และจัดกลุ่มนักเรียนเพื่อให้เอื้อต่อการเรียนด้วยसानเสวนา กิจกรรมของวงรอบเริ่มด้วยครูและครูพี่เลี้ยงร่วมกันอภิปรายว่า ในปัจจุบันพื้นที่ปฏิสัมพันธ์เพื่อการเรียนรู้แบบสอนเสวนา ๔ มิติ คือ (๑) ด้านปฏิสัมพันธ์ (relations) (๒) ด้านการจัดกลุ่ม (grouping) (๓) ด้านทะเลาะหรือพื้นที่ (space) (๔) ด้านกาลหรือเวลา (time) มีลักษณะเป็นอย่างไร และน่าจะปรับปรุงอย่างไรบ้าง เพื่อให้การพูดในห้องเรียนสะดวกขึ้น โดยอาจใช้วิธีทัศน์ที่ถ่ายช่วงหลังในวงรอบที่ ๑ เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณา

ในช่วงดำเนินการ/ ทดลอง ครูมีโอกาสทดลองได้สารพัดแบบ เช่น ทดลองจัดเฟอร์นิเจอร์ในห้องเสียใหม่ ให้สนองการจัดกลุ่มนักเรียนที่เปลี่ยนแปลงได้หลายแบบ (ทั้งชั้น กลุ่มย่อย และคนเดียว) อย่างรวดเร็ว ทดลองเปลี่ยนขนาดกลุ่มและองค์ประกอบของสมาชิกกลุ่ม เพื่อให้เหมาะต่อกิจกรรมในชั้นเรียน กระบวนการทดลองนี้อาจดำเนินต่อไปตลอดทั้งเทอมหรือทั้งปี

รวบรวมข้อมูลโดยครูหรือครูพี่เลี้ยงถ่ายวีดิทัศน์กิจกรรมในห้องเรียนที่มีการทดลองเปลี่ยนแปลง ทีมครูและครูพี่เลี้ยงนำบันทึกวีดิทัศน์ครั้งที่สองของวงรอบที่ ๑ กับที่บันทึกในวงรอบนี้ ร่วมกันพิจารณาว่าเกิดผลกระทบอะไรบ้าง ควรปรับปรุงอย่างไร หรือในบางกรณีอาจควรย้อนกลับไปทำแบบเดิม

วงรอบที่ ๓ พูดเพื่อเรียนรู้

อ้างอิงสาระเชิงหลักการในบันทึกที่ ๗, ๘, ๑๓ ของบันทึกชุดสอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุก วงรอบนี้มีเป้าหมายสำรวจหาและขยายเพิ่มการพูดของนักเรียนในรูปแบบที่ครูอยากได้ยินที่จะช่วยยกระดับการคิด เริ่มจากการที่ครูเลือกบางตอนจากวีดิทัศน์ในวงรอบที่ ๒ ที่แสดงการพูดของนักเรียนในรูปแบบต่างๆ นำมาร่วมกันแบ่งกลุ่มตามแนวทางในบันทึกที่ ๗ แล้วครูและครูพี่เลี้ยงร่วมกันตรวจสอบการแบ่งกลุ่มการพูด และหา (๑) ความถี่ของการพูดแต่ละแบบ (๒) รูปแบบการพูดที่สำคัญแต่ไม่มีในวีดิทัศน์แล้วร่วมกันวางแผนส่งเสริมให้เกิดการพูดแบบที่สำคัญนั้น โดยทบทวนบันทึกที่ ๘ ว่าการพูดของครูแบบไหนที่จะส่งเสริมให้นักเรียนเสวนากันแบบนั้น

ครูดำเนินการสอนเพื่อกระตุ้นการพูดแบบที่กำหนดไว้ แล้วครูหรือครูพี่เลี้ยงถ่ายวีดิทัศน์ไว้

ครูและครูพี่เลี้ยงร่วมกันเปรียบเทียบวีดิทัศน์ในวงรอบที่ ๒ และวีดิทัศน์ของวงรอบที่ ๓ ว่ามีการพูดตามแบบที่ต้องการเพิ่มขึ้นหรือไม่ อย่างไร และอภิปรายวิธีที่ครูจะใช้ส่งเสริมการพูดของนักเรียนในแนวที่ต้องการสำหรับใช้ในการสอนตอนต่อไป

วงรอบที่ ๔ พูดเพื่อสอน

เป็นเสมือนภาพกลับหรือภาพในกระจกของวงรอบที่ ๓ โดยเสาะหาคำพูด และท่าทาง (อวัจนภาษา) ของครูที่เหมาะสมต่อเป้าหมายการเรียนรู้ของนักเรียน นำมาหาทางขยายต่อ เริ่มจากครูร่วมกันดูวีดิทัศน์ตอนท้ายของวงรอบที่ ๓ โดยดูตลอดทั้งคาบเพื่อจัดกลุ่มการพูดเพื่อสอนที่เกิดขึ้น อ้างอิงหลักการตามบันทึกที่ ๘ แล้วครู

และครูที่เลี้ยงร่วมกันตรวจสอบการจัดกลุ่มดังกล่าว โดยตรวจสอบ (๑) ความถี่ของการพูดแต่ละกลุ่มที่เกิดขึ้น (๒) ว่าการพูดแต่ละแบบเกิดขึ้นในช่วงการเรียนรู้ใด (๓) ว่ามีรูปแบบการพูดแบบใดที่สำคัญมากต่อการเรียนรู้ ของนักเรียน แต่ครูพูดน้อยหรือไม่ได้พูดเลย

ตามด้วยครูกับครูที่เลี้ยงร่วมกันวางแผนบทเรียนที่มุ่งใช้การพูดแบบที่เป็นเป้าหมาย โดยคำนึงถึงสาระในบันทึกที่ ๗ ว่าการพูดเพื่อสอนแบบใดที่จะนำไปสู่การพูดแนวที่ต้องการ

หลังจากนั้นครูนำเอารูปแบบการพูดที่ต้องการไปทดลองใช้ในการสอนของตน

กิจกรรมบทกวนใหญ่ตอนกลางเทอม

มี ๒ เป้าหมายคือ (๑) ร่วมกันทบทวนกิจกรรมด้านการจัดการโครงการ (๒) ร่วมกันทบทวนข้อเรียนรู้ อันได้แก่วิธีการที่นำไปสู่ความสำเร็จ ความรู้ที่อกงยขึ้น และประเด็นที่จะต้องมีการปรับปรุง

ครูและครูที่เลี้ยงร่วมกันตรวจสอบด้านการจัดการ ๒ ประเด็น และด้านการเรียนรู้ ๒ ประเด็น ได้แก่ (๑) บันทึกวิดิทัศน์ได้รับการจัดเก็บและติดป้ายชื่ออย่างถูกต้อง มีการทำดัชนีตอนที่สำคัญเอาไว้ใช้งานภายหลัง (๒) มีบันทึกข้อมูลการวางแผนและเป้าหมาย การตรวจสอบผล และข้อเสนอแนะให้ปรับปรุง ของวงรอบที่ ๑ - ๔ แต่ละวงรอบ และจัดเก็บไว้ในที่เก็บเอกสารของโครงการอย่างเป็นระบบ (๓) กำหนดวิธีปฏิบัติที่ดี ๑ - ๒ รายการ ในรูปของเรื่องเล่า หรือเป็นคลิปวิดิทัศน์ก็ได้ โดยอาจแนบปัญหาหรือคำถามเป็นข้อสังเกตด้วยก็ได้ (๔) ประเมินความก้าวหน้าและประเด็นที่จะต้องปรับปรุง โดยคำนึงถึงหลักการของการสอนแนวसानเสวนา

ครูทุกคนและครูที่เลี้ยงประชุมร่วมกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความสำเร็จ (โดยอาจเสนอคลิป) ทบทวนความก้าวหน้า และแนวทางแก้ปัญหาที่พบ เพื่อเตรียมดำเนินการวงรอบที่ ๕ - ๘ ต่อไป โดยที่ในวงรอบที่ ๕ - ๘ จะเป็นเรื่องของการพูดและการจัดห้องเรียนแบบที่จำเพาะ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนและการขับเคลื่อนในรูปแบบที่ต้องการ

วงรอบที่ ๕ การตั้งคำถาม

เป็นวงรอบเพื่อตรวจสอบการตั้งคำถามของครูและนักเรียน และหาทางส่งเสริมทักษะนี้ โดยอ้างอิงสาระเชิงทฤษฎีในบันทึกที่ ๙

เริ่มจากครูเลือกตอนสำคัญ ๒ ตอนจากวีดิทัศน์ที่ถ่ายตอนท้ายของวงรอบที่ ๔ โดยตอนหนึ่งเป็นการถามโดยครู อีกตอนหนึ่งนักเรียนเป็นผู้ถาม ตามด้วยครูและครูที่เลี้ยงร่วมกันจัดกลุ่มคำถามในทั้งสองตอน ว่าเป็นคำถามแบบไหน และขับเคลื่อนการเสวนาอย่างไร ในส่วนของการถามโดยครู ตรวจสอบ (๑) การเว้นช่วงให้นักเรียนมีเวลาคิด (๒) สมดุลระหว่างการให้นักเรียนยกมือขอตอบ กับการที่ครูชี้ตัวคนตอบเอง (๓) สมดุลระหว่างคำถามปลายปิดกับคำถามปลายเปิด (๔) เป้าหมายต่างๆ ของการถาม ในส่วนของการถามโดยนักเรียน ตรวจสอบชนิดของคำถาม ตั้งข้อสังเกตว่า ทั้งในการถามโดยครูและโดยนักเรียน มีการถามคำถามแบบไหนบ่อยที่สุด

ครูและครูที่เลี้ยงร่วมกัน (๑) วางแผนบทเรียนที่กำหนดสัดส่วนของรูปแบบคำถามของครูไว้ล่วงหน้า (๒) มีบทฝึกหัดให้นักเรียนได้ระดมความคิดล่วงหน้า (และถ่ายวีดิทัศน์ไว้) ว่าในบทเรียนนั้นนักเรียนควรตั้งคำถามว่าอย่างไรบ้าง

แล้วครูนำแผนดังกล่าวไปสอนตามแนวคำถามของนักเรียน โดยหากจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มย่อย ในตอนท้ายให้รวมนักเรียนทั้งชั้น เพื่อนำเอาคำถามที่นักเรียนระดมความคิดไว้ล่วงหน้ามาพิจารณา (เป็นคำถามที่ถูกต้องหรือไม่) และปรับปรุง และร่วมกันอภิปรายว่ามีความสำคัญอย่างไรที่นักเรียนจะต้องมีโอกาสดังคำถามด้วย

ในตอนท้ายของวงรอบครูหรือครูที่เลี้ยงถ่ายวีดิทัศน์ โดยให้มีตอนที่ครูถามคำถาม และตอนที่นักเรียนอภิปราย

ครูและครูที่เลี้ยงร่วมกันทบทวนความก้าวหน้าภายในวงรอบ ว่าครูและนักเรียนพัฒนาขึ้นอย่างไรบ้าง ในการตั้งคำถามตามที่ระบุในบันทึกที่ ๙ และจะมีช่องทางอย่างไรบ้างที่จะปรับปรุงขึ้นไปอีก หากยึดหลักการพูด ที่ดี ๖ ประการสำหรับการสอนแนวสานเสวนา ตามหัวข้อ หลักการ ในบันทึกที่ ๔ การตั้งคำถามของครูและนักเรียนมีความก้าวหน้าอย่างไรบ้าง

วงรอบที่ ๖ ขยายความ

เป็นรอบที่เน้นการจับประเด็นคำพูดของนักเรียนมาดำเนินการต่อ ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มีการเสวนาเข้มข้น สร้าง “จังหวะที่สาม” ของ IRE/ IRF ที่ไม่ใช่จังหวะจอต แต่เป็นจังหวะเชื่อมโยง คือแทนที่จะ “ป้อนกลับ” กลายเป็น “ป้อนไปข้างหน้า” ประเด็นเชิงทฤษฎีอยู่ในบันทึกที่ ๑๐

เริ่มจากครูเลือกหนึ่งหรือหลายตอนในวิดีโอที่ถ่ายตอนท้ายของวงรอบที่ ๕ ที่นักเรียนตอบคำถามครู หรือพูดใน IRE/ IRF หรือนอก IRE/ IRF ก็ได้ คือนักเรียนพูดตั้งคำถามก็ได้ หากตอนที่นักเรียนพูดต่างๆ กัน เพื่อนำมาตรวจสอบ ขยายความ และดำเนินการต่อ

ครูและครูพี่เลี้ยงร่วมกันอภิปรายวงรอบที่ ๖ ในส่วนที่ครูจัดการคำตอบหรือคำพูดของนักเรียนว่ามีการขับเคลื่อนต่อน้อยตอนหรือมากตอน มีตอนไหนที่เป็น การเคลื่อนต่อแบบอัตโนมัติหรือเป็นนิสัย ไม่ใช่เกิดจากการคิดไตร่ตรอง แล้วร่วมกันเตรียมบทเรียนที่กระตุ้นการถาม และมีคำพูดขับเคลื่อนประเด็นหรือความคิด เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเสวนาต่อ

ครูนำบทเรียนที่ร่วมกันเตรียมไปสอน เน้นให้เกิดการขยายความตามกรอบปฏิบัติที่ ๖ ในบันทึกที่ ๑๐ โดยนักเรียนแชร์ ขยาย และทำความเข้าใจต่อความคิดของตนเอง ฟังซึ่งกันและกันอย่างตั้งใจ ทำให้เหตุผลชัดเจนหรือลึกซึ้งขึ้น และคิดร่วมกันกับผู้อื่น ซึ่งหมายความว่าครูหาวิธีพูดเพื่อขับเคลื่อนให้นักเรียน ฟัง พูด และคิด เมื่อนักเรียนตอบสนองก็มีการตรวจสอบ ทำทนาย และขยายต่อ ผ่านคำพูดและการสื่อสารเพื่อขับเคลื่อนต่อ

ครูหรือครูพี่เลี้ยงถ่ายวิดีโอในช่วงท้ายของวงรอบที่ ๖ แล้วครูและครูพี่เลี้ยง ร่วมกันประเมินความก้าวหน้าของครูในการพูดขยายการเคลื่อนตัวของการเสวนา สังเกตว่าการพูดเพื่อเคลื่อนตัวแบบไหนมากที่สุด แบบไหนน้อยที่สุด เมื่อมองจากการพูดสนองของนักเรียน การพูดแบบไหนเหมาะสมที่สุด แบบไหนก่อผลมากที่สุด สืบเสาะหากรณีที่มีการเสวนาอย่างลื่นไหลสู่การพูดของนักเรียนที่เชื่อมโยงขยาย ประเด็น สภาพที่เกิดขึ้นได้อย่างไร

ร่วมกันหาคำตอบว่า ในตอนนี้การถามตรงตาม “หลักการพูดที่ดี ๖ ประการ สำหรับการสอนแนวसानเสวนา” เพียงใด การพูดขยายความไม่เพียงนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเพิ่มขึ้น แต่มีการคิดเพิ่มขึ้นด้วยหรือไม่ แยกแยะระหว่างการขยายความเชื่อมโยงสาระวิชา กับการเชื่อมโยงความคิด

วงรอบที่ ๗ การอภิปราย

วงรอบนี้เป็นการทำความเข้าใจคุณภาพของการอภิปรายในห้องเรียน และหาทางยกระดับคุณภาพ กรอบแนวทางปฏิบัติด้านการอภิปรายครอบคลุมทั้งการอภิปรายของนักเรียนและของครู ในด้านการจัดระบบ ตั้งคำถาม และขยายความ โดยต้องเอาใจใส่วัฒนธรรมและแนวปฏิบัติทั่วไปของการพูด ที่พัฒนาโดยวงรอบที่ ๑ เป็นต้นมา

ประเด็นเชิงทฤษฎีอยู่ในบันทึกที่ ๑๑ การทบทวนและวางแผนเริ่มจากครูเลือก ๒ ช่วงในวิดีโอที่บันทึกไว้ก่อนหน้านี้ ช่วงหนึ่งเป็นการอภิปรายทั้งชั้นหรือในกลุ่มย่อยนำโดยครู อีกช่วงหนึ่งเป็นการประชุมกลุ่มย่อยนำโดยนักเรียน

ครูและครูพี่เลี้ยงร่วมกันอภิปรายบันทึกที่ ๑๑ (กรอบปฏิบัติที่ ๗) เน้นที่ข้อพึงปฏิบัติที่ตกลงกัน เช่น ผลัดกันพูด ให้เกียรติต่อการพูดและข้อคิดเห็นของผู้อื่น (กรอบฯ ที่ ๑) การจัดที่นั่งและจัดกลุ่มนักเรียน (กรอบฯ ที่ ๒) รวมทั้งทบทวนรูปแบบการพูดและการขับเคลื่อนการเสวนา (กรอบฯ ที่ ๓ - ๖) รวมทั้งเอาใจใส่ปัญหาการแสดงความเห็นเชิงสิทธิทางสังคมและตัวตนของนักเรียน (student voice) หากกิจกรรมในวงรอบก่อนๆ ได้ผลดี จะเห็นสภาพที่นักเรียนรับฟังซึ่งกันและกัน และสนับสนุนกันให้หาคำพูดมาแสดงออกความคิดของตน รวมทั้งนักเรียนและครูมีการถามคำถาม (วงรอบที่ ๕) และดำเนินการพูดขยายความ (วงรอบที่ ๖)

ครูและครูพี่เลี้ยงร่วมกันทบทวนวิดีโอที่บันทึกที่ ๒ ช่วงที่เลือกไว้ และประเมินว่ามีความก้าวหน้าตามกรอบแนวปฏิบัติที่ ๗ เพียงไร และร่วมกันวางแผนพัฒนาการจัดการเรียนต่อเนื่องจากวงรอบที่ ๕ และ ๖ เพื่อยกระดับคุณภาพของการถามเพื่อขับเคลื่อนสู่การขยายความ ที่สำคัญคือ เน้นให้ครูมีความสามารถเปลี่ยนแนวการเสวนาจากปฏิสัมพันธ์ครู-นักเรียน ไปเป็นนักเรียน-นักเรียน ในการประเมิน

วิดิทัศน์ที่นักเรียนเป็นผู้นำการอภิปราย ให้ประเมินตามเงื่อนไขสำหรับการอภิปรายที่นักเรียนเป็นผู้ดำเนินการ ในบันทึกที่ ๑๑ แล้ววางแผนบทเรียนที่ (๑) ครูดูแลให้เกิดการอภิปรายของนักเรียนทั้งชั้นอย่างมีคุณภาพสูง (๒) มีช่วงที่มีการอภิปรายกลุ่มย่อยที่นักเรียนเป็นผู้นำการอภิปราย

ครูนำแผนที่วางไว้ไปดำเนินการสอน

ครูหรือครูพี่เลี้ยงถ่ายวิดิทัศน์ของการอภิปรายทั้งชั้น และของการอภิปรายกลุ่ม ในการถ่ายวิดิทัศน์ของการอภิปรายกลุ่ม แนะนำให้วางเครื่องบันทึกเสียงไว้กลางวง เพื่อจะบันทึกเสียงนักเรียนชัดเจน วางกล้องวิดิทัศน์บนสามขาไว้ห่างๆ เพื่อบันทึกท่าทางของสมาชิกกลุ่ม เอาไว้ดูວັນภาษา บันทึกการอภิปรายกลุ่มของกลุ่มอื่นไว้เปรียบเทียบด้วย

ครูและครูพี่เลี้ยงร่วมกันประเมินความก้าวหน้าของการอภิปรายตามหลักการเปรียบเทียบคุณภาพของการอภิปรายกลุ่มย่อย ตรงไหนทำได้ดี ตรงไหนทำได้ไม่ดี ในส่วนที่ทำได้ไม่ดีสาเหตุมาจากอะไร เกิดจากครูวางแผนไม่ดี หรือมาจากปฏิสัมพันธ์กลุ่มของนักเรียนเอง หรือทั้งสองปัจจัย หรือจากปัจจัยอื่น

ประเมินว่าการอภิปรายก้าวหน้าไปแค่ไหนตามหลักการพูดในห้องเรียน ๖ แบบ ในบันทึกที่ ๔ คือ (๑) สะท้อนความเป็นทีมเดียวกัน (๒) สะท้อนความเกื้อหนุน (๓) ต่างตอบแทน (๔) อภิปรายตรวจสอบข้อเท็จจริงร่วมกัน (๕) สัจสม (๖) มีเป้าหมาย มีการพูดระดับ ๔ - ๖ หรือไม่

ครูและนักเรียนร่วมกันดูวิดิทัศน์ของการประชุมกลุ่มที่นักเรียนเป็นผู้นำการอภิปราย ให้นักเรียนช่วยกันบอกว่ามีตรงไหนบ้างที่ควรปรับปรุง

วงรอบที่ ๘ การโต้แย้ง

ประเด็นเชิงทฤษฎีอยู่ในบันทึกที่ ๑๒ วงรอบนี้เป็นการฝึกการพูดของนักเรียน ก้าวหน้าไปจากตอนก่อนๆ อีกขั้นหนึ่งคือ ไปสู่การโต้แย้งกัน

ครูดูวีดิทัศน์จากวงรอบที่ ๗ หรือวงรอบก่อนหน้านั้น เลือกตอนที่นักเรียนอภิปรายกันแบบตรวจสอบข้อเท็จจริงร่วมกัน (deliberative) หรือนักเรียนเสนอข้อคิดเห็นและปกป้องข้อเสนอนั้น เก็บไว้ใช้

ครูและครูพี่เลี้ยงร่วมกันอภิปรายบันทึกที่ ๑๒ ร่วมกันทำความเข้าใจว่าการสอนการโต้แย้งเป็นการสร้างพลวัตในห้องเรียนแบบจำเพาะ การอภิปรายแบบจำเพาะไปพร้อมๆ กันกับฝึกนักเรียนให้คิดในรูปแบบที่จำเพาะ โดยพึงตระหนักว่า วงรอบนี้ไปไกลกว่าการโต้แย้งกันทางวาจา คือนักเรียนจะได้เรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติของการโต้แย้ง ในทางทฤษฎีจะได้เรียนรู้หลักการและความหมายของการโต้แย้ง

ครูสร้างรูปแบบกระบวนการในชั้นเรียน ให้นักเรียนคุ้นกับ “วัฒนธรรมโต้แย้ง” โดยไม่ต้องเอ่ยคำว่าโต้แย้งก็ได้ คือให้นักเรียนคุ้นเคยกับการใช้จนเคยชิน กระบวนการนั้นคือ การตั้งคำถาม (questioning) ตามด้วยการขยายความ (extension) และการอภิปราย (discussion) แต่ในนักเรียนชั้นโต ควรให้เข้าใจทฤษฎีและศัพท์ของการโต้แย้ง ๖ ระดับคือ (๑) ยื่นข้อเสนอ (๒) เสนอตัวอย่าง (๓) เล่าเรื่องราวสู่ข้อสรุปพร้อมเหตุผล (๔) โต้ว่าที่ระหว่างสองฝ่ายที่มองประเด็นต่างกัน (๕) โต้แย้ง (dispute) (๖) ทะเลาะ (quarrel) ตามในบันทึกที่ ๒

ควรวางแผนการสอนโดยใช้การโต้แย้งในทุกรายวิชาหรือโมดูลในหลักสูตร โดยคิดว่าล่วงหน้าว่าจะใช้อะไรเป็นตัวจุดชนวนการโต้แย้ง ใช้เอกสาร/ หนังสือ โจทย์ของครู หรือกิจกรรมภาคปฏิบัติ

ครูสอนบทเรียนตามแนวทางข้างบน โดยสอดใส่ขั้นตอนของการโต้แย้งอย่างเหมาะสม ตามในบันทึกที่ ๑๒ เช่น ชั้นเปิดฉาก - ชั้นโต้แย้ง - ชั้นปิดฉาก ยื่นข้อเสนอ - ให้เหตุผล - ให้ข้อมูลหลักฐาน - พูดท้าทายข้อมูลหลักฐาน - พูดโต้คำท้าทาย

ครูหรือครูพี่เลี้ยงบันทึกวีดิทัศน์อย่างน้อย ๒ บทเรียนที่แตกต่างกันในเนื้อหาหรือเป้าหมายการเรียนรู้ (attitude, skills, knowledge)

ครูและครูพี่เลี้ยงร่วมกันดูบางตอนในวิดีโอต้นจากการถ่ายทำ ๓ ครั้ง ในวงรอบที่ ๗ และ ๘ เพื่อดูความก้าวหน้าของการพูดโต้แย้งตามหลักการในบันทึกที่ ๑๒ และตามเป้าหมายการเรียนรู้ในหลักสูตร

ครูและนักเรียนร่วมกันดูคลิปวิดีโอต้นและอภิปรายกันเพื่อเรียนรู้การพูดโต้แย้ง

ในการร่วมกันสะท้อนคิดทั้งในระหว่างครูกับครูพี่เลี้ยง และระหว่างครูกับนักเรียน ฟังเอาใจใส่ทั้งกระบวนการและสาระของการโต้แย้ง เกิดการพัฒนาทั้งด้านการพูดและด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ที่จะมีส่วนทำให้การโต้แย้งก่อผลลัพธ์สูงหรือไม่

กระบวนการโต้แย้งพัฒนาขึ้นหรือไม่ นักเรียนและครูคล่องขึ้นในการเริ่มประเด็น ตรวจสอบคำถามที่ซับซ้อน และตรวจสอบข้อมูลหลักฐานในหลากหลายรูปแบบ เก่งขึ้นหรือไม่

กิจกรรมทบทวนใหญ่ตอนสิ้นเทอม

ครูและครูพี่เลี้ยงร่วมกันตรวจสอบว่า (๑) บันทึกวิดีโอต้นได้รับการจัดเก็บและติดป้ายชื่ออย่างถูกต้อง มีการทำดัชนีตอนที่สำคัญเอาไว้ใช้งานภายหลัง (๒) มีบันทึกข้อมูลการวางแผนและเป้าหมาย การตรวจสอบผล และข้อเสนอแนะให้ปรับปรุง ของวงรอบที่ ๑ - ๘ แต่ละวงรอบ และจัดเก็บไว้ในที่เก็บเอกสารของโครงการอย่างเป็นระบบ (๓) กำหนดวิธีปฏิบัติที่ดี ๑ - ๒ รายการ ในรูปของเรื่องเล่า หรือเป็นคลิปวิดีโอต้น หรือคลิปเสียงก็ได้ โดยอาจแนบบัญหาหรือคำถามเป็นข้อสังเกตด้วยก็ได้

ในช่วงการทบทวนนี้ ให้เอาใจใส่การพูดเชิงแสดงตัวตนหรือเชิงสังคม (voice) ความเท่าเทียม (equity) และการยอมรับซึ่งกันและกัน (inclusion) ของนักเรียน ตรวจสอบว่านักเรียนคนไหนพูดมากที่สุดและน้อยที่สุด เพราะอะไร นักเรียนจากครอบครัวที่ภาษาที่โรงเรียนกับภาษาที่บ้านไม่เหมือนกัน หรือนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือพิเศษด้านการเรียนรู้ หรือนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือพิเศษด้านภาษาและการพูด มีพัฒนาการด้านการพูดในห้องเรียนอย่างไร ความก้าวหน้าด้านการพูดในห้องเรียนมีความแตกต่างด้านเพศ และด้านเศรษฐกิจฐานะของนักเรียนหรือไม่

ครูทุกคนและครูพี่เลี้ยงประชุมพร้อมกันเพื่อแลกเปลี่ยนความสำเร็จ โดยอาจเสนอคลิปประกอบ ร่วมกันทบทวนความสำเร็จและความก้าวหน้า รวมทั้งปัญหาและแนวทางแก้ปัญหา รวมทั้งช่วยกันคิดว่าทำอะไร จึงจะทำให้การสอนแนวसानเสวนาจะกลายเป็นแนวปฏิบัติในชั้นเรียนทั่วไป รวมทั้งในการคิดในชีวิตประจำวัน ทำอย่างไรนักเรียนจึงจะพัฒนาตนเองได้ต่อเนื่องในเรื่องการพูดเพื่อเรียนรู้ แสดงเหตุผล และทำให้ชีวิตดีขึ้น

เป้าหมายสุดท้ายคือห้องเรียนที่การพูดมีลักษณะเป็นธรรมชาติ เต้าเทียม และให้ผลดีต่อการเรียนรู้

จะเห็นว่ากิจกรรมที่เสนอนี้ เน้นเฉพาะที่การพูด หรือการจัดชั้นเรียนแบบसानเสวนา หากโรงเรียนใดนำไปประยุกต์โดยให้เป็นกิจกรรมผสม นำเอาเรื่องการเรียนรู้สาระวิชาเข้ามาบูรณาการด้วย ก็น่าจะเกิดความรู้ความเข้าใจวิธีเรียนสาระวิชาผ่านการสอนแนวसानเสวนา สามารถทำวิจัยโดยตั้งโจทย์ได้หลากหลายมาก

ขอย้ำว่าครูและโรงเรียนไทยที่นำแนวทางในบันทึกชุดนี้ไปใช้ สามารถปรับใช้ได้ อย่างไม่มีขีดจำกัด ไม่จำเป็นต้องมี ๘ วงรอบ จะมากหรือน้อยกว่านี้ก็ได้อ และเป้าหมายของแต่ละวงรอบก็สามารถปรับตามสภาพของนักเรียน และกระบวนการเหล่านี้ตั้งโจทย์วิจัยชั้นเรียนได้เป็นร้อยเป็นพันโจทย์

จากเวทีสานเสวนาเพื่อพัฒนาครูสู่แผนการจัดการเรียนรู้ในหน่วยวิจัยพาเพลิน

เรื่องราวทั้งหมดเริ่มจากในช่วงสัปดาห์ที่ ๕ ของภาคเรียนวิริยะ คุณครูหนึ่ง - ศรินทร์ แก้วคุณ หัวหน้า ช่วงชั้นที่ ๑ โรงเรียนเพลินพัฒนา และคุณครูสุ - สุภาพร กฤตยากรนงศ์ หัวหน้าพัฒนาหน่วยวิชาคณิตศาสตร์ ได้ชวนคุณครูโอ่ง - นฤนาท สนลอย ผู้ช่วยหัวหน้า ช่วงชั้นที่ ๑ เข้าร่วมเวทีสานเสวนาเพื่อการพัฒนาครู ครั้งที่ ๑ ในวันพฤหัสบดีที่ ๙ กันยายน ๒๕๖๔

กิจกรรมที่จัดขึ้นในครั้งนั้นทำให้ครูโอ่งได้เรียนรู้การจัดการเรียนการสอนของครู ในหลายโรงเรียนที่น่าสนใจ ทั้งจากห้องของคุณครูกานต์ - บัวสวรรค์ บุญมาวงษา ในระดับ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนเพลินพัฒนา ที่นำเสนอเป็นรายการแรกด้วยคลิปวิดีโอทัศน์ ของแผน “สวนสัตว์อักษร ๓ หมู่” ที่ทำให้เห็นภาพห้องเรียนที่มีบรรยากาศที่ดี ในการ เรียนรู้ ทั้งครูและนักเรียนมีความสุขและความผ่อนคลายพร้อมเรียนรู้ ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิ ในเวที คือ คุณครูปาด - ศีลวัต ศุขลวรรณ ได้ชี้ให้เห็นจุดที่ดีของห้องเรียนนี้คือ การสร้าง ให้เด็กเกาะติดกับการเรียนรู้ และเห็นวิธีการใช้คำถามที่เป็นลักษณะของคำถามประเภท what ที่จะนำไปสู่คำถามประเภท why หรือ why not ได้ในโอกาสต่อไป

ลำดับถัดมาเป็นห้องเรียนของครูกีฬ - จิตตินันท์ มากผล ที่นำเสนอคลิปวีดิทัศน์ของแผน “ลายไทย ลายน้ํา” ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนเพลินพัฒนา ที่จุดเด่นยังอยู่ที่บรรยากาศของห้องเรียนที่ผ่อนคลายเช่นเดิม ส่วนตัวครูผู้สอนนั้นมีลักษณะท่าทีของครูที่สอนเด็กในระดับประถมต้น ครูมีการพูดสะท้อนเพื่อทบทวนความคิดของนักเรียนเพื่อนำไปสู่การเปิดความคิดของนักเรียนในประเด็นของคุณค่า ความดี ความงามหรือประสบการณ์ในชีวิตของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งคุณครูवादักได้ให้ประเด็นคิดต่อยอดที่น่าสนใจคือ การขับเคลื่อนห้องเรียนด้วยการสนทนาหรือ dialogue นี้เมื่อเด็กเกิดการเกาะติดกับการเรียนรู้แล้ว บทบาทของครูในฐานะของผู้พูดเพื่อสอนจะน้อยลงไปได้อย่างไร รวมถึงพาเชื่อมโยงกับหลักการในหนังสือ ในเรื่องของการ feed forward คือ การขยายความในเรื่องที่พูดนั้นออกไปสู่การอภิปรายอย่างกว้างขวางอีกด้วย

ห้องเรียนต่อไปคือห้องเรียนของนักเรียน ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนเพลินพัฒนา ของคุณครูกีก - นิพนธนาท นาคบุญช่วย ในแผนการเรียนรู้ “ชาว ข้าว ข้าว” ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากข่าวปลาแลกรข้าวสาร ที่จัดให้กับเด็กในวัยที่เริ่มมีความคิดเป็นเหตุเป็นผลมากขึ้น เชื่อมโยงได้มากขึ้น และเป็นแผนที่มีการสร้างคำถามที่ดีเพื่อสร้างการเรียนรู้ให้กับนักเรียนให้คิดได้ทั้งลึกและกว้างมากขึ้น ผู้ทรงคุณวุฒิ คือ คุณสมพล ชัยศิริโรจน์ ได้กล่าวถึงคุณภาพของการสนทนาของชั้นเรียนนี้ว่าสามารถถึงให้คนที่ชมวีดิทัศน์รู้สึกเหมือนได้เข้าไปนั่งสนทนาอยู่ในห้องเดียวกันได้ เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงภาวะภายในของครูที่มีความรู้สึกอยากรู้ อยากเห็นในความรู้สึกนึกคิดของเด็ก ซึ่งเป็นสิ่งที่คุณสมพลคิดว่าเป็นการสนทนาที่จริง (real) จนเหนี่ยวนำให้คนที่นั่งสังเกตอยู่อยากที่จะฟังและอยากที่จะตอบคำถามที่ครูถามเด็กๆ ในชั้นเรียน และจุดนี้เองที่ความอยากรู้ อยากเห็นของครูจะเป็นพลังให้กับการเรียนรู้ของเด็กได้ และท่านอาจารย์วิจารณ์ พานิชก็ได้เสริมว่าบรรยากาศในการสนทนาที่มีพลังจะมีลักษณะของความจริงใจและปลอดภัยที่จะอยู่ในความต่างได้ ซึ่งวงสนทนาที่มามีความรู้สึกถึงความจริงใจนี้ ทำให้วงสนทนาที่มามีพลัง

ห้องเรียนถัดไปคือห้องเรียนโครงการ “ภูมิธรรม ภูมิไทย รามเกียรติ์” ของคุณครูกลอย - เกศรัตน์ มาศรี โรงเรียนรุ่งอรุณ ห้องเรียนนี้เป็นห้องเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ที่มีบรรยากาศแตกต่างออกไปจากห้องเรียน ๓ ห้องแรก ที่คุณสมพลตั้งข้อสังเกตว่าห้องเรียนนี้เป็นห้องเรียนที่ครูมีเป้าหมายในการก่อให้เกิดผลผลิตของงาน และเป็นพื้นที่ปลอดภัยให้นักเรียนได้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ที่ทางทีมมูลนิธิสยามกัมมาจลนำไปต่อยอดว่าครูจะทำการสอนเสวนาในลักษณะไหน จึงจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถอยู่กับการเรียนรู้และการทำงาน ในขณะเดียวกันก็เกิดความรู้สึกที่ผ่อนคลายไปด้วย”

ห้องเรียนสุดท้ายของเวทีสานเสวนา ครั้งที่ ๑ คือ ห้องเรียนภาษาไทยในหน่วย “กาพย์ยานีพาเพลิน” ของคุณครูแนนนี่ - กนกวรรณ แหวนเพชร โรงเรียนบ้านปลาตาว ที่ครูแนนนี่ได้สะท้อนภาพให้เห็นว่า นักเรียนเริ่มมีพัฒนาการในการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันมากขึ้นหลังจากที่ครูนำการสอนเสวนาเข้ามาในชั้นเรียน และเนื่องจากเป็นเด็กในกลุ่มชาติพันธุ์จึงทำให้ห่างไกลจากเรื่องของการแต่งกาพย์ยานี ผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอจุดเน้นของการทำแผนภาษาไทยให้ครูแนนนี่ ทั้งเรื่องของการใช้เสียงเพื่อเรียนเรื่องกาพย์กลอน จากท่วงทำนองเพลงชาติพันธุ์แต่ละกลุ่ม เรียนรู้ท่วงทำนองเพลงของคนในแต่ละพื้นที่ รวมถึงการสร้างแผนการเรียนรู้ที่มีการเชื่อมโยงอย่างเป็นลำดับเพื่อเป็น scaffolding ให้กับนักเรียนในการเรียนรู้

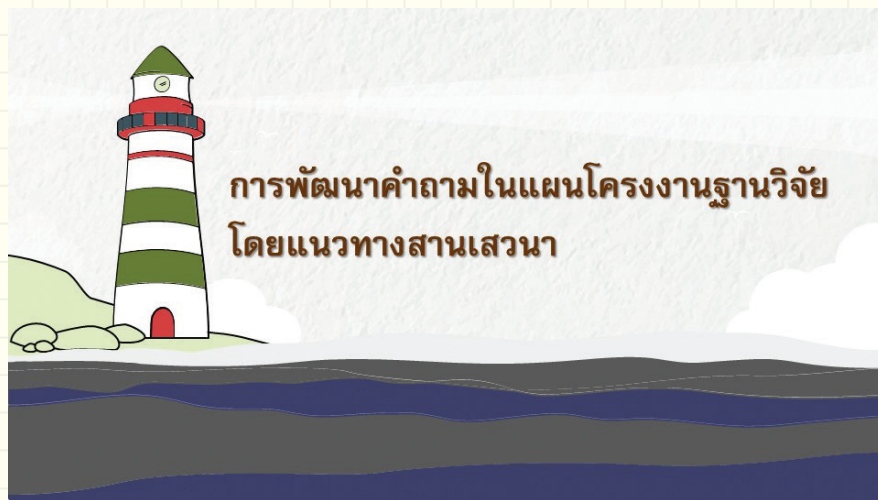
จากการได้เข้าร่วมชมคลิปการสอนและรับฟังการสะท้อนของผู้ทรงคุณวุฒิในวันนั้น ทำให้ครูโองตั้งข้อสังเกตกับตัวเองว่า ปัจจุบันในการจัดการเรียนการสอนเราก็ใช้กระบวนการตั้งคำถามเป็นหลักในการขับเคลื่อน การเรียนรู้ใช้กระบวนการสนทนาหรือสนทนา รวมถึงเลือกสื่อ กิจกรรม ตั้งโจทย์ในห้องเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้เชิงรุก (active learning) อยู่แล้ว แล้วสิ่งที่เราสอนนั้นเหมือนหรือแตกต่างจากการสอนเสวนาในบันทึกของอาจารย์อย่างไร คำถามนี้จึงเป็นคำถามจุดประกายในวันเริ่มต้น ทำให้สนใจอยากอ่านบันทึกของอาจารย์เพื่อที่จะตอบตัวเองให้ได้ว่าสิ่งที่เรากำลังทำอยู่นี้เหมือนหรือแตกต่างกับสิ่งที่บอกไว้ในบันทึกอย่างไร

นับจากวันนั้นเป็นต้นมา ครูโองได้อ่านและเลือกสิ่งๆ ที่คิดว่าน่าจะเป็นประเด็นในการเรียนรู้เพิ่มให้กับการสร้างแผนการสอนในหน่วยวิชาที่ดูแลอยู่คือ หน่วยวิชาโครงการวิจัยประจำภาคเรียน เมื่อศึกษาความรู้ในหนังสือแล้วมีหลายประเด็นที่น่าสนใจและพอที่จะตอบข้อสงสัยได้บ้าง คือ แนวทางในหนังสือจะทำให้การออกแบบคำถามในแผนการสอนรวมถึงการสนทนาในห้องเรียนของนักเรียนกับครู หรือระหว่างนักเรียนกับนักเรียนให้มีเป้าหมายที่คมชัดมากขึ้น

ดังนั้น ประเด็นที่เลือกจะชวนครูน้องๆ ในหน่วยวิชาโครงการประจำภาคเรียนศึกษา และทดลองนำไปทำจะเป็นประเด็นของ

๑. การตั้งหมุดหมายในการขับเคลื่อนของความรู้อย่างเป็นลำดับ เพื่อเป็นการสร้าง scaffolding ของการสร้างสมรรถนะวิจัยให้กับนักเรียน
๒. จังหวะที่สามที่เป็นการปรับกระบวนการ IRF (Initiation - Response - Feedback) โดยเปลี่ยนตัว F จาก feedback เป็น feed forward

๓. เป้าหมายของการตั้งคำถามเพื่อให้ครูกำหนดทิศทางของคำถามที่จะใช้ในแผนการสอน โดยมีหลักการสำคัญที่จะเลือกไปใช้คือ คำพูดใน “จังหวัดที่สาม” นี้ อาจมีลักษณะต่างกันได้ ๒ แบบ คือ (๑) เป็นถ้อยคำเชิงเอื้อให้เกิดการคิดต่อเนื่อง สู่การทำความเข้าใจวิธีคิดและวิธีเรียนของตนเอง (facilitative feedback) (๒) เป็นถ้อยคำที่บอกว่าคำตอบถูกหรือไม่ และควรทำอะไรต่อไป (directive feedback)

เมื่อเลือกประเด็นได้แล้ว ครูอาจจึงทดลองทำตารางขอบเขตในการสอนเพื่อจะกำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้โครงงานวิจัยประจำภาคเรียนตั้งแต่ สัปดาห์ที่ ๗ - ๙ เพื่อเตรียมไว้เป็นโครงสร้างเพื่อสร้างแผนการสอนร่วมกับคุณครูในทีมบูรณาการระดับชั้นประถมปีที่ ๒ ดังนี้

การทำงานในแต่ละสัปดาห์ของระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒

เป้าหมายของชิ้นงานในวันขึ้นใจ

ส.ที่	ครั้งที่	เป้าหมายการเรียนรู้ แต่ละครั้ง	รูปแบบของจังหวะที่สาม (feed forward)	คำถามที่ใช้
			<ul style="list-style-type: none"> - ทำให้เกิดการคิดต่อเนื่องสู่การทำความเข้าใจวิธีคิดและวิธีเรียนของตนเอง (facilitative feedback) - บอกว่าคำตอบถูกหรือไม่ ควรทำอะไรต่อไป (directive feedback) 	๑. ตั้งประเด็นหรือตั้งคำถาม ๒. การตอบสนอง ๓. ขยายความ/ ถกเถียง/ พุดใหม่/ ใช้ถ้อยคำใหม่/ ทำทนาย/ สังเคราะห์ใหม่/ ทำความชัดเจน/ สรุป/ ทำนาย
๑	๑			
	๒			
	๓			
	๔			
	๕			
	๖			
	๗			
	๘			

ในวันอังคารที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๖๔ เป็นวันนัดหมายการสร้างแผนวิจัยของทีมครูเองได้เล่าให้ฟังถึงประสบการณ์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมเวทีสานเสวนาเพื่อพัฒนาครูให้คุณครูบูรณาการระดับชั้นประถมปีที่ ๒ ฟัง และได้แลกเปลี่ยนความรู้จากบันทึกให้คุณครูฟัง แล้วชวนให้ทุกคนร่วมกันทำงานตามแนวทางนี้ รวมถึงให้เอกสารไปอ่านเพื่อศึกษาเพิ่มเติมเพื่อหาประเด็นที่สนใจเพิ่มเติม จากนั้นจึงได้กำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ในช่วงท้ายของการเรียนวิจัยดังนี้

การทำงานในแต่ละสัปดาห์ของระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒

เป้าหมายของชิ้นงานในวันขึ้นใจ รูปแบบการนำเสนอ... สร้างสรรค์ชิ้นงานวิจัยในรูปแบบโปสเตอร์

ส.ที่	ครั้งที่	เป้าหมายการเรียนรู้	รูปแบบของจังหวะที่สาม (feed forward)	คำถามที่ใช้
๑	๑	เรียนรู้การเป็นเหตุ และเป็นผล สนทนาเรื่อง ความเป็นเหตุเป็นผล และการเขียน แผนผังเหตุผล	บอกว่าคำตอบถูกหรือไม่ ควรทำอะไรต่อไป (directive feedback)	๑. เด็กๆ สังเกตเห็นอะไรในภาพบ้าง ๒. เด็กๆ คิดว่าภาพนี้คือเหตุหรือผล (ผล) เหตุคือ คนทิ้งขยะ (คำถาม เพิ่มในห้องเรียนเนื่องจากเด็กบอกว่าภาพคือผล) ๒. เด็กๆ คิดว่าผลที่เกิดจากภาพนี้ จะเป็นอย่างไรได้บ้าง (น้ำเสีย มีกลิ่นเหม็น สัตว์ตาย) ๓. เด็กๆ สังเกตเห็นสัญลักษณ์อะไร ที่ใช้ในแผนผัง (ลูกศร) และ การที่หัวลูกศรชี้ไปที่คำว่า น้ำเสีย มีกลิ่นเหม็น สัตว์ตาย น่าจะหมายความว่าอย่างไร (เป็นผลที่เกิดขึ้น) ๔. สิ่งที่อยู่ปลายลูกศรน่าจะเรียกว่า อะไร (เหตุ)
	๒	จากแผนผังเหตุ-ผล สู่การค้นหาเหตุและ ผลในงานวิจัย - สนทนาเรื่องการ ทดลองไข่ม้วนน้ำ และไข่ม้วนน้ำ และการเขียน แผนผังเหตุ และผล	บอกว่าคำตอบถูกหรือไม่ ควรทำอะไรต่อไป (directive feedback)	๑. เด็กๆ คิดว่าแผนผังเหตุและ ผลมีข้อดีอย่างไร และจะนำมาใช้ ในการทำงานวิจัยอย่างไร ๒. จากภาพการทดลอง ไข่ม้วนน้ำ ๒ ไข่ม้วนมีความแตกต่างกันอย่างไร ๓. เพราะเหตุใดไข่ม้วนที่ ๑ จึง จม และไข่ม้วนที่ ๒ จึงลอย ๔. ถ้าจะลองมาเขียนแผนผังเหตุ และผล จากการทดลองอะไร เป็นเหตุ อะไรเป็นผล

ส.ที่	ครั้งที่	เป้าหมายการเรียนรู้	รูปแบบของจังหวะที่สาม (feed forward)	คำถามที่ใช้
	๓	การตั้งสมมติฐาน งานของนักเรียน - สนทนาเรื่องการ ทดลองกาเปลี่ยนสี ของน้ำอัญชันจาก กรด สู่งานทดลอง ของนักเรียน ถ้า... จะทำให้...	ทำให้เกิดการคิดต่อเนื่อง สู่การทำความเข้าใจ วิธีคิดและวิธีเรียนของ ตนเอง (facilitative feedback)	๑. เด็กๆ คิดว่าการตั้งสมมติฐาน คืออะไร ๒. เด็กๆ คิดว่าการตั้งสมมติฐาน มีข้อดีต้องานวิจัยอย่างไร ๓. เด็กๆ คิดว่าของสองสิ่งนี้ จะเกี่ยวข้องกันอย่างไร ๔. เด็กๆ คิดว่าจากการคาดเดา ผลการทดลองนี้จะนำมาเขียน สมมติฐานได้อย่างไร
	๔	แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การตั้งสมมติฐาน ของนักเรียน + ปรับปรุงแก้ไข การตั้งสมมติฐาน - ตรวจสอบ สมมติฐานของ ตนเองจากตัวอย่าง ที่ครูให้ - นักเรียนพัฒนางาน ของตนเองโดย ใส่ข้อมูลในผัง เหตุผลและความรู้		ไม่ได้ใช้คำถาม ทำงานเป็นกลุ่มเพื่อ ให้ครูตรวจสอบงาน

ส.ที่	ครั้งที่	เป้าหมายการเรียนรู้	รูปแบบของจังหวะที่สาม (feed forward)	คำถามที่ใช้
๕		เรียนรู้การออกแบบการทดลองจากสมมติฐานที่ตั้งไว้ของครู - เรียนรู้ตัวอย่างของครูแล้วนักเรียนออกแบบอุปกรณ์วัตถุสืบและวิธีการทดลองจากสมมติฐาน	ทำให้เกิดการติดต่อเนื่องสู่การทำความเข้าใจวิธีคิดและวิธีเรียนของตนเอง (facilitative feedback)	๑. จากที่เด็กๆ ได้ตั้งสมมติฐานที่เป็นการคาดเดาผลการทดลองอย่างเป็นเหตุเป็นผลมาแล้ว เด็กๆ คิดว่าเราสามารถทำการทดลองเลยได้หรือไม่ เพราะอะไร ๒. เด็กๆ คิดว่าการออกแบบการทดลองเป็นอย่างไร ๓. เด็กๆ คิดว่าการออกแบบการบันทึกผลการทดลองเป็นอย่างไร ๔. จากวิดีโอตัวอย่างการทดลองสมุนไพรรักษาบ้านช่วยกำจัดกลิ่นมาให้เด็กๆ ช่วยสังเกตว่าในวิดีโอนี้มีวิธีการออกแบบการทดลอง และการเก็บผลการทดลองอย่างไร ๕. จากหัวข้องานวิจัยของครู เด็กๆ คิดว่าครูมีวิธีการทดลองอย่างไร ๖. แล้วเด็กๆ คิดว่าครูควรมีการบันทึกผลการทดลองอย่างไร
๖		ออกแบบการทดลองจากสมมติฐานที่ตั้งไว้ของนักเรียน	ทำให้เกิดการติดต่อเนื่องสู่การทำความเข้าใจวิธีคิดและวิธีเรียนของตนเอง (facilitative feedback)	๑. เด็กๆ คิดว่าการออกแบบการวางแผนการทดลองประกอบไปด้วยอะไรบ้าง ๒. ให้เด็กๆ ช่วยสังเกตว่าในวิดีโอนี้เป็นการทดลองอะไร เขาใช้อะไรบ้างในการทดลอง และมีขั้นตอนการทดลองอย่างไร

ในการทำงานมีการชวนทีมตั้งเป้าหมายหลักแต่ละครั้งแล้วทีมจะไปหาสื่อ เครื่องมือ โจทย์และสร้างคำถามที่เหมาะสมเพื่อดำเนินการทำแผนละเอียดอีกครั้งหนึ่ง ให้สอดคล้องกับเป้าหมายโดยในช่วงนี้จะให้ทีมได้ทำงานด้วยตนเอง จากนั้นจึงเข้าสู่เหตุการณ์สอนของครูในห้องเรียน ๒/๒ ผ่านระบบ zoom ซึ่งจากการเข้าสู่เหตุการณ์สอนในห้องเรียน พบว่าในช่วงแผนแรกๆ คือ แผนที่ ๑ และ ๒ ยังคงใช้คำถามที่เตรียมมาได้ตรงเป็นส่วนใหญ่ แต่นับตั้งแต่แผนที่ ๓ เป็นต้นไปเริ่มที่จะปรับไปใช้คำถามที่แตกต่างไปจากคำถามเดิมที่ตั้งไว้ในแผนการสอนเดิม ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงนี้เป็นเพราะ

๑. ช่วงสัปดาห์ที่ ๘ เป็นช่วงที่ต้องสร้างแผนการสอนมากถึง ๖ แผน และสัปดาห์ที่ ๙ สร้างแผนการสอนใหม่ถึง ๗ แผน ทำให้ทีมต้องใช้เวลาปรึกษาและเขียนแผนนอกเหนือจากเวลาที่โค้ชจัดไว้ จึงไม่ได้สร้างแผนการสอนร่วมกับโค้ช และครูค่อนข้างรีบในการหาและสร้างสื่อ เขียนแผน รวมถึงการสร้างคำถามที่สอดคล้องกับหลักคิดที่ร่วมกันกำหนดไว้
๒. โค้ชยังไม่ได้เข้าไปช่วยทีมในการทำแผนอย่างใกล้ชิด เนื่องจากยังไม่สามารถจัดการเวลาให้สอดคล้องกับงานที่มีได้
๓. หลังจากโค้ชเข้าสู่เหตุการณ์สอนแล้วยังไม่ได้เข้าคุยแก้ไขกับครูทันที เนื่องจากคุณครูต้องใช้เวลาสร้างแผนใหม่ให้ทันต่อการใช้งานในสัปดาห์นั้น รวมถึงต้องใช้เวลาในการช่วยเหลือนักเรียนนอกเวลาด้วย

หลังจากนั้นในสัปดาห์ที่ ๙ โค้ชนำคลิปการสอนของคุณครูน้ำข้าว - วรันธรา ตันเจริญ มาให้เพื่อนครูคือ คุณครูเน - พนิดา พิณภิรมย์ และคุณครูปอ - นารีรัตน์ ทองดา ได้ศึกษาร่วมกันโดยละเอียด รวมถึงยังได้แลกเปลี่ยนกับทีมครูบูรณาการเพื่อสะท้อนประสบการณ์ในการใช้แนวทางการตั้งคำถามที่ได้ทำโครงสร้างร่วมกันไว้ ทำให้สังเกตเห็นของแผนการสอนและภาพของห้องเรียนได้ดังนี้

การสร้างแผนการสอน

๑. การตั้งคำถามยังตั้งคำถามที่สอดคล้องกับสื่อและกิจกรรมของแผน ในการคาดการณ์คำตอบ ยังไม่ได้ยึดเป็นหลักของ feed forward
๒. การตั้งคำถามในแผนจะเน้นให้เด็กได้สนทนากับเพื่อนให้บรรลุเป้าหมายของแผน คือ ได้เข้าใจถึงความรู้ชุดหนึ่งที่ครูต้องการจะป้อนข้อมูลให้ เช่น เข้าใจความหมายของคำว่า เหตุ-ผล เข้าใจความหมายของการตั้งสมมติฐาน เข้าใจการออกแบบการวิจัยจากตัวอย่างที่ครูนำมาให้นักเรียนเรียนรู้และทดลองทำความเข้าใจร่วมกัน จะไม่นำเอาตัวงานจริงของนักเรียนมาเป็นสื่อในการให้นักเรียนสนทนาร่วมกัน

ห้องเรียน

๑. นักเรียนมีการแลกเปลี่ยนกันเป็นกลุ่มเล็กๆ ยังไม่สามารถจัดให้มีการสนทนาได้อย่างทั่วถึง ในการสนทนา เมื่อนักเรียนแลกเปลี่ยนความรู้นอกเหนือไปจากประเด็นที่ได้ออกแบบไว้ในแผนการสอน ครูยังไม่ได้นำพาเด็กไปเรียนรู้ประเด็นเพิ่มเติมที่เกิดขึ้นจากความสนใจของผู้เรียน

เมื่อครูสอนครบจนถึงสัปดาห์ที่ ๙ แล้ว จึงได้จัดวงพูดคุยให้สมาชิกมีมาแลกเปลี่ยนกันว่าครูเห็นความสำเร็จ ในเรื่องใดจากการสอนแนวसानเสวนา ซึ่งครูได้สะท้อนการเรียนรู้ดังนี้

๑. เด็กที่เกิดประโยชน์คือเด็กที่ชอบแลกเปลี่ยน ส่วนเด็กที่ชอบลงมือทำยังไม่มีส่วนร่วมมากนัก
๒. เกิดผลดีกับการโค้ชของครูกับเด็กในวงเล็กในช่วงของการเรียนรู้ด้วยตนเอง
๓. ชุดคำถามที่ครูเตรียมไว้ยังไม่เหมาะสมกับเด็กทุกคน
๔. เนื้อหาความรู้ที่อยู่ในงานวิจัย ต้องใช้ประสบการณ์ของเด็ก คนที่ไม่มีประสบการณ์จะยังไม่ค่อยแลกเปลี่ยนกับเพื่อน

ข้อจำกัดของการทำแผนวิจัยที่ผ่านมา

๑. การทำแผนยังไม่ได้เป็นการไปสนทนาที่ตัวก่อนความรู้หรืองานวิจัยของเด็ก แต่เป็นการชวนกันเสวนาไปที่ชุดความรู้ที่ครูต้องการให้ข้อมูล
๒. ข้อจำกัดเรื่องเวลาการสอนที่มีเพียง ๓๐ นาที ที่ครูต้องนำพาให้นักเรียนเข้าใจหลักการความรู้ที่ครูจะต้องให้ข้อมูล ทำให้ไม่ได้พานักเรียนไปสนทนาต่อเนื่องในประเด็นที่เด็กสนใจ หรือตั้งข้อสังเกตต่อเนื่องในแผน เช่น แผนไขจม ไขลอย
๓. ข้อจำกัดส่วนหนึ่งเกิดจากตัวครู เช่น เมื่อเด็กสนทนากันจนเข้าสู่เป้าหมายของตัวความรู้ในครั้งนั้นๆ แล้ว ครูจะไม่ได้ไปต่อในประเด็นที่เด็กสนใจให้ลึกขึ้น

ประเด็นที่จะนำไปพัฒนาต่อ

๑. นำหลักของ ๔ คำถามสำหรับครู (จากบันทึกบทที่ ๒ พุดหลากชนิด) มาเป็นแนวทางในการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้
 - (๑) มีวิธีใดบ้างที่จะส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนพูดเสนอความเข้าใจหรือข้อคิดเห็นของตนออกมา
 - (๒) ครูทำอะไรเพื่อให้นักเรียนเห็นว่าทุกข้อคิดเห็นได้รับการรับฟังและยอมรับ
 - (๓) เมื่อนักเรียนพูด ครูได้ยินเสียงของใคร (ของตัวนักเรียนเอง หรือไปจำคำพูดมาจากผู้อื่น)
 - (๔) หากคำพูดของนักเรียนแหวกแนวไปจากแผนการสอนหรือความคาดหวังของครูจะอย่างไร
๒. สร้างเป้าหมายของแผนและตั้งแนวคำถามก่อนจึงค้นหาสื่อที่เหมาะสมกับคำถามนั้น
๓. เพิ่มการสนทนาในเรื่องที่นักเรียนให้ความสนใจมากขึ้น
๔. สร้างแผนและคำถามย่อยเพื่อใช้ในการโค้ชกลุ่มย่อยกับนักเรียน

ในวันพุธที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๔ ครูโองและคณะที่ร่วมบุกเบิกงานนี้มาด้วยกัน ยังได้นำเอาประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้การสานเสวนาเพื่อพัฒนางานวิจัยในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนครูที่โรงเรียนเพลินพัฒนาในงาน “ชื่นใจ...ได้เรียนรู้” (ภาคครูเพลิน) ครั้งที่ ๒๐ เพื่อขยายการเรียนรู้ไปสู่เพื่อนครูในระดับชั้นอื่นๆ อีกด้วย

สานเสวนาเพื่อพัฒนางานวิจัย

กรณีศึกษานักเรียนชั้น ๒

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากงานเสวนาเพื่อพัฒนาครู

บรรยากาศในการสนทนาจะมีพลัง ที่มีลักษณะของความตั้งใจและมีความปลอดภัย ที่อยู่ในความต่างได้

ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช

การขับเคลื่อนชั้นเรียนด้วย Dialogue การทำให้ห้องเรียนเกิดพลังสำคัญในการสอนแบบนี้ ถ้าเราเริ่มทำให้เด็กเกาะติดกับการเรียนรู้ได้แล้ว ครูจะทำไมให้เราพูดน้อยลง

ครูศิวัด ศุภิสระณ์ (ครูปาด)

ถอดการเรียนรู้ของตนเองและทีม

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากแผนการสอนเหตุและผล

ครูปอ : สื่อ รูปและคำถามที่ดี จะทำให้เด็กได้ประมวลความคิดจากประสบการณ์และพูดสื่อสารออกมาได้ และครูต้องจับจุดที่ควรขยายต่อ เช่น ทำไมถึงคิดว่าเป็นน้ำเกลือ ทำไมถึงคิดว่าเป็นน้ำส้มสายชู ทำไมถึงคิดว่า เป็นโซดากับโซลัส

ครูเน : การตั้งคำถามต่อจากสิ่งที่เด็กตอบ เช่น ทำไมคิดว่า เป็นน้ำเกลือ ทำให้ครูตรวจสอบประสบการณ์เดิม หรือความรู้เดิมของเด็กได้

ครูน้ำข้าว : ในช่วงที่ตั้งเป้าหมาย ครูตั้งเป้าหมายไปแค่การให้เด็กคาดเดา หรือหาเหตุผลจากการทดลอง เพราะครูมุ่งให้ความสำคัญกับเป้าหมายของแผน ทำให้ไม่ได้ให้ความสำคัญกับคำตอบอื่น ๆ ของเด็กด้วย ถ้าเราตั้งเป้าหมายในการสนทนาว่าอยากตรวจสอบประสบการณ์เดิมหรือความรู้เดิมของนักเรียน เราจะตั้งคำถามเพื่อให้เด็กสามารถหาเหตุผลจากความรู้เดิมได้

ประเด็นที่ต้องพัฒนาต่อ

๑. นำประเด็นนอกเหนือจากที่ครูคาดการณ์ไว้ในแผนที่เด็กสนใจมาชวนกันสนทนาต่อ เช่น คิดว่าน่าจะเป็นไข่ดิบกับไขสุก คิดว่าน่าจะเป็นน้ำส้มสายชู เพราะเหตุใด
๒. เลือกรูปแบบคำถามตามวัตถุประสงค์ของคำถาม (เพื่อเริ่มการเสวนา เพื่อตรวจสอบความคิดเหตุผล หรือข้อมูลหลักฐาน เพื่อขยายความ)
๓. ต้องรู้ว่าจะนำรูปแบบคำถามนั้นๆ ไปใช้ในขั้นตอนของแผน และคำถามนั้นควรจะถามต่อจากคำตอบแบบใด
๔. นำส่วนองงานวิจัยของเด็กมาสนทนากัน นอกเหนือจากความรู้ที่ครูจะ input ให้ เพื่อเชื่อมโยงไปสู่หลักการ
๕. สร้างเป้าหมายของแผนและตั้งแนวคำถามก่อนจึงค้นหาสื่อที่เหมาะสมกับคำถามนั้น

A screenshot of a Zoom meeting. On the left, a presentation slide titled "ปลายทางของการเสวนา" (The End of Dialogue) is displayed. The slide features an illustration of a lighthouse on a green island and a sailboat on the water. The text on the slide reads: "ในสถานการณ์จริงของชั้นเรียนที่ใช้การเสวนามาสร้างการเรียนรู้ ครูต้องขยายผลทันทีทันใด และนำไปสู่การเปิดโอกาสให้เด็กได้เสวนากันเอง" and "ศุภมาส ศรีธรรม (ศุภมาส)". On the right side of the screenshot, there are four video thumbnails of participants in a 2x2 grid, each with a name tag: "ศุภมาส", "ศุภมาส", "ศุภมาส", and "ศุภมาส". The background of the thumbnails is a field of yellow flowers.

สิ่งที่ต้องเรียนรู้ต่อ

คำถามสำหรับครู

- (๑) มีวิธีใดบ้าง ที่จะส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนพูดแสดงความเข้าใจหรือข้อคิดเห็นของตนเองออกมา
- (๒) ครูทำอย่างไรเพื่อให้นักเรียนที่หน้าทุกข้อคิดเห็นได้รับการรับฟังและยอมรับ
- (๓) เมื่อมีนักเรียนพูด ครูได้ยินเสียงของใคร (ของตัวนักเรียนเอง หรือไปจำคำพูดมาจากที่อื่น)
- (๔) หากคำพูดของนักเรียนแตกแนวไปจากแผนการสอนหรือความคาดหวังครูจะทำอย่างไร

ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช

The Thai Kedmanee keyboard
To switch input methods, press Windows key+Space.

**सानเสวนาช่วยครูในการจัดการเรียนรู้
ในหน่วยวิชาโครงการวิจัยประจำภาคเรียนได้อย่างไร**

ครูป้อ : ทำให้ครูเห็นความคิดของเด็กในการสื่อสารในภาษาของเด็กในช่วงที่เด็กสนทนากันเอง ทำให้เด็กเข้าใจและสามารถสื่อสารเรื่องยาก หรือเรื่องที่ใช้ภาษาผู้ใหญ่ได้ง่ายขึ้น

ครูเน : มีรูปแบบคำถามที่ชัดเจนในการนำพานักเรียนไปสู่เป้าหมายหรือสมรรถนะในการเรียนในครั้งนั้นๆ ได้ (บทที่ ๙ กรอบปฏิบัติที่ ๕ ตั้งคำถาม (questioning))

ครูน้ำข้าว : ช่วยให้ครูมีรูปแบบและชุดคำถามที่ชัดเจนในการกระตุ้นให้เด็กสามารถอธิบายความคิด ความรู้ และประสบการณ์ของตนเองออกมา เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการเรียนรู้ในแต่ละครั้ง สิ่งที่ครูต้องพัฒนาต่อคือการสร้างกระบวนการ feed forward เพื่อนำไปสู่การอภิปรายหรือโต้แย้งกันด้วยเหตุผล หรือข้อมูลหลักฐาน

สรุป และข้อเสนอให้นำไปใช้ ในโรงเรียนไทย (จบ)

บันทึกนี้ตีความจากบท Epilogue แต่ผมเขียนเองเป็นส่วนใหญ่

บันทึกชุดสอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุกนี้ ต้องการสื่อว่า คำพูดของครูมีความหมายต่อการเรียนรู้ของนักเรียนมากอย่างที่เราคาดไม่ถึง คำพูดของครูมีความละเอียดอ่อนต่อความรู้สึกของศิษย์ คำพูดของครูที่ถูกต้องตามหลักการให้ผลดีต่อการเรียนรู้ในทุกด้าน (domain) จึงได้มุ่งนำเสนอทั้งสาระด้านทฤษฎี และแนวทางปฏิบัติเพื่อให้ครูได้ฝึกทักษะการพูดแนวสานเสวนา (dialogue) นี้

นี่คือ “ปียวาจา” เพื่อการเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ ๒๑ โดยครูพูดแบบ “ครูเสวนา” ซึ่งหมายถึงการสานเสวนาที่กระตุ้นโดยครู (ครู + สานเสวนา) เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ซับซ้อน ทั้งด้านสังคม การพัฒนาตัวตน การพัฒนาการพูด การพัฒนาความคิด การพัฒนาความรู้ ทักษะ บุคลิก อารมณ์ คุณค่า และอื่นๆ และการสอนแบบนี้เรียกว่า “สอนเสวนา” (สอน + สานเสวนา) (dialogic teaching)

จากครูเสวนา (สานเสวนาที่กระตุ้นโดยครู) สู่ศิษย์เสวนา (สานเสวนาที่กระตุ้นโดยเพื่อนนักเรียนกันเอง) ด้วยเจตนาเอื้อให้เพื่อนเกิดการเรียนรู้ในมิติที่ลึกและเชื่อมโยง ด้วยเจตนาสร้างบรรยากาศการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน ช่วยเหลือกัน ร่วมกันสร้างห้องเรียนและโรงเรียนให้เป็นพื้นที่แห่งความปลอดภัย และเป็นสัปปายะสถานเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน

การใช้วาจาที่ถูกต้องเหมาะสมเป็นกลไกกระตุ้นสมอง ให้สมองเจริญงอกงาม โดยเฉพาะสมองส่วนสั่งสมองอกงามความดีงาม ดังนั้น ครูเสวนาจึงมีผลสร้าง ความดีงาม และความงอกงามไม่เฉพาะต่อศิษย์ แต่ครูก็ได้รับอานิสงส์นี้ด้วย

มองจากวิชาครู นี่เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาทักษะของความเป็นครู ในการ กระตุ้นพลังภายในตัวนักเรียนออกมาก่อการทำการเพื่อการเรียนรู้ เป็นลักษณะหนึ่ง ของ pedagogy of active learning เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่ลึกและเชื่อมโยง เพราะเป็นการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้คิดอยู่ตลอดเวลา

มองจากมุมของความเสมอภาคทางการศึกษา บันทึกชุดนี้กระตุ้นให้ครูดำเนินถึง นักเรียนในชั้นที่ด้อยโอกาสในลักษณะต่างๆ หรือมองอีกมุมหนึ่งว่า เป็นนักเรียนที่ ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษในบางด้าน ครูจะดำเนินการช่วยเหลือเป็นพิเศษ รวมทั้งกระตุ้นให้เพื่อนนักเรียนช่วยเหลือกันเองด้วย

มองอีกมุมหนึ่ง นี่คือเรื่องภาษา วัฒนธรรม และชั้นเรียน ที่เชื่อมโยงกับ การศึกษาและความไม่เท่าเทียมกันในสังคม บันทึกชุดนี้มุ่งส่งเสริมคำพูด ภาษา และปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ที่ไม่เพียงส่งเสริมการเรียนรู้ แต่ยังส่งเสริมวัฒนธรรม ที่ให้คุณค่าความเท่าเทียมกันในสังคม ที่สังคมไทยต้องการเป็นอย่างยิ่ง

ในโลกสมัยใหม่ มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ “มีพิษ” นักเรียนจึงต้อง ได้รับการฝึกให้สามารถ “อยู่ในป่ากุงได้ โดยไม่โดนเขี้ยวงู” (คำของท่านพุทธทาส หมายความว่าอยู่ในโลกที่เต็มไปด้วย สิ่งยั่วกิเลสค้นหา โดยไม่ถูกพิษของมัน) “สอนเสวนาสู่การเรียนรู้เชิงรุก” จะค่อยๆ สร้างความเข้าใจมาขยายคติในโลกที่อยู่ นอกโรงเรียน และรู้วิธีป้องกันไม่ให้ตนเองตกเป็นเหยื่อของปัจจัยลบในสังคม นี่คือ ส่วนหนึ่งของทักษะชีวิตที่ครูสามารถกระตุ้นให้นักเรียนร่วมกันทำความเข้าใจ ผ่าน “สอนเสวนา” ได้ คือนิสัยเรียนรู้จากการกระทำ

ยิ่งกว่านั้น ครูสามารถกระตุ้นความเป็น “ผู้ก่อการ” (agency) ที่อยู่ภายในตัวศิษย์ให้ร่วมกันกระทำการเพื่อสร้างสรรค์ส่วนเล็กๆ ในชุมชนของตนได้ การเรียนรู้ที่แท้ไม่ได้หยุดอยู่แค่เวลาหรือการพูด หรือसानเสวนา ต้องไปสู่การกระทำเพื่อเป้าหมายที่ยิ่งใหญ่ (purpose) ซึ่งเป็นผลประโยชน์ที่เลยประโยชน์ส่วนตน การนำเอาข้อสังเกต (observation) ที่ได้จากการกระทำมาสานเสวนากันแบบสะท้อนคิด (reflection) จะนำไปสู่การเรียนรู้ในมิติที่ลึกและกว้างขวางยิ่งขึ้น

ครูเสวนา กระตุ้นสอนเสวนา เคลื่อนสู่การกระทำที่มีเป้าหมายเล็กๆ ที่ยิ่งใหญ่ สู่การสะท้อนคิดจากประสบการณ์ของการกระทำ นำสู่การเรียนรู้ที่ยิ่งใหญ่ คือ นิสัยเรียนรู้จากการกระทำ และทักษะเรียนรู้จากการปฏิบัติ เป็นทักษะชีวิตที่เป็นคุณติดตัวไปตลอดชีวิต

โรงเรียนต้องเป็นแหล่งฝึกทักษะทวนกระแสสังคมที่มีพฤติกรรมผิดๆ ให้แก่เยาวชน ทักษะการเป็นมนุษย์ผู้ก่อการ (agentic person) เริ่มต้นจากการตั้งคำถาม ลามสู่เสวนา ขยายความคิดต่อเนื่องสู่การปฏิบัติแล้วใคร่ครวญสะท้อนคิด เป็นวงจรเรียนรู้ที่ไม่มีวันจบ

การนำไปใช้ในโรงเรียนไทย

น่าจะมีขบวนการนำร่อง ทดลองเอาวิธีการตามในบันทึกชุดนี้ไปทดลองใช้ในโรงเรียนที่สมัครเข้ามาและได้รับการคัดเลือกสัก ๒๐ โรงเรียน โดยโรงเรียนต้องหาทรัพยากรสนับสนุน “กิจกรรมครุร่วมกันพัฒนาตนเอง” มาใช้จ่ายเอง หน่วยงานที่เล็งอาจเป็น กสศ. ร่วมกับมูลนิธิสยามกัมมาจล เรียกโครงการนี้ว่า “PLC สอนเสวนา” ดำเนินการ ๑ ปีการศึกษา ในโรงเรียนประถมในพื้นที่ห่างไกล มีเงื่อนไขว่า ต้องใช้วิธีการนี้ทุกห้องเรียนในชั้นประถมต้น หรือประถมปลายก็ได้

ทีมที่เล็งพัฒนาเครื่องมือวัดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ใช้ง่าย ไม่ยุ่งยาก เอาไว้ใช้วัด effect size ของการเรียนการสอนของแต่ละเทอม และของแต่ละปีการศึกษา สำหรับใช้วัดผลกระทบต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ของนักเรียนในโครงการ เทียบกับนักเรียนในโรงเรียนชั้นที่ไม่ได้ใช้ PLC สอนเสวนา ทีมที่เล็งอาจไปวัด effect size

ของผลลัพธ์การเรียนรู้ในโรงเรียนนอกโครงการจำนวนหนึ่งเอาไว้เปรียบเทียบกับ
ที่ยิ่งดี ดังนั้นจะมีการทดสอบผลลัพธ์การเรียนรู้ตอนต้นปีการศึกษา ตอนจบเทอมแรก
และตอนจบปีการศึกษา

ก่อนเริ่มปีการศึกษา ทีมพี่เลี้ยงฝึกวิธีทำสอนเสวนาตามในหนังสือเล่มนี้ให้แก่ครู
ที่เข้าโครงการ เป็นการประชุมเชิงปฏิบัติการ ๒ วัน โดยแต่ละโรงเรียนมีครูพี่เลี้ยง
(mentor) เข้ารับการฝึกด้วย แล้วแต่ละโรงเรียนไปดำเนินการเอง มีการประชุม
Online PLC ร่วมกัน ๒๐ โรงเรียน โดยทีมพี่เลี้ยงเป็นผู้จัด เพื่อร่วมกันทำ
ความเข้าใจว่าแต่ละโรงเรียนดำเนินการอย่างไร มีข้อค้นพบอะไร มีปัญหาอะไร
เอามาแชร์กันและช่วยกันแนะนำวิธีแก้ปัญหา

เมื่อจบปีการศึกษามีการประชุมปฏิบัติการอีก ๒ วัน เพื่อสรุปบทเรียน และ
ร่วมกันคิดแนวทางพัฒนาครูต่อเนื่อง

เป็นการพัฒนาครูแนว “ครูพัฒนาตนเอง และพัฒนาตนเอง” โดยมีเป้าหมาย
ที่แท้จริงอยู่ที่การพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ของศิษย์

วิจารณ์ พานิช

๒๔ เมษายน ๒๕๖๔ ปรับปรุง ๒๗ เมษายน ๒๕๖๔

เรื่องเล่าจากเวทีสานเสวนาเพื่อพัฒนาครู

เวทีสานเสวนาเพื่อพัฒนาครูครั้งที่ ๔ จัดขึ้นเมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๔ เป็นเวทีที่ครูต้นเรื่องทั้ง ๕ คน ที่ได้เคยนำเสนอผลการทดลองเอาหลักการสอนเสวนาไปใช้ในชั้นเรียนในเวทีครั้งที่ ๒ ได้กลับมาพบกันอีกครั้ง และยิ่งไปกว่านั้น เวทีนี้ยังเป็นเวทีสุดท้ายของโครงการอีกด้วย

คุณครูมิลค์ - นิตาชล พูนวศินมงคล ครูผู้สอนหน่วยภูมิปัญญาภาษาไทย ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนเพลินพัฒนา ได้นำคลิปการจัดการเรียนการสอนแผน “มโหสถชาดก” มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนครู เมื่อคลิปจบลง คุณครูใหม่ - วิมลศรี ศุภิลวรรณ กระบวนกรของเวทีได้ถามคำถามว่า

ครูใหม่ : เวทีวันนี้เป็นเวทีที่ ๒ แล้ว ครูมิลค์ได้เรียนรู้อะไรบ้างคะ

ครูมิลค์ : สิ่งแรกเลยคือได้เรียนรู้ความพิถีพิถันในการเลือกสรรสิ่งที่ครูจะนำมาสร้างการเรียนรู้ในชั้นเรียน รู้สึกได้ว่าถ้าเราใช้เวลาและเลือกสรรมาเป็นอย่างดี เรื่องที่เลือกมานั้นจะกลายเป็นประเด็นที่ชวนให้เด็กๆ ออยากรู้อยากเห็นและอยากบอกเล่าเรื่องราวความรู้ที่เชื่อมโยงกับเรื่องราวของครู ในคาบเรียนนี้จึงเกิดเป็นบทสนทนาตลอดทั้งคาบเรียน ตั้งแต่ต้นจนจบ

ครูใหม่ : เรื่องที่เลือกมาเรียนเป็นเรื่องที่เกิดจากคำถามคำตอบที่ไม่สิ้นสุด ตั้งแต่วิธีการนำมาเลือกว่าจะเรียนเรื่องไหนดี จนกระทั่งได้คำตอบร่วมกันว่าจะเรียนเรื่องหุงข้าวเปรี้ยว เพราะเรื่องนี้ดูจะทำหายกว่าเรื่องอื่นๆ เป็นการนำเรื่องของปัญหาเข้ามาสร้างปัญหาให้ทั้งชั้นเรียนช่วยกันคิดแก้ไข

คุณสมพล ชัยศิริโรจน์ ผู้ทรงคุณวุฒิของโครงการ ได้ร่วมเติมเต็มว่า ผมดูแล้วเพลินเพลินไปกับปฏิกิริยาของเด็กๆ นะ ระหว่างที่ดูคลิปจากห้องเรียนนี้ ผมเกิดคำถามว่าครูมิลค์ทำอะไรกับเด็กมาก่อนหน้านั้น ผมรู้สึกว่าการเชื่อมโยงระหว่างครูกับเด็กมีอยู่ในระดับหนึ่งแล้ว ผมรู้สึกว่าเด็กๆ พร้อม เด็กๆ ตื่น พวกเขาตื่นเต้นกับคำถามที่ได้มา

มีความกระตือรือร้นที่จะตอบ เรื่องที่ยกมามีความน่าสนใจ แต่ก็เชื่อว่าถ้าถามเรื่องอื่น พวกเขาก็พร้อมที่จะตอบ จากบทสนทนาของครูมิลค์และครูใหม่ที่เกิดขึ้นก่อนหน้าว่าเด็ก รู้สึกทำทนายจึงเลือกเรื่องนี้มาเรียนรู้ ผมขอคิดในอีกมุมหนึ่งว่าถ้าเด็กไม่ได้รู้สึกเชื่อมโยงกับครูมาก่อน เกร็งๆ และระมัดระวังตัว รู้สึกไม่ปลอดภัยเขาอาจจะไม่เลือกเรื่องที่ทำทนาย เขาจะหันไปเลือกเรื่องที่ตอบง่ายแทนที่จะเลือกเรื่องที่ทำทนาย เพราะรู้สึกปลอดภัยกว่า ผมจึงสงสัยว่าครูมิลค์ทำอะไร แล้วความทำทนาย ความยาก ความขัดแย้งว่า หุ่นข้าว อยากรู้อย่างไรโดยไม่ใส่หม้อ ไม่ใช่ไฟ นี่เป็นความขัดแย้งที่มาจุดประกายของการเรียนรู้ เมื่อเด็กมีความพร้อม มีความสนใจ

ครูมิลค์ : พยายามมองย้อนกลับมาดูตัวเองเหมือนกันค่ะว่า เราทำอะไรในห้องเรียน ที่ทำให้เด็กไว้เนื้อเชื่อใจที่จะตอบคำถาม และรู้สึกสบายที่จะแลกเปลี่ยนกับเราอย่างสม่ำเสมอ คิดว่าปัจจัยแรก คือ เรื่องของกติกาค่ะ เรื่องของผู้พูด และผู้ฟัง เป็นสิ่งที่ครูมิลค์เองให้ความสำคัญมากๆ ว่า เมื่อไรที่มีผู้พูดครูมิลค์ ก็จะตั้งใจฟังเขา เช่นเดียวกันครูมิลค์จะย้ำเด็กๆ ว่าเมื่อไรที่เพื่อนพูดเราต้องตั้งใจฟังเพื่อนเหมือนกัน

ปัจจัยที่สองเป็นเรื่องการให้ความสำคัญกับคำตอบของเด็กๆ จะเห็นว่าจะมีการเอ่ยถึงชื่อหรือทวนคำตอบที่เด็กๆ พูด คนที่ได้ตอบจะรู้สึกว่าเขา มีตัวตนและเขาก็ได้เป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนห้องเรียน

ปัจจัยต่อมา น่าจะเป็นท่าทีและน้ำเสียงของตัวครูที่ทำให้เด็กๆ รู้สึกเป็นมิตร รู้สึกสบาย อยากรู้อยากจะพูดคุยกับเรา เด็กก็เลยกล้าที่จะแชร์เรื่องที่ตัวเองคิดออกมา อย่างเป็นธรรมชาติ

คุณสมพล : ขอบคุณมากครับ ผมคิดว่าบทเรียนสำคัญอยู่ตรงที่ผมได้ยินเมื่อคืนด้วย

ครูใหม่ : น่าจะมีเรื่องความคงเส้นคงวาของครูด้วยนะค่ะ เพราะบางทีเด็กก็ทำตัวไม่ถูก ถ้าวันหนึ่งครูเป็นอย่างหนึ่ง และเปลี่ยนไปเปลี่ยนมา เมื่อเด็กได้เป็นอิสระ ในทางความคิดเขาก็จะพบว่าที่ห้องนี้แหละที่เขาทำแบบนั้นได้

คุณครูปาด - ศีลวัต ศุภิลวรรณ ผู้ทรงคุณวุฒิอีกท่านหนึ่ง ได้ร่วมเสนอแนะว่า การหยิบขาคดขึ้นมาเรียน ก้าวต่อไปควรไปให้ถึง virtue คือการมาพูดคุยกันว่าความดี ความจริง ความงาม คืออะไร คำถามพวกนี้ในวิชาปรัชญาเรียกว่า “big question” ขาคด เป็นสติปัญญาในระดับ big question ในมุมหนึ่งขาคดเรื่องนี้เล่ามาเพื่อให้เด็กเข้าใจ ได้ด้วย ชั้นเรียนของครูมิลค์ในแง่พื้นฐานของ dialogue พบว่าเด็กเริ่มมี divergent เกิดความคิดที่หลากหลาย มีอิสระ สบายตัว สบายใจที่จะพูด มีการสนทนาที่แสดง การถ่ายทอด character ขึ้นมาได้แล้ว นำพาไปให้ถึง big question ผมคิดว่าคำถามเหล่านี้ น่าลองนำไปถามให้พวกเขาลองพูดคุยกันดูบ้าง

ศ. นพ.วิจารณ์ พานิช ได้ร่วมเติมเต็มว่า ถ้าหากมองในมุมมองของภาษา ชื่อ ขาวเปรี้ยวตีความได้ว่า นี่เป็นชื่อของขาว จะเปรี้ยวหรือไม่เปรี้ยวก็ไม่เป็นไร เพราะเป็น วิสามานยนาม มิโหดน่าจะเล่นลูกนี้ ในขณะที่คนทั่วไปจะใช้คำว่าเปรี้ยวเป็นคำคุณศัพท์ มาขยายความคำว่าขาว บอกให้รู้ว่าขาวนี้มีรสเปรี้ยว ในเชิงของภาษาก็จะอธิบายได้ ๒ แบบ

ประสบการณ์จากชั้นเรียนของครูมิลค์กำลังบอกเล่าข่าวสารสำคัญกับทุกคนว่า การสอนเสวนาจะให้ผลลัพธ์ที่ดีเป็นพิเศษ เมื่อครูและเด็กสามารถเชื่อมโยงถึงกัน โดยเรื่องราวหรือประเด็นที่เลือกมาเรียนรู้ร่วมกันในชั้นเรียนนั้นเป็นประเด็นที่ทุกคน สามารถต่อยอดความคิดโดยใช้ทั้งประสบการณ์เดิม จินตนาการ และข้อมูลในรูปแบบ ต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบที่มีความเป็นไปได้ ไม่ใช่คำตอบปลายปิด หรือคำตอบ ที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียวซึ่งจะตียิ่งขึ้นไปอีก หากชั้นเรียนนั้นชวนกันตั้งคำถาม และหาคำตอบต่อสิ่งที่เรียกว่า “โจทย์ใหญ่” ของชีวิต

มโหสถชาดก

คุณครูมิลค์ - นิตาชล พูนวศินมงคล

ถัดจากนั้น คุณครูเป็ย - วรรณวรงค์ รักษาพิภย์ ครูผู้สอนหน่วยวิชาโครงการฐานวิจัย ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนเพลินพัฒนา ได้นำคลิปการจัดการเรียนการสอนแผน “พร้อมให้ - ใฝ่รับ” มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนครูเพื่อนำเสนอประสบการณ์ เรื่องของการเปิดพื้นที่ให้เด็กฯ ได้พูดคุยกันเอง ตามที่ได้รับคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิ ไปเมื่อครั้งก่อน

ครูเป็ยเล่าว่าประสบการณ์ก่อนหน้านี้คือ หากครูให้เด็กฯ ไปแบ่งกลุ่มพูดคุยกันเอง เด็กก็มักจะปิดมิด ปิดจ้อซึ่งอาจเป็นเพราะไม่รู้จะเริ่มต้นอย่างไร ครั้งนี้จึงเริ่มจากการมี คู่สาธิตให้ทุกคนได้เห็นบทบาทที่ถูกต้องเหมาะสม และเพื่อให้ตัวครูผู้สอนเองได้มองเห็น ความเป็นไปได้ ปัญหา หรืออุปสรรคที่จะเกิดในห้องเรียนย่อยล่วงหน้า ครูเป็ยจึงเลือก คู่สาธิตมาทดลองวิพากษ์งานกันผ่านกระบวนการดังกล่าว โดยได้ติดต่อนักเรียนที่ พร้อมจะร่วมมือมาได้ ๒ คน คือ ต้นไม้ และต้นข้าว มาเป็นนักเรียนสาธิต การดำเนินการ แนะนำงานกันผ่านไปได้ด้วยดี นักเรียนทั้งคู่เล่าถึงความรู้สึกสนุกและบทบาทที่ได้รับด้วยความกระตือรือร้น ทำให้ครูเกิดความมั่นใจที่จะเชิญชวนเจี๊ยอ ซึ่งเป็นเพื่อนสนิทกับต้นไม้ และเป็นเด็กที่เปิดใจพร้อมปรับปรุงงานอยู่แล้วก็รับหน้าที่เป็นผู้ “ใฝ่รับ” โดยมี ต้นไม้ เป็นฝ่าย “พร้อมให้” และมีต้นข้าวมาเป็นผู้สังเกตการณ์และกล่าวสะท้อนปรากฏการณ์ ที่พบเห็น

ศ. นพ.วิจารณ์ พานิช ได้ร่วมเติมเต็มว่า โอกาสหน้าอยากให้มีการชวนกันวาง criteria ว่าการเป็นฝ่ายให้ที่ดีกับการเป็นฝ่ายรับที่ดีมีลักษณะอย่างไรบ้าง แล้วคอยดูว่า ผลที่ออกมาจะแตกต่างจากที่ผ่านมาอย่างไร ผมชอบมากกว่านี้คือ peer evaluation เป็น peer feedback แล้วก็ยังมี observer learning ว่าเพื่อนที่ทำหน้าที่สังเกตการณ์ได้เรียนรู้ อะไรบ้าง นี่ดีมากเลยเพราะเป็นการเรียนรู้อีกชั้นหนึ่ง ชอบคุณมากครับ

คุณวรวัจน์ สุวคนธ์ ผู้ทรงคุณวุฒิของโครงการ ได้กล่าวเสริมในประเด็นเดียวกันว่า ผมเห็นด้วยกับคุณหมอวิจารณ์มากๆ เพราะนี่เป็นวิธีการเดียวกันกับที่ผมใช้กับผู้บริหาร ธนาคารเช่นเดียวกันนะครับ การที่เปิดโอกาสให้มีการฝึกการให้ feedback ระหว่าง สองคน แล้วก็ยังมี observer ที่คอยสังเกตการณ์แล้วก็ให้คำแนะนำ เพราะนี่เป็นอีกทักษะ ที่สำคัญมากๆ ในการใช้ชีวิตในปัจจุบัน นอกจากนั้นยังเป็นแบบฝึกที่ดีมากๆ ที่ช่วย

สร้างให้เด็กเกิด growth mindset พร้อมเปิดใจรับฟัง เรียนรู้ แล้วยังรู้สึกที่เรายังพัฒนาต่อได้ โดยที่ใช้ feedback จากเพื่อนๆ แล้วก็เปิดโอกาสให้เกิด self reflection ด้วยคือการสะท้อนคิดถึงตัวตนของตัวเอง ที่อยากจะเสริมครูเป็ย ๒ เรื่องคือ เรื่องแรกคล้ายๆ คุณหมอวิจารณ์ คือ เมื่อก็ตอนที่ได้ฟังเด็กๆ คู่กัน เขาจะเน้นเรื่องของเนื้อหา ผมอยากจะเพิ่มว่าแม้แต่ในตัวของผู้รับเองว่า เขามีความรู้สึกอย่างไรเวลาที่ได้อิน feedback แบบนี้ แล้วผมว่าจะเป็นตัวสะท้อนด้วยว่า ผู้ให้เองให้ในลักษณะแบบนี้ตัวคนรับ เขารู้สึกอย่างไร การให้บางอย่างทำให้คนรับรู้สึกอยากจะไปปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตัวเอง การให้บางอย่างอาจจะทำให้เกิดความรู้สึกต่อต้านว่าทำไมให้ feedback แบบนี้ ผมว่านี่ก็อาจจะประเด็นการเสวนาที่มาคุยกันได้นอกเหนือจากเรื่องของเนื้อหา เรื่องของความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับทั้งผู้ให้กับผู้รับ ตัวผู้ให้เองก็น่าจะจะได้เรียนรู้อะไรหลายๆ อย่าง อาจจะมาชวนกันคุยด้วยว่าจากการที่เราให้นี่เราได้เรียนรู้อะไรจากเรื่องนี้บ้าง นี่เป็นข้อแรกที่ยากฝากไว้

ข้อที่ ๒ ผมไม่แน่ใจว่าจะยากไปสำหรับเด็กกรีเปล่า แต่เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่เราให้ความสำคัญกับผู้นำ หรือผู้บริหารในทุกระดับขององค์กร คือเรื่องของ coaching คือการให้ feedback โดยที่ไม่ได้ให้ feedback ตรงๆ แต่จะใช้เป็นลักษณะของคำถาม เพื่อให้คนรับไปพิจารณาเองว่าคนรับจะสามารถปรับปรุงสิ่งที่เขาทำอยู่ได้อย่างไร โดยที่ไม่ต้องให้ความคิดเห็นของตัวเอง หรือไม่ต้องไปตัดสิน อันนี้ผมว่าเป็นอีกทักษะหนึ่งที่น่าสนใจจากที่ได้เห็นจากในคลิปคิดว่าเด็กๆ น่าจะทำได้ เป็นทักษะค่อนข้าง advance และเป็นสิ่งที่เราต้องการมากในปัจจุบัน

คุณครูปาด - ศีลวัต ศุขิลวรรณ ได้ร่วมเสนอแนะว่า ผมเคยเห็นว่าวงประชุม lesson study ระดับนานาชาติ จะมีคนนำเสนอ และมีคนที่ response สุดท้ายคนที่นำเสนอจะต้องทำการ response to response อีกที ในมุมมองของผม นี่เป็นธรรมเนียมที่ดี และอยากจะชวนให้เด็กลองฝึกทักษะนี้ คือการตอบสนองต่อการตอบสนองของคนอื่น ซึ่งเขาจะต้องฝึกตัวเองอีกชั้น ต้องละความยึดมั่นในตัวเอง และสื่อสารกลับไปอย่างสร้างสรรค์ ตรงประเด็น ตอบได้ว่าอะไรทำได้ อะไรทำไม่ได้ อะไรที่คิดว่ายังมีข้อสงสัยอยู่

ครูเป็ย : มีเด็กสะท้อนมาเหมือนกันว่ายังอยากให้มีครูอยู่ด้วย

ครูปาด : ใช่ เพราะจุดเริ่มต้นในการทำให้ทั้งหมดเป็น ownership ของเด็กนี้ยากอยู่แล้วนะ แต่พอเด็ก มี divergent มีความคิดที่หลากหลายแล้ว เด็กกับเด็ก จะ convergent หรือรวมความคิดที่หลากหลายกลับมา ก็ไม่ง่าย ถ้าเด็กกับเด็กมีครูคอยทะล่อมความคิดให้ก็จะง่ายสำหรับเขา แต่พอไม่มีครูแล้วเด็กกับเด็กต้อง convergent กันเองนี่เป็นทักษะที่สำคัญมาก เรื่องนี้จะเกิดขึ้นได้ ต้องฝึกตอบสนองต่อการตอบสนองก่อน ถ้าเขาทำได้ เขาจะมีความสามารถในการพากลุ่มของตัวเองไปสู่ข้อสรุปร่วมที่ดีกว่าเดิม หรืออาจจะไปถึงการสังเคราะห์ใหม่ก็ได้ สามารถทำให้ความเห็น ก กับความเห็น ข ซึ่งน่าสนใจทั้งคู่ และมีหลักฐานสนับสนุนความคิดที่แข็งแรงทั้งคู่ ไม่รู้ว่าอะไรถูกอะไรผิด แบบนี้ต้องไปหาจุดที่สังเคราะห์ใหม่ที่ดีกว่าความเห็นเดิม ถ้ายังมีครูอยู่ด้วย นี่ก็เป็นโจทย์ยากของครูแล้ว ครูจะเล่นเกมนี้ได้นี้ไม่ง่ายเลย แต่จุดสูงสุดเลยคือเด็กเล่นเกมนี้โดยไม่มีครู

ครูเปี้ย : เปี้ยมองว่าเป็นการฝึกแบบเป็นขั้นบันไดนะคะ ถ้าเขาได้เห็นขั้นบันไดนี้ แล้วเริ่มเห็นว่าใครทำได้ เปี้ยว่าเด็กไปได้

ศ. นพ.วิจารณ์ : เป็นไปได้ไหมที่จะชวนเด็กที่ได้รับคำแนะนำสะท้อนคิด ว่าตรงจุดไหนที่คำแนะนำซึ่งอาจจะเป็นคำถาม ช่วยให้เกิดคุณค่าต่องานของเขา หรือเกิดคุณค่าต่อตัวเขาแต่อาจจะไม่เกิดคุณค่าโดยตรงต่อตัวชิ้นงาน เช่น ทำให้เขาคิดขยายไปจากเดิม และนึกถึงประเด็นอื่นๆ ได้อีก นึกได้ว่าชิ้นงานของเขายังขาดประเด็นอะไรที่น่าเติมเพิ่มเข้าไป หรือข้อสะกิดนั้นช่วยทำให้เขาใส่หลักฐานข้อมูลต่างๆ ทำให้เกิดความแม่นยำน่าเชื่อถือขึ้น อันหลังนี้ผมคิดที่น่าจะเป็นประโยชน์มาก เพราะข้อสะกิดตรงนี้จะเป็นการตั้งคำถามเชิงไม่ค่อยเชื่อ ต้องการหาหลักฐานให้ชัดเจนขึ้นอีกหน่อย ผมว่านี่น่าจะเป็นข้อเรียนรู้สำหรับในวงทั้งหมดได้ดีมาก ขอขอบคุณครับ

พร้อมให้ - ใฝ่รับ

คุณครูเปี้ย - วรณวารรงค์ รัชชทิพย์

หนังสือเล่มนี้เขียนขึ้นเพื่อชี้แนวทาง
จัดการเรียนรู้แบบที่เรียกว่า active learning
หรือการเรียนรู้เชิงรุก โดยมีเป้าหมาย
เพื่อฝึกนักเรียนให้เรียนรู้จากการปฏิบัติตาม
ด้วยการคิดที่เรียกว่า การใคร่ครวญสะท้อนคิด
(reflection) ที่นำไปสู่การฝึกทักษะการเรียนรู้
ที่นักเรียนกำกับกับการเรียนรู้ของตนเอง
(self-directed learning) เป็น
ผ่านกระบวนการ สามเสวนา (dialogue)
ระหว่างนักเรียนกับครู
และระหว่างนักเรียนกับเพื่อนนักเรียนด้วยกัน
เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่สนุกเร้าใจ
(student engagement)
กระตุ้นสมองให้เจริญงอกงาม
และสร้างพัฒนาการรอบด้าน
ตามแนวทางของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑

ศ. นพ.วิจารณ์ พานิช

9 786168 307014

